

Gassend 1717

LOGICA

IN

QUATUOR PARTES

DISTRIBUTA:

Cui præmittuntur Libri Duo,

- I. *De Origine & Varietate Logicæ.*
- II. *De Logicæ Fine.*

Authore V. Cl.

PETRO GASSENDO.

Imprimatur,

JO. BARON,
Vice-Can. OXON.

Dec. 24. 1717.

O X O N I A,
E THEATRO SHELDONIANO,
MDCCXVIII.

hō mībūp ētīe sh̄ h̄s̄ . mīnōl mīnōpētōl

PETRI GASSENDI
L O G I C A.

CAPUT PROOEMIALE,

*Qui nominetur, definiatur, ac dividatur
 Logica.*

CUM duas praecipuae Animaꝝ nostrꝝ facultates partesve sint, ut initio quoque præfati circa Philosophiam universi sumus, Intellectus puta, seu Mens, & Voluntas, seu Appetitus; & objectum, seu tanquam scopus Intellectui propositus sit Verum; objectum, seu scopus Voluntati propositus sit Bonum; contingat vero, ut interdum tam Intellectus aberret a Vero, proque eo falso arripiat, quam Voluntas aberret a Bono, proque eo malum amplectatur; ideo visa Ars duplex necessaria fuit; altera, quæ Intellectum ad prosequendum Verum dirigeret; altera, quæ Voluntatem dirigeret ad

A

pro-

prosequendum Bonum. Sed de arte quidem Voluntatis, quæ nomine proprio Ethica, seu Moralis est, suo inferius loco dicetur; de arte Intellectus dicendum hic est; quæ sane non ipsa versatur in rebus, in quibus verum disquiritur; talis enim Physica potius, seu Scientia naturalis est, sed in eo tamen occupatur, ut Regulas tradat, quibus Intellectus, dum rerum naturam contemplatur, dirigi possit. Quanquam & quia Regulae hujusmodi generales sunt, ideo inservire Intellectui non modo ad scientiam Naturæ; sed etiam ad omnem omnino cognitionem possunt.

Varia porro nomina sunt, quibus solet indigari. Primum, ac præcipuum videtur, quo Logicam dici familiare est; id scilicet $\lambda\alpha\tau\alpha\pi\lambda\alpha\tau\alpha$, quam vocem moris est *sermonem*, seu *orationem* interpretari. Cum vero duplex sermo sit, alias, quem vocant *κοινάτον*, *inclusum*, seu, ut (a) Aristoteles dicit, $\tau\epsilon\tau\eta\psi\chi\eta$, vel $\tau\epsilon\tau\omega$, *eum qui in Anima*, seu *Mente*, *interius* est: alias, quem *εξωφορικόν*, *prolatum*, seu, ut ille ait, $\tau\epsilon\zeta\omega$, *eum qui exterius*, *ipsorum ore promiatur*; ea de causa effectum est, ut ob sermonem quidem internum, qui nomine proprio Cogitatio est, cujusque adeo præcipua species est Ratio, seu Ratiocinatio. Logica latine dicta *Rationalis*, sive *Ratiocinatrix* sit: ob externum vero, qui ut Loquutio propriæ est, sic sermonis nomen fere retinet, sit appellata *Sermocinatrix*; cum etiam *juxta Agellium Sermonalis* dici potuisse, nam, (b) *Sermonari*, inquit, *rufiticus* videtur, sed *relius*; *sermocinari* *crebrus* est, sed *corruptius*. Rarum nihilo minus est, ut hoc nomine efferatur; tuum

(a) *i. poster. 8.* (b) *lib. 17. c. 2.* *quia*

quia commune est tam ipsi, quam Grammaticæ, ac Rheticæ, quarum aliunde est magis proprium, ut circa sermonem externum versentur; tum quia Logica primario, ac per se internum respectat, cuius externus nihil aliud est, quam representatio, seu, ut (a) Plato habet, *exhibita quasi in aqua, speculove effigies*; cum & sit perspicuum nihil ore proferri, quod non prius Mente cogitatum sit; neque posse adeo sermonem externum sine interno esse; & internum tamen sine externo posse. Notandum vero Logicæ vocem substantivæ sumptam videri non modo Platone, sed Aristotele etiam recentiorem. Quippe reperitur quidem apud (b) ipsum adjective accepta, veluti, cum dicit, *Propositionem Logicam, Dubitationem Logicam; Logicum problema, Logicum syllogismum, Logicas arietias, Logicas difficultates, &c.* aut etiam adverbialiter; veluti cum dicit, *Logice speculari, Logice credere, &c.* at substantivæ, & pro hac Arte, de qua agimus, nusquam legitur usurpata. Ex quo fit, ut (c) Boëtius conjectisse solum ex hisce phrasibus videatur, quod ait *Aristotelem Logicam vocasse, quam definivit Cicero diligentem differendi Artes*; ut puta quasi ipsem Cicero potius fuerit, qui aliquoties Logicam dixerit; & deinceps dixisse leguntur tum Plutarchus, tum Alexander, cæterique Interpretes.

Proximum est, quo solent appellare Dialecticam: idque *Διαλεκτική*, quod est, *differere, disceptare, disputare, colloqui*; unde à (d) Cicerone quidem *Disceptatrix*, à (e) Quintiliano vero *Disputatrix* dicitur.

(a) *in Theat.* (b) 1. *prior. Anal.* 1. *Topic. 12.. 3. Phys.* 3. 5 *Topic.* 1. 1. *Post. 18.* 4. *Metaph.* 3. *in Top. Cic.* (c) *lib. de fin.* *lib. de fato, &c.* 1. *placit. 1. in 1. Trop. &c.* (d) *lib. 4. Acad.* (e) *lib. 2. cap. 2. lib. 2.*

Scribit etiam Laërtius Dialecticos dictos ex Dionysio Carthaginensi, *Ἄλεξις τὸς λόγου τεκτὸς ἐργάτης,* *καὶ δοκιμαστὴς* *Ἀλεξίδης* quod sermones ad interrogacionem, responsionemque disponerent; ex eoque appetet Dialecticam, quod Dialogorum Ars haberetur, fuisse id nominis sortitam. Hinc (a) Plato, cum alicubi dicat *Ἀλεξίδης* esse τὸ λόγῳ χεῦρος, *ratione, vel ser-*
monē uti, tum id alibi clarius explicans, dicit τὸν
Ψυχὴν Ἀλεξίδης, Animam differere nihil esse aliud, quam ipsam secum interrogando, & respondendo colloqui. Id ne mirere, Zeno ille, à quo primo Dialectica fuisse inventa dicitur, primus etiam author Dialogorum habetur; & apud (b) Laertium, dum id memorat, definitur, Dialogus quidem, qui ex interrogacione, & responsione constans, de re qua-
piam vel naturali, vel civili (et personarum quidem de-
*cōrō, apiaque verborum structura servatis) instituitur: Dialectica vero, *Ars sermonum qua aliquid confirmamus, aut refellimus, ex interrogacione, et responsione dis-*
serentium constans. Sed ne circa Etymologiam, ac
vim vocis plura consector, ipse quoque (c) Ale-
xander, postquam censuit Dialecticam ἀντὶ τοῦ Ἀλεξί-
δηᾶς deductam, τὸν Ἀλεξίδης, ipsum differere, inquit, *in interrogacione, et responsione totum consistit.* Notandum vero hic quoque est, Dialecticæ vocein sub-
stantive sumptam, & pro Arte acceptam, non esse Platone ipso antiquiorein. Quippe Phavorinus apud (d) Laertium docet primum fuisse à Platone nominatam Dialecticam, & (e) Plato ipsemet id insinuat, cum de iis loquens, qui nōrunt dividere, colligere, & possunt in unum, ac multa respicere,*

(a) in Alcib. 1. in Theat. (b) lib. 2. (c) in 1. Topic.
 (d) lib. 3. (e) in Phædro.

An recte, inquit, an secus, Deus viderit, hos certe, hucusque Dialeticos voco; ac subinde illorum Artem non modo dicit ēid. Διλεκτικὸν speciem Dialeticam; sed etiam expresse Διλεκτικὸν τέχνην Dialeticam Artem.

Ad hæc tritum etiamnum est apud Peripateticos eam vocare *Organicam*, & crebrius etiam *Organum*; tum quod congeries eorum librorum, in quibus Aristoteles ipsam edidisset, *Organum* inscribatur; tum quod ipsa sit Philosophiæ quasi *Organum*, sive *Instrumentum*. Tritum est & apud Democritos, Epicureosque nominare *Canonicam*, sive etiam *Canonem*, tum quod tam Democritus, quam Epicurus conscripserint de ea libros indigitatos *Canonas*; tum quod ipsa sit quasi *Canon*, sive *Regula Veritatis* in Philosophia dijudicandæ. Ac non Aristoteles quidem ipse, sed sectatores ejus fuere, qui & collegere ejusmodi libros & inscripsere *Organum*: At (a) Democritus ipse fuit, qui *Canonis*, vel *Canonum* titulo librum edidit (ut licet quidem ex Laërtio, Empiricoque intelligi; si modo apud Laërtium pro ὁμηρῷ de Pestibus, legere sustineas ὁμηρῷ λογικῷ de Logicis rebus) Epicurus vero eundem *Canonis* nomine librum evulgavit, uti apud eundem (b) Laërtium est: tametsi, quia fuit non tam simplex *Canon*, quam multorum *Canonum*, Regularumve complexio, effertur interdum numero multitudinis, ut dum (c) Plutarchus Coloten, ridet, quod legerit Epicuri Κανόνας διαντέτις, *Regulas* ab Ζορε, cælitusve delapsas; & rursus dum ἔπειρον ἐστι, inquit, ὅμολογός τοις Κανόνας αὐτοῖς, η παντας οὐχεὶς τὸ κεντητεῖον, fatenur excidere sibi illas *Re-*

(a) lib. 9. 1. adv. Log. (b) lib. 10. (c) 1. adv. Coll.

gulas, omninoque illud *judicandi instrumentum evanescere*: ac iterum, dum Epicurum scripsisse observat ~~ad~~ ^{ad} *analepsis*, *et* *negare*, *et* *negare*, *et* *negare*, *de Veritate*, *de Regulis*, *de judicandi instrumentis*. Numero autem singulari interpretatur eum (a) Cicero, ut dum Vel-
Icio Epicureo isthac tribuit verba, *Cujus rationis* vim aique militarem ex illo *celesti de Regula*, *& Ju-*
dicio volumine accepimus: itemque, dum ista (b) Tor-
quato, Si stabilem rerum scientiam tenemus, servata
illa, quae quasi delapsa est ad cognitionem omnium, Re-
gula; ad quam iudicia rerum dirigantur, minquam ullius
oratione victi desistemus. Ex quibus intelligitur, tam
potuisse Democritum, & Epicurum hujusmodi li-
bros Canonis nomine donare, quam Polycletus
donavit illum, a quo, velut a lege quadam lineamenta
Aris petebantur, ex (c) Plinio; ac tam posse hanc
Artem, quam Musicam (camye, ex (d) Agellio
Geometrie partem, quae vocis longitudines, & latitudines
emittunt) appellari Canonicam; cum non ipsa mi-
nus judicandi Regulas, quam modulandi Musica
tradat.

Utcunque sit, videtur posse Logicæ nomen retineri, tum quia vulgo est receptissimum; tum quia Dialecticæ nomen aut à Platonicis transfertur in Naturalem Theologiam, aut à Peripateticis limitatur ad Disputatricem ex verisimilibus; & aliunde tam Organicæ, quam Canonicas nomina fieri omnium Artium communia possunt, quatenus nulla non inseruit, nulla non regulas ad quidpiam agendum præscribit. Nihil tamen obstat, quin commode possit juxta uniuscuiusque

(a) 1. de nat. de. (b) lib. de fin. (c) lib. 31. c. 18
(d) lib. 16. c. 18.

acceptiōnem definitio tradi, ut fere etiam fieri
mos est, ut dum quatenus Logica definitur *Ars*
ratiocinandi; quatenus Dialectica, *Ars differendi*, qua-
tenus Organica, *Ars dirigendi actiones Menti*; qua-
tenus Canonica, *Ars veri & falsi dijudicandi*: quippe
hæ omnes definitiones, similesque aliae eodem
recidunt. Accenseri ipsis illa poterit, quia Logica
etiam nomine retento, ac ἡ λόγια voce unde dedu-
citur spectata, videtur aliquanto planius definiti
Logica posse *Ars bene cogitandi*. Nimirum sermo
ille interior, quo Mens apud se quasi loquitur,
Cogitatio proprie dicitur, & est: (ostendit vi-
delicet (a) Plato nihil esse inter cogitationem, &
sermone discriminis dum *λόγιον*, inquit, ἡ λόγιο-
τατον, *cogitatio*, & sermo sunt idem) nemoque non
facile experitur cogitantem se uti tacite iisdem vo-
cibus, quibus cogitata ors exprimerentur. Ali-
unde vero omissis quidem Ratiocinatio cogitatio
est, at non omissis cogitatio est Ratiocinatio, cuius
& Ratiocinatio cogitationes præexigat, quæ prout
bene, aut male se habent, ipsa instituitur aut bene,
aut male. Atque ex hoc iterum est, cur Logica
dicenda sit, non simpliciter cogitandi, hoc enim
à natura habemus, sed *bene cogitandi* *Ars*; quo-
niam cum possit cogitatio bene vel male exseri,
Ars præstat, ut bene, non male exseratur. Sic
præstat Ars agriculturæ, ut plantæ alioquin sponte
nascentes non temere, sed ut par est, proveniant.
Ac forte quidem Logica posset Ciceronis imita-
tione (uti & à plerisque vulgo fit) dici Scientia,
veluti dum præ cæteris, quas Dialecticæ definitio-
nes tradit, (b) *Dialectica est*, inquit, *quæ rem defi-*

(a) in Soph. (b) s. Tuscul.

nit, genera dispertit, sequentia adjungit, perfecta concludit, vera, & falsa dijudicat, differendi ratio & scientia: sed nimis scientiae nomine vulgariter sumpto, ac prout quicquid cognoscimus, id scire etiam dicimus, cum & speciatim quivis artifex suæ artis peritus, sciens artis dicatur: verumtamen magis arridet, ut Logica dicatur Ars, quod collectio sit præceptorum ad aliquid recte agendum tendentium; ac id discriminis inter scientiam, artemque commode statuatur, quod Scientia sit speculabilium, Ars vero operabilium rerum; & nequicquam non sit, quod Aristoteles docet versari Scientiam ~~ad~~ ~~ad~~ circa id quod est, seu quod, ut sit, fiatve, à nobis non pendet: Artem vero ~~ad~~ ~~ad~~ circa generationem, sive circa id, quod à nobis pendet, ut fiat.

Cæterum, quia *Bene cogitare* nihil aliud est, quam Res vere, at legitime seu cuiusmodi in se sunt tales animo præsentes habere, & revolvere: ac Logica proinde circa cogitationem bene, hoc est vere, ac legitime instituendam, ut circa subjectam, propriamque materiam versatur; ideo ab initio cognoscendum est, quæ & quotuplex sit ista cogitatio. Itaque, ut rem paucis exsequamur, id, quod dicimus *Bene cogitare*, complecti ista quatuor videtur, *Bene imaginari*, *Bene proponere*, *Bene colligere*, *Bene ordinare*. Imprimis enim operæ pretium est unamquainque rem *Bene imaginari*; hoc est legitiimam, ac veram cuiusque rei imaginem animo præconcipere, & quoties quampliā rem cogitamus, ad hanc hujusmodi illius imaginem attendere. Talem imaginem vocant etiam Ideam, Speciem, Notionem, Prænotionem, Anticipationem, sive anteceptam notionem, Conceptum:

nec

nec defunt, qui Phantasina dicant, quasi sit in Phantasia, facultateve Anima vocata Imaginatrice. Nobis Idea crebrius dicetur, quod & jam vox hæc familiaris, triaque sit, & minus pœciliis ambiguo labore. Hujusmodi interim Ideæ, sive Imagines sunt illæ, quas habemus, exempli gratiâ, Hominis, Equi, Solis, Lunæ, & cæterarum quarumvis rerum; nam simul, ac res ipsæ nominantur, observari nobis in mente experimunt illarum imagines, in quas veluti intueamur. Hæc autem quasi intuitio, seu cogitatio, quæ tunc nos subit, non videtur posse magis congrue, quam Imaginatio simplex appellari. Imaginatio, inquam, prout terminatur ad ipsam rei imaginein; Simplex vero, prout rem per ipsam, simpliciter, hoc est, nude, & absque ulla affirmatione, aut negatione imaginatur. Quo sensu dici etiam solet simplex Apprehensio; nec potest minus simplex Notio, simplex Conceptio, simplex Intellectio, & cætera dici.

Deinde operæ pretium est *Bene proponere*, hoc est de unaquaque re id ipsum, quod est, vere, ac legitime nunciare; cuique scilicet rei asserendo, tribuendove, quod illi congruit; negando, quod non congruit. Præstatur hoc vero, dum Mens ad imagines, Ideasve rerum attendens, quasdam inter se cohærentes, quasdam à se mutuo dejunctas observat. Sic enim enunciat, v. g. *Hominem esse Animal*, vel homini tribuit, ut animal sit, quod observet hominis, & animalis Ideas ita cohærente, ut Idea hominis nunquam sit quin illi cohæreat Idea animalis; quamquam, quia Idea Animalis, tanquam generalior, cohæret etiam cum aliis: idcirco reciproce enuncians, limitate id facit, dicendo,

cendo, *Aliquod animal esse hominem*, quo eodem modo, cum sic enunciat, *Cygnus est albus*, ideo facit, quoniam observat cohædere semper cum Idea *Cygni* Ideam alboris; & quod observet Ideam alboris congruere etiam cum aliis; ideo reciproce enuncians, limitate dicit, *Aliquod album esse Cygnum*. Atque id quidem affirmando: nam contra, negando, enunciat, v. g. *Hominem non esse Plantam*, seu de homine, quod planta sit, negat: quia observat hominis, ac plantæ Ideas esse incohærentes, ac sepositas; & neutram semper cum altera esse. Neque locus pronunciat *Cygnum non esse nigrum*, quia observat *Cygni*, nigrorisque Ideas esse ab invicem dejunctas, neutramque alteri cohædere. Patet proinde quid differat hæc cogitatio à superiore. Neque enim, ut illa, simplex apprehensio, sed composita, sive affirmatio, negatiove est. Dici autem solet *Propositio*, quod Mens per ipsam quasi proponit, quid quapiam de re sentiat: & *Enunciatio*, quod id quasi enunciet; qua de causa dicitur quoque *Emunciatio*, *Pronunciatio*, *Effatum*; ac etiam ex (a) Varrone, apud Agellum *Profatum*, *Proloquium*; & ut fieri à Stoicis solet, *Axioma*, quasi quid dignum effatu sit. Morris quoque est, ut *Judicium* vocetur, quatenus per ipsam non nude apprehendimus, imaginamurve aliquid; sed etiam quid sit, aut non sit, judicamus. Debet vero tale *Judicium* enunciativum solum haberi, ut discernatur ab *Illativo*, de quo statim dicendum est.

Tertio enim operæ est pretium *Bene colligere*, hoc est ex duabus propositionibus, aut etiam ex

una (sed subintellecta tamen altera) legitime inferre, seu deducere tertiam. Præstatur hoc vero, dum Mens cohærere unam Ideam cum alia observans, & hanc rursus cum tertia, colligit & primam cum ipsa tertia cohærere; aut dum observans primam cohærere cum secunda, secundam autem esse incohærentem cum tertia, deducit & primam cum tertia incohærentem esse. Ita enim, ex. gr. ex istis duabus propositionibus *Homo est Animal, Animal est vegetabile*, colligit, seu infert hanc tertiam, *Homo igitur est vegetabilis*; quia observans Ideam hominis cohærere cum Idea Animalis, & Ideam Animalis cum Idea vegetabilis; necesse reputat, ut Idea Hominis cum vegetabilis Idea cohæreat. Ex istis autem duabus, *Homo est Animal, Animal non est planta*, tertiam hanc colligit, *Homo igitur non est planta*; quia observans cohærere quidem Ideam Hominis cum Idea Animalis; at non cohærere perinde Ideam Animalis cum Idea Plantæ; necessarium dicit, neque Ideam Hominis cohærere cum Idea Plantæ. Hujusmodi proinde Cogitatio dici Latine potest Collectio, tametsi usus obtinet, ut Græce potius Syllogismus dicatur; quæ vox cum reddi posset Collectio, cæbrum tamen est, ut reddatur Ratiocinatio, quod Syllogismus sit veluti quædam rationum subductio, sive computatio, qua addendo, aut subtrahendo, summa, aut residuum colligitur. Dicitur vero etiam Cogitatio ista Discursus, quod sic per unam, & alteram propositionem discurratur, ut perveniat in tertiam. Dicitur & Argumentatio, quod ex conjunctione, dejunctione duarum Idearum extremarum cum media, ipsæ extremæ inter se conjunctæ, de junctæ arguantur. Tertia porro illa

illa propositio, quæ ex præmissis duabus infertur, ipsum est, quod modo dicebam Illativum Jadicium, cuius nota sit particula *Igitur, Ergo, Ideo-*que, &c.

Quarto denique operæ est pretium *Bene ordinare*: hoc est, dum pluribus Syllogismis, aut variis alioquin cogitatis quidpiam declarandum, probandumve est, legitimo, & congruo ordine ea disponere, juxtaque ipsum viam tenere; exempli causa, si quis probaturus Platонem esse substantiam, agnoscat id fieri sine pluribus sese consequentibus Syllogismis non posse, ac illos idcirco ita ordinet, ut extreimi conclusio à primo usque per intermedios probetur veluti dicendo, *Plato est Homo, & homo est Animal, igitur Plato est Animal*, ac subinde, *Plato est Animal, & Animal est vivens; Plato igitur est vivens*, & rursus, *Plato est vivens, & vivens est corpus; Plato igitur est corpus*; ac denique *Plato est corpus, & corpus est substantia; igitur Plato est substantia*. Aut si quis velit declarare, approbareque, exempli gratia, quænam vitæ officia sint, quia multa confuse sese offerent, subire illum, post (a) Ciceronem ea Cogitatio poterit, ut quid sit officium declaret, ut subinde officium partiatur juxta Virtutum genera, quæ sunt Prudentia, Justitia, Fortitudo & Temperantia; ut singula denique juxta unumquodque genus exsequatur. Cum hujusmodi porro cogitatio seu ordinis invitis, excogitatio nihil aliud sit, quam Processus, sive gradatio, qua Mens ex uno cogitato in alia, aliaque ex ordine transit; posset ea quidem Ordinatio, Dispositio, aut etiam Processus, progressiōne

ordinata dici ; sed receptum tamen est usu, ut dicatur potius Græca voce Methodus ; quasi sit quidam transitus, seu via, ratioque tendendi ex uno in aliud ; cum & apud plerosque hæc vox non modo ad Syllogisimum, sed etiam ad alia quædam referatur.

Cum tot ergo modis bene cogiteimus, & Logicæ officium sit Canonas, sive Regulas ad bene cogitandum dare ; videntur omnes ii Canones juxta expositam bene cogitandi varietatem posse distingui ; atque adeo videtur posse Logica distribui in Partes, seu Capita quatuor, quorum *Primum* sit de simplici Imaginatione : *Secundum* de Propositione, *Terium* de Syllogismo, *Quarum* de Methodo. An vero, cum esse cohærens videatur, ut Capita ista edisserantur ex ordine, abs re, ac importunum erit, si prius duo quædam deduxerimus, quæ nosse circa Logicam juvet : Unum, Quæ sit Logicæ Origo, qualisque à variis Authoribus sit tradita ; Alterum, quam sit varie de Logicæ Fine, hoc est Veritate certatum ? Verumtamen poterunt ista quibus videbitur, prætermitti, ac in aliud tempus differri ; hic enim solum attexentur, ut si qui volent quidpiam uberius ex Proœmialiibus Logicæ pernosse, fieri satis curiositati ipsorum quadamtenus valeat. Cæterum enim ita deinceps & quæ sunt hic usque dicta resumemus, & quæ supersunt prosequemur, ut quæpiam exinde Institutio Logica sit, quæ sine his præmissis, adjunctisque, consistere possit. Age ergo, quæ duo proposuimus, libris totidem exsequainur.

the 20th century, the most important of which was the introduction of the steamship. The first steamship to cross the Atlantic was the *SS Sirius*, which made the voyage from Liverpool to New York in 1838, taking only 18 days. This was followed by the *SS Great Western* in 1840, which made the voyage in 14 days. The *SS Great Eastern*, built in 1857, was the largest steamship ever built, with a length of 692 feet and a tonnage of 18,915. It was used for the transatlantic mail service and made its first voyage in 1860, taking only 14 days.

CHARACTERES

DE LOGICÆ ORIGINE,

ET VARIETATE

LITERARUM.

Caput I.
Logicæ Origio, & Inventio.

RINCPIO, cum vulgare sit duplarem Logicam distingui, Naturalem unam, Artificialem alteram, non agitur sane hoc loco de Origine Naturali. Quippe, cum haec nihil aliud sit, quam ipsa Mens, Intellectus, Ratio, seu pars, facultasve Animæ ingenita, quæ sponte Naturæ, ac sine institutione, aut studio, quisque cogitat, definit, enunciat, ratiocinatur, distinguit, ratione, ac oculo à Natura dato sponte ipsa, & citra omnem institutionem vider, discernit, contemplatur aliquid; constat tam esse hanc Logicam (de qua dicendum potius in Physica sit) quam hominum genus antiquum. Et videre certe

16 De Logice Origine, & Varietate

licet neminem, nisi prorsus hebes, stupidusque sit, qui hujusmodi Logica non plus, aut minus polleat; cum & bene multi etiam sint, in quibus illa sic vigeat, ut antecellant plurimis, qui se Artificiosa instructos gloriantur. Quamobrem agitur hic solum de hac Artificiosa, quæ & ipsa adhuc distinguenda est. Siquidem aut accipitur pro ea, quæ consistit in simplici observatione, attentioneque sedula eorum, quæ & enunciantur, ratiocinio deducuntur, & inter loquendum non sine delectu efferuntur; aut pro ea, quæ in modum doctrinæ traditur, & conscribitur. Cum vero hoc modo posteriore accepta origine recentiore sit; tum priore illo tam pene antiqua, quam Naturalis ipsa videtur.

Nam, ut prius quidem de priscis, quæ ex Sacris historiis habentur, temporibus dicam; prætereo imprimis argutationem illam, seu cavillationem, qua (a) Serpens est usus, ut Parentes primos deciperet; ac evasionem etiam callidam, qua tam ipsi primi Parentes non ingenua venia deprecatione agnoscere, sed excusatione ob alienum factum elevare id, quod peccarant adnixi sunt; quam primogenitus Cainus patratum crimen detrectare, ac eludere interrogatione illa voluit, (b) *Num custos fratri mei sum ego?* quod profecto, nisi attendendo ad id, quod dictu conducentius esse videretur, non fuit: Observo autem, si verum sit, quod (c) Josephus scripsit de duabus columnis, una lateritia, altera lapidea, quibus Mathematicæ Artes à primis illis ante diluvium hominibus fuerint insculptæ, non potuisse homines

(a) cap. 3. Genes. (b) cap. 4. (c) 1. Antig. 3.

illos

illos callere hujusmodi Artes, citra attentissimam quandam, saepiusque reflexam, sibiique probatam ratiocinationem. Ad ea tempora, quæ diluvium, sunt subsequuta, quod attinet, deprehendere licet vel in una, quam plerique fuisse à Mose conscriptam volunt, Jobi historia, homines in ea colloquentes ita fuisse philosophatos, ut invicem quoque sibi objecerint, quam quisque vellet præcæteris videri callere disscreendi Artes. Eo scilicet spectant isthæc Jobi verba, (a) *Respondete, obsecro, absque contentione.* Et, (b) *Non inferior vestri sum;* quis enim hæc, quæ nōstis ignorat? Et (c) *Nunquid Deus indiger vestro mendacio, aut decipitur, ut homo, vestris fraudulentius?* Itemque illa amicorum: (d) *An, cum cæteros irriseris, à nullo confutaberis?* *Quid nōsti, quod ignoremus, quid intelligis, quod nesciamus?* Et, (e) *Senes, & Antiqui sunt in nobis, multo vetustiores, quam Patres tui.* Id scilicet quasi innuentes callere se eandem, quam maiores Artes. De ipso Mose, non memoro, quod plerique volunt pectorale illud, (f) *Rationale judicii*, quo Oracula reddebantur, dictum ipsi λογεῖον, quasi sacram quandam speciem Logicæ, quæ celeribus illis vocibus **אָוֹרִים וְתִמְמִים**, *Doctrina, & Veritate*, ut (g) vulgata interpretatio est; seu etymologicæ, *Splendore, supple Mantis, & perfectione, supple Ratiocinii*, designaretur: Novi item, quod Logicam ipsam observat Eusebius ex magno illius Cantico; uti & ex Davidis, Psalmo centesimo decimo octavo. Id memoro potius, quod idem Eusebius Salomonis Logicam ex illo Proverbiorum initio

(a) *cap. 6.* (b) *cap. 12.* (c) *cap. 13.* (d) *cap. 11.*
(e) *cap. 15.* (f) *c. 39. Exodi.* (g) *ii. præp.*

18 De Logica Origine, & Varietate

commendat, quo oportere ait, *Quemlibet hominem scire Sapientiam, & disciplinam, prudentiae verba intelligere; cavillationes verborum capere; veram justitiam cognoscere, judiciumque dirigere; ut deus, inquit, astutiam innocentibus, & sensum, ac intelligentiam puerο, & adolescentiο. Erit enim sapiens hoc audiens, sapienior, & intelligens gubernationem obirebit. Cognoscet parabolam, obscurum sermonem, Sapientum verba, & Aenigmata.* Quo maxime ex loco desumptum videtur, quod docet idem Eusebius, fuisse apud Hebræos pridem Logicam, non, ut apud Græcos, in contortis sophismatibus, ratiociniisque fallacibus sitam, sed in capessendis sanis sermonibus, historiis gravibus, concinnis carminibus, propositis eleganter Aenigmatibus, Allegoriis, &c. quibus à pueritia usque imbuerentur. Poterat vero eadem Salomonis Logica commendari quam-maxime ex ipso Ecclesiastes libro, in quo ea continentur ratiocinia, quibus absit dicamus quidpiam in libris Philosophorum universis exstare præstantius. Attende vero, ut ipse quoque observet Sapientes temporum illorum tenuisse hujusmodi Artem.

(a) *Quis talis, inquit, ut sapiens, & quis cognovit solutionem verbi? Quæ quidem verba seu ipse, seu alias, in libro, qui Sapientia inscriptus est, amplificans,*

(b) *Si, inquit, multitudinem sapientiae desideret quis, scit præterea, & de furiis estimat; scit verutias sermonum, & dissolutiones argumentorum.*

Deinde, ut etiam de priscis, quæ apud Ethnicos habentur, temporibus quidpiam subjiciam, ecce, si sit quidem de Fabulosis sermo, declarat apud (a) Platonem Socrates, Prometheus hanc

(a) cap. 2. (b) cap. 8. (c) in Philebo.

Artem detulisse ex cælo, cum lucidissimum ignem attulit ; quippe cum Ars hæc sit quasi fax quædain, & lux Intellectus, qua homines ab intio usque indigerint, iisque maxime, quibus regere cæteros fuit curæ. Cum enim, ex quo homines esse in societate cœperunt, aliqui semper exstinent, qui aliis regendis præfecti, debuerint illis bellum, pacem, leges, & alia persuadere ; oportuit sane illos prius excogitare, ac apud se attente meditari, rationes, quas scite, & apposite ad persuadendum, seu ad suum finem consequendum deducerent ; quod est illos Logicam simul, & Rheticam aliquam propria observatione comparatam habuisse : quatenus fuere & deductis eloquenter rationibus, & Eloquentia rationibus animata usi. Si vero de Heroicis appellatis temporibus, idem prorsus dicendum est. Facile quippe est intellectu nihil aliud fuisse Minervam, v. g. Ulyssi semper assistentem, quam Prudentiam, Arte inque illam, quam ad eximie ratiocinandum, eleganterque dicendum ipse meditando sibi compararat ; ut mirum proinde non sit, si ea illi oratio tribuatur, qua fortis viri arma disertus tulerit. Idem dicendum de Nestore, qui sane, non nisi longa experientia, & observatione (quippe jam senior) id evicit, ut ex ejus ore melle dulcior manaret oratio. Idem de Phænice, qui fuit Achilli à Peleo præfectus, ut illum efficeret (a) *Oratorem simul verborum, & actorem rerum* (ita nimirum Cicero interpretatur Homericum illud (b) πονηρα μυθων, καὶ πεντηρα ἔργων) sique quam nōrat Artem, illum edoceret, Eloquentiam puta, *Orationemve cum ratione*, seu Rheticam

(a) 3. de Orat. (b) Iliad. 9.

20 *De Logicae Origine, & Varietate*

toricam cum Logica junctam. Si deinde de Historicis, non absumilem isti Artem affectuos fuisse Lycurgum, Solonem, ceterosque Legum-latores, atque Principes, idem, post Platoneum (a) Cicero insinuat. Neque vero aliunde subest, cur dubitemus quidpiam de parta observatione Logica in præclaro illo Sapientum examine, qui sub ideum tempus cum Solone floruerunt: quippe acutæ illæ, gravesque sententiaz, nisi ex diutinis, perfectissimisque ratiociniis non prodiere; & quod Myson dixit, (b) *Non ex verbis res, sed ex rebus verba querenda; quoniam sint, non verborum res, sed rerum causa inventa verba*: id profus arguit, fuisse tunc quoque quidpiam ex Logicis observatum. Sane vero absque aliqua hujusmodi observatione, capere non licet, quemadmodum speciatim Thales is evaserit, qui, ut memorat (c) Apuleius, *Geometrie penes Graecos primus repertor fuerit, & naturæ Rerum certissimus explorator, & Astrorum peritissimus contemplator*; qui maxime parvis lineis repererit temporum ambitus, ventorum status, stellarum meatus, tonitruum sonora miracula, Siderum obliqua curricula, &c. Non item licet capere quemadmodum Pythagoras absque tali observatione tam eximie callere, doceretque potuerit Artes Mathematicas, quæ totæ in perfecto ratiocinio positæ sunt; cum & vel ille analogismus, cuius habetur initio Quinti Elementorum specimen, mera haberi Logica possit. Quæ omnia quidem commemoro, ut exinde insinuem, non tam primum cœpisse Artem Logicam, cum conscribi primum, litterisque mandari est cœpta; sed illius originem dange altius repetendam esse.

(a) *in Protag. 1. de Orat.* (b) *ap. Laert. lib. 1.* (c) *lib. florid.*

Ut

Ut vero etiam de conscriptæ Origine, occasioneque ipsi facta quidpiam dicamus, ea videtur esse ex eo nata, quod cum viri quidam habiti Sapientes aliquid egregie fuissent meditati, ratiocinatique, idque aut pronunciassent, aut scriptis mandassent: tum ipsimet, vel alii imitationis studio, quale id fuisset, expenderint; qui unaquæque res cogitata, enunciata deducta foret, attenderint; parem sibi esse in cæteris rebus procedendi modum servandum censuerint: re succéidente Regulas & consercent, & conscripserint, quæ sibi quidem monumenta, cæteris vero documenta forent, ut, cum libereret apposite, recteque philosopharentur. Ac talis quidem fuisse germana Logicæ Origo, occasioneque videtur: nam alia quidem, quam Cicero innuit, partim Iudicra est, partim Logicam inventam supponens, aliquas cunctaxat argutias ipsi super-adidas probat. Verba nempe illius sunt: (a) *Ut homines labori assiduo, & quotidiano assueti, cum tempestatis causa opere prohibentur, ad pilam se, aut ad talos, aut ad tesseras conserunt, aut etiam novum sibi ipsi aliquem excogitant in otio ludum; sic illi à negotiis publicis, tanquam ab opere, aut temporibus exclusi, aut volumate sua feriati, roros se, alii ad Poëtas, alii ad Geometras, alii ad Musicos contulerunt; alii etiam, ut Dialectici, novum sibi ipsi studium, ludumque pepererunt.* Posset quasi in exemplum afferri illud, quod (b) Agellius de se ipso narrat, dum, *Saturnalibus*, inquit, *Athenis, alea quadam festiva, & honesta lusitabamus huiusmodi.* Ubi conveneramus compluſculi ejusdem studii homines, ad levandum tempus, *captiones, que Sophismata appellantur, mente agitabamus, easque, quasi talos, aut tesserulas in medium*

(a) 3. de Orat. (b) lib. 18. c. 13.

22 De Logice Origine, & Varietate

vice sua quisque jaciebamus. Questionis solutæ, aut parum intellectæ præmium, paravae, erat numerus sestertiis unus. Hoc ex collecto, quæ manuatio, cœnula parabatur, &c. Sed ad senam magis occasionem: ut redeam, hand abs re sane Logica eo, quo diximus modo inventa & dici, & haberi Partus ipsius Philosophiae solet, quando & Philosophi fuere, qui suis illis scriptis, diffisque ipsi occasionem fecerunt; ac fuere etiam, qui observando, illamque ex iis diffisi, scriptisque indagando eruuerunt, & quasi in lucem edukerunt. Quintilianus, tum ex hoc, tum ex iis, quæ paulo ante dicta sunt, videtur idem de Logica, quod de Rhetorica (a). Quintilianus habet dicendum, Homines enim, inquit, sicut in Medicina, cum viderint alia salubria, alia insalubria, ex ipsis servatione eorum efficerunt. Artem, ita, cum in dicendo alia utilia, alia inutilia deprehenderint, notescunt ea ad imitandum, imitandaque. Ex quædam secundum rationem eorum adiecerunt ipsi quoque. Hæcque confirmata sunt usi; tum que seiebat, quisque, docebat.

Non nequicquam interim est, quod Rhetoricae, & Logice partem causam facio: sic neimpe innuere corendo, quod tam (b) Cicero, quam idem (c) Quintilianus queruntur duas ejusmodi Artes, quas Sapientes pridem iainvidue possederant, discetas fuisse, ac separatas; cum tamen si ab oratione, quæ illi valebant, aut nervos rationum, aut gratiam verborum quispiam detrahatur, eventurum sit, ut vel meram garrulitatem exerceat, vel ineptus sit ad faciendum fidem. Cum Cicero vero contendat utriusque Artis divertium

(a) lib. 3. c. 2. (b) 1. & 3. de Orat. & al. (c) in preem. & lib. 2. c. 21. (d) 1. 10. c. 2. 18)

non esse habendum Socrate antiquius, quasi ille, cum foret alioquin Mortalium Sapientissimus, Logisticam à Rhetorica divulserit primus; non videatur tamen approbasse Socrates nudum Logicæ, Dialecticæ studium. Quippe, cum apud (a) Xenophonem reputarit viros illa præditos non modo *λογικούς*, maxime *Dialecticos*, sed etiam *ὑπερογκωτάς*, *imperando maxime idoneos*, *νομούς*, *εργάτες*, *εργάτες*, seu ad id maxime comparatos fore; id profecto argumento est noluisse illum Dialecticam fieri à Rhetorica dissociatam; quatenus ex iis, quæ dicta jam sunt, ille imperio dignus non est, qui excoluit solum illud genus orationis *foras* *subtile*, *& certe acutum* (quod de Stoicis habet Cicero) sed tamen *exile*, *& jejunum*, quale ad quidpiam populo persuadendum ineptum est. Potestne ergo potius videri cœpisse divertitum à Pythagora, quatenus docuit Mathematicas, quæ non vi Eloquenzie, sed ratiocinii solam persuadent? Perinde certe est (b) Aristoteles dicit situationes Oratorias, à Mathematico exigere, & ab Oratore necessarias Demonstrationes. An vero id potius est factum, cum ex Pythagoræ successoribus, Empedocles quidem Rhetoricam seorsim invenit, Zeno Eleates Dialecticam, ut apud Laertium (c) Aristoteles in Sophista resert? Sane, tametsi Empiricus non videatur Dialecticam minus, quam Rhetoricam ad Empedoclem inventorem referre; & vel ex eo quidem, quod Aristoteles ipse net Dialecticam faciat Rhetoricæ *τύπον*, id est, ut ipse Enipitius (quemadmodum etiam Alexander) interpretatur,

(a) 4. Memorab. (b) 1. Ethic. (c) lib. 8. & 9. 1. adv. Log. 1. Rhet. init. in 1. Trop.

24 De Logicæ Origine, & Varietate

ιστοροφορ, coequalē, ob eandem nimirum subjectam
materiam, eo modo, quo Poëta Ulysses *άνθεων*
dixit, quasi *ισόθην, Deo parem*; nihilominus, vel
ex eo, quod Empedocles eam Artem, quæ una
ante erat, tanquam duas habuit, eo ipso fecisse
divortium videtur. Utcumque sit, non fuit dein-
ceps aliud habitum inter ipsas discrimen, quam
quod Rhetorica diduceret pluribus, quod Dia-
lecticæ comprehenderet paucis. Propterea enim
(a) Cicero, *In Dialectica*, inquit, exercebar, quæ quasi
contracta, & constricta eloquentia putanda est; sine qua
eriam tu, Brute, judicaristi te illam justam Eloquentiam,
quam Dialecticam esse dilataratam putant, consequi non
posse. Ac rursus, (b) *Quamquam*, inquit, aliud v-
deatur esse oratio, aliud disputatio, nec idem esse loqui,
quod dicere; & quanquam disputandi ratio, & loquendi
Dialecticorum sit, Oratorum autem dicendi, & ornandi,
attamen utrumque in differendo est. Pergit autem, Zeno
quidem ille, a quo *Disciplina Stoicorum* est, manu demon-
strare solebat, quid inter has *Artes* intereret. Nam si in
compreßerat digitos, fecerat Dialecticam hujusmodi esse;
cum autem diduxerat, & manum dilataverat, palme illius
similem Eloquentiam esse dicebat. Pergit adhuc (quasi
illud Empirici magis explicans) atque etiam ante
hunc, Aristoteles principio Artis Rhetoricae, di-
cit illam Artem, quasi ex altera parte respondere
Dialecticæ; ut hoc videlicet differant inter se,
quod hæc ratio dicendi latior sit, illa loquendi
contractior.

Verum, ut Rhetorica missa, de ipsa Logica,
Dialecticave dicere pergamus, id videtur profecto
esse authoritati Aristotelis concedendum, ut Zeno

(a) *lib. de clar. Orat.* (b) *in Orat.*

Eleates ejus Inventor fuerit. Fuisse eum certe primum, qui de Logica quidpiam scripsérit, intelligi ex (a) Platone potest cum menorat librum, quem Zeno, cum Athenas venisset cum Parmenide, coram pluribus legerit; & Proclo quidem testante Platone in Eleaticam Methodum libri illius occasione in Parmenide tradere. Quo fit, ut dum Phavorinus apud Laërtium (b) defert Platoni inventionem Logicæ, id possit dñntaxat de aliqua majore perfectione intelligi; at non de prima inventione, quam ipse Plato Zenoni potius, aut si velis etiam Parmenidi tribuit. Sic dum vides (c) Averroem tribuere Aristoteli, ut fuerit æque Logicæ, ac Physicæ, & Metaphysicæ non modo inventor, sed etiam perfectior; id potest quidem de perfectione, at non de inventione concedi; ac ipso præsertim Aristotele illam Zenoni concedente: ut nihil proinde necesse sit citare aut Themistium, dum apud Philoponum inventionem (d) Aristoteli denegat, aut Ammonium Philoponi magistrum, dum docet Aristotelem non adinvenisse quidein, verum addidisse tamen aliqua; distinxisse nempe Canonas a Rebus, & Demonstrationis Methodum condidisse. Quod idem, & non amplius ipse Philoponus velle potuit, cum primum, & solum fuisse Aristotelem, qui Methodos tradiderit, dixit. Quin (e) Aristoteles quoque ipse, tametsi sub Organis finein arrogare sibi totius Logicæ inventionem videatur, denique nihilominus solam sibi propriam Syllogismorum artem facit; non quod ipsius Antecessores tali arte caruerint, sed quod confessos

(a) in Parmen. (b) Comment. 5. lib. 3. (c) Proem. in Phys. (d) in 1. Analyt. in ejus vita. (e) 2. Elench.

26 *De Logica Origine, & Varietate.*

arte Syllogisimos, at non tamen artem conficiendi tradiderint, ut si sutoriam artem professus exhiberet quidem confessos arte calceos, sed artem celeraret, qua conficerentur. Et tradita certe ante ipsum fuisse Præcepta aliqua Logicæ, negare ipse non potuit, non modo ob varia, quæ apud Platoneum forent loca, maxiimeque ob citatum mox ; sed etiam ob librum Diogénis Apolloniatæ, qui coætaneus Zenonis fuit, cum vel relatum à Laërtio libri ejus initium rem satis manifestam faciat. Id videlicet ita habet, *Videtur mihi, qui sermonem de re quacunque aggreditur, facere debere principium perspicuum, ac eloquitionem adhibere simplicem, & gravem.* Itemque ob Democriti, qui contemporaneus fuit Socratis Canonas ante memoratos, quos argumenti Logici fuisse satis declarant verba illa, quæ Empiricus ex ipsis attingit. Ea nempe hujusmodi sunt : *Cognitionis duæ sunt species, altera germana, altera tenebricosa.* Et *tenebricose quidem sunt hæc omnia, Visus, Auditus, Olfactus, Gustatus, Tactus* ; germana vero est, quæ est ab hac secreta. Ac deinde germana tenebricose præhabita, subicitur ; ubi tenebricosa non potest amplius neque videre, neque audire, neque odorari, neque gustare, neque tangere, sed quid subtilius, &c.

C A P U T II.

Logica Zenonis, sive Eleatica.

AGE vero, Zenone Eleate pro Inventore Logicæ, Dialecticæ habito, disquiramus paucis cujusmodi esse, quæ ipsi placuit, potuerit. Ea igitur fuisse videtur triplex quædam Ars,

videlicet Consequutionum, Colloquutionum, & Contentionum. Nam primum quidem Regulas, variosque modos tradidit Consequutionum deducendarum. Id declarat citatus Proclus explicans (a) illum Platonis locum, in quo Parmenides quasi Zenonis interpretatus scripta, *præstandum* docet, *ut si quid ponas, non modo attendas, quid expositione hac consequatur; sed etiam tametsi id non sit, id ipsum nihilominus, si velis uberiori exerceri, ponas.* Quod quidem, cum Socrates non satis intelligeret, exempli causa, inquit ille, *Si velis ex hac positione à Zenone facta, An multa sint? disquirere, quid consequi, coniungere oporteat, & ipse multis, tum ad se tum ad unum relatis; & ipse Uni, tum ad se, tum ad multa comparato; ac rursus, Si multa non sint, considerare nihilominus quid consequatur, accidatve & uni, & multis tum ad se ipsa, tum minus relatis.* Ac pari modo si supponatur esse similitudo, aut non esse, &c. quæ deinceps Parmenides gratificaturus Zenoni fusissime prosequitur. Videlicet Proclus colligit exinde viginti quatuor consequutionis modos. Siquidem facta positione, sive quæstione aliqua, v. c. *An unum sit, vel, si mavis, unum homo sit Animal;* potest, aut pars affirmativa *Est*, aut negativa *Non est* assuiri: quo modo duas hypotheses, sive suppositiones fiunt, nimis, *Si est;* *Si non est:* Et quia ad utramvis attenduntur tria, videlicet, quid consequatur, quid non consequatur, quid consequatur simul, & non consequatur (potest enim quidpiam respectu diversorum esse v. c. simile, & dissimile, magnum, & parvum, &c.) fiunt hac ratione sex genera consequutionum.

modi hanc (a) in Parmen.

28 *De Logica Origine, & Varietate*

Quia denique potest unoquoque horum generum quid cuiquam consequatur spectari quadrifariam, ut putat sibi ad seipsum; sibi ad alia; aliis ad seipsa, aliis ad ipsum, ideo speciatim quater sex, seu viginti quatuor consequutionum genera emergunt; quae nihil est necesse cum illo sigillatim dinumerare; cum observare satis sit, hanc esse, quae ab illo ut jam ante attigimus, Eleatica Methodus vocatur.

Deinde fuit haec Zenoni Ars Dialogorum, seu colloquiorum; adeo proinde ut potuerit Dialetica, quasi Dialogica, seu Dialogistica, ut superiorius est adnotatum, dici. Nam primario quidem ex ante etiam dictis, Dianoetica, seu bene cogitandi Ars est; at quia quae mente apud nos cogitamus, ore apud alios exprimimus, ac auribus aliorum cogitata vicissim haurimus, quod quidem colloquendo, seu interrogando, ac respondendo sit, inde effectum est, ut absque initio Ars haec colloquatrix, dissertatrixque existerit. Zeno itaque, qui ut Dialetica, ita Dialogorum fuit Author, effecit illius, istorumque unicam Artem, ac in ea scite rogandi, respondendique præcepta dedit, quibus ad servandum decorum Colloquutores uteantur. Sic vero haec Ratio philosophandi placuit, ut missa exinde fuerit tractandæ carmine Philosophiæ Ratio, quae ad Zenoneum usque vigerat; ac Plato cum primis ita fuerit illam complexus ut totam suam Philosophiam Dialogice exposuerit, Zenoneumque etiam Dialogistam induxerit: & quibus deinceps lubitum non fuit Dialogica forma omnia tradere, visum tamen fuerit in conscriptis præsertim Symposiis illam usurpare. Ne porro obiter quemquam moveat, quod idem

(a) La-

(a) Laërtius, ex quo superius desumpsimus, Zenonem primum Dialogos scripsisse, subjiciat Aristotelem in primo de Poëtis libro citare ad hoc potius Alexamenem Styrensem, seu ex Phavorino Teium; notandum est (b) Aristotelem solum dicere fuisse ab Alexamene Socratis Dialogos conscriptos, ut Athenæus patefacit, & citato quidein eodem Opere de Poëtis; adeo proinde, ut licet ab eodem & Nicias Nicaensis, & Soterion citentur, dicentes Alexamenem hunc scribendi modum ante Platoneum reperisse, constet nihilominus Alexamene fuisse Zenone posteriorem.

Sed utcumque hæc se res habeat, observandum est potius ita deinceps invaluisse hujusmodi interrogandi, ac respondendi Methodum, ut in sequuntis temporibus omnis Ratiocinatio vocata fuerit Interrogatio. Quippe ab illo usque ævo, moris non fuit Syllogismos, quemadmodum jam est in usu, absolute proponere, sed Interrogando duntaxat. Tenebatur neimpe Respondens ad singulas enunciationes sententiam interponere, ut ex concessis, aut negatis Argumentatio concluderetur. Rogabatur, exempli gratia, *Quicquid non perdidisti, habesne, an non habes?* ac tum, si respondisset, *habeo*; subsumebatur, *atqui cornua non perdidisti*; quod cum videretur esse admittendum, concludebatur, *cornua ergo habes?* Vel, si respondisset, *Non habeo*; tum subsumebatur, *Sed oculos non perdidisti*; & hoc admisso, concludebatur, *Oculos igitur non habes?* Ex hoc voto intelliges quia sit apud (c) Laërtium Philosophum aliquem ἐρωτήσας λόγῳ rogasse, hoc est proposuisse, vel etiam adinvenisse, *Rationem*, sive

(a) lib. 3. (b) lib. 11. (c) lib. 3. &c.

30 *De Logicæ Origine, & Varietate*

Syllogismum, peculiare inve Argumentandi formam, cuiusmodi pleraque Sophismata sunt. Quid item sibi velit (a) Lucianus, cum illum deridet, qui conscripturus historiam, ab initio, & per totam seriem οὐνεράτης τοις αὐτογεγονότας, interroγavit. *Lectores*, hoc est Syllogismos perpetuos proposuit, atque intertexuit. Quid rursus (b) Seneca, ducens ad Lucilium, *Jubesne*, inquit, *quicquid est Interrogationum aut nostrarum, aut ad traditionem nostram ex cogitatarum, comprehendere?* Quid denique sit, quod (c) Aristoteles, & cæteri fere supponunt omnem Argumentationem in conclusionem definere, quæ sit altera Problematis pars, hoc est affirmatio, vel negatio ad interrogationem facta.

Fuit deum (d) Zenoni hæc Ars ἐρισκή, contentiosa, seu litigiosa. Id certe Älianuſ, aliique ipsi tribuunt; tametsi Laërtius Protagoram potius Eristices Authorem facit. Sed nempe ex eo forte desumpta occasio, quod & (e) Zeno fuerit subtilissimus, ut indicio sunt ratiocinia illa apud Aristotelem de sublato motu ex positione Continui infinite dividui; de sono grani milii in terram cadentis, ex sono magnæ copiæ granorum pariter cadentium, & similia: & (f) Aristoteles non parum laborans in solvendis hisce ratiociniis, contendat illum παραλογίζεσθαι fallaciter ratiocinari, ac nominatim eo arguente, quod Achillem nunquam patat; quodque tametsi Phavorinus dixisset rogatum à Parinenide, (g) Laërtius tamen à Zenone primo rogatum commemoravit. Et sane

(a) quoms. hist. scrib. (b) Epist. 85. (c) in Topic. Anat. &c. (d) in hist. Phil. lib. 9. (e) lib. 6. & 7. phys. (f) lib. 6. (g) lib. 9.

hæc una est rationum, quibus celebre est Zenonem, ut Motum tolleret, usum fuisse. Vocata vero est ACHILLES, quemamodum (a) Themistius, & Simplicius interpretantur, quod Achilles pedibus celer cum Testudine tardigrada fuisset in ea comparatus. Dicebat nempe, si Continuum, cuiusmodi Motus, Locus, & Tempus sunt, sit infinite dividuum, & quælibet ipsius pars proportionaliter accepta infinite dividua sit, nunquam eveniet, ut Achilles Testudinem, si vel tantillum antecesserit, consequatur. Quantacumque enim proportione moveri celerius eum dicas, nullum tamen erit temporis momentum, quo spatiī partem aliquam percurrat, in quo non ipsa quoque testudo percurrat aliquantulam, quæ cum tamen infinite possit, quam prior illa dividi, & ut ipsi æqualis ab Achille superetur etiam momentum exigat, sequitur, ut quia non plura Achilli momenta, quam Testudini suppetunt, neque Achilles moveri celerius, neque unquam cursu attingere testudinem possit. Simile est, quod à (b) Plutarcho Stoicis objicitur de Adracti equo insectante testudinem; verum & de his, & de similibus aliis plura.

Subjiciendum hic interim aliquid de Protagora, qui Democritum cum audierit, audire tamen etiam ipsum Zenonem potuit; quando Socrates eum audivit, & Protagoras senior Socrate apud Platонem perhibetur. Cum (c) Democritus certe totus in Veritate inquirenda fuerit, & de ea etiam Canonas memoratos conscripserit, Protagoras tamen est Zenonem, potiusquam Democritum

(a) in 6. *Phys.* (b) *de Stoic. Repug.* (c) in *Protag.*

32 De Logice Origine, & Varietate

imitatus; unde & conscripsit etiam ex Laërtio
~~eristicu~~ ~~eristicu~~ ~~contentiosorum~~ *Artem*, magnainque
ad eam viam statuit Sophismatibus; cum Aristotele
definierte, Sophisma sit Eristicus, seu contentio-
sus Syllogismus, & exemplo etiam prævit, cum
legatur speciali verbo proposuisse Sophismata, ac,
omissa sententia, contra vocabula differuisse.
(a) Primus quoque dixit duas esse rationes de
quacumque re oppositas mutuo, juxta quas etiam
interrogavit; ac præterea scripsit *ἀντλογιῶν* hoc est
contradictionum libros. Primus aperte professus est
esse se Sophistam (sed Sapientem intelligebat) ac
posse de quacumque re, tum concise, hoc est
rogando, respondendoque differere; tum oratione
perpetua sermonem prolixum habere; quod non
obscure (b) Plato insinuat. Cum solerent
porro cæteri Sophistæ, ac nominatim Gorgias,
non tam artis præcepta dare, quam orationes
dictare varias circa ea, quæ vulgo in vita occurre-
rent, ut qui excepissent, parati ad omnem di-
cendi occasionem forent (quod (c) Aristoteles
quidem habet, dum id perinde fuisse declarat, ac
dum Philosophi non tam methodum interro-
gandi, respondendique traderent, quam varia in-
terrogationum, responsionumque genera circa ea
omnia, de quibus vulgo sermo incidit, exhiberent)
ipse Protagoras suam Artes publice quidem evul-
gari, ac innotescere noluit; sed ipsam tamen
discipulos *εἰδοπεγέτων*, hoc est *privatum* (idque pretio
permagno) docuit, quod à (d) Platone memora-
tur. Hujus celebratur illud argumentum, quod

(a) ap. Laert. *ibid.* (b) *in Protag.* (c) *z. Elench. in fi.*
(d) *in Theat.*

Græci *ανασπίφων* vocant (dicere Reciprocum licet) quoque perhibetur adversus Enathlum discipulum usus. Is se illi ea conditione instituendum tradiderat, ut pacta mercede deniorum, ex (a) Quintiliano decem millibus, & persolutis ab initio, ex Agellio millibus quinque, ad cætera quinque solvenda adigi non posset, nisi quo die primo apud Judices causam orasset, superior fuisse. Cunctante illo, Protagoras mercedem ex pacto petere instituit. Et scribit quidem Agellius Protagoram primum dileminatate hoc usum, quod Enathlus, *sive vicisset, solvere mercedem deberet, ex pacto;* *sive non vicisset, ex sententia;* Enathlum vero elusisse, quod *seu vicisset, non deberet ex sententia;* *seu non vicisset, ex pacto:* Laërtius autem scribit Enathlum contestatum primum fuisse, Dilemmaque suum proposuisse, & excepisse Protagoram, *Atqui, si ego vicerō, quod vicerō, si tu viceris, quod viceris, accipere me mercedem oportet.* Subdit (b) Agellius, Judices id, quod utrumque dicebatur, dubiosum, inexplicabileque ratos, rem in iudicatain reliquisse, causamque distulisse in longissimam diem. Sunt, qui ad Coracem, & Tisiam historiolam hanc referant, & suclamasse Judices addant, cum discipulum dicentein postremum audiissent, id quod est in Proverbis, *mali Corvi malum ovum.*

(a) lib. 3. cap. 1. lib. 5. cap. 10. (b) in prolegom. ad Hermogenem.

C A P U T III.

Logica Euclidis, seu Megarica.

DICENDUM cohærenter de Socrate foret, quod Zenonem quoque ex iam dictis audierit, quodque illius peritiam in rebus Dialecticis & (a) Chrysippus ille $\Delta\mu\lambda\iota\kappa\pi\kappa\omega\pi\tau\Theta$ apud Plutarchum commendarit, & Xenophon ostenderit, & Plato in omnibus prope Dialogis fecerit perspicuum. Verum, quia tota illius peritia in ipsius discipulis, successoribusque legitur expressa; idcirco juvat illam potius ipsiusmet agnoscere, disquirereque ex iis, quæ reliquerunt, monumentis. Et plures quidem celebrantur ex ejus Auditoribus, qui de Dialecticis rebus scripserint, ut inclitus ille Coriarius Simon Atheniensis, cuius apud Laertium memorantur Dialogi de Scientia, de Judicio, & $\tau\omega\pi\tau\Theta\Delta\mu\lambda\iota\kappa\pi\kappa\omega\pi\tau\Theta$, de differendi ratione: ut (b) Simmias Thebanus, cuius etiam Dialogi fuerunt inter cæteros, de Veritate, & $\tau\omega\pi\tau\Theta\lambda\mu\sigma\mu\pi\Theta$ de Ratiocinatione: ut Crito, amicorum Socrates præcipuus, cuius fuere rursus inter cætera, de Discendo, de Cognoscendo, sive de Scientia, & $\tau\pi\tau\Theta\tau\pi\tau\Theta$ quid sit scire. Attamen quia duo solum fuere, de quorum Dialectica aliquid specialius ad nos usque transierit, Euclides scilicet, ac Plato, idcirco de ipsis duntaxat subjiciendum hic quidpiam est.

De (c) Euclide vero (quem dictum superius, alium fuisse à Geometra, ipso pariter Megarense)

(a) *de Stoic. rep. 4. memorab.* (b) *lib. 2.* (c) *ibid.*

ideo dicendum imprimis est, quod ille non modo ad Sectam Eleaticam accesserit (adeo proinde, ut Laërtius scribat Parmenidea illum tractasse, & (a) Cicero declaret Sectatores ipsius dictos à Patria Megaricos, transiisse in Sectam à Parmenide, & Xenophane institutam) sed deflexisse etiam maxime videatur ad Zenone, & Protagoram: ex hoc nempe est, cur non modo iidem ejus successores dicti fuerint Dialectici (nempe ob insig-
nem interrogandi, respondendique peritiam ex Dionysio Carthaginensi apud Laërtium; adeo proinde, ut (b) Aristoteles videatur illos intellexisse, cum attendant, inquit, *Dialectici hoc speculari*) fuerint & consimiliter appellati Eristici, quod Artes illam à Zenone, & Protagora inventam, conscriptamque eximie calerent. Hinc præter speciales Interrogationes, quæ illis tribuuntur, pauca sunt, quæ speciatim de eorum Dialectica cominemoren-
tur. Duo fere solum novimus ex (c) Laërtio, Unum, quod soleret Euclides cæterorum demon-
strationes non sumptionibus impugnare, sed con-
clusionibus duntaxat; nimirum quasi consequitio-
nes forent satis perspicuae, illationes congerebat,
Ergo, Ergo, Ergo; quæ arguendi ratio, quasi respirare non sinens, est omnium urgentissima; quare & cum hoc modo foret instans, premens, ac vehe-
mens, notatus fuit à Timone, quasi quandam *li-
tigii*, seu *contentionis rabiem*, *λύσας τετραγύνη*, Megari-
cis inspiravisset. Alterum quod ductum à compa-
ratione argumentum censeret esse invalidum, seu illud à similibus, seu à dissimilibus sumeretur:
quoniam, si ex similibus, *insistendum* potius vi-

(a) 4. Academ. (b) lib. 2. 1. Metaph. 2. (c) lib. 2.

deretur,

36 De Logicae Origine, & Varietate

deretur iis, propter quæ illa inducerentur ; si ex dissimilibus, ea forent supervacua, quia rem ipsam nihil attinerent.

Quod superest, ipsius Euclidis successor Eubulides fuit, qui referente (a) Laërtio, *πόλλας λόγις ἐρώτησιν* *multas rationes*, Sophisticosve ratiocinandi modos *rogavit*, seu in Dialecticam introduxit, scilicet τὸν Φύλαρμόν, *Mentientem*, *Διαλογισθέντα Fal-
lentem*, *Ηλέκτεαν*, *Eletram*, *τύχενταλομέρον*, *Obvela-
tum*, *Σωρίτην*, *Acervalem*, *κεράτινον Cornutum*, *Φιλα-
χρὸν Calvum*. Magna horum pars fuit deinde usur-
patur à Stoicis, ut circa ipsos attingetur. Sunt autem ista, ut jam innui, nihil aliud, quam cap-
tiosæ quædam rationes, Argumentatione ve, à voce
fere quam continent, quasi præcipuam denomi-
natæ, ut de Achille jam diximus. Sic enim M E N-
T I E N T E M imprimis dixerunt, quod in hunc
modum proponeretur, ut apud (b) Ciceroneim est,
Si dicas te mentiri, verumque dicas, mentiris ; *dicas autem*
te mentiri, verumque dicas ; mentiris igitur. Unde huc
spectat illud celebre, *Epimenides ait omnes Cretenses*
esse mendaces ; *ipse vero Cretensis est* ; *igitur ipse non cre-
dendum* : *igitur Cretenses veraces, illisque credendum* :
ipse autem Cretensis est ; *igitur & illi credendum*. Me-
minit porro (c) Aristoteles *Mentientis* hujus rati-
cinii non modo in Elenchis, ubi ejus solvendi
difficultatem innuit ; verum etiam in Ethicis, ubi
solutionem *σοφισμόν Φύλαρμόν λόγις* pene inex-
plicabilem habet. Meminit etiam Seneca, dum,
*Quid me detines, inquit, in eo, quem tu ipse Pseu-
donon appellas, de quo tantum librorum compositum est?*
Ecce tota mihi vita mentitur ; hanc coargue ; hanc ad ve-

(a) *ibid.* (b) 4. *Acad.* (c) *lib. 2. 7. Nicom. 3. Epist. 45.*

rum, si acutus es, dirige. Meminit quoque (a) Athenaeus in Philetæ illius Epitaphio, qui præ hujusmodi argutiarum studio perierit, ita aliunde exilis, ac tenuis, ut, ne à vento abriperetur, cogeretur plumbeos globulos subjecere,

Ἐστίνε, φιλάντας εἰμί, λόγων ὁ Φειδάρημός με
"Ωλεσε. ——————

*Ipse Philetas, δοκιμαστής, sum; Pseudomenos me
perdidit.*

Meminit vero præterea (b) Africanus Jurisconsultus, dum quæstionem quandam ad hunc Modum spectare ait, *qui quicquid verum esse constitueris, falsum esse reperietur*. Hinc idem pene de F A L L E N T E, quod de Mentiente Modo dicendum. Cum vero exemplum ejus non occurrat, videtur posse non incongrue referri illud, quod (c) Alexander in hunc modum, habet, *Potesne quicquam simul vere jurare, & falso jurare? haudquaquam: Atqui ille, qui jurat se falso jurare, & falso jurat, vere jurat: igitur potest quicquam simul & falso jurare, & vere jurare.* An & proinde spectare hoc possit, quod est apud Æsopum de duobus adolescentibus, surreptum, clam coquo, carnis frustrum in alterius sinum conjectit, & requirens coquus, cum iste se non accepisse, ille non habere juraret, ἀλλὰ καὶ ἐμὲ, inquit, λαζαπτί, τὸ γεπτορχεύματον θέον ὅπερι λατοῦθε, *Fallatis
me licet; at certe non Deum, quem pejerantes invocatis,
falleris.*

Sic, ut de cæteris quoque dicam, indicat (d) Luvianus Sophismatis modum E L E C T R A M voca-

(a) lib. 9. & 12. (b) L. qui quadring. 88. ad leg. falc.
(c) cap. 30. in Elench. (d) in aut. vit.

38 De Logicae Origine, & Varietate

tum, quod per ipsum probetur quidpiam scire aliquid simul, & nescire, exemplo scilicet Electrae Agameimnonis filiae, quæ adstante Oreste, sed adhuc incognito, noverat quidem Orestem esse fratrem suum, sed quod ille foret Orestes, non nōrat. Desumptum id ex (a) Sophocle, *An ille vivit? Si ego quidem vivo, An tu ille es, &c.* OB VEL LATI etiam, ut modi affinis meminit Lucianus, exemplo allato, unde illi nomen: *Nōsti tuum Patrem? maxime. Quid igitur, si prope te obvelatum aliquem statuam, & rogem, Nōstis hunc? quid dices? scilicet non nosse me dicam. At ille ipse est pater tuus; itaque si istum non nōsti, palam est te patrem non nosse.* ACERVALE M, sive Soriten (hoc nomine enim nihil magis tritum) præclare definit (b) Ulpianus, cum ab evidenter veris, per brevissimas mutationes disputationis ad ea, quæ evidenter falsa sunt, perducitur. Exemplum affert (c) Cicerus, dum postquam dixit Soritas vitiosum esse, & captiosum genus, *Sic enim ascenditis, inquit, Si tale visum objectum est à Deo dormienti, ut probabile sit; cur non etiam ut valde verisimile, cur deinde non, ut difficiliter à vero internoscatur? Deinde, ut ne internoscatur quidem; postremo, ut nihil inter hoc, & illud intersit. Acervalem autem dici ex eo docet, quem quis uno grano addito effici cogatur fateri. Si enim rogetur, *Unum, vel duo grani sunt acervus, an non? nisi sint, ut dicere est primum; adde unum, triane igitur sunt acervus, amon?* Atque ita porro, adeo ut, *vel nunquam acervus futurus sit, vel fateri aliquando oporteat unius solum grani additione fieri acervum.* Hic obiter nota*

(a) in Electra. loc. cit. (b) 1. de na. cœvill. ff. de verb. & rer. signif. & l. ea na. ff. de reg. jur. (c) 4. Acad.

videri haud dubie lacunam apud Laërtium, dum in septimi Libri serie pro exemplo modi Obvelati subjicitur, *Nonne quidem duo pauca sunt? Nonne & tria? nonne & quatuor? &c.* Constat quippe hæc in Soritæ exemplum afferri de quo plurima etiam Stoici, & Chrysippus potissimum, unde (a) Persianum illud est,

Inventus Chrysippe tui finior acervi.

CORNUTUS, seu inavis, *Ceratinum*, *Ceratine*, *Ceratis*, *Ceras* (tot enim modis legitur) pervulgaris est Sophismatis modus. Illius exemplum jam attulimus circa Zenonis Logicam, *atqui cornua non perdidisti*; apud Sextum vero (b) Empiticum proponitur sic, *Si non & pulchra cornua habes, & cornua habes, cornua habes; pulchra autem cornua non habes, & cornua habes; cornua igitur habes.* **CALVUS** denique (quando ejus exemplum, quo nominis ratio explicetur, non memini) videri potest perinde affine Soritæ existisse, ac affine fuit obvelatum Electræ. Pari scilicet modo quæri potest, à *quoto usque pilo amissio calvus quispiam censeri posse?* Nam si, non à primo, à secundo, à decimo, à centesimo, à millesimo, à *quoto igitur?* Quotumcumque enim deum dixeris, dicere cogeris unicum esse pilum, (c) qui decidens calvum ex non calvo efficiat; sique propter pilum unicum amissum Calvitiem creari. Ac isti sunt quidem Eubulidis Modi, nisi quod Laërtius scribit Diodorum cognomento *Cronum*, illiusque post Apollodorum successorem, ad invenisse juxta aliquos Obvelatum & Cornutum.

(a) *Sat. ult.* (b) *2 Hypot. 22.* (c) *lib. 2.*

40 De Logicæ Origine, & Varietate

Porro tam Diodorus, quam Stilpon copulatur à (a) Cicerone cum illo alio Eubulidis successore Alexino, viro, ut Laërtius habet, contentissimo; *Eorum enim sunt, inquit, illa contorta, & aculeata quædam Sophismata, seu conclusiunculae fallaces.* Et circa Diodorum quidem id notatu dignum videtur, quod, cum apud Ptolemaeum Soterem non potuisset quasdam à Stilpone factas Interrogationes solvere, ac propterea derideretur, & detractis duabus cognominis literis non *z* & *o*, sed *u* & *g* (asinus) audiret è convivio excedens, tum de proposita quæstione Orationem scripserit, tum *præ* pudore, *in* orore confessus obierit. Id narrat Laërtius, sed festivius est, quod (b) Empiricus recitat. Persimilis illi erat, ut motum evertet, illa raciocinatio, *Si quis movetur, aut quo in loco est, moveatur, aut in quo non est; Aliqui neque in quo est, manet enim; neque in quo non est, cum nihil agat, ubi non est, non igitur quidquam moveatur?* Itaque, cum aliquando ad Herophilum Medicum venisset, ut quem attulerat luxatum humerum restitueret, facete Diodorum Medicus irrisit, *Nam, inquit ad illum, aut in quo erat loco humerus existens excidit, aut in quo non erat: at neque in quo erat, neque in quo non erat, non igitur excidit;* cumque cunctaretur, ille ope in verborum loco, depositus. De Stilpone id habet Plutarchus, quod negaverit alterum enunciari de altero, ut *Animal de Homine*, cum dicis *Homo est Animal*; quoniam alioquin vel ipsi Equo non conveniret esse Animal, vel Hominem quoque esse conveniret. Habet & (c) Laërtius, quod cum species, seu quæ dicimus Universalia, nega-

(a) loc. cit. (b) lib. 2. 2. Hypot. 22. (c) loc. cit.

ret,

ret, assereret consequenter eum, qui Homine in dicit, dicere neminem, non enim hunc, potius quam illum. Itemque Olus id non esse, quod ostenderetur; olus quippe iam extitisse à milibus annorum multis. Sed & refert illum de Minerva Phidiæ sic aliquando interrogasse, *Nunquid nam Jovis filia Minerva Deus est?* Et cum responderetur, *Certe: Hæc autem, inquit, non Jovis, sed Phidiæ:* quo sibi concessu, *Hæc ergo, inquit, non est Deus.* Quain sane ob causam apud Areopagitas postulatus, non ivit inficias, sed recte se redarguisse dixit, *Neque enim Deum illam esse, sed Deam, quod Diū sūt mares.* Prætero autem, quod Theodorus propterea cavillatus est, *Unde nam id neverat Stilpon? an sublata ueste spectarāt?* De (a) Alexino nota est, quain Menedemo Eretriaco Interrogationem proposuit: sed nempe Haruspex haruspici. Illo enim interrogante, *An verberare Patrem desīsset; neque verberāvi, inquit iste, neque desī.* Tandem & de hoc Menedemo; quando ipsum, ejusque Sectam ad superiorem pertinere (b) Cicero contendit, illud adjiciendum est, fuisse ipsum quoque ex Laërtio *eximātū, litigiosissimum.* Is Enunciations negativas sustulit, & ex affirmativis admisit solas simplices, connexas vero, & complexas non item. Postremo Rogatiuncula hujusmodi solitus est uti, *Diversum nonne à diverso diversum est?* *Certe. Prodeſſe autem à bono diversum est? Profecto. Non est ergo prodeſſe bonum.*

(a) *id. ibid.* (b) *4. Acad. loc. cit.*

C A P U T IV.

Logica Platonis.

DE Platone vero ut dicamus, is primum placa sua omnia Dialogorum forma, & sub persona quidem Socratis præterim expressit. Quod iuperest autem, nullum speciale Opus, quod inscribi possit Dialectica composuit, ut debeas proinde minus admirari, quod (a) Cicero de duobus præcipuis illius discipulis, Aristotele, neimpe, & Xenocrate loquens, *Iua facta est*, inquit, *differendi, quod minime Socrates probabat*, *Ars quædam Philosophiæ*; itemque, quod postea Dialecticam Academicorum non ipsi Platoni, sed Xenocrati potius (cui videtur adhuc Aristotelium copulare) tribuit, dum, *Quamquam*, inquit, *judicium veritatis orietur à sensibus, non esse tamen in sensibus; Mente volebant rerum esse judicem: solam censebant idoneam, cui credereetur, quia sola cerneret id, quod semper esset, simplex, & uniusmodi, & tale, quale esse*. *Hanc illi Ideam appellabant; jam à Platone ita nominatam; nos recte speciem possumus dicere, &c.* Quia nihilominus Plato paßim & Dialecticam commendavit, & quis ejus scopus, quæ munera essent exposuit; ideo ex variis ejus locis, qualem esse eam voluerit, licet utcumque colligere. (b) Apuleius porro, qui aggressus fuerat declarare triplicem Platonis Philosophiam, id quidem circa Naturalem, Moralemque præstítit;

(a) *I. Acad.* (b) *de dogm. Plat.*

at quod ad Rationalem tamen, sive Logicam attinet, illam non perinde exhibuit; nam quod subjicitur quidem titulo *ερμηνείας, de Interpretatione*, Aristotelicum totum est. Quod idem pene dicere de (a) Alcinoo licet. Quia enim in Logica, Organove Aristotelis de decem Categoris tractatur, itemque de tribus Syllogismorum absolutorum figuris; uti & in Logica Stoicorum agebatur de Syllogismorum hypotheticorum formis variis; idcirco occasionem cepit inducendi ista in Platonis Logicam, quod Plato interdum Substantiam, Quantitatem, Qualitatem, alia nominaret & nunc ista formam, nunc alia argumentari, syllogismove texere visus fuerit; quae tamen, & alia id genus non in Platone modo, sed etiam in quovis Autore reperire in promptu est; tametsi illi de Logicis, Dialecticisve Praeceptis sive tradendis, sive imitandis ne cogitarent quidem.

Ne vero etiam de Plotino, ceterisque quidam subjiciant; videri potest Plato Dialecticæ nomine complexus Scientiam tum de Fine, tum de via ad ipsum finem. Priore videlicet modo Dialecticam habuit, ut Intellectualem, eandemque cum Scientia Theologica; posteriore ut Rationalem, eandemque cum ipsa cæterorum disserendi Arte. Observatum certe est superius Platonem, juxta Apuleium præter Rationalem Philosophiæ partem, acceptam quoque à Pythagoreis Intellectualem agnovisse. Itaque vult (b) Plato in priunis Dialecticæ Finem in eo esse, ut Mens per ipsam repurgetur à pravis opinionibus, ger-

(a) *de Doct. Plat.* cap. 5. (b) *lib. 6. & 7. de Rep. in Soph. & al.*

44 De Logicae Origine, & Varietate

manam vero scientiam induat, quæ sit nimirum primi Entis, & immaterialium, intelligibiliumque Formarum. (a) Supponit quippe, ut alias uberiorius declarabitur, esse Animam nostram particulam Animiæ Mundi, Mentemque adeo nostram particulam auræ illius divinæ, seu Mentis, quæ totam Mundi agitat molem, sciensque est rerum omnium, ut puta Ideas omnium continens, sive existens ipsa veluti Idea, sive typus omnium formarum, quæ rebus omnibus imprimuntur. (b) Hinc esse quidem Mentem nostram, tanquam congenitam suo Toti, suove Principio ex natura sua omnisciæ; sed tamen, tum, cum demergitur in corpus, quasi in specum tenebrosam veluti obteñebescere, contrahereque rerum omnium, quæ prius suo juncta Principio nota habuerit, oblivionem. Quare & eam deinceps quasi excitari per formas, seu species rerum sensibilium, ut per variis Reminiscientiæ gradus lumen recuperet, sensuque ad ipsius Solis, hoc est primi Entis, & Principii sui, necnon Formarum, Specierumque intelligibilium, hoc est Idearum notitiam perveniat. Ac ipsarum quidem rerum sensibilium haberi duntaxat opinionem docet, quod & Sensus fallaces sint, & res ipsæ fluxæ, caducæque; at rerum intelligibilium esse contendit scientiam, quod & ipsa mente percipiuntur, & sint sempiternæ. (c) Ad hanc vero scientiam habendam priusquam connitainur, præparandam vult esse Mentem quadam quasi ~~τεχναδεία~~, institutione prævia, scientiis (seu, ut potius appellandas censet, Dianœis, co-

(a) in Tim. & al. (b) 7. de Rep. in Phad. & al. (c) de Repub.

gitatis) Mathematicis, ut cogitare, & credere res immateriales, intelligibilesque consuescat; idque ad usque annum aetatis trigesimum, quo tum demum possit Dialectica imbui, scientiaque illa informari.

Deinde ergo Dialecticam habet ut *noētās Viam*, ob emersionem, & progressum ex illa quasi specu, è qua, ut oculus ad lucem, ita Mens ad verum contendat; & ex ipsis umbris, seu rebus sensibilibus, materialibusve, gradum faciat ad simulacula, sive formas rebus impressas; ex ipsis ascendat ad eas, quæ per se consistunt; ac tandem per ipsis, nullo jam sensibili utens, sed pluribus ipsis, secretisque, & germanis formis, seu speciebus, ad ipsum Verum, ipsum Bonum, Bonive Ideam, simplex, immistumque Principium perveniat. Hinc Dialecticæ munus docet Analysis quadam dirigere Mentem, & Dividendo, Definiendo, Inducendo, ad primum (a) Verum deducere; ex quo posuit postquam fuerit ad ipsum erecta, ad res sensibiles regredi, illasque congrue expendere; sed redditura tamen ad ipsum, in quo denique conquiescat. Ejusmodi porro Analyseos tres observantur ab (b) Alcinoo species, ipsæque, ut videtur deductæ ex sexto de Republica, & tertia quidem maxime quæ Geometris est singularis. Una est, qua ascendimus à sensibilibus ad intelligibilia, ut, si à Pulcro, quod in corporibus, ad id, quod Animorum est: ab hoc, ad aliud in vitæ officiis; ab hoc rursus ad aliud, quod continetur legibus, & ad ipsum tandem pelagus ipsius imminensum; adeo ut, quod reliquum est, ipsum per se Pulcrum de-

(a) *de Repub.* (b) *cap. in fin.*

nique

46 De Logice Origine, & Varietate

nique assequamur. Altera, qua ex demonstratis, & subdemonstratis, ad primas, medioque carentes propositiones pervenimus, ut dum quæstione facta, *Sitne animus immortalis?* inquirimus, *An idem semper moveri possit?* Eoque demonstrato, rursus, *An quod semper moveri potest, idem quoque per se moveatur?* Iterumque hoc demonstrato, *An quod per se moveri potest, principium su motus?* Et post hoc deinde, *An principii nulla sit origo?* Quod quidem ut ratum habetur, uti & illud, *Quod ingenitum est, interitus quoque esse expers.* Ex quo tandem efficitur, ut ipse *Animus interius esse expers* concludatur. Tertia, ex suppositione, ad ea, quæ sine Suppositione sumuntur; quando nempe is, qui aliquid investigat, id ipsum inventum, aut factum supponit, & quid ad suppositum sequatur, attendit; tum autem, si ejus redenda sit ratio, aliud assumit, consideratque, an ad illud, quod fuit primo suppositum consequatur; & sic porro pergit, quousque ad principium, seu propositionem perveniat, quæ suppositione amplius non indigeat, atque adeo primum esse verum demonstrat.

(a) Docet vero ad hæc Dialecticæ esse munus *recte dividere*, id scilicet, ne ignoretur, quemadmodum in suas species partiri genera conveniat; cum id nosse oporteat, ut Mens quasi illustrata procedat per memoratas Analyses; ac ne speciatim erret, aut fluctuet, dum rei cuiuspiam naturam explorans, verum ipsius genus, veramque proprietatem, sive differentiam primariam nancisci, ac pernosse exoptat. Nempe & munus Divisioni cohaerens facit *Definitionem*; quoniam tum deinum

(a) in Theor.

illi videtur acquiri rei scientia, cum ipsius rei natura definitione patefit; neque enim rem sciri melius ulla demonstratione posse. (a) Unde & adnotare licet, nihil esse mirum, si proprium esse velit Dialectici imponere nomina rebus, & nominibus recte uti; quando ad id apprime facit perspecta illarum natura. Aliud denique munus esse *Inductionem* innuimus: sed observandum esse eam Platoni ut genus ad demonstrationem, ratiocinatione invenire omnem, qua aut probat, quæ vera sentit, aut refellit, quæ falsa putat: cum & quædam sint, adnotante (b) Laërtio, de quibus, quia non comprehendit, sustinendum assensum dicit. Et *Inductionem* quidem esse Platoni generalem probandi modum, perspicuum facit tum ejus *lectio*, tum quod post Ciceronem (c) Quintilianus ait, Socratem illa plurimum usum; ut cum plura interrogasset, quæ fateri adversario necesse esset, nonnissime id, de quo quærebatur, inferret. Et vide apud illum appositum exemplum, *Sit igitur*, inquit, *interrogatio talis*, *Quod est pomum generosissimum? nonne quod optimum?* *Concedere*atur. *Quid equus, quis generosissimus? nonne qui optimus?* Et plura in eundem modum. *Deinde, cupus rei gratiæ rogatum est, Quid homo? Nonne is generosissimus, qui optimus?* *Fatendum* erit. Præter hanc autem *Inductionem*, quæ est à Simili, ipsique adnexam, quæ est à Dissimili, adjungit Alcinous aliam, quæ est à singulis ad universa. Tamen si vero Laërtius copulat huic aliam, quæ est ab uno singulari ad aliud; sed ipsa, ut idem notat Rhetorum est, tanquam nihil aliud, quam *Exemplum*: Illa autem, quâ ex pluribus

(a) *in Crat.* (b) *lib. 3.* (c) *in Top. lib. 5. c. 11.*

48 *De Logicæ Origine, & Varietate*

singularibus Universale colligitur, Philosophorum potius est, tanquam existens scientiæ, & certitudinis fundamentum. Nimirum, quisquis existimat se ex universali principio quid singulare deducere, nihil aliud, quam Inductionem retexit, quâ oportuit prius ex ipsis singularibus colligere universale. Atque hæc quidem occasio est, qua Alcinous ut jam dictum, in eo laborat, ut in Platone Syllogismos juxta tres Figuras ab Aristotele deductas agnoscat. Et de prima quidem hoc habet exemplum, *Justa pulca sunt: Pulca bona; Justa igitur bona sunt.* De secunda hoc, *Quod partes nullas habet, nec rectum, nec rotundum est: at quid quid figuræ est particeps aut rectum, aut rotundum est; quod igitur partes non habet, non est particeps ullius figuræ.* De Tertia hoc, *Quod Figuræ est particeps, quale est; quod est particeps figuræ, est finitum; Quod ergo est quale, id finitum est.*

Hisce autem dimissis, illa superest Inductionis species, quæ est à contrariis. Nimirum Plato quoque est hac, (a) Laërtio observante, usus, idque refellendo præsertim, argumentandoque adversus Sophistas, qui ipsis quoque eâ utebantur; unde sunt exempla congesta à Laërtio; ut, *Tuus pater aut est à meo diversus, aut idem. Si igitur diversus à meo tuus est Pater, cum diversus à Patre sit, Pater esse non poterit. Si vero idem est, qui meus Pater, cum idem sit, qui meus Pater, meus igitur pater erit.* Vide & alia ejusdem farinæ, maxime vero in Euthydemo, *Canis est tuus, Canis est Catulorum Pater. Igitur Canis est tuus Pater, &c.* Sed notandum est quod (b) Plotinus ait circa Platonis Dialecticam; ex accidenti

(a) lib. 3. (b) Enn. 1. lib. 3. cap. 5.

scilicet esse, quod Sophisinata, & mendacia cognoscat: id quippe solum respectu quodam, & quasi aliquid alienum extrinsecus in ipsam inductum, quod non congruere ad normam veritatis deprehendatur. Eximius vero est, seu Plato, seu apud ipsum Socrates in Sophisinatibus refellendis, ut cum vel tacite distinguit, vel respondendo adiicit aliquid amplius, quam sit rogatum, quod indignari Sophistæ solent, quia anticipato conclusionem, ad quam tendunt, eludat, (a) *An Patrocles frater tuus?* *Ex matre quidem, non ex patre.* *Igitur frater, & non frater?* *Non eodem quidem patre, &c.* Quamquam ut Aristoteles observavit magis fuit familiare Socrati, ut interrogaret, quam ut responderet, quia se nihil scire professus, nihil erat, quod poneret, cujus defensio necessaria foret. Occasione interim hujus *Nihil sciri*, qui Platonem sunt inseparati Academici, ac potissimum instituti ab Arcessila, specie quadam Logicæ, Dialecticæve usi sunt, quæ quia ipsis cum Scepticis, Pyrrhoneisve communis fuit; idcirco ea intelligenda ex dicendis circa Pyrrhoneos erit.

C A P U T V.

Logica Aristotelis.

INSEQUUTUS est Aristoteles, abs quo Logica longe amplius, quam ab ullo alio habuit incrementi. Nullius certe Antiquorum, perinde, ac ipsius, exstat de illa monumentum, & artificium

(a) 2. *Elench. fin.*

50 *De Logicae Origine, & Varietate*

Syllogismorum, quod Analytico primo tradidit, ejusmodi est, ut quamvis nonnulla fortassis supervacanea contineat, & non complectatur Syllogismos, quos vocant hypotheticos; eam nihilominus gratiam, quam sibi haberit ad Elenchorum finem mereatur. Notum vero imprimis est cœpisse ipsum Dialogicam illam tractandæ Philosophiæ formam immutare; unde Cicero tam de ipso, quam de Xenocrate, eorumque successoribus loquens, *Utrique*, inquit, *Platonis ubertate complei, certam quamdam disciplinæ formulam composuerunt, & eam quidem plenam, ac referam; illam autem Socraticam de omnibus rebus, & nulla affirmatione, adhibita consuetudine differendi reliquerunt.* Quoniaam vero nihil de Xenocrate exstat, & dicere jam de Aristotele cœpimus, tametsi libri varii, ex quibus ejus Organum constat, neque eo ordine, neque eo præcise fine, quæ vulgo habentur, conscripti ab illo fuerint, ut vel ex factis ab ipsomet citationibus manifestum fit, veluti dum initio Analyticorum citat *Topicos* (utcumque etiam in *Topicis* ipsos Analyticos citet) ex quo nihilominus (a) Andronicus Rhodius illos in eum ordinem, qui fuit deinceps ab omnibus Peripateticis probatus digressit, Græci omnes Interpretes, ad usque (b) Ammonium, Philoponum, Simpliciumque ejus discipulos eam ordinis causam dixerunt, quod cum Logica sit Philosophiæ, atque adeo Veritatis inveniendæ organum; ac proinde subjecta illius materies, etiam ex citato ab (c) Ammonio Andronico, sit ipsa Demonstratio, qua obtinetur Veritas, idcirco de

(a) *lib. 8. c. 11.* (b) *prefat. in Categ. & 1. prior.* (c) *prefat. in Categ.*

Demonstratione in Posterioribus Analyticis tractetur. Et quia Demonstratio est Syllogismus, neque qualis sit Syllogismus, intelligi potest, nisi universe de Syllogismo præhabeatur notitia; eapropter de hoc universe agatur in Prioribus Analyticis. Et quia omnis Syllogismus ex propositionibus constat, & omnis propositionis ex simplicibus vocibus; ideo præagatur de Propositionibus quidem in libro de Interpretatione; & prius adhuc de simplicibus vocibus in libro Prædicamentorum; & ad hujus etiam declarationem præmitti pridem solitus sit Porphyrii liber, qui est de quinque vocibus, ac inde Organi exordium ducatur. Denique, quia Demonstratio una est Syllogismi species, quæ procedit ex principiis, propositionibusve necessariis; ac sunt præterea duæ aliæ, quarum altera ex probabilibus procedens *Syllogismus Dialecticus* Aristoteli dicitur, altera procedens ex fallacibus appellatur *Sophisticus*, ea de causa ut Demonstratio intelligatur perfectius, Posterioribus Analyticis Topicis libri subjiciantur, in quibus de Syllogismo Dialectico; & istis libri Elenchorum, in quibus de Sophistico differatur. Atque hæc quidem hic attingo, ut quid ab Aristotele perficiendæ huic Arti collatum fuerit, intelligatur.

Operæ vero pretium est alia quoque via idem nosse. Nam primum quidem (a) Laërtius docet Aristotelem quoque sic generatim τὸ λογικὸν *Ratio-*
nalem Philosophiæ pariem accepisse, ut cum duplex ejus distingueretur finis τὸ τε πιθανὸν, καὶ τὸ ἀληθὲς *Ve-*
risimile, ac verum, idcirco duabus ad utrumque facultatibus fuerit usus, ad verisimile quidem Dia-

52 *De Logica Origine, & Varietate*

lectica, & Rhetorica ; ad verum autem Analytica, & Philosophia. Quo loco, ut Rheticam, Philosophiamque inde seponam ; intelligi licet Logisticam esse quasi genus, cuius Analytica, & Dialectica species sint ; ac eapropter mirum non esse, si Aristotelis Sectatores varia ex eo congerant loca, quibus planum faciant Aristotelem Dialecticæ nomen non pro Arte hac tota, sed pro ea solum ejus parte, quæ est de Syllogismis probabilibus, & Topicis libris continetur, usurpavisse. Commendat deinde Laertius Aristotelem, quatenus nihil fuit ab eo prætermissum, quod ad Inventionem, Dispositionem, Usumque spectaret. Ubi tres Logicæ partes Aristoteli probatae videantur, Inventio, Dispositio, Usus, ipsas Cicero reducit ad duas Inventionem puta ac Judicium (Judicii nempe nomine Dispositionem, Usuunque complectens) idque (a) dum Aristotelem *paris utriusque Principem* facit. Pertinent autem ad Inventionem tum generatim primi Priorum aliqua, tum ipsi Topicorum libri, utpote quasi continentes declaracionem Locorum communium, qui juxta Ciceronem nihil aliud sint, quam sedes argumentorum, quibus utimur ad faciendum fidem, vel potius, juxta Alexandrum, & (b) Boëtium, quam generales, & Maximæ appellatae propositiones, quæ passim ad quidpiam probandum sunt usui. Cumque hujusmodi loci ex mente Aristotelis ad verisimile solum spectent ; idcirco pleraque traduntur in Posterioribus Analyticis, quæ ad veri inventionem pertineant. Quod (c) Aristoteles autem velit omnes locos, unde argumenta petuntur revocari ad qua-

(a) *in Top.* (b) *in 1. Top. comm. 2.* (c) *cap. 4.*

tuor illa Problematum capita, quæ de Definitione, Genere, Proprio, & Accidente sunt; videri potest ad Inventionem spectare liber ille Porphyrii, qui de Genere, Specie, Differentia, Proprio, & Accidente est totus. Nec minus etiam Categoriarum, Prædicamentorumve liber, quod Topico primo (a) Aristotelis verba sint, *Post hec definire oportet Categoriarum genera, in quibus sunt dictæ quatuor differentiae. Eæ vero sunt numero decem, Quid est, Quale, ad aliquid, Ubi, Quando, Situm esse, Habere, Facere, Pari.* Ad Judicium vero, seu Dispositionem pertinent, tum Liber five unus, five geminus de Interpretatione, ut quo declaratur uberior, quod parcus attingitur initio Analyticorum de Propositionibus, tum ipsi Analytici, ac præsertim priores, ut in quibus tradatur, qui argumentum, seu medium disponi cum subjecto, & attributo in duabus quibusdam propositionibus debeat, ut ex illis tertia ex necessitate sequatur. Prætereo autem, quia Oratio ex tribus hujusmodi propositionibus constans Syllogismus est, & Syllogismus resolvi, seu retexi, expendique, ut qualis sit exploretur, potest, ideo ab hac Analysis, seu resolutione Analyticos libros dictos. Denique ad Usum, Judiciive partem, ex Laërtio alteram, pertinent nonnulla Analyticorum capita, ac tum librorum Topicorum postremis, tum, qui Elenchorum, seu Sophisticarum representationum inscribuntur.

Sed ne scrupulosius ista disquirantur, is fuit præcipue Aristoteli propositus scopus, ut artificium Syllogismi contexendi traderet. Distinctis ergo in Syllogismo tribus propositionibus, quarum

(a) *cap. 9.*

54 De Logicae Origine, & Varietate

duabus præmissis tertia, seu Conclusio ex necessitate sequatur, propositionem resolvi voluit in duos Terminos, quorum qui verbum antecedit, (a) *Subiectum*, qui sequitur, *Attributum*, *Prædicatumve*, appellatur: ut sunt *Homo*, & *Animal*, in hac propositione *homo est Animal*. Ad hoc autem retulit decem vocatas *Categories*, seu genera decem quæstionum, juxta quas interrogatur *Subiectum*, ut, (b) *Quid est Dion?* *Qualis est Dion?* *Quantus est Dion?* & respondetur *Attributum*, ut, *est homo*, *est docilis*, *est magnus*, &c. Prætereo vero, ut propositionum alias distinguat affirmantes, alias negantes, & utrinq[ue] alias universales, ut (c) *omnis homo est animal*; *nullus homo est animal*, alias particulares, ut *Dion*, vel *aliquis homo est justus*; *Dion vel aliquis homo non est justus*; idque cum illæ sint indefinitæ, *homo est animal*, *homo est justus*, ac rursus alias simplices, ut sunt inox allatæ; alias modificatas, ut cum dicitur *necessæ est hominem esse animal*, *coniungens est hominem esse justum*. Prætereo & quod docet de Propositionum oppositione, conversione, æquipollentia, & similibus, ac ad Syllogismum ut redeam, cum ut sunt in eo tres propositiones, sic & tria subiecta, & tria prædicata sint, quia sunt tamen tres solum voces, sive termini, quorum quisque bis sumitur; idcirco duos terminos, qui in Conclusione sunt, dici per excellentiam *Subiectum* & *Prædicatum*, itemque minorem, & maiorem terminum voluit: tertium autem illum, qui præterea reperitur in præmissis dici *Medium*, quod minor & major sic in eo tanquam medio copulati sint in præmissis, ut deinceps in conclusione co-

(a) 1. analyt. 1. (b) 1. Top. 9. (c) lib. de interpret.

copulentur inter se. Quia potest porro terminus inediis ita cum minore, & majore copulari in præmissis, ut vel prædicetur de minore, & subjiciatur majori, vel prædicetur de utroque, vel subjiciatur utriusque; idcirco (a) Aristoteles tres Syllogismorum Figuras distinxit. Et quia propositiones esse possunt aut affirmantes, aut negantes, itemque aut generales, ob adhibitas voces *omnis*, *nullus*; aut particulares, ob adhibitas voces *aliquis*, *aliquis non*, ut nomina propria; ideo propter harum varietatem, varios distinxit in singulis (b) Figuris Modos; eo excepto, quod si ambæ præmissæ negativæ, aut particulares sint, aut utraque, vel altera indefinita (cum nempe defectu alicujus vocum *omnis*, *nullus*, *aliquis*, potest indifferenter generalis, aut particularis haberi) nulla sequatur conclusio, sicque nullus sit Syllogismus. Hinc proinde primæ Figuræ modos deduxit quatuor; Secundæ quatuor, & Tertiæ sex, universæ quatuordecim; cum & Theophrastus, ac Eudemus, referente Boëtio; addiderint quinque (c) Porphyrio probatos, qui ad primam Figuram pertineant, & imperfecti tamen, atque indirecti dicantur, quod minus extreum de majore concludant. Solitus est vero Aristoteles afferre in literis more Geometrarum exempla, ut dum circa primum primæ Figuræ modum, qui ex tribus generalibus, & affirmativis propositionibus constat, supponendo exempli gratiâ hos tres terminos, *vivens*, *animal*, *homo*, qui α , β , γ , vel *A*, *B*, *C*, vocentur, (d) *Ei* $\beta\delta\tau\alpha\kappa\gamma\pi\alpha\tau\delta\sigma\beta\gamma$, *avasen* $\tau\alpha\kappa\gamma\pi\alpha\tau\delta\sigma\beta\gamma$

(a) 1. prior. c. 4. 5. 6. (b) cap. 7. (c) lib. 2. de Syllog. Categ. (d) 1. prior. 4.

56 De Logicæ Origine, & Varietate

νερηνηρειας, *Si enim omne A attribuitur omni B, & omne B omni C, necesse est omne A attribui omni C.* Quo loco observandum est, Aristotelem affectare, ut τὸ B medius terminus medio loco sit, hoc est in prioris præmissarum fine, & posterioris initio, quod præmonuerit *Medium*, ut id est, *quod in alio, & in quo aliud est, ita esse debere positione medium*: quare & ut hoc imitari, enunciando, ut vulgo fit, liceat, *Si omne C est B, & omne B est A, igitur omne C est A, vel absolute, omne C est B, & omne B est A, igitur omne C est A.* Aut assumptis pro literis rebus, *omnis Homo est Animal, & omne Animal est vivens; igitur omnis Homo est vivens.* Quia vero id moris obtinuit, ut incipiatur potius à medio, de quo prædicetur major terminus, ex quo ipsa præmissarum prior appellari solet *Major*, uti & posterior, in qua Medium prædicatur de minore, *Minor*; ac nihil in re ipsa est discriminis, idcirco nihil obstat quo minus res hoc quoque modo enuncietur, *omne B est A, & omne C est B, igitur omne C est A, vel substitutis literis rebus, omne Animal est vivens, & omnis homo est Animal; omnis ergo homo est vivens.*

Cum res porro utravis ratione usurpetur, & prior sit quodammodo facilior, & clarior, ac ipsam prisci Interpretes, speciatimque Philoponus familiariorem habuerint, posterior tamen fere sola est à Recentioribus agnita, ex quo illi accommodarunt technicas hujusmodi voces numero novemdecim,

*Barbara, Celarent, Darii, Ferio, Baralipton,
Celantes, Dabitis, Fapesmo, Friesomorum,
Cesare, Camestres, Festino, Baroco, Darapti,
Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.*

Quarun novem primæ totidem modis primæ Figuræ

guræ (sed nimirum quatuor perfectis Aristoteles-
ve quinque imperfectis, Theophrasticisve respon-
deant; sequentes quatuor totidem Secundæ, &
sex postremæ totidem Tertiæ: cum & cujusque
syllaba prima propositionem Majorem denotet, se-
cunda Minorem, tertia Conclusionem; & voca-
lis **A** indicet propositionem sibi respondentem
esse generalem affirmativam, **E** generalem nega-
tivam, **I** particularem affirmativam, **O** particula-
rem negativam; præter usum consonantium tum
initialium **B**, **C**, **D**, **F**, tum intermedianum **S**, **P**,
M, **C**, de quo mox. Ut brevicatis autem causâ,
& Aristotelis imitatione exempla attingantur in
solis literis (cum & res substituere sit cuique in
promptu) ecce ea esse hujusmodi possunt, ac pri-
mum quidem pro perfectis, directeve concluden-
tibus primæ Figuræ modis. (a) **Barbara**, omne
B est **A**, omne **C** est **B**, omne igitur **C** est **A**.
Celarent, nullum **B** est **A**, omne **C** est **B**, omne
igitur **C** est **A**. **Darii**, omne **B** est **A**, quoddam
C est **B**, quoddam igitur **C** est **A**. **Ferio**, nullum
B est **A**, quoddam **C** est **B**, quoddam igitur **C**
non est **A**. Deinde vero pro imperfectis, detor-
teve concludentibus (vicibus scilicet subjecti, &
attributi comunitatis) **Baralip**, omne **B** est **A**,
omne **C** est **B**, quoddam igitur **A** est **C**. **Celanes**,
nullum **B** est **A**, omne **C** est **B**, nullum igitur
A est **C**. **Dabitis**, omne **B** est **A**, quoddam **C** est
B, quoddam igitur **A** est **C**. **Fapesmo**, omne **B**
est **A**, nullum **C** est **B**, quoddam igitur **A** non
est **C**. **Frisesom**, quoddam **B** est **A**, nullum **C** est
B, quoddam igitur **A** non est **C**. Tum pro se-

(a) cap. 4.

58 De Logicæ Origine, & Varietate

cundæ Figuræ modis. (a) *Cesare*, nullum *A* est *B*, omne *C* est *B*, nullum igitur *C* est *A*. *Camestres*, omne *A* est *B*, nullum *C* est *B*, nullum igitur *C* est *A*. *Festino*, nullum *A* est *B*, quoddam *C* est *B*, quoddam igitur *C* non est *A*. *Baroco*, omne *A* est *B*, quoddam *C* non est *B*, quoddam igitur *C* non est *A*. Denique & pro modis Tertiæ. (b) *Darapti*, omne *B* est *A*, omne *B* est *C*, quoddam igitur *C* est *A*. *Felapton*, nullum *B* est *A*, omne *B* est *C*, quoddam igitur *C* non est *A*. *Disamis*, quoddam *B* est *A*, omne *B* est *C*, quoddam igitur *C* est *A*. *Datisi*, omne *B* est *A*, quoddam *B* est *C*, quoddam igitur *C* est *A*. *Bocardo*, quoddam *B* non est *A*, omne *B* est *C*, quoddam igitur *C* non *A*. *Ferison*, nullum *B* est *A*, quoddam *B* est *C*, quoddam igitur *C* non est *A*. Cum tales sint vero Figurarum modi, tum observatu facile est, (c) elici in prima Figura conclusionem qualemlibet, generalem, particularem, affirmativam, negativam; at (d) in Secunda solam negativam, in Tertia solam particularem. Admonendum vero exempla allata constare ex propositionibus simplicibus; ac Aristotelem esse præterea multum in iis quæ constant ex *modificatis*, hoc est quibus voces *Necessarii*, & *Contingentis* adhibentur, ut si dicatur *Necessarium est omnem hominem esse Animal*; vel *Contingens est aliquem hominem sedere*; cum tamen seu hæc, seu adjectiva cætera, ut *Bonum*, *Malum*, *Justum*, *Decorum*, neque Figurarum, neque Modorum naturam mutant.

Quare & in eo potius hærendum, quod ex (e) Aristotele admittitur priores quatuor primæ

(a) cap. 5. (b) cap. 6. (c) 2. poster. c. 5, 6, 7. (d) 1. prior. à c. 8. in 23. (e) 1. prior. c. 23.

Figuræ modos ita esse perfectos, ut cæteri omnes energiam concludendi non habeant, nisi prout ad aliquem illorum quatuor reducuntur. (a) Reduci autem ille vult aut *per Conversionem*, aut *per Deductionem ad impossibile*. Illud est (ut res juxta easdem technicas voces declaretur) cum propositio indicata per vocalem, quam sequitur litera *S*, *simpliciter* convertitur, hoc est nihil aliud quam subiectum in prædicatum, & prædicatum in subiectum mutatur: sic enim Syllogisimus reperitur in illo ex iis quatuor Modis, cujus litera initialis eadem est; ut dum facti illius Syllogisini in *Cesare*, Major ita convertitur, *nullum B est A*; niimirum cæteris retentis, Syllogisimus fit in *Celarent*, aut cum indicata per literam *P*, mutatur præterea propositio ex particulari in generalem, aut contra; ut dum Syllogisini illius in *Bāralip*, conclusio sic convertitur, *omne C est A*, quippe retentis cæteris fit Syllogisimus in *Barbara*: aut cum ob intercedentem literam *M*, Major præterea in minorem, & minor in majorem mutatur; ut dum Syllogismi illius in *Disamis*, majore, & conclusione simpliciter conversis, & minore assumpta in majorem, hic Syllogisimus in *Darii* fit, *omne B est C, quoddam A est B, quoddam igitur A est C*. (b) Istud est, cum admissis alioquin Majore, & Minore, ut veris, arguitur, nisi Conclusio quoque admittatur, fore ut admittatur propositio majori, aut minori contradicens, sicque oporteat duas contradictorias admittere ut veras, quæ tamen ut sint, impossibile est. Argui autem hoc docet accipiendo contradictoriam conclusionis, & una præmissarum re-

(a) 2. *prior.* c. 8, 9, 10. (b) *ibid. cap. 11, 12, 13, 14.*

60 De Logice Origine, & Varietate

tentâ, constituere illam in locum alterius. Ut si Syllogismi illius in *Darapti*, vice conclusionis quod-dam *C* est *A* contradictionem assumas *nullum c est A*, ipsa inque pro *majore* habeas, tunc enim re-tenta eadem *minore*, *omne B est c*, conclusurus es in *Celarent*, *nullum B est A*, quæ jam propositio repugnat majori illi prius admissæ *omne B est A*. Qua ratione possunt Modi omnes reduci; etiam *Baroco*, & *Bocardo*, quos indice litera *C*, conver-sionis esse incapaces volunt. Prætereo autem velle (a) Aristotelem ducentem ad impossibile Syllogis-mum esse eorum speciem, quos dici ex Hypothesi, hoc est cum ex concessis, seu ea vera, seu falsa sint, arguinentamur; (b) quomodo etiam potest in omni Figura ex falsis verum colligi, cum colligi ex veris, nisi verum non possit. Prætereo & quod docet de ea, quæ in omni (c) Figura potest fieri probatione per circulum; cum tribus nimirum terminis acceptis, quorum significatus æque late pateant, unusquisque ex ordine usurpatur nunc ut *Subjectum*, nunc ut *prædicatum*, nunc ut *Me-dium*. Exemplum vulgo afferunt in his tribus (quando ille solum in literis) *Homo*, *Rationale*, *ri-sus capax*. Prætereo iterum quod docet ad easdem Figuras referri, quos Syllogismos Oratorios vocat, ut (d) *Inductionem*, cum una propositio singularium omnium collectionem continet; ut *Exemplum*, cum unum de alio per simile tertio ostenditur; ut *Ab-ductionem*, cum Medium non tam perspicue inest subiecto, quam attributum Medio: atque ideo Mens à conclusione quasi avocatur. Ut *Instantiam*,

(a) 1. prior. c. 44. (b) 2. prior. c. 2, 3, 4. (c) *ibid.* cap. 5, 6, 7. (d) *ibid.* a c. 2, 3. in fin.

cum

cum propositioni propositio contraria, ex qua consequitio eludatur, objicitur. Ut *Enthymema*, cum ex verisimilibus, aut signis proceditur, & præmissarum altera, tanquam perspecta reticetur. (a) Ut pari modo *Divisionem*, quæ per genera fit, quamque esse imbecillem *Syllogisnum* dicit. (b) Prætereo deinceps quæ universæ de Medii inventione habet, dum tale præsertim vult esse, ut consequens sit ad subjectum, seu illo generalius, & antecedens ad attributum, seu illo minus generale; aut cui attributum repugnet, ut cum ipsum insit subjecto, attributum quoque repugnet subjecto.

Hisce de *Syllogismo*, ejusque artificio universæ præmissis, dicere aggreditur de *Demonstratione*, quam esse definit *Syllogisnum* (c) εἰπεῖν μάρτυραν σκιαλέμ, quoniam, ut ipsem declarat, quatenus ipsum habemus, scimus. Scire autem nos vult, cum putamus nos cognoscere causam, propter quam res est, ejus esse causam, neque eam posse aliter se habere. Nimirum, nisi certi sumus non posse rem aliter se habere, esse in nobis non scientiam, sed (d) statuit, ac vult adeo scientiam esse solum rei universalis, ac necessariæ, quia hoc solum modo ejusmodi sit, ut se aliter habere non possit. Cum hæc porro scientia sit ipsa conclusio, vel de re conclusione contenta, quatenus pendet ex præmissis, quas appellat (e) *Principia* (Propositiones videlicet, quæ ipsæ quoque se aliter habere non possint) ideo demonstrativam scientiam procedere docet ex principiis, quæ sint & vera, &

(a) 1. prior. 31. (b) ibid. cap. 17. & 28. (c) 1. poster. 2.
(d) cap. 33. (e) cap. 2.

62 De Logicæ Origine, & Varietate

prima, & immediata, & notiora, & priora, & causæ conclusionis, & necessaria (seu in quibus attributum sit, (a) *de omni*, per se, ac reciprocum) & denique syngenea, seu propria, ac æterna. (b) Ac non adfert quidem exemplum Demonstrationis, cuius principiis ista omnia convenient: (c) sed Demonstratione divisa in eam, quæ dicitur, *cur sit*, & vulgo *à priori*, sive per causam dicitur; & eam, quæ dicitur, *quod sit*, & *à posteriori*, seu per effectum vocatur; exemplum profert in Planetis, qui demonstrantur *à priori* non scintillare hoc Syllogismo, *Quæ stellæ prope sunt; non scintillant; Planetæ prope sunt; Planetæ igitur non scintillant.* Et *à posteriori* prope esse, hoc. *Quæ stellæ non scintillant, prope sunt; Planetæ non scintillant; prope ergo sunt.* Sic & in Luna, quæ demonstratur *à priori* lumine augeri Syllogismo hujusmodi; *Quod globosum lumine augetur; Luna est globosa; igitur lumine augetur; & à posteriori globosa esse, isto, Quod lumine augetur est globosum, Luna augetur lumine; est ergo globosa.* Paris notæ sunt, quæ sequuntur, *Non respirare parietem, quia non est animal: Non esse in Scythia iubicas, quia (ut respondit Anacharsis) neque illic sunt vites.* (d) Sicut vero statuit principia, quæ prima sint, ac immediata esse indemonstrabilia; ita contendit Definitionem, nisi impropre non demonstrari quod ipsa partem Principiorum faciat, quippe tanquam medium, & causa cur prædicatum insit subjecto. Cumque contendat demonstrationem in omni causæ genere fieri, ideo docet Definitionem ad causam Formalem referri; ut cuin probatur (e) *Luna*

(a) cap. 4. (b) cap. 7. & 8. (c) cap. 13. (d) cap. 3.
2. poster. c. 4. & sequ. (e) cap. 1.

nam

nam deficere quia *Eclipsis* sit oppositio *Terræ*; aut ideo tonare, quia tonitru sit ignis in nube extincio. Cæterum autem de causa Materiali exemplum affert, (a) *Quod angulus in semicirculo sit rectus, quia sit dimidium duorum rectorum* (partes scilicet materiae loco habet) De efficiente, *Quod Athenienses jure oppugnantur a Medis; quoniam ipsi prius impetierint Medos.* De Finali. *Quod post cænam deambulandum sit; quia id ad sanitatem faciat, & de pluribus causis simul, ut de formali, ac finali, quod tonet, quia, & ignis in nube extinguitur, & inde terreatur, juxta Pythagoreos, qui in Tarsaro sunt.* Non memoro autem quod præterea docet Demonstrationem universalem singulari præcellere; affirmantem neganti, ostendentem deducenti ad impossibile, & alia complura.

(b) Dialecticus sequitur Syllogismus, qui non, ut Demonstratio, ex propriis, necessariisque principiis, procedit, neque ut illa gignit scientiam; sed procedit solum ex communibus, probabilibusque, seu verisimilibus, & parit solum opinionem. Ipsum quoque *Epicherema*, uti & (c) Demonstrationem *Philosophema* appellat. Probabilia vero principia, propositionesve dicit, quæ videntur vel omnibus, vel plerisque, vel sapientibus, iisque vel omnibus, vel maximiis claris. Destinavit porro huic Syllogismo libros *Topicos*, in quibus nihil aliud, quam Artem disputandi tradit de quibusvis rebus probabiliter, & ex quibusdam communibus locis. (d) Et quainvis esse ipsam quoqne Philosopho, qui apud se verum inquirit utilem censet; videtur tamen, cum comparata adversus

(a) *cap. 11.* (b) *1. poster. cap. 24, 25, 26. 1. Top. 1.*
(c) *8. Top. 11.* (d) *1. Top. 2. & 8. Top. 1.*

64 De Logicæ Origine, & Varietate

alterum tota sit, quælita esse, ut sit usui Dialecticis, seu contestabundis, cuiusmodi erant Sophistæ per ea tempora celebres. Cum supponat autem disputationem omnem institui de Problemate, quæstioneve, ad quam responderi (a) *Est*, aut *non est* possit (talis enim est propositio, quam appellat Dialecticam) (b) tum Problema omne attinere vult ad rei, de qua quæritur, aut Definitionem, aut Genus, aut Proprium, aut Accidens: quatenus quicquid rei attribuitur, aut cum ipsa reciprocatur, est vel Proprium vel Definitio, maximeque prout differentiam complectitur; aut non reciprocatur, & tunc vel in ipsa definitione, rei esse continetur, & est Genus; vel est extra, & Accidens est. Innuineri pene deinde sunt Loci, ex quibus vult peti, unde aliquam propositionem vel refellere, vel confirmare liceat: illi videlicet tot sunt, quo genera Axiomatum, Maximarumve propositi, quibus uti licet ad faciendum fidem. Exorsus autem à Problemate, quod attinet ad Accidens, duos illi destinat libros; secundum neimpe, si Problema de Accidente simplici sit, v. c. *Sine Menti, an corporis voluptas optabilior?* Usurpat vero ad illud quidem triginta septem; ad istud autem, & pro sola quidem quæstione, *Uirum optabilius, aut melius?* ad usque quinquaginta. Eiusmodi sunt, v. c. à diuturnitate, & constantia, *Quod diuturnius est, & constans, id etiam optabilius est*, à præstantia elegantium, *Quod boni, prudenter, periti viri eligunt, id magis eligendum est*, &c. Sic vero agens libro quarto de Problemate Generis, non pauciores locos quam quinquaginta ad-

(a) 1. *Top.* 4. 8. *Top.* 2. (b) 1. *Top.* 8.

hibet;

hibet; neque pauciores libro quinto de *Proprio agens*, quam quadraginta. Libro quoque sexto de *Problemate Definitionis agens*, locos cumulat ultra septuaginta; & libro septimo edifferens *Problema de Eodem, & Altero*, quod ad *Definitionem* pertinet, adducit ad usque viginti. Quod superest, cum Disputantium alias Interrogans, alias Respondens sit, *Præcepta* mirere, quæ (a) *Interrogavit*, ut reportet victoriam tradit. Ea enim sunt, v. g. ut non conclusionem roget, sed ex admissis colligat, ne adversarius *præsentiens* disputationis cursum impedit; ut dubium faciat, aliquidne, an ipsius oppositum concedi sibi desideret: ut gnавiter dissimulet, quæ sibi concedi maxiime affectat: ut non illud continuo roget, sed quidvis aliud, ex quo illud sequatur: ut illud prius complurium similium collatione roget; ut ea primum roget, quæ aliena videntur, quo admittantur facilius; ut adversarium pro *Syllogismis*, & conclusionum *coacervatione* obruat: ut nullo ordine servato, sed confuse & multiplicia etiam superflua roget: ut dictitet ea, quæ proponit, passim recepta, tritaque esse; ut orationem non necessariis propositionibus protrahat: aliaque id genus similia: *Respondenti vero* etiam præcipit, ut quidvis agat ne cessisse videatur: ac imprimis quidem ut *Theses* plane improbables non defendat: ut nihil adversario temere largiatur, ut dum *propositio nihil ad rem facit*, de illa non tergiversetur, & dum obscura est, aut non erubescat fateri se eam non intelligere, aut ita distinguat, ut qua falsa est, neget: ut interrogan-

(a) 8. *Topic. 1.*

66 De Logicae Origine, & Varietate

tem moretur, vel instando, similiaque aut opposita objiciendo; vel ostendendo illum aliena, indignaque proponere; vel ea demum intermissione, quæ difficiliores explicatus habeant, & quorum causâ digressio fiat, divertatur Conclusio, & res in aliud tempus transferatur.

Supereft, qui Sophisticus à Sophistarum usu dicitur Syllogismus; is scilicet captiosus, fallax, & deceptionem, seu errorem creans. Cum simplici vocē (a) *Sophisma* dicatur, definit Aristoteles Sophisma Syllogismum Eristicum, sive litigiosum: differre autem docet Sophista, & Eristicos sine, quod cum Eristici solam victoriae gloriam captent; Sophistæ præterea ad quæstum, lucruimve respiciant. (b) Quia vero aliunde vult Sophisma, seu Eristicum Syllogismum procedere ex iis, non quæ communia, & probabilia sunt, sed quæ talia tamen videntur; patet Sophisma proprie esse, non cum Syllogismus erroneus intra alicujus scientiæ, v. g. Geometriæ fines, & ex illius principiis fit; sed duntaxat, cum est de rebus communibus, vulgaribusque, cuiusmodi quoque Dialecticæ sunt: unde & eo solum differt Sophista à Dialectico, quod Dialecticus sive Interrogans, sive Tentans (pars enim est Dialecticæ (c) *περὶ τὴν Τενταρίξ*) cum periculum fit sciatne quis ea, quæ se scire putat) ex probabilibus procedat; Sophista vero ex iis, quæ reipsâ non sunt, sed apparent tamen esse probabilia. Qui Syllogismi porro in scientiis committuntur erronei, ii *Paralogismi* proprie appellantur (tametsi (d) Aristoteles Paralogismum

(a) 1. *Top.* 11. 1. *Top.* 1. (b) 1. *Top.* 1. (c) 1. *Elench.* 11. (d) 1. *posterior.* 12.

interdum vocet Syllogismum peccante in forma, ut si in secunda Figura affirmativus sit) & qui speciatim in Geometria est, talis ~~ψευδοελένχος~~ dicitur, quod ex falsa Figuræ delineatione, suppositioneque procedat; cuiusmodi fuisse (a) Aristoteles dicit in quadrante Circulo ab Hippocrate Chio usurpatum. Jam, cum Aristoteles supponat Sophistarum fines esse, ut adversarius adigatur ad admittendum aliquid contradictorium, falsum, incredibile, solœcum, nugatorium; prædefinit (b) *Elenchum Syllogismum cum contradictione conclusoris*, hoc est cuius conclusio contradicit propositioni, quam adversarius sustinet. Et quia ut contradicat, necesse est, ut si non modo de eadem voce, verum etiam de eadem re, & eodem modo, seu secundum eandem circumstantiam partis, loci, temporis, aliamve accepta; idcirco contendit Sophistarum Syllogismos non vero Elenchos, sed apparentes solum, seu Pseudoelenchos, spuriasve redargutiones esse. Docet autem locos, unde hujusmodi redargutiones petuntur esse tredecim, sex puta *in dictione*, septem *extra dictiōnem* assumptos. In dictione enim sunt loci, qui dicuntur (c) *ab Homonymia*, seu *Æquivocatione*; ut (quoniam allata ab illo exempla in linguam Latinam non undique quadrant) si quis ex eo, quod *Canis latrans* animal definitur, arguat *Sidus quoddam latrare*, quia illi *Canis* nomen sit. *Ab Amphibolia*, ut si ex Oraculo *Crœsus Halyn* superans magnam pervertet opum vim, colligat *Crœsus* *Perficas* potius, quam suas opes se perversurum. *A Compositione*, ut si quis ex eo, quod possibile est sedentem am-

(a) *I. Elench. 11.* (b) *Elench. I.* (c) *cap. 4.*

bulare,

68 De Logicæ Origine, & Varietate

bulare, vel non scribentem scribere; inferat fieri posse, ut sedens ambulet, & non scribens scribat. **A Divisione**, ut si quis ex eo, quod duo, & tria sunt paria, & imparia, & quinque sunt duo, & tria, inferat quinque esse paria, & imparia. **Ab Accentu**: ut si quia dum leporem quis venatur, currit, inferat Oratorem, dum in concione leporem venatur, currere. **A Figura dictiōnis**, ut si quis ob formam activam verbi *vapulare* regimen activum illi tribuat: aut si illo admisso, id quod ad prandium emisti, comedisti, subsumatur; at qui carnes crudas emisti, & concludatur, carnes igitur crudas comedisti. (a) *Extra dictiōnem* autem sunt, qui dicuntur, **Ab Accidente** (seu attributo quolibet) ut si quia Coriscus est homo, & Socrates alius est à Corisco, inferat Socratem esse alium ab homine. **A dicto simpliciter ad dictum secundum quid, & contra**; ut si quis ex eo, quod arma sunt reddenda Domino, inferat, ergo & furioso; aut si ex eo, quod non sunt reddenda furioso, inferat ergo nec Domino. **Ab Ignoratione Elenchi**; ut si, quia Æthiops est niger, & admittitur tamen habere albos dentes, inferatur esse niger, & non niger: aut si ex eo quod dimidium non est duplum, inferatur duo, quæ sunt dimidium quatuor, unius duplum non esse. **A Petitione, seu Jūmpitione quæsti**: ut si quis probet Animam esse immortalem, quia morti obnoxius non sit. **A Consequenti**, ut si quia febriens est calidus, pro consequenti habeat eum, qui sit calidus, febrire. **A non causa, ut causa**; ut si quia vinum bibentes rixantur, vinum & copulandum, & damnandum colligat. **A**

(a) cap. 5.

duabus interrogationibus, ut una; veluti si quis dum rogârit, num hic, & hic est homo? & tu responderis, est: inferat, igitur qui hunc, & hunc verberabit, hominem, non homines verberabit. Præcepta reticeo, quæ (a) Sophistæ dat, ut scilicet multa, ut celeriter, ut perturbate interroget, ut adversarium producat ad iram, &c. Ac observo solum traditum ab (b) Aristotele non modo generalem, sed etiam specialem solvendi Sophismata modum eo redigi, quod Sophisma verus Elenchus non sit, ac idcirco posset Respondens facile observare ejus conclusionem suæ propositioni non contradicere, ac vitium proinde latere in præmissis ubi vox, aut res traducta in alium quam suum significatum, aut sensum fuerit; unde & nihil oporteat, quam si conclusionem quidem præscriperit, sumptionem in qua vitium latere præsumit distinguere, & juxta significatum, sensumve Sophistæ negare; si non præsenserit, & perductus ad conclusionem fuerit, causari se rem uno sensu proposuisse, Sophistam alio accepisse, quare & ejus conclusionem esse adversum se inanem.

C A P U T VI.

Logica Stoicorum.

Q UI Zenone Cittiensi duce supervenere Stoici, ii videntur circa hanc Artem præripere palam omnibus voluisse. Ac potest quidem Zeno quidpiam transiunplisse ex Antisthene, ob librum

(a) cap. 15. (b) cap. 6. 7. &c. lib. 2. toto.

70 De Logicae Origine, & Varietate

lius ἦτις οὐδὲν οὐδὲν, de Differendo, aliosque Logici argumenti à (a) Laërtio commemoratos; at non pauca tamen de suo adjecit, siveque Sectatores instituit, ut quamplurimum opera in his Logicis, Dialecticisve rebus collocarent. De ipsis certe vel unus Chrysippus supra trecenta volumina à (b) Laërtio recensita scripsit; & quod causatur Seneca tam multo ab illo de uno Sophisinate Pseudomeno, Mentienteve vocato conscripta, numerare in illa recensione Laërtii ad usque quatuordecim licet. Cæterum, ex eodem Laërtio, soliti sunt Stoici τὸ λογικὸν μέρος Logicam Philosophiæ partem in Rhetorica, Dialecticamque dividere; cum & aliqui addant Oricam, seu *Definitivam*, qua nempe res juxta Notiones Mente habitas definiuntur, & complectitur etiam partem, quæ est de Canonibus, & Criteriis, seu de Regulis, judicandi-que instrumentis, quibus assequimur rerum veritatein. Cum superius porro attigerimus quemadmodum Rhetoricam, Dialecticamque definiant, & qua ratione etiam utramque cum manu Zeno comparet; nihil necesse est addere hoc loco neque de Rhetoricae partibus, quas statuunt Inventionem, Eloquutionem, Divisionem, Actionem; neque item de ejus divisione, in Deliberativam, Judiciale, Demonstrativam, neque de Partibus Orationis, Exordio, Narratione, Confutatione, Epilogo; quippe neque illi fuere in his, ut circa Dialecticam immorati, neque in ea Arte scribenda tam sœlices fuere, quin adnotatu dignum sit, quod (c) Cicero de ipsis habet, dum *Scriptu*, inquit, *Rheticam Cleanthes*; *Chrysippus* etiam; sed sic, ut si quis

(a) lib. 6. (b) lib. 7. ep. 45. (c) 4. Acad.

obmutescere concupierit, nihil aliud debeat legere. Quare & de parte Dialectica) sub qua vel omnes, vel plerique Oricam sunt complexi) ut dicamus, videri initio mirum potest, quod non semel notat idem (a) Cicero, Stoicos tot scriptis de Dialectica voluminibus nihil tradidisse de ea parte, quæ inventi appellatur. Mirum quoque, cum duo sint Syllogismorum genera, absolutorum puta, cujusmodi sunt relati ex Aristotele, *omne A est B, &c.* cujusmodi etiam apud (b) Senecam est illud Zenonis, *Ebrio secretum sermonem nemo committit; Viro autem bono committit; ergo vir bonus ebrius non est,* itemque illud, (c) *Nullum malum gloriosum est; mors autem gloria est; mors ergo non est malum,* & Hypotheticorum, seu conditionalem, veluti, *Si est A, est B, atqui est A, igitur est B,* Stoicos tamen in tradendis de ipsis Præceptis totos, in illis nullos extitisse. Quanquam excusari ex eo forte possunt, quod ut nullus est Syllogismus absolutus, qui hypothetice proponi non valeat, ita nullus sit hypotheticus, qui absolute efferi non possit, ac regulæ adeo de his traditæ accommodari illis valeant, quo pacto excusari Aristoteles etiam posset, qui cum de illis tradiderit, de ipsis tamen ne verbum quidem.

Priusquam porro Stoici Syllogismos edisserant, duos quosdam præmittunt, quos appellant *Locos*, unum de *Voce significante*, alium de *Voce significata*, idque ex Laertio, Empirico, Seneca, & aliis. Et vocis quidem occasione Grammaticam retexunt (unde & potest intelligi illos nomine *Logicæ*, non modo *Rheticam*, & *Dialecticam*, verum etiam

(a) *de orat. in Topic. & 4. de fin.* (b) *Epist. 83.*
(c) *Epist. 82.*

Grammaticam, ut Dialecticæ partem comprehen-
diffe) disputant nempe quid sit Vox, quid Dictio,
quid Oratio, quæ, & quotuplices literæ, quæ
Orationis partes (ubi notari, si juvat, potest, cum
exæ partes quinque fierint, Nomen, Appellatio,
Verbum, Conjunction, & Articulus; sub Nominis
voce comprehensa fuisse ea sola, quæ dicuntur
propria nomina, ut sunt Diogenes, Bucephalus :
& sub voce appellationis, ea sola, quæ appellativa,
cujusmodi sunt Homo, & Equus.) Itemque, quid
foret Dialectus, quæ, & quales orationis virtutes,
Hellenismus, perspicuitas, brevitas, decorum, idio-
tisini fuga, quæ vitia, ac potissimum Barbarismus,
& Solococinus, quid Poëma, &c. tractant vero
etiam cohærenter de Definitione, de Divisione,
de Genere, de Specie, (& generalissimum quidem
genus definientes id, *quod genus cum sit caret genere*,
specialissimam speciem eam, *que species cum sit spe-
ciem non habet, ut Socrates*) Itemque de Ambiguis,
cujusmodi est quod dicitur *αὐλητὴς μητόκη*, quo
intelligi potest *Tibicina cecidit*, vel *Aula ter cecidit*.
Ad res significatas quod spectat, ii non res intel-
ligunt prout sunt extra animam, sed prout in ani-
ma sunt, ac in ea sensum interventu percipiun-
tur. Ac ideo *imprimis* agunt, docuitque quicquid
est in mente per sensus transire *aut incursione sui*, ut
Socratem qui *visui* occurrit, *aut similitudine*, ut Pla-
tonem ex *effigie*, *aut proportione*, vel amplificando,
ut *Gigantem*, vel extenuando, ut *Pygmæum*; *aut*
translatione, ut *Humeroculos*, *aut compositione*, ut *Hip-
pocentaru[m]*, *aut contrario*, ut *mortem*; *aut priva-
tione*, ut *mutilum*. Deinde agentes de rebus, qua-
tenus in anima sunt, dupliciter illas attendunt,
Uno modo, quatenus sunt *impressions* quædam

et τὸν ἵγεμονα in principe parte, hoc est ipsa Mente, Intellectuve factæ, quas & φαντασίας, quasi appariōnes, seu apparentes menti res dicunt: sed neimpe vox Græca retineri tanquam trita potest. Peripatetici non Phantasia, sed phantasmata dicent: at Stoici phantasmatum nomine intelligunt visa, cujusmodi sunt ea, quæ in somnis, aut per Animi furores apparent. Ac non consentiunt illi quidem qua ratione fiat Phantasia impressio, dum Cleanthes opinatur illam sigillationis instar protuberatione, & depressione fieri; Chrysippus vero id incommodum ducens, fieri illam potius alteratione simplici contendit. At omnes facile assentiuntur; dari unam quandam præcipuam Phantasiam, quam καταληπτικὸν comprehensivam dicunt, quæ omnino & una sit, & veritatis Regula; tanquam procreatam ex re, quæ reverā sit, & cui sit re ipsā conformis. Erit autem de hac dicendum inferius. Altero modo, quatenus mente efferuntur, seu quasi dicuntur, unde & illis ampla est

scī & λεκτῶν de Dicīis tractatio.

Dicīa igitur primo dividunt in *Imperfecta*, quibus scilicet imperfecte enunciatur, cujusmodi est *Scribit* (neque enim exprimitur quis) & *Perfecta*, quibus perfecte, quemadmodum *Socrates* scribit. In Imperfectis habuit τὰ κατηγορηματα *Prædicata*, sive quæ de uno, multisve dicuntur, ipsaque distinguunt multiplicia; inter perfecta vero præcipuum Axiomatibus, Syllogismisque locum tribuunt. Axioma, seu, ut (a) Cicero interpretatur, Enunciatio (aliquando etiam Effatum) definitur ab his *Dicīis*, quod aut verum, aut falsum est; itemque,

(a) *lib. de fato. 4. Academ.*

74 De Logicæ Origine, & Varietate

quo aliquid affirmatur, aut negatur, ut *dies est*, *dies non est*; hinc differre Axioma ab Interrogatione dicunt, quod Interrogatio tametsi Axioma continet, neque tamen vera, neque falsa sit, quemadmodum illa, *Utrum dies est?* Docent etiam qui differat à Percontatione, Jussione, & Similibus. Cum Axioma porro varie dividant, videlicet in Verum, Falsum, Probabile, & Consentaneum; itemque in Possibile, ut *Diocles vivit*, *Impossibile*, ut, *Terra volat*, *Necessarium*, ut, *Virus iuvat*; Non necessarium, ut *Socrates sedet*, &c. tum præcipua divisio est, qua Axiomatum alia Simplicia, alia Non-Simplicia dicuntur. In Simplicibus numerant Affirmativum, Negativum, Privativum, & alia; in Non-simplicibus vero Connexum, quod afficitur conjunctione *Si*, ut, *Si dies est, lux est*: Adnexum, quod conjunctione *et* & *Quoniam*, ut, *Quoniam dies est, lux est*: Copulatum, quod conjunctione, *Et*, ut, *Et dies est, & lux est*: Disjunctum, quod conjunctione *Vel*, ut, *vel dies est, vel nox est*: Causale, quod conjunctione *Propter*, *Propter quid*; ut, *Propterea, quod dies est, lux est*: Declarans majus; ut, *Magis dies est, quam nox*: Declarans minus; ut, *Minus nox est, quam dies*. Quia vero cujusvis istarum specierum partes duæ sunt, quarum aliam *Incipientem* vocant, ut, *Si dies est*; aliam *Definientem*, ut, *lux est* (vocat (a) Cicero *Superius*, & *Inferius*; dicunt vulgo jam *Antecedens*, & *Consequens*) ideo ipsas varie secundum veritatem, & falsitatem comparantes, dicunt Connexum verum esse illud, cuius parti incipienti oppositum desinentis repugnat; veluti in exemplo allato, incipienti *Si*

dies est, repugnat lucem non esse, quod est oppositum desinentis, lux est: Falsum illud, cuius parti incipienti non repugnat desinentis oppositum, ut in hoc exemplo, Si Dion est, Dion ambulat: Annexum id verum, quod à vero incipiens, desinit in id, quod est sibi consequens, ut, Quoniam dies est, Sol est super Terram: Falsum id, quod secus; ut, Quoniam nox est, Dion ambulat; Causale verum id, quod à vero incipiens in quod sibi est consequens desinit; sed ita ut parti desinenti incipiens consequens non sit, ut dum dicitur, Propterea quod dies est, lux est: ad illud enim, quod dies est, consequitur ut & lux sit; ad illud vero, quod lux est, non consequitur, ut dies sit: Falsum autem id, quod aut à falso incipit, aut in id desinit, quod consequens non est, aut parti desinenti incipientem non consequentem habet, ut Quia nox est, ambulat Dion; atque ita de cæteris.

Syllogismus vero, quem λόγον, seu Rationem frequentius dicunt, definitur ab ipsis *Dictum*, quod constat ex tribus Axiomatibus Sumptione, Assumptione, & Conclusione vocatis. Exemplum afferrunt, *Si dies est, lux est, Sumptio: Est autem dies, Assumptio: Igitur lux est, Conclusio.* Assignant vero quem vocant *Tractum*, hoc est modum, seu mavis abstractam, & sine materia Syllogisini formam, v. c. hujusmodi, *Si primum, ergo secundum; aliqui primum; igitur secundum.* Hoc autem Tropo utuntur interdum brevitatis causa, ut tam assumptionem, quam conclusionem designent; ac tum vocant λόγοτροπον, exempli gratia, *Si vivit Plato, respirat Plato; aliqui primum; ergo secundum.* Cum sint porro ipsis aliqui Syllogismi seu λόγοι ασυλλόγοι, ανωντο, ανισχυρο, incoquentes, incohærentes, in (hoc

76 De Logicæ Origine, & Varietate

est, prave) definentes; idque sive Axiomata quasi scopæ quædam dissolutæ sint, ut, *Si dies est, lux est, atqui frumenta in foro venduntur; igitur deambulat Dion;* sive intermisceatur quid supervacaneum, ut, *Si dies est, lux est; atqui dies est, quinetiam Dion deambulat; igitur lux est;* Sive sumptioni, assumptionique recte alioquin positis conclusio assumatur non sua, ut, *Si dies est lux est, atqui dies est; igitur deambulat Dion, sive assumptio præpostere fiat, unde & præpostera deducatur conclusio, ut Si dies est, lux est, atqui lux est, igitur est dies,* non enim secundum assumendum erat, sed primum. Cum tales, inquam aliqui Syllogismi vitiosi sint; tum alios, quos probant *συλλογισμούς, συναντήσεις, προσαντήσεις, colligentes, coaptatos, ex iis habentes legitimum,* dicunt: Quanquam id quidem ratione Modi, sive formæ, ut jam loquuntur; siquidem ratione Materiæ, seu ejus rei, quam continent, possunt adhuc vitiosi, hoc est non veri, sed falsi esse. Et quia veritas, falsitasve dependet ex consequitione, quæ in primo Axiomate, sumptione deprehenditur; idcirco ipsam dijudicandam præscribunt ex his Regulis, Verum vero est consequens; ut, *si dies est, lux est.* Et, Falso falsum; ut, *si falsum est noctem esse, falsum est & tenebras esse.* Et Falso verum; ut, *si Terra volat, Terra est;* at non Vero falsum; ut, *si Terra est, non ideo tamen volat.*

Ac ratione quidem præsertim Materiæ alii necessarii, alii non necessarii; seu alii indemonstrabiles, alii demonstrabiles dicuntur; ac ratione Modi, seu formæ illis abstractæ, indemonstrabiles habentur (hoc est tales, ut non sit ipsis probatio evidentior) qui uno Modorum quinque exprimuntur. Ipsi autem hujusmodi sunt; *Unus,*

si primum, ergo secundum; atqui primum; ergo secundum. Alter, si primum, ergo secundum; atqui non secundum; igitur nec primum. Tertius; non primum simul, & secundum; atqui secundum, non igitur primum. Quartus; vel primum, vel secundum; atqui primum, non ergo secundum. Quintus; Vel primum, vel secundum; atqui non primum; igitur secundum. Hujusmodi porro Modos (quos Chrysippi esse declarat (a) Laertius) Figuras appellat Lucianus, dum quirantem Stoam inducit, fuisse futurum, ut viciisset, si interrogasset *εν τοι τετραγωνοδιεκτωρ χηραν*, in ertia *Figura indemonstrabilium*. (b) Cicero tamen Modos dicit, dum ipsos definiens, ac enumerans, primum quidem, quartum, & quintum eosdem, eodemque ordine habet; secundum commutat, ut si diceret, *Si non primum, neque secundum; atqui secundum igitur primum*. Tertium autem modum partim commutat, ut si diceret, *non & primum, non & secundum; atqui primum; igitur secundum*; partim ex eo sextum, septimumque facit; dum sextum sic effert, *Non & hoc est, & illud; hoc autem, non igitur illud*; septimum vero sic: *Non & hoc, & illud; non autem hoc; illud igitur*. Nempe & hoc modo possunt Modi exprimi, & per literas etiam, ut Stoici interdum, *Si est A, est B; atqui est A, igitur & B*. Cum Cicero porro hoc subdit, *Ex his modis conclusiones innumerabiles nascuntur, in quo est fere tota Dialectica*; planum est intelligi ab ipso Dialecticam maxime Stoicorum; uti & non alios, quam Stoicos intelligit, cum Modos definiens, *Appellant*, inquit, *Dialectici eam conclusionem argumenti, in qua cum primum assumperis, consequitur id*,

(a) *in his accus.* (b) *in Topic.*

78 De Logica Origine, & Varietate

quod annexum est, primum conclusionis modum. En porro aniani gratia, ut juxta tres priores modos (prout ipse quidem eos habet) probet pecuniam numeratam mulieri deberi, cui omne argentinum legatum sit. Et primo quidem, *Si pecunia signata argentum est, legata est mulieri; est autem pecunia signata argentinum: legata igitur.* Secundo vero: *Si numerata pecunia non est legata, non est numerata pecunia argentinum; est autem numerata pecunia argentinum; legata igitur est.* Tertio denique; *Non est legatum argentinum est, & non est legata numerata pecunia; legatum autem argentinum est: legata igitur numerata pecunia est.*

Postremo Stoici quoque ipsi varios invexere captiosæ Interrogationis, Sophis inatuim Modos, quos & dixerunt *απόρες λόγος*, quasi dicas *Inexplicabiles, seu, ut Cicero interpretatur, inexplicabiles Rationes.* Imprimis enim eosdem habuere communes cum Megaricis, MENTIENTEM, FALLENTEM (quem tamen non tam *ἀγάλεμάρινος*, quam *Ἀγλεληγόνα* dixerunt) ELECTRAM, CONVELATUM, SORITEM, CORNUTUM, de quibus dictum jam ante est. Habuere deinde & speciales non paucos. Non postremus in ipsis *Κροκόδιλος* CROCODILUS est, cuius Authores varii meminerunt. Is quid sit Lucianus non indicat modo in Hermotimo, sed declarat etiam in Auctione Vitarum. Ibi enim Chryippus, & Mercator sic, *Eſtne tibi puer? Quidni? Quid si hunc ad fluvium forte ambularem Crocodilus rapiat, postea vero se redditurum pollicetur hac lege, ne sibi verum dicas, quidnam de puero reddendo apud se decrevarit; quid tu dices ipsum in animo constituisse? Questionem rogas, ad quam difficile admodum est responderem. Dubito enim, verum dicere debeam, quo puerum recipiam.* Celebris de-

deinde est *Θεοῖς METENS*, cuius (a) Lucianus quoque ibidem loci meminit. Is vero quis sit explicat Ammonius, dum adversus Fatum Stoicorum disputans, proponit illorum rationem, qua ipsum *Fortasse*, sive contingentiam tollebant, adstruebant vero omnia ex necessitate evenire. Ille autem sic proponitur, *Si measurus es, non fortasse metes, fortasse non metes, sed metes omnino*; ac pari modo, *si non es measurus, non fortasse metes, fortasse non metes, sed prorsus non metes*. Atqui ut *vel metas, vel non metas, ex necessitate eventuram est*: quare ipsum *Fortassis* perit, tolliturve, cum neque in metendi, neque in non metendi suppositione locum obtineat. Quanti hunc Metentein fecerit Zeno, ex eo potest intelligi, quod cum, referente (b) Laertio, vellet quasdam septem illius species addiscere, obtulit ducentas minas Dialectico, qui poposcerat solum centum. (c) Plutarchus Fati occasione Metentis quoque meminit, ac illius sunul, quæ *IGNAVARATIO* dicitur, cujusque exemplum, & nominis rationem affert (d) Cicero, cum, *Apellasur, inquit, à Philosophis Αγγελογενεσι, cui si pareamus, nihil est omnino, quod agemus in vita*. Sic enim interrogant; *Si Fatum tibi est ex hoc morbo convalescere, sive Medicum adhibueris, siue non, convalesces. Item; si Fatum tibi ex hoc morbo non convalescere, siue tu Medicum adhibueris, siue non, non convalesces. Et alterutrum fuerum est; Medicum ergo adhibere nihil assinet. Pergit vero, Reale genus hoc Interrogationum Ignavum, aique *Iners* nominatum est, quod eadem ratione omnis è vita tollatur *affio*. Ejusdem esse farinæ debuit, quam illi præterea Rationem*

(a) in auct. vit. in lib. de interpret. (b) lib. 7. (c) lib. de fato. (d) lib. de fato.

80 De Logicæ Origine, & Varietate

apud eundem Plutarchum dicebant προφέτων τῶν θεοῖς, seu, juxta (a) Homerum προφέτων προφήτης. PRÆTER FATUM; quasi nimirum idem sequatur, utcumque aliquid contingenter, sive præter fatum evenire dicas. Nam quia denique evenit, verum fuit ex omni æternitate dicere evenitum, ut proinde minime fieri, quin eveniret, potuerit. Videtur id certe Cicero innuere, dum pergit, *Licet etiam immutare, ut fai nomen non ad nugas, & eandem tamen teneas sententiam hoc modo, si ex æternitate verum hoc fuit, ex isto morbo convalesces, sive tu Medicum, &c.* Se de his plura, cum suo loco de Fato disputatione, ac tam istæ, quam similes petitæ ex Theologia Rationes solventur.

Ratio alia, seu Modus alias apud Lucianum, (b) Plutarchum, Themistium, & alios Κυριόν ΔΟΜΙΝΑΝΣ appellatur; sed nullo nihilominus, quod hactenus occurrerit, exemplo. Et videri quidem posset intelligenda Ratio quædam princeps; verum ut *Achilles* Ratio dicitur, non quod hoc nomine indicetur illius præ cæteris robur, sed quod in ejus deductione fiat Achillis mentio; sic Ratio videtur dicta Dominans, non quod aliarum imperans sit, sed quod Dominatio-
nis mentio in ejus deductione fiat. Veluti si quis, v. c. arguat Themistoclis filium & non dominari, & dominari Græcis. Non dominari enim, quia neque illis imperat, neque de imperando cogitat; Dominari vero, quia imperat Matri, quæ imperat Themistocli, qui imperat Græcis. Idem pene etiam dicendum de Ratione, in modo illo, quem apud (c) Laëtium, Epictetum, & alios Περὶ τοῦ

(a) 1. Odyss. (b) locis citatis, orat. 14. (c) lib. 7. apud Arrian. lib. 3. cap. 2.

CONFICIENTEM vocant. Tametsi enim videri possit esse species Sophisnatis, five Syllogismi, qui in Materia quidem peccet, sed vi tamen Formæ concludat, quatenus ~~repa~~ est frequenter, & maxime apud (a) Plutarchum, & Alexandrum ex concessis concludere; attamen, cæterorum instar, dici potius ex eo potest, quod in ipsis deductione vox ~~repa~~ confidere, perfidere, aut quid simile significans habeatur: ut, si quis Canem culinarium rotam interne circumvolventem itineris multum intra unum diem & confidere, & non confidere ex eo convincat, quod & totum diem gradiatur, & ex eodem tamen loco non recedat. Quod vero (b) Epictetus ineminit etiam *Τηγήτικὴ ΣΥΠΕΡΠΟΣΙΤΙ*, seu *ΣΥΠΕΡΛΑΤΙΒΙ*, is videri potest affinis *Soritæ*, quatenus, si, exempli gratiâ, palearum molem impositurus mulo, rōgeris à quotanam palea is excessus ponderis sit, à quo victus mulus succumbat? Sic enim, juxta ante deducta, eveniet ut unica palea superposita deprimat, cogatque succumbere mulum. Apud Laërtium, Themistium, & plures, Ratio est, quæ *Οὐς Νυλούς* dicitur. Ea videri potest deducta ex eo nomine, quod sibi Ulysses cum Polyphemino colloquens imposuit: & Simplicius tamen ex eo deducit, quod Homo universe dictus, non hic, aut ille, aut aliis singularis sit, ac idcirco *είναι*, h. e. *nullus* dicatur. *Idipsum enim quoque sit*, inquit, in Sophisnate hujusmodi, *Quod ego sum, in non es; atqui ego sum homo; in igitur homo non es*, Laërtius exemplum allaturus sic occuperat, *Si quis hic est, Rhodi non est, verum quia è textu tamen Assumptio, quam Conclusio ex-*

(a) in *Symp.* & *procr.* an. in *Top.* (b) cap. *Arrian.*

cudit,

82 De Logicae Origine, & Varietate

cidit, suppleri id ex alio potest, quod inter Chrysippea, *Si quis est Megaris, non est Athenis*: est autem *Homo Megaris*; igitur *Homo non est Athenis*. Envero, quas præterea Laëtius Chrysippo attribuat Rogatiunculas; *Qui non initiatis indicat mysteria, impie agit*: *Hierophantes non initiatis indicat mysteria*; ergo *impie agit*. *Est quoddam caput: illud tu non habes*; igitur *caput non habes*. *Si quid loqueris, id ex ore egreditur tuus*; atqui *currus loqueris*; *currus igitur ex ore egreditur tuus*.

C A P U T VII.

Logica Epicuri.

DICENDUM iam de Epicuro, qui Zenoni quidem Cittico contemporaneus; sed non nihil tamen ipso junior fuit. Tametsi autem Pyrrho, cuius discipulum Nausiphanem Epicurus audivit, Logicæ speciem habuerit (complexionem puta illorum Modorum, quos ad continendum assensum induxit, quibusque adversus Dogmaticos, quidpiamve afferentes disseruit) ut videri proinde possit fuisse etiam prius de ea dicendum: attamen, vel ex eo, quod illa ut ad cætera, sic ad ipsam quoque Logicam evertendam comparata sit, idcirco dicendi de illa dabitur inferius opportu-
nior locus. Nunc, cum videri mirum posset Logicam Epicuro tribui, qui despisse Logicam, Dia-
lecticamve perhibetur; nihilominus ostensum est ante, ut cum versatus Dialecticam dicitur, id non tam universe de Dialectica, quam de sola Dia-
lectica Stoicorum sit intelligendum. Nimirum, quia
Stoici

Stoici suæ illi tantum tribuebant, ut licet in ea bona frugis parum, nugarum vero plurimum esset, esse eum tamen solum sapientem, qui illâ foret instruētus, jactarent, ideo ipsius retinere ne nomen quidem voluit, sed in ejus locum substituens paucos Canonas, quibus Intellectus in Veri disquisitione adjutaretur, parte in hanc Philosophiæ juxta ante deducta, *Canonicam* dixit. Quare & effectum proinde est, ut licet neque Dialecticam, neque Logicam dixerit, Rem tamen ipsam tenuerit, & potestate Logicam (ut etiam ex Empirico retulimus) reliquerit, ac alio nomine induxerit (ut ex Seneca) Rationalem. Et jurene, an injuria Stoicorum Dialecticam, Logicamve rejecerit, aut ex aliis quoque multa repudiârit, intelligi res poterit ex iis, quæ attingenda inferiùs sunt: hic, nihil aliud, quam compendiose, ut in aliis præstimus, ipsius sive Logicam, sive Canonicam exhibemus, quatenus potest ex Laërtio, (a) Empirico, aliis colligi.

Supponit primum Epicurus quæstionem omnem, aut *de Re*, aut *de Voce* institui; quatenus *de Re* quæri solet, sitne? Quid sit, qualis sit, & similia; *de Voce*, quid significet, seu quid per illam intelligatur. Deinde à quæstione *de Re* incipiendo, quoniam judicio opus est ad discernendum, parsne affirmans, an negans quæstionis sit verâ, ideo ne judicium aberret, esse quidpiam voluit, ad quod respectetur, idque *Criterium*, quasi instrumentum, sive adjuvamentum ad judicandum dixit. Cumque res omnis, cuius veritas exquiritur, aut *Naturalis*, aut *Moralis* sit, ac *Naturali*

(a) *lib. 10. adv. Log.*

per-

84 *De Logice Origine, & Varietate*

percipiendæ adhibeamus sensum, aut mentem, Morali affectum, sive appetitum; idcirco ad has facultates, earumve functiones attendendum censuit; ac prout tres sunt, tria quoque Criteria distinxit, quæ & Sensum, seu mavis, Sensionem, Anticipationem, seu Prenotionem, & Affectionem, seu Passionem dixit. Sensum autem, seu Sensionem dico; quoniam ut ille (a) ~~ad~~ vox Graecæ nunc pro facultate, nunc pro ejus functione accipi observat, sic Latina vox *Sensus* nunc pro una, nunc pro alia usurpari observatur: ac dum ille Sensum dicit esse Criterium, tam facultatem quidem, quam functionem intelligit, sed maxime tamen functionem, seu sensionem ipsam; considerandum enim vult qualis Sensus perceptio sit, ut juxta ipsam judicetur. Anticipatio nihil aliud est, quam notio quadam in mente manens, quasi rei ante perceptæ imago, atque monimentum. Hujusmodi autem est notio ad quam Epicurus respiciendum vult; quinque primus ~~etiam~~ (b) *Anticipationem*, ex Cicerone dixit, quia ex quo primum rem percepimus, quoties deinceps eam cogitamus, illius species, sive imago animo obversans anteculta fuit; unde & quia præhabetur, *Prenatio* quoque appellatur. Affectione denique, seu *Passio*, quam Epicurus intelligit, & quam *impeditam*, quoties de electione, prosequitioneve, aut fuga rei cuiuspiam agitur, vult, ipsa est *Voluptas*, & *Molestia*, seu *Dolor*. Elicimus porro ex iis, quæ scriptorum ejus supersunt, fragmentis placuisse illi quaternos quosdam circa unumquaque *Criteriorum* hujusmodi *Canones*, qui ex or-

(a) ap. Plut. 4. plac. (b) 1. de Nat. Deor.

dine sunt edifferendi. Ac prium quidem circa Sensem,

CANON I.

Sensus nunquam fallitur; ac proinde est omnis sensio, omnisque Phantasiæ seu apparentiæ perceptio vera.

NON falli autem Sensem ideo afferit; quod falsitas omnis in affirmatione, aut negatione sita sit (quatenus nempe aliqua res aut talis affirmatur, qualis non est, aut talis negatur, qualis est) Sensus autem neque affirmet, neque neget; sed solum in se speciem sensibilis rei excipiat, nudeque apprehendat rem, cuiusmodi sibi per speciem appetet. Pronunciare autem, sive judicare, *talisne revera sit, aut non sit, cuiusmodi appetet*, hoc sensus ipsius non est, sed superioris facultatis, cui proinde, non vero sensui, subesse possit falsitas. Turris, exempli gratia, quæ quadrata est, visui procul sito rotunda, seu teres appetet: Visus ergo ab illa speciem rotunditatis accipit, qualis nempe solum ad se pervenit, & ob inquirendas quidem à Physico causas; quare & rotundam turrim apprehendit, neque potest omnino aliam in ea distantia apprehendere. Attamen in hac Apprehensione, sive perceptione consistit, neque affirmat, pronunciatve talem esse turrim, qualis sibi appetet, sed superior facultas est, quæ qualis esse appetet sensui, talem esse pronunciat. Dico vero Phantasiæ, seu apparentiæ perceptionem; quoniam vox *Phantasia*, non ut vulgo fit apud Peripateticos, pro sola interna facultate

86 *De Logice Origine, & Varietate*

imaginatione dicta usurpatur; sed maxime etiam, ex vi nominis, pro ipsa rei apparentia, seu pro eo, quod res esse tam Sensui, quam Menti nude (hoc est sine affirmatione, negationeque) apprehendenti apparet. Sunt vero & aliae rationes, quibus Epicurus *Canone* confirmat, imprimis quidem, quod *Sensus*, *ratiocinationis*, *memoriae*que sit *incapax*? neque adeo possit enunciacionem contexere, copulando scilicet apprehensionem ejus, quod res est, cum apprehensione ejus, quod esse apparet. Deinde, quod *sensus*, donec rem apprehendit, refelli non possit neque ab ullo alio sensu, quia omnes sensus paris sint *juris*; neque à *Ratione*; quia *Rationis* *functio*, seu *ratiocinatio* à *præviis* pendeat sensibus. Adhac, quod *Sensus* sit *Criteriorum* *primum*, ad quod possit quidem pronunciari à cæteris; ab ipso autem ad aliud non possit. Rursus, quod sublata *sensus* *certitudine*, *omnis* & *scientia*, & *vitæ ratio*, quæ *aliquid certum supponit*, tollatur. Denique, quod *omnis*, quæ in *sensu* *creatur* *Apparentia* (imo & quæ *creatur* etiam in *facultate* *interiore* seu *somniante*, seu *delirante*) *revera* *existet*, sive sit, *causamque, cur sit*, in *Natura* *habeat*, atque *idcirco* *vera sit*; neque enim differt, *aliquid esse*, & *verum esse*.

C A N O N II.

Opinio est consequens Sensem, sensionique superadjecta, in quam Veritas, aut Falsitas cadit.

HOC ipsum est, quod jam innuimus, superiorem nempe esse facultatem, quæ ut *veritatis*,

ritatis, sic falsitatis capax sit; tanquam comparata ad id, ut pronuntiare possit rem esse, aut non esse qualis apparet, sicque ut vere judicare, sic judicare falso valeat; cum *Sensus* inferior, & passim se habens facultas id, quod apprehendit solum apprehendat, eoque, qualemque sit, revera semper afficiatur. Superior porro sensu facultas, cum sit illa *Imaginatrix*, *Imaginatione* vocata, aut etiam *Intellectus*, seu *Mens*, Epicurus illam generali nomine *Opinionem* dicit, quatenus vox hæc quemadmodum dictum de *Sensu*, non modo pro ipsa functione opinandi, quæ dici opinatio potest, sed pro ipsa quoque opinandi, judiciumve ferendi facultate accipitur, tametsi in hoc *Canone* pro ipsa functione, opinacione usurpatur. Itaque, si cum visui quidem Turris apparet procul rotunda, opinio ferat esse rotundam, cum in se tamen quadrata sit, manifestum est falsitatem esse, non in ipso sensu, qui Turrim nude, simpliciter apprehendit, qualis apparet, sed in *Opinione* de suo adjiciente, quod qualis apparet Turris, talis sit. Idemque dicendum, cum visus existentem partim intra aquam, partim aëre baculum apprehendit recurvum; neinpe, quia causa *Physica* est, ob quam ipsi baculus hac specie exhibeat, talisque appareat: superveniens autem *Opinio* judicat baculum, prout apparet sensui, ita esse in se recurvum, atque ita de cæteris.

C A N O N . III.

*Opinio illa vera est, cui vel suffragatur, vel non refragatur *Sensus* evidentia.*

CANON IV.

Opinio illa falsa est, cui vel refragatur, vel non suffragatur sensus evidens.

HI duo Canones ed spectant, ut caveamus, ne opinio fallatur, donec de re constiterit. Vocat porro Epicurus *Sensus evidens*, eam apparentiæ speciem, sensionemve, cui, remotis omnibus ad judicandum obstaculis (ut esse possunt distantia, motus, medium affectum, ac id genus aliis) contradici non possit. Sic enim quæstione facta, v. c. *Turris*, quæ procul rotunda apparet, sit in se rotunda, an non? *Iste*, qui procul advenit, & *Plato* videtur, *Plato sit, an aliis?* Contendit Epicurus non esse illico, temereque pronunciandum, sed exspectandum quousque sublata distantia (impedimentove alio) ea fiat sensui apparentia, cui contradici, seu de qua dubitari miniine possit. Vide-licet illi celebris vox est τὸ ἀεροπλόνον exspectabile; quasi exspectandum insinuet, quousque modis omnibus, quibus fieri potest, res expensa sit, atque explorata. Constat autem, si sublata substantia, spectanteque cominus visu, tunc quoque & *Turris* rotunda, & *Plato* is esse, qui veniebat, appareat, opinionem probari veram, quia illi suffragetur sensus evidens: contra autem, si & *Turris* quadrata, & aliis esse à Platone, qui veniebat, appareat, opinionem probari falsam, quia illi evidens sensus refragatur. Ac pari modo, si quæratur, *deurne Inane, seu Vacuum in rerum natura?* Quia Inane res inevidens est, attendendum est, probarine possit per quidpiam, quod sit evidens:

cum

cum Motus autem, v. c. res sit evidens, & Motus esse, vel fieri, nisi Inane detur, non possit, quoniam si omnia plena forent, non pateret locus, in quod mobile pellere corpus contiguum posset, ut promoveretur vel quamminimum: idcirco, si Inane dari quispiam opinetur, ejus opinionem esse veram constat, quoniam illi non refragatur, quæ ex Motu habetur sensus evidentia: si non dari, esse eam falsam, quoniam eadem illi evidētia non suffragetur. Prætero autem evidentiam posse non uno tantum sensu haberis, verum etiam pluribus, si nempe non solum agatur de sensibili cuiusque sensus proprio, ut de colore, qui est proprius Visus, de fono, qui proprius Auditus, sed etiam de plurimum communi, ut de magnitudine, figura, motu, & aliis, quæ fieri & Visu, & Tactu evidentia possunt. Ac tales sunt quidem Canones de Sensu; sequuntur qui de Anticipatione.

CANON V.

Omnis, quæ in Mente est Anticipatio, seu Prænotio dependet à Sensibus; idque vel incursione, vel proportione, vel similitudine, vel compositione.

Nempe, cum Mens, seu Anima in suo exortu omni notione careat, quæcunque deinceps in ea gignitur, aliquo modorum istorum patratur; *Incursione*, inquam, seu mavis Incidentia, dum res per seipsum incurrit, inciditve in sensum, veluti dum homo ipsis spectatur oculis, ac deinceps forma, speciesve illius in animo hæret. *Proportione*

90 *De Logice Origine, & Varietate*

portione item, dum forma, seu notio in Animo hærens, ac iam habita amplificatur, aut extenuatur, sed partium tamen numero, situ, figuraque servatis, cum congrua cujusque magnitudine, quod est proportionem tueri; ut dum viso justæ magnitudinis homine, deformamus quandam in Animo speciem, amplificando quidem Gigantis, extenuando vero Pygmæi. *Similitudine* vero, dum instar alicujus rei, quæ fuerit prius sensu percepta, aliam fingimus, imaginamur, ut dum civitatem non visam, cuius mentionem fieri audimus, visæ instar concipimus. *Compositione* denique, dum quas duarum, pluriumve rerum notiones in Animo habemus in unam quasi compingimus; ut dum equi, & hominis notionem ita adunamus, ut Centauri species confurgat; aut dum ex montis, ariæque speciebus unam fingimus, quæ montem aureum repræsentat.

C A N O N VI.

*Anticipatio est ipsa rei notio, sive definitio,
sive qua quidquam querere, dubitare,
opinari, imo & nominare non licet.*

IStud iam insinuavimus, prærequiri nempe in Animo speciem, seu notionem quandam, ad quam semel partem deinceps attendantes, rem cuius est, imaginamur. Ejusmodi est enim, v. c. species, ideave illa, ad quam respicientes dicimus apud nos net ipsos, *Talis res est Homo*: quippe & simul atque audiimus pronunciari hanc vocem *Homo*, rem, quæ homo est, intelligimus juxta inexistentem illius animo *Anticipationem*. Ex hoc autem sit,

fit, ut si requiratur, quid res quæpiam sit, illam definiamus, sive describamus, prout se illius anticipatio in animo habet; idque sive res singularis sit, ut dum quæritur, quid, aut qualis Plato; sive generatim accepta, ut dum quæritur quid sit Homo, aut Animal, adeo proinde, ut Anticipatio nihil aliud sit; quam impressa quædam Animo rei definitio. Perspicuum est autem, nisi talem quæpiam Animo deformatam habeamus, non posse nos quidpiam de ea quærere, dubitare, opinari, nominare; quid enim? cum neque an sit, neque qualis sit, cogitatio subeat. Sane, & dum quærimus, v. c. *Id, quod procul apparet, Equusne, aut Bos est?* vidisse aliquando, Anticipatione tenere Equi, & Bovis formam oportet.

CANON VII.

Est Anticipatio in omni Ratiocinatione principium; quasi nempe id, ad quod attentes inferimus unum esse idem, aut diversum, conjunctum, aut disiectum ab alio.

SCilicet, dum ratiocinamur, probareve contendimus Propositionem aliquam, v. c. *Homo est corpus*, aut, *Homo non est bos*; nihil aliud quam attendimus, utrum ea quæ habetur de Corpore Anticipatio, quæque item de Bove, illi, quam habemus de Homine, congruat, annon; quoniam prout congruit, aut non congruit, esse, aut non esse inferimus. Anticipatio, seu notio, quam de corpore habemus est, ut si quid dimensiones habens,

92 *De Logica Origine, & Varietate*

bens, & capax resistentiae ; quare quia hoc notio*n*i congruit, quam habemus de homine ; ipsum enim imaginamur, ut quidpiam dimensionibus longitudinis, latitudinis, & profunditatis præditum, ac præterea tactui resistens ; ideo inferimus illum esse corpus, sive hominem esse idem, conjunctumve cum corpore. Quam aliunde habemus de Bove Anticipationem, ea est, ut sit Animal quadrupes, & mugiens ; quoniam vero hoc notio*n*i non congruit quam habemus ; neque enim ipsum quadrupedem, mugientemve concipi*m*us, ideo inferimus non esse eum bovem ; sive esse hominem, & bovem duo quædam diversa, ac dejuncta. Sic itaque ille opinatus est, ubi Anticipationes de rebus, quales oportet, exstiterint, tunc citra ullum artificium, Dialecticamve machinationem pervideri, & sponte naturæ inferri à quovis etiam rusticō quid congruat, quid sequatur, aut non sequatur ; quare & nihil aliud, quam curandum esse, ut claræ, & distinctæ de rebus, circa quas ratiocinium instituitur, Anticipationes habeantur.

C A N O N . VIII.

Quod Inevidens est, ex rei evidentiis Anticipatione demonstrari debet.

CUM Inane enim, v. c. res sit Inevidens, quoniam quæ de illo Anticipatio in animo est, per solam Corporis negationem habetur, quatenus concipitur, ut resistentiae incapax, quidpiamve ne pati, nec agere valens, ac merum existens spatium, in quo Corpus recipi, aut per quod Corpus tracicere possit. Quare, cum res in-
evidens

evidens, Sensibusve obvia non sit, necesse est, ut dari probetur, notionem rei evidentis, qualis est Motus accipere; utpote ex cuius positione esse & Inane consequatur, juxta id, quod paulo ante dictum est; unde & hæc fieri Demonstratio potest, *Si motus est, Inane est; atqui Motus est; ergo est & Inane.* Quo eodem modo pori, qui sunt in cute inconspicui, esse ex sudore, qui conspicuus est, demonstrantur, quatenus nisi in cute forent, non posset interne sudoris per guttulas fieri tractio; ac potest consimilis institui demonstratio, *Si sudor est, & pori sunt; atqui sudor est; igitur & pori.* Ac tales sunt quidem Canones de Anticipatione. Supersunt, qui de Affectione, quæ Voluptas est, ac Molestia.

C A N O N I X.

Ea Voluptas, quæ nullam habet adnexam molestiam, amplectenda est.

C A N O N X.

Ea molestia, quæ nullam habet voluptatem adnexam, fugienda.

C A N O N XI.

Ea Voluptas, quæ aut majorem voluptatem impedit, aut graviorem molestiam parit, fugienda.

C A-

94 *De Logicae Origine, & Varietate*

C A N O N XII.

Ea molestia, quæ aut majorem averlit molestiam, aut uberiorem voluptatem creat, amplectenda.

Sunt vero hi Canones notiores, magisque secundum Naturam, quam ut ulla explicazione, demonstratione indigeant; ut si indigere videantur, ea ex Ethicis repetenda est. Cum fuerint vero hactenus & Criteria, & Canones, quorum Epicurus esse usum circa institutam de Re quæstionem voluit, & sequatur dicendum de iis, quorum usum circa quæstionem de Voce censuit; observandum est reputasse illam, non alio ad quæstionem de Voce, opus esse quam *Perſpicuitate*, τῇ σαφείᾳ, quam & qui loquitur, curare, & qui audit, exigere debeat. Hinc de illa demum ex ejus fragmentis eliciuntur duo isti Canones,

C A N O N XII.

Dum loqueris, delige voces communes, & perspicuas; ne aut ignoretur quid velis, aut interpretando tempus frustrateras.

C A N O N XIV.

Dum audis, id enitere, ut vim subjectam vocibus teneas; ne te aut præ obscuritate lateant, aut præ ambiguitate deludant.

CUM inter colloquentes constare imprimis, & maxime debeat, quid sit id, de quo quæritur; debet sane is, cui loquendi vices incumbunt,

bunt, si gravis quidem, & sapiens vir sit, Rem perspicue, Mente inque verbis usitatis, & quatenus solent accipi, usurpare. Quare, nisi faciat, & cum posset clare, loqui obscure malit; aliud nihil debet is, qui audit, quam inducere, aut cogere illum, ut clare loquatur, & quid his, aut illis verbis intelligat, apertum faciat. Tum vero nisi cibtemperet, & prodet sese nugatorem, & ut cavillator dimittendus erit. Sin obtemperet, tum se tanto magis Sophistam egisse monstrabit, eumque, qui velit ludere, ac indignum, quicum vir sapiens, verique amans conserat sermones. Atque ista quidem pauca Epicurus adversus Sophistarum technas existimavit sufficere; ceterum enim in ejus Schola nulla fuit excogitatio Crocodilorum, Cornutorum, Obvelatorum, aliorumque hujusmodi, quibus ceteri gloriabantur, & in quibus non pro nihilo habebant bonas horas deterere.

C A P U T VIII.

Logica Lullii.

SIC se Logica apud Antiquos habuit. Nihil autem necesse est addamus de iis, qui saeculorum serie satis longa deinceps consequuti sunt; quando quisque fere ex philosophantibus alicui Sectarum institutarum nomine dato non tam cogitavit Logicam novam condere, quam sua in Secta receptam sequi, aut, si quid ex se parturire voluit, scribere in eam Commentarios. Hujusmodi potissimum fuere Aristotelis Sectatores, qui illius Organum, delectasye ipsius Partes suis scriptis

96 *De Logicæ Origine, & Varietate*

ptis varie, copioseque illustrarunt, uti ex Græcis Alexander, Themistius, Simplicius, Philoponus, Ammonius; ex Latinis Apuleius, D. Augustinus, Boëtius, Capella; ex Arabibus Averroës maxime; ac deinceps à quatuor, quinqueve sæculis Scholastici Doctores pene omnes, speciatiisque, Albertus Magnus, D. Thomas, Scotus, Okamus, aliique innumeri; quoruim tamen aliqui solum Organii textum explanarunt; nonnulli quæstiones in ipsum excitatas edisseruerunt; cæteri intruserunt, aut potius in illius locum substituerunt, excolueruntque imminensam quandam farraginem subtilitatum inutilium, quarum jam, tanquam quisquiliarum, pene suppudet cordatores.

Cæterum trecenti, & amplius sunt anni, ex quo RAYMUNDUS LULLIUS novam quandam Logicam cudit. Intelligo autem non eam, quam conscripsit, inscripsitque *Logicam Novam*; quippe ea nihil novi, diversive habet ab ea, quæ jam tuin in Scholis Aristotelis erat usui; verum quam ipse *Artem Magnam*, quamque, ut magnæ epitomen, *Artem Parvam* indigitavit; utraque nempe Ars quædam esse differendi, seu inquirendi, respondentique de omnibus rebus; unde & quod omnes tribuunt Logicæ, ipse scientiam dixit generalem ad omnes scientias; ac rursus, *Per hanc scientiam*, inquit, possunt aliae scientiæ per facile acquireti. Quo eodem sensu, cum constet ejus Cabalam, Cabballisticamve scientiam nihil aliud esse, quam utramque hanc Artem (neque enim aliud quidquam continet) habet ipse illam ut *Sapientiam omnium aliarum scientiarum longe valde regulatricem*; quod rursus Logicæ est proprium. Itaque, cum hæc etiamnum apud plerosque commendetur, neque prætereunda in-

intacta videatur; sciendum est ipsam à suo Au-
thore dividi in Partes tredecim, quæ compendiose
sunt attingenda.

Et Pars quidem Prima est, inscribitur *De Al-
phabeto*. Delegit nempe ille novem literas, ut puta
B, C, D, E, F, G, H, I, K; ac sub ipsis disposuit
senos ordines nonuplicium quarundam rerum.
In Primo enim continentur novem Prædicata ab-
soluta, quæ sunt Bonitas, Magnitudo, Aeternitas,
seu Duratio, Potestas, Sapientia, Voluntas, Vir-
tus, Veritas, Gloria. *In Secundo* novem Relativa;
scilicet Differentia, Concordantia, Contrarietas,
Principium, Medium, Finis, Majoritas, Aequalitas,
Minoritas. Utraque autem hæc Attributa vocat
etiam Principia, ac generalissima ideo habet, quod
cætera omnia in iis contineantur. *In Tertio* sunt
novem Quæstiones, (nisi quod nonam duplum
facit, ut possint decem proinde haberi) ad quas
cæteræ omnes referantur; videlicet, Utrum? Quid?
De quo? Quare? Quantum? Quale? Quando?
Ubi? Quomodo, & Cum quo? Hasce Quæstio-
nes Regulas deinceps frequentius appellat; & po-
strem quidem, quod gemina sit, Regulam *Mo-
dalitatis*, & Regulam *Instrumentalitatis*. *In Quarto*
novem Subjecta, nimirum Deus, Angelus, Cæ-
luin, Homo, Imaginativum, Sensitivum, Vege-
tativum, Elementativum, Instrumentativum. Sunt
vero hæc etiam Subjecta generalissima, quod om-
nia, quæ in Mundo sunt, complectantur. *In
Quinto* novem Virtutes, Justitia, Prudentia, For-
titudo, Temperantia, Fides, Spes, Charitas, Pa-
tientia, Pietas. *In Sexto* novem Vitia, Avaritia,
Gula, Luxuria, Superbia, Acedia, Invidia, Ira,
Mendacium, Inconstantia. H̄i duo ordines sunt

98 *De Logicæ Origine, & Varietate*

minus præcipui, & quasi Appendices Subjecti Instrumentativi.

Pars II. est *De Quatuor Figuris*, quarum *Prima* vocatur **A**, quod litera **A** illius centro sit inscripta. Continetur autem tribus circulis in novenas cellulas per totidem radios divisis; ac in ipsorum extimo distributæ habentur novem literæ, **B**, **C**, **D**, &c. In medio novem Prædicata absoluta, Bonitas, Magnitudo, Duratio, &c. In intimo eadem absoluta Prædicata, sed adjective, ut puta Bonum, Magnum, Durans, &c. ac deinceps in interiore area directæ sunt lineolæ ab unoquoque ad unumquodque. Hæc vero Figura eo tendit, ut intelligamus quî possint hæc Prædicata fieri subjecta, & de se invicem prædicari, hoc scilicet modo, *Bonitas est magna*; *Magnitudo est bona*; *Bonitas est durans*; *Duratio est bona*, &c. Et cum uniuersumquodque sit generalissimum, quî poscit per subalterna, ad singularia usque, ut scala quadam ascendentium, & descendenterium contrahi, veluti dicendo *Bonitas Petri est magna*. Ex quo etiam patet, cum subalternum medium sit, posse ex hoc medio generalius de specialiore concludi. *Secunda* Figura nominatur **T**, ob literam **T** centro similiter adscriptam. Ea continet intra arcain duotum circulorum Triangulos tres, æquales, æquilateros, ac se invicem intersecantes, per quorum novem cuspides distributa, inscriptaque sunt novem Prædicata Relativa: nempe ad cuspides unius Differentia, Concordantia, Contrarietas; ac cuspides alterius Principium, Medium, &c. Circulorum autem exterior continet novem literas suis cuspidis respondentes, **B**, differentiæ, ac duabus interpositis, **C**, Concordantia, &c. In interiore vero sub literis,

ris, ac supra cuspides cellulæ novem distinctæ sunt, quartum unicuique ex contentis sub **B**, **C**, **D**, sunt inscripta hæc, Sensuale, & Sensuale; Sensuale, & Intellectuale; Intellectuale, & Intellectuale. Unicuique ex contentis sub **H**, **I**, **K**, hæc, Substantiale, & Substantiale; Substantiale, & Accidental; Accidental, & Accidental. At vero contentæ sub **E**, Causa, Quantitas, Tempus; contentæ sub **F** Conjunctionis, Mensurationis, Extrematum; contentæ sub **G**, Perfectionis, Terminationis, Privationis. Eo autem tendit Figura hæc, ut per cuspidem Differentiæ, v. c. intelligamus quid differat à sensuali, ut lapis ab arbore: Sensuale ab Intellectuali, ut corpus ab Anima: Intellectual ab Intellectuali, ut Angelus à Deo: ac pari modo per cuspidem Concordantiæ, quid concordent, &c. atque ita de reliquis. Unde & rursus quia hæc Prædicata sunt generalissima, intelligitur quia ratione medium ad conclusionem reperiatur. **Tertia** Figura ex prima, & secunda componitur, quatenus eadem literæ utrisque novem Prædicatis respondentes inserviunt. Eæ vero binæ accipiuntur sicutque distribuuntur in tringa sex, quas **Cameras** vocat, seu quadratula octo ordinibus distincta, & quasi gnomoneum componentia, ut in primo ordine ad levam, **B** copuletur cum reliquis octo, hoc modo, **BC**, **BD**, &c. in secundo **C**, cum reliquis septem; in tertio **D**, cum reliquis sex; atque ita porro, quo usque in octavo **I**, copuletur cum solo **K**. Eo vero Figura hæc spectat, ut prædicata omnia non modo absoluta, sed etiam relativa, & subjecta fiant, & de se invicem prædicentur, ac plures rationes ad probandum eandem conclusionem adducantur. Affert ipse exem-

100 *De Logicæ Origine, & Varietate*

plum combinationum cum Bonitate, quatenus licet dicere, *Bonitas est magna*, *Bonitas est durans*, *Bonitas est potens*, *Bonitas est scibilis*, *uemque est virtuosa*, *vera*, *gloriosa*, *differens*, *concordans*, *contrarians*, *principians*, *medians*, *finiens*, *majorificans*, *coæquans*, *minoriificans*. Quo etiam modo, *Magnitudo est bona*, *durans*, *potens*, *scibilis*, &c. *Quarta Figura* denique constat ex tribus circulis; extimo immoto, distincto que in cellulas novem capientes novem literas *B*, *C*, *D*, *E*, &c. Medio, intimoque mobilibus, & in totidem cellulas, iisdem literis insignitas distinctis. Unde, quia sub *B*, extimi collocari possunt *C*, *medii*, & *D*, intimi, fit, ut ex his tribus constituantur camera una; ac pari modo quoties aliæ collocantur sub aliis; adeo ut cameras hujusce Figuræ distinguat ad usque 252. Eodem vero tendit hæc Figura cum tertia; ac ut amplior est, ob unam amplius literam; sic etiam amplioris est usus.

Pars III. est *De Definitionibus*; in ea scilicet definiuntur memorata octodecim Prædicata, sive Principia, hoc modo; *Bonitas est Ens*, *cujus ratione Bonum agit bonum*; & si bonum est esse, & malum non esse. *Magnitudo est id, ratione cuius Bonitas, Duratio, & cætera sunt magna*, ambiens omnes extremitates essendi. *Duratio est id, ratione cuius bonitas, magnitudo, &c. durant*.

Pars IV. est *De Regulis*, Quæstionibus nempe, quæ in Alphabeto. Docet autem Regulam *Uirum*, v. c. habere tres species, Dubitativam, Affirmativam, Negativam; Regulam *Quid*, quatuor, utpote *Quid est?* *Quid habet in se coëssentialiter?* *Quid in alio est?* *Quid in alio habet?* ubi speciatim dum quæritur, *Quid Intellectus* (v. g.) *habet in se coëssentialiter?* responderi dicit propria correlativa, quæ sunt

sunt *Intellectivum, Intelligibile, & Intelligere*. Ac pari modo ad alia omnia: sic enim Bonum dicitur, *Bonificatum, bonificabile, & bonificans*: Magnum *magnificatum, magnificabile, & magnificans*, &c. Sic porro & suæ sunt Regularum cæterarum species.

Pars V. est *De Tabula*. Ea continet literas quaternas millies, sexcenties, octogies, hoc modo *BCDT, BCTB, BCTC, BCTD, &c.* Distinguuntur autem isti quaterniones in ordines 84. quorum quilibet cum viginti contineat, sunt *XXVIII.* qui continent coministiones literarum *BCD* cum litera *T.* *XXI.* literarum *CDE*; *xv.* literarum *DEF*. *x.* literarum *EFG*, *vi.* literarum *FGH*. *III.* literarum *GHI*. unus literarum *HIK*. Litera autem *T*, commiscetur cuin cinnibus, ut intelligamus illas literas ex reliquis tribus, quæ ipsam antecedunt, spectare ad primam Figuram, & illas quæ ipsam consequuntur, ad secundam. Sic enim v. g. quaternione illo *BCDT*, indicantur tria prima primæ Figuræ Principia Bonitas, Magnitudo, Duratio; illo *BCTB*, duo prima primæ, Bonitas, & Magnitudo, & primum secundæ Differentia; atque ita de cæteris. Eo vero spectat hæc Tabula, ut intelligamus posse ex columna qualibet & fieri, & solvi *XX.* quæstiones; nam v. c. juxta primum primæ columnæ quaternione *BCDT*, quæstio instituitur, *Utrum Bonitas sit in tantum magna, ut sit æterna?* juxta secundum *BCTB*, *Utrum sit aliqua Bonitas in tantum magna, ut contineat in se res differentes, & sibi coëssentiales?* juxta decimum *BTCD*, *Utrum Bonitas contineat in se concordiam, & contrarietatem?* Juxta *xv. CTBD*, *Quid est magna differentia, & contrarietas?* Juxta *XX. TBCD*, *Differentia concordantia, & contrarietas, de quo est?* Ac pari ratione de omnibus

102 De Logicae Origine, & Varietate

bus aliis. Cum doceat vero quid respondendum ad singulas quæstiones sit; tum specialem quæstionem in exemplum deligit, *Utrum Mundus sit eternus?* & occasione Prædicati *Eternus*, qui explicatæ habetur inter principia primæ Figuræ (qui que, si implicate haberetur, applicandus ad explicatum foret) deligit primam columnam, & xx. ejus quaternionis percurrit, ut factæ quæstionis partem Negatiyam totidem argumentis probet. Sic per primum quaternionem, sive, ut appellat cameram *BCDT*, probat Mundus non esse eternum, *Quoniam, si esset eternus, sua ratio esset ab eterno, producens eternum bonum; & magnitudo magnificaret illam rationem bonam ab eterno, & in eterno, ut patet per suam diffinitionem, & eternitas ab eterno, & in eterno ipsam productionem durare faceret; & sic nullum malum esset in Mundo; eo quod bonum, & malum sunt contraria; sed malum est in Mundo, ut patet per experientiam; concluditur ergo, quod Mundus non est eternus.* Alio etiam modo confirmat per hanc cameram.

Pars VI. *De Evacuatione seriæ Figuræ*, hoc est de ratione deducendi ex unaquaque xxxvi. camerarum tertiaræ Figuræ Propositiones xii. Media xii. Quæstiones xxiv, & species Regulæ respondentis. Sic propositiones, y. c. ex prima camera *BC*, sunt *Bonitas est magna, Bonitas est differens, Bonitas est concordans; magnitudo est bona, est differens, est concordans; Differentia est bona, est magna, est differens; Concordantia est bona, est magna, est differens;* atque ita cæteras cameræ percurrendo. Quæstiones autem juxta quamlibet propositionem binæ sunt, ut, *Bonitas est magna; Utrum Bonitas sit magna?* &c. *Quid est bonitas magna?* Bonitas est differens; *Utrum Bonitas sit differens?* &c. *Quid est bonitas differens?* assumptis

ptis nempe quæstionibus, prout respondent in Alphabeto.

Pars VII. est *De multiplicazione quartæ Figura*, quæ est maxime accommodata ad inventionem Medii, prout in medio trium circulorum accipitur litera, quæ sit loco Medii, cùm in extimo, & minimo sint extrema. Multiplicatio autem fit, ut in Tabula, prout eadem litera Medii sub, & supra varias Extremorum literas mutatur. Neinpe rem perinde vult fieri ac in prima Aristotelis Figura cuius proinde quatuor Modos dedit; nam ut juxta priuum v. g. dicimus, *Omne B est C*, *Omne D est B*, ergo *omne D est C*; vel *Omne Animal est substantia*, *omnis homo est Animal*. Ergo *omnis homo est substantia*; Sic inquit, *Artista* hujus *Artis* debet conjecturare per ea, quæ B, & C significant, videlicet sua principia sub alterna, sicut B, quæ sonat, sive significat Bonitatem, Diferentiam, & *Utrum*, C, significat magnitudinem, concordantiam, & *Quid*; D significat Durationem, Contrariesatem, & *De quo*. Et in isto sonare, sive significare consistunt differentiae principiorum, & species Regularum, cum quibus *Artifex* debet conjecturare medium cum litera superiori, & cum litera inferiori suo modo. Vult autem proprie literam F ut medium ex novem, designare medium in medio circulo ponendum; idque maxime attendi debere in solvendis Fallaciis; sic enim isti fallaciae *Æquivocationis*, v. c. *Omnis canis est latrabilis*; *cælesti Sidus est canis*, Ergo *cælesti Sidus est latrabile*; assignat caneram BFC, nam per B, inquit, intelligimus differentiam inter corpus animatum, & inanimatum; per F intelligimus, quod corpus animatum, & inanimatum non conjuguntur ratione ejusdem speciei: Per C intelligimus, quod corpus animatum habet correlativa. Et sic *Artista* cognoscit per quem modum

dum peccat, reducendo ad impossibile, &c. ratione cuius cognitionis cognoscit intellectus, quod *Logicus* stare non potest coram *Naturali*, & maxime per *Artem istam*, &c. Prætereo autem, quod cum velit omnem probationem fieri vel per Demonstrationem *Propter quid*, vel per Demonstrationem *Æquiparentie*, vel per Demonstrationem *Quod*; probari docet tam *Majorum*, quam *Minorem* illius Syllogismi *Omne Animal est substantia, Omnis homo est Animal*, &c. Primo, inquit, per demonstrationem *propter quid* *Animal est constitutum ex sensuali, & sensuali*; eo quod est *elementatum, vegetatum, & sensitum, & imaginatum*; & sic sequitur, quod sit *substantia*, eo quod de *partibus substantiis* est *compositum*. *Et quod substantia est superius, & Animal inferius*, &c.

Pars VIII. est *De Mixtione Principiorum, & Regularium*. Ea nimurum sit tum miscendo unum Principium cum quovis alio; tum disquirendo, seu deducendo quodlibet principium per omnes species Regularium. Sic Bonitas exempli gratiâ deducitur primo per Magnitudinem, Durationem, &c. Magnitudo per Bonitatem, Durationem, &c. Unde & habetur v. c. ut bonitas sit ratio bono, quod agat bonum; & cum sit magna, magnitudo sit illa ratio, cur producat magnum bonum; & cum sit durabilis; cur bonum durabile, &c. Ac pari modo Magnitudo, cur per bonitatem sit bona, per durationem durabilis, &c. Sic & deducendo principia per Regularium species, quæritur v. c. de Bonitate, Utrum bonitas sit principium generale? Quid sit Bonitas generalis, Quid coëssentiale sibi habeat, Quid in alio sit, Quid in alia habeat; ac de reliquis pari modo.

Pars IX. est *De Novem Subjectis*, quæ esse ex Alphabeto constat, Deum, Angelum, Cælum, Hominem, &c. Uniusquodque porro horum subjectorum deducitur varie per Principia omnia, perque omnes Regulas; sicque declaratur de Deo v. c. quæ sit illius Bonitas, quæ magnitudo, quæ duratio, quæ potestas, &c. ac deinde deducitur, Utrum sit, Quid sit? De quo sit? &c. Neque secus de Angelo, De Cælo, & aliis, quæ cujusque sit bonitas, quæ magnitudo, &c. Itemque utrum sit? Quid sit, De quo, &c. Occasione vero noni, ultimique subjecti, quod est Instrumentum; quoniam hoc respicit artifacia, quæ sunt aut Liberalia, aut Mechanica, aut Moralia; idcirco dimissis in sequentein partem duobus prioribus generibus, pertractat hoc loco Moralia duntaxat, sicque declarat duos postremos Alphabeti Ordines, quibus continentur Virtutes, & Vitia. Declarat autem pari ratione quæ sit Prudentiæ, Justitiæ, & cujusque ceterarum virtutum bonitas, magnitudo, &c. ac utrum sit, quid sit, & alia. Avaritiæ autem, & cujusque aliorum vitiorum, quæ apparet bonitas, aut vera potius malitia, quæ magnitudo, &c. ac utrum, quid, &c.

Pars X. est *De Applicatione*, quæ tum sit, cum aut terminis in quæstione implicitis, applicantur ii, qui in Alphabeto explicite habentur, ut dum quæritur, *Sitne Deus justus?* & respondetur ita esse, *Bonum sit Deum esse justum*: aut abstracti applicantur ad concreta, vel contra; quo exploretur quâ prædicatio vel congruat, vel non congruat: Aut denique, quod latissime patet, applicatio sit ad omnia hactenus deducta; nempe ad quamlibet quatuor Figurarum, ad Definitiones, ad Regulas,

ad

106 *De Logicae Origine, & Varietate*

ad Tabulam, ac partes alias, ac postremo ad centum Formas. Centum autem Formæ nihil aliud sunt, quam centum quædam genera seu vocum, seu rerum delecta ex Metaphysicis, Logicis, Physicis, Ethicis, Theologicis, Medicis, Mathematicis, Mechanicis (huc scilicet spectant remissa ex superiore parte) quæ & definiuntur, & applicabilia ostenduntur ad varia præsertim principia. Ea sunt Entitas, Essentia, Unitas, Pluralitas, Natura, Genus, Species, Individuitas, &c. quæ enumerare nimis longum foret.

Pars XI. est *De questionibus*, quæ nimis quælibet de quibuslibet rebus fieri possunt; ac primum quidem per *Tabulam*, seu juxta quemlibet quaternionem in unaquaque columnarum 84. contentum: secundo per *Evacuationem tertie figuræ*; tertio per *Multiplicationem quartæ*: quarto per *Mistionem Principiorum*: quinto per *novem subiecta*; ac denique per *centum formas*: unde & constat, quain late hæc pars pateat.

Pars XII. est *De Habituatione*, seu Exercitatione, qua quis, ut Artista perfectus evadat, contrahere habitum debeat circa res hactenus deductas.

Pars denique XIII. est *De Doctrina*, seu de Modo, quo & Ars docenda ab Artista, & capessenda a Scholaribus sit. Ac talis est quidem Logica, seu Ars Lullii.

C A P.

C A P U T XI.

Logica Rami.

CUM propter Artem Lullii, quæ Logica & intricior, & vanior esse videretur, nihil innovatum foret in Scholis, sed perstaretur semper in iisdem, de quibus dictum est, nugamentis; anni sunt ducenti, ex quo (a) *Laurentius Valla*, conscriptis tribus Dialecticarum Disputationum libris licere ostendit ab Aristotele dissentire, ac ipse in multis reipsa dissenfit; veluti, cum omnes. (b) *Categorias* ad Substantiam, Qualitatem, & Actionem retulit, cum Figuram tertiam Syllogismorum repudiavit, &c. ac de Sectatoribus loquens. (c) *Cum quicquid*, inquit, *infinitis libris* tradiderunt, id omne paucissimis tradi preceptis potuisse animadverto; quid aliud causæ fuisse possem, nisi inanem arrogantiā; quid dum vites longe, lateque diffundi sarmentis gaudent, unam in labruscam mutaverunt? At, quod longe indignissimum est, cum captiones, cavillationes, calumnias video, quas & exercent, & docent, non possum eis non succensere, quasi piraticam, non navalem rem, sive, ut mollius loquar, palæstræ, pro militiæ disciplinam tradentibus. Erat enim Dialectica res brevis prorsus, & facilis, &c. Ante unum vero sæculum (d) *Ludovicus Vives* plura declinavit in eandem sententiam. Is scilicet de causis Artium corruptarum conquerens, tum aliqua in Organo Aristoteleo redarguit, tum de Sectatorum ipsius Dialectica loquens, *Dialectica*, in-

(a) lib. 1. (b) lib. 3. (c) lib. 2. (d) lib. 3.

quit,

quit, multum contraxit squalorem, & sordium, quam conveniebat esse longe purissimam; nempe aditum, atque instrumentum aliorum studiorum. Et, In Scholasticos recentes, tanquam in navis sentinam, omnia hujus Artis vitia confluxerunt: Ac iterum, Tam mira monstra questionum saepe subnascuntur in Scholasticis, ut mirere eos non interdum in somnis teneri, aut de illis, &c. Et rursus, Videri possunt talia Scholasticorum nugamenta, ingeniosa, quia non intelliguntur; Et inox, multis perinde videntur arguta, ut lusus puerilis festivus, & argutus. Denique, *Enigmata* hæc, inquit, non ex ingenio eruditione multa exercitato, & subacto; sed ex ignorantia meliorum sunt rata, tanquam herbae inuiles in solo inculo. Necesse erat eos aliquid agere; hæc enim est natura humanorum ingnoriorum, &c. Hisce itaque ducibus P E T R U S R A M U S, tum *Animadversiones* adversus Aristotelis *Organum* conscripsit, tum *Dialecticam* condidit, de qua dicendum ideo est, quia familiam dicit eorum, qui *Rameos* se, & *Ramistas* dicunt. Nam plures quidem exstitere *Dialecticarum* specialium *Authores*, ut *Rodolphus Agricola*, *Franciscus Titelmanus*, *Philippus Melanchthon*, *Hieronymus Cardanus*, aliique pene innumeri; sed nulla evalit *Ramea* celebrior.

Indigne ergo ferens R A M U S vulgarein illam altercandi de Logicæ, *Dialecticæve* præceptis consuetudinem, ac intrudendi interim in ipsam tam multa aliena, atque inutilia; neque declarandi quis illius usus in Philosophis, Oratoribus, Historicis, Poëtis, aliisque bonis Authoribus foret; ingressus est ipse, ac tenuit oppositam viam. Cum observasset enim quinque vulgo fieri partes Rhetoricæ, Inventionem, Dispositionem, Eloquutionem, Memoriam, & Pronunciationem; censuit

ex ipsis duas solum pertinere ad Rheticam, Eloquutionem puta, & Pronunciationem, seu Actionem; duas autem esse proprias Logicæ, Inventiōnem puta, ac Dispositionem, quibus quia memoriā invatur, posse illam eodem cum ipsis spectare. Quare & Logicam, seu Dialecticam, quam *bene differendi Artem* definivit, in duas partes distribuit, Inventionem, & Judicium (sic enim potius dicere, quam Dispositionem maluit, (a) Ciceronis imitatione, quemadmodum superius fuit circa Aristotelem obseruatū) atque idcirco Arten totam duobus libris complexus est, quoruī esse priorem voluit *de inveniēndis argumentis*, posteriorem *de disponēndis*. Quod imprimis vero ad priorem spectat, Argumentum quidem definit, *quod ad aliquid arguendum affectum est*: *quales*, inquit, *sunt singulæ rationes solæ, & per se consideratæ*: at cum videatur hic definire, quod & definit (b) Cicero *probabile invenitum ad faciendum fidem*, & ab Aristotele, ac vulgo *Medium* dicitur; videtur tamen deinde accipere pro quovis Enunciationis cuiusque extremo, seu tam subjecto, quam attributo; cum circa secundam partem Enunciationem, Propositione inve sub Axiomatis nomine definiens, *Axioma est*, inquit, *Dispositionis argumenti cum argumento, qua esse aliquid, aut non esse, judicatur*. Ut cuinque sit, videri potest tota priore Parte Argumentum intelligi, quod & *Medium* vocatur, quatenus in ea deducuntur *Loci*, ex quibus peti argumenta vulgo dicuntur. Cum dividat porro generatim Argumentum in *Artificiale*, & *Inartificiale*, ac esse illud velit, quod arguit ex se; hoc, quod non sua natura, sed assum-

(a) *in Topic.* (b) *in partit.*

110 *De Logicae Origine, & Varietate*

pta alicujus artificialis vi ; tuin Artificiale dividit in primum, seu quod est suæ originis ; & ortum à primo, seu quod perinde est ad id, quod arguitur, sicut primum, unde ortum. Et cum Primum statuat aut Simplex, quod nimirum simpliciter, & absolute consideratur ; & Comparatum, quod scilicet comparatur cum alio ; ipsum simplex aut Consentaneum facit, quatenus consentit cum re, aut Dissentaneum, quatenus dissentit ; Consentaneum vero in id quod Absolute, & id, quod modo quodam tale est, distinguit. Tum autem, quasi relegendō vestigia, Consentaneum absolute esse censet Causam, & Effectum ; modo quodam, Subjectum, & Adjunctum. Resumendo autem Dissentaneum ipsum partitur in Diversa, & Opposita ; hæc in Disparata, & Contraria, & Contraria in Relata, Adversa, Contradicentia, Privantia. Et resumendo Comparatum, comparationem accipit aut penes quantitatem, quo modo sunt Paria, aut Imparia, hoc est majora, vel minora ; aut penes qualitatem ; quo modo Similia, atque Dissimilia. Sic resumendo ortum à primo, illius species facit Conjugata, Notationem, Distributionem, Definitionem, seu Descriptionem, & resumendo tandem Inartificiale ; id pro eodem ac Testimonium, quod aut Divinum, aut Humanum sit, habet ; unde & hac serie Argumenta pertractat.

Et primo quidein loco est *Causa*, id nempe cuius vi res est, cujusque quatuor genera cum sint, Efficiens, Materia, Forma, Finis ; habet in genere Efficientis, tum Procreantem, ut Parentes, Conditores urbium ; tum Conservantem, Nutrices, Conditorum successores ; tum Principalem, ut Architectos, Artifices ; tum Instrumentalem, ut dum

dum quærit Velleius, (a) quæ ferramenta, qui veētes, quæ machinæ, qui ministri tanti operis fuerint? tum Per se, ut sunt quæ natura, & consilio agunt: tum Per accidens; ut cum (b) *Pheræo Jasoni profuit hostis*, qui gladio vomicam ejus aperuit. De Materia affert exemplum ejus, ex qua (c) *Regia Solis* apud Poëtam describitur: De Forma, exemplum illius, qua (d) Galli pridem muros exstruebant (facilius nempe artificiales, quam naturales formæ occurserunt.) De Fine, exemplum mercedis, quam (e) Juno Æolo proposuit; Deiopeiæ scilicet pulcherimæ quatuordecim Nympharum. II. cum Effectum id sit, quod è causa existit, ac tam late, quam ipsa causa pateat, potest in exemplum illud deligi,

(f) *Quid non ebrietas designat? operta recludit:*

*Spes jubet esse ratas: in prælia trudit inermem,
Solllicitis animis onus eximit, &c.*

III. cum Subjectum sit id, cui aliquid adjungitur, Anima proinde est subjectum scientiæ, & ignorantiae; virtutis, & vitii: Corpus sanitatis, & morbi; roboris, & imbecillitatis. Homo divitiarum, & paupertatis, honoris, & infamiae, Locus rei locatæ, &c. Nec non sensibilia quoque ut color & odor dicuntur subjecta (vulgo objecta) sensuum; & scientiarum, artium, virtutum, quæ ipsis tractanda proponuntur. Et cum IV. Adjuncta tam latè, quam subjecta pateant, esse exemplum potest præ cæteris illud,

(g) *Crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine læsus;
Rem magnam præstas, Zoile, si bonus es.*

(a) 1. de. nat. Deor. (b) 3. de nat. Deor. (c) 2. Metam.
(d) Casar lib. 7. (e) 1. Æneid. (f) Horat. (g) Mart.
lib. 2.

112 *De Logicæ Origine, & Varietate*

V. Diversa habentur ea dissentanea, quæ sola ratione dissentient; quo ex genere sunt illa, *Non victoriam, sed insignia victoriae reportavit*. Et

(a) *Non formosus erat; sed erat facundus Ulysses.*

VI. Disparata ejusmodi Opposita sunt, quorum unum opponitur multis, ut medius color, v. c. viridis albo, & nigro; ut liberalitas Avaritiae, & Prodigentiae. Et cum Contraria sint, quorum unum uni tantum opponitur; ex iis sunt VII. Relata, quorum unum constat è mutua relatione alterius. Exemplum esse potest illud, (b) *Ex quo profecto intelligis quanta in dato beneficio sit laus; cum in accepto ianua sit gloria.* Sunt vero Relata eatenus contraria, quatenus unum esse alterum non potest; ut *Sum tuus pater; non sum igitur tuus filius.* VIII. Adversa sunt quæ inter se velut è regione perpetuo adversantur, ut, albor, & nigror: calidum, & frigidum: Huc pertinet proinde illud,

(c) *Nulla salus bello; pacem te poscimus omnes.*

IX. Contradicentia sunt, quorum alterum ait, alterum negat: hincque illud est, (d) *Quem esse negas, eundem esse dicas. Ubi est acumen tuum?* Cum enim miserum esse dicas eum, qui mortuus est, tum eum, qui non sit, esse dicas. X. cum Privantia sint, quorum alterum negat in eo subiecto, in quo affirmatum suapte natura inest, talia esse constat cæcum esse, & videri, divitias, & paupertatem, vitam, & mortem, &c. Hinc illud, (e) *Hujus moris sedetis ultores, cuius vitam si putetis per vos restitui posse, nolitis.* XI. Pa-

(a) 2. de arte amand. (b) pro Marc. (c) Aeneid. 2.
(d) 1. Tuscul. (e) pro Mil.

ria sunt, quorum quantitas una est; unde & unum explicatur per aliud. Id variis modis, formulisve fit; hoc exemplum sufficiat: (a) *Quod cum fatentur satis magnam vim esse in vitiis ad miseram vitam; nonne fatendum est eandem vim in virtute esse ad beatam vitam?* XII. Ex Imperiis Majus est, cujus excedit quantitas. Huc, cetera inter, illud pertinet, (b) *Noli tam esse injustus, ut cum tui fontes vel inimicis pateant; nobis rivulos etiam amicis putes clausos esse opere.* XIII. Minus illud, cujus quantitas exceditur. Appositum proinde est illud Poëtæ.

(c) *Ut corpus redimas, ferrum patieris, & igneis,
Arida nec suiens ora levabis aqua:*

(d) *Ut valeas Animo quicquam tolerare negabis?
At pretium pars h.ec corpore majus habet.*

XIV. Similia sunt quorum qualitas est eadem. Si militudo enim est proportio, & sic fere exprimitur, *Quemadmodum Gubernatores optimi vim tempestatis; sic sapientissimi Viri fortunæ impetum persepe superare non possunt.* XV. Dissimilia contra; esseque hoc exemplum potest,

(e) *Soles occidere, & redire possunt:
Nobis, cum semel occidit brevis lux,
Nox est perpetua una dormienda.*

XVI. Conjugata sunt nomina ab eodem principio varie deducta. (f) *Dii boni sunt, eorum igitur bonitate est utendum. Non traxabo ut Consulem: ne ille quidem me, ut Consularem.* XVII. Notatio est nominis interpretatio; nomina enim sunt notæ rerum. Sic illud,

(a) 5. *Tuscul.* (b) *pro Mur.* (c) 1. *Remed.* (d) *ad Fratr. 1.* (e) *Catull.* (f) 2. *de Nat. Deor. Phil. 2.*

114 De Logicæ Origine, & Varietate

(a) *Sicut vi Terra sua: vi stando Vesta vocatur.*

XVIII. Distributio, qua Totum in partes distinguitur, aut è Causis est, cum nimis partes sunt causæ Totius, quod dicitur *Integrum*: ut (b) *Intelligo tres totius Accusationis partes fuisse, & earum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis; tertiam in criminibus ambitus esse versatam.* Aut ex Effectis, cum partes effecta sunt; quo spectat distributio generis in species, ut (c) *Omne, quod honestum est, id quatuor partium oritur ex aliqua*; ac describuntur deinceps quatuor Virtutis species, Prudentia, Justitia, Fortitudo, Temperantia. Aut è Subjectis; ut, (d) *Sunt sane illa genera bonorum dum corporis, & externa jaceant humi, & mox; alia autem divina illa longe, lateque se pandant, cæluinque contingent*: Aut ex Adjunctis, ut

(e) *Quinque tenent Cælum Zonæ, quarum una corusco Semper Sole rubens, &c.*

XIX. Definitio, qua natura rei explicatur, aut perfecta est, cum è causis essentialibus constat, ut cum Homo definitur *Animal rationale*, Rhetorica *Ars bene dicendi*; aut imperfecta, & dicitur Descriptio, cum præter causam aliquam essentiali, adhibetur propria circumstantia, ut cum homo dicitur *Animal mortale capax disciplinæ*. Spectant huc Descriptiones passim occurrentes apud Oratores, Poëtas, Historicos, &c. XX Testimonium Divinum, complectitur Oracula, Haruspicum responsa, & quæ his sunt similia; quo modo (f) Cicero adversus Catilinam profert *Visas nocturno tempore ab*

(a) 6. Faſt. (b) pro Mur. (c) 1. Offic. (d) 5. Tuscul.

(e) 1. Georg. (f) Catil. 3.

Occidente facies, ardoremque cœli; &c. itemque quod *Haruspices ex tota Hœrruria convenientes, cœdes, incendia, Legum ineritum, &c. appropinquare dixerunt.* Ac rursum quod *num Jovis optimi factum esse videatur, ut cum hodie rursum mane, &c.* XXI. Testimonium Humanum aut generale, aut proprium est. Illud aut Lex est, eaque vel non scripta, cuiusmodi est Naturalis, *Vim vi repellere;* vel scripta, ut quæ sunt duodecim Tabularum; aut illustris, & Proverbialis Sententia, ut *pares cum paribus, Nosce te ipsum,* &c. Proprium est, ut Platonis, Homeri, Virgilii, &c. pertinentque huc testimonia, quæ in Jure exiguntur, non modo cum agitur de fundo, aut cœde, similive negotio, sed etiam quæ sunt Obligationis (quo spectat pignus) Confessionis (seu ea libera, seu tormentis extorta sit) & Jurisjuriandi quale est illud,

(a) *Per Superos, &c., si qua fides tellure sub ima est,
Invitus, Regina, tuo de littore cœsi.*

Sequitur liber, seu pars posterior, quæ est de Judicio, Argumentisve disponendis. Judicium autem dividit in Axiomaticum, seu Axioma, & Dianoëticum seu Dianoëa. Axioma ipsi, ut Stoïcis, idem est, quod aliis Propositio, seu Enunciatio; Dianoëa idem, quod Syllogismus, ac Methodus. Dictum jam Axioma illi definiri *Dispositionem argumenti cum arguento, qua esse aliquid, aut non esse judicatur.* Postquam vero ipsum in affirmatum, & negatum, & verum ac falsum divisit, tum Verum subdividit, in Contingens, quod ita est verum, ut esse aliquando falsum valeat, cujusque judicium dicitur opinio, v. c. illud, *Audientes Fortuna ju-*

(a) 6. *Aeneid.*

Val:

116 De Logicae Origine, & Varietate

vat: & in Necessarium, quod ita est verum, ut falsum esse nunquam possit, cujusque judicium est scientia. Ad hoc autem tres illas requirit ex Aristotele conditiones, quibus apud ipsum nihil est celebrius, ut Axioma nempe sit, primo *Kατὰ μάντος De Omni*, seu de omnibus specialibus, de quibus generatim affirmatur verum; uti & Impossibile est, quod de nullo esse verum potest. Secunda *Kατὰ αὐτὸν Per se*, sive homogeneum, quando partes sunt essentiales inter se, Genus speciei, subjectum proprio adjuncto, &c. Tertio *Kαθόλος καὶ γένος universaliter primum*, hoc est, ita ut consequens, & antecedens (seu Attributum & Subiectum) affirmari de se reciproce possint, ut cum dicitur, *Homo est Animal rationale*, reciproce enim dicitur, *Animal rationale est homo*. Exinde autem, quia Axioma aut Simplex, aut Compositum est, agit prius de Simplici, quod simpliciter affirmat, aut negat, ut *Ignis est calidus*; *Ignis non est aqua* (ac pari modo in consentaneis, dissentaneisque omnibus) ac rursum, quod aut generale est, ut, *Omne Animal est rationale*, *Nullum animal est rationale*; aut speciale; idque vel particulare, ob adhibitam vocem Aliquid, ut *Aliquid ignoscendum est*; *aliquid non est ignoscendum*; vel proprium, ob proprium adhibitum nomen, ut *Fabulla est bella*, *fabulla non est bella*. Posteriori autem de Composito, eoque vel Copulato, ut *Una Eurusque, Notusque ruunt*; vel Connexo, quod aut Congregatum sit, ut, *Si homo est leo, est etiam quadrupes*; aut disgregativum; & tunc vel Discretum, ut *Quanquam sensu corporis judicentur*; ad *Animum referri tamen*; vel Disjunctum, ut *Homo aut bonus est, aut malus*. Ac tale est quidem Axiomaticum Judicium.

Dia-

Dianoëticum, seu Dionoëa est, cum aliud Axioma ex alio deducitur, cuinque, ut jam attigimus id sit aut Syllogismus, aut Methodus. Syllogismum imprimis definit, *quo questio cum argumento, ut posuo antecedente, necessario concludatur.* Nempe, cum Axioma dubium sit, quæstio efficitur, & ad ejus fidem tertio arguento cum quæstione collato est opus. Syllogismi autem duas partes facit, Antecedens, quod Propositione, & Assumptione constat; & Consequens, quod ipsa est Conclusio. Si alterutra antecedentis pars defit, Enthymema est; si qua accedit, Pro-syllogismus. Est vero ut Axioma, ita Syllogismus aut Simplex, aut Compositus. Simplex (qui vel est affirmatus, cum pattes omnes affirmatae sunt, vel Negatus, cum altera pars Antecedentis, & Conclusio negata est: itemque vel Generalis, cum tam Propositio, quam Assumptio generales sunt; vel speciales, cum altera tantum illarum generalis est; vel proprius, cum utraque propria) Simplex, inquam, Syllogismus esse aut Contractus, aut Explicatus potest. Contractus, quando Argumentum, quasi in exemplum assumitur, veluti si dicatur, *Quædam confidentia est virtus, ut constantia.* Explicatus, quando omnes ejus partes deducuntur, ut si dicatur, *Constantia est virtus, quædam confidentia est constantia;* ergo *quædam confidentia est virtus.* Explicati duas species (seu Figuras) facit. Unam, quando argumentum (seu Medium) tam in Propositione, quam in Assumptione (& negatum quidem in alterutra) sequitur; Alteram, quando argumentum antecedit in Propositione, & in Assumptione affirmatum sequitur. Ad priorem refert quatuor Modos secundæ Figuræ Aristoteleæ; ad posteriorem quatuor

118 *De Logicae Origine, & Varietate*

tuor primæ. Ex quatuor Secundæ, Generales habet C E S A R E, ut *Turbatus non bene utitur ratione*; *Sapiens bene utitur ratione*; *Sapiens igitur non est turbatus*. C A M E S T R E S, ut *Res mortalis est composita*; *Animus non est compositus*; *Animus igitur non est mortalis*. Speciales vero, F E S T I N O, ut *Lividus non est magnanimus*; *Maximus est magnanimus*; *Maximus igitur non est lividus*. B A R O C O, ut *Saluator est luxuriosus*; *Muraena non est luxuriosus*; *Muraena igitur non est saluator*. Hisce autem adjicit duos proprios; ut *puta*, *Ageſilans non est pietus ab Apelle*, *Alexander est pietus ab Apelle*, *Alexander igitur non Ageſilans*, Et, *Cæſar oppræſſit patriam*, *Tullius non oppræſſit patriam*; *Tullius igitur non est Cæſar*. Ex quatuor priuæ, Generales habet, Affirmatum, B A R B A R A, ut *Omne justum est utile*; *omne honestum est justum*; *omne igitur honestum est utile*, Negatum, C E L A R E N T, ut *Timidus non est liber*: *Avarus est timidus*; *Avarus igitur non est liber*. Speciales vero, Affirmatum, D A R I I, ut *Consules virtute facti studioſe Rempublicam tueri debent*; *Cicero est virtus factus Consul*; *Cicero igitur Rempublicam studioſe tueri debet*. Negatum F E R I O, ut, *Deceptor amantis puellæ non est laudandus*; *Demopboon est deceptor amantis puellæ*; *Demophoon igitur non est laudandus*. Hisce pari modo adjicit duos proprios, Affirmatum, ut, *Octavius est hæres Cæſaris*; *ego sum Octavius*; *sum igitur hæres Cæſaris*. Negatum, ut *Antonius non est filius Cæſaris*: *Tu es Antonius*; *non es igitur filius Cæſaris*. Syllogisinus Compositus, cuius quæ in Propositione prior est pars, dicitur Antecedens, quæ posterior Consequens, aut Connexus est, aut Disjunctus. Et Connexus quidem duorum est modorum: Aut enim assumit antecedens, & concludit consequens, ut, *Si Dii sunt, divinatio est*: *sunt*

autem *Dii*; *divinatio* est igitur. Aut tollit consequens, ut tollat antecedens; veluti; *Si nulli rei Sapiens assentietur unquam; aliquando etiam opinabitur: nunquam autem opinabitur; nulli igitur rei assentietur.* Disjunctus vero duorum etiam modorum. Nam vel unum tollit, ut reliquum concludat; veluti, *Aut dies est, aut nox est; at dies non est; nox igitur est: vel assumit unum, ut reliquum tollat; ut, Aut dies est, aut nox est; at dies est; non igitur nox est.* Hæc de Syllogismo.

Restat Methodus, quam definit, *Dianoiām variorum Axiomatum homogeneorum pro naturæ suæ claritate præpositorum; unde omnium inter se convenientia judicatur, memoriaque comprehenditur.* Hinc ut in Axiomate spectatur Veritas, & Falsitas, in Syllogismo Consequentia, & Inconsequentia; sic in Methodo vult considerari, ut universalius, & clarius præcedat minus universale, aut singulare, & obscurius sequatur: adeo ut gradatim a generalissimis, per subalterna, ad specialissima perveniantur. Suminam proinde præceptorum hisce verbis complectitur; *Definitio*, inquit, *generalissima prima erit: Distributio sequetur; quæ si multiplex fuerit, præcedet in partes integras Partitio; sequetur Divisio in species; Partesque ipsæ, & species eodem ordine sunt rursus tractandæ, ac definiendæ, quo distributæ fuerint; & transitionum vinculis, si longior inter eas intersit explicatio, colligendæ sunt; id enim Auditorem reficit, ac recreat.* Subjicit exemplum de Grammatica; cuius si definitiones, distributiones, regulæ omnes repertæ, judicataeque supponantur, & suis quæque tabellis inscriptæ in hydria aliqua confundantur; tum ut debite ordinentur, seligetur, & primo loco collocabitur definitio, *Grammatica est doctrina bene loquendi:*

120 *De Logicae Origine, & Varietate*

quendi: exinde generalis partitio in *Etymologiam, & Syntaxin*; post definitio *Etymologiae, &c.* Seligit quoque in exemplum Methodum, qua usus juxta factam initio partitionem Operis Virgilius in *Georgicis*, Ovidius in *Fastis*, Cicero in *Verrinis*. Postremo aliquid attingens de crypticis Methodi, declarat, cum non tam res est perspicue docenda, quam Auditor delectatione, motu aliquo majore fallendus, posse aliquid homogeneum rejici, heterogeneum assumi, ordinem ab usque initio inuerti; idque usu venire præsertim Poëtis; ut Homero: qui

Non gemino bellum Trojanum orditur ab ovo;
ut pari ratione Virgilio, ut *Comicis, & Tragicis*.
Et sic quidem Rainus.

CAPUT X.

Logica Verulamii.

PRÆTER EUNDUM porro non est, ob eam, quia est, celebritatem, Organum, sive Logica **FRANCISI BACONIS VERULAMII**, magni apud Anglos Cancellarii, cuius hoc nostro saeculo generosum instaurandarum Scientiarum institutum fuit. Is videlicet meditatus, attendensque quam sit exiguum, quod ex quo tempore Homines philosophari coeperint, circa Veritatem, intimeque Rerum naturæ notitiam consequunti sunt; ausu vere Heroico novam tentare viam est ausus, sperareque fore, ut modo illi strenue, diligenterque insistatur, nova tandem, eaque perfecta condi,

ha-

haberique Philosophia possit. Hinc rem ipse a gressus destinavit Opus, cui titulus factus *Instauratio Magna*, cujusque Partes distinctæ sex sint, Prima, *Partiūones scieniarum*; Secunda, *Novum Organum*, sive *Judicia de Interpretatione Naturæ*, sive *de Regno hominis*; Tertia, *Phænomena Universi*; sive *Historia Naturalis*, & *experimentalis ad condendam Philosophiam*; Quarta, *Scala Intellectus*; Quinta, *Prodromi*, sive *Anticipationes Philosophiæ Secundæ*; Sexta, *Philosophia Secunda*, seu *Scientia activa*. Quod ex ipsis autem perfecit, Proœmialibusque subjunxit, sola est Pars Secunda; nisi quod primam supplere potest, quem egregium *de dignitate*, & *augmento Scieniarum* Tractatum conscripsit, & de Tertia tum Parasceuem quandam, & simul Catalogum historiarum naturalium, experimentaliumque confiendarum exhibuit; tum ipse consecit paucas alias; præcipueque *Historiam Ventorum*, & *Historiam Vitæ*, & *Mortis*. Secunda itaque, seu Organum Novum ipsa est ejus Logica, quam à Logica vulgaris differre tribus maxime rebus voluit, videlicet Fine, Demonstrandi modo, & Inquirendi initiiis. Et primo quidem Fine; quoniam ipsius scopus est, non invenire argumenta, sed Artes; non conclusiones, non rationes probabiles, quæ disputando fidem faciant; sed Indicationes operum Naturæ, quæ mentem convincant. Deinde Demonstrandi ordine, ac modo: quoniam vulgaris Logica Syllogismo; hæc Inductione, & ipsa quidem castigatissima utitur. Unde & rejicit Syllogismum; quia Syllogismus constat ex propositiōnibus; propositio ex verbis; verba sunt tesseræ notionum; notiones autem rerum male, temereque à rebus abstractæ habentur; ex eoque sit, ut

propositiones sunt prava quædam præjudicia, ex quibus nihil sani elicere liceat. Denique proinde Inquirendi initios; quoniam vulgaris Logica fide aliena recipit Principia; hæc vero in dubium, examenque ipsa principia revocat; unde & Præjudicia omnia exi vult, reiisque à fundamentis excitandam contendit; incipiendo nempe ab ipsis primis rerum notionibus, seu quasi Idolis, quæ aut veluti innata expurgentur; aut ex Philosophorum Sectis, Placitisque, & ex perversis demonstrationum legibus in mentem adscita iiminentur; nam restat, inquit, unica *salus*, ac *sanitas*, ut *Opus mentis universum de integro resumatur*; atque ideo circa queritur, quod *Nemo adhuc tanta Mensis conplania, & vigore inventus sit, ut decrevit, & sibi impo-
suerit Theorias, & notiones communes penitus abolere, & In-
tellectum abrasum, & aequum ad particularia de integro applicare*. Rem subinde totam Aphorismis centum octoginta duobus explicat, eosque in duos distri-
buit libros.

Et prior quidem, qui ex ipsis continet centum & triginta, totus ad posteriorem præparatorius est. Summa vero est, ut quia de facienda Inductione agitur, non vulgarem sectemur, quæ particularia Experimenta cursum perstringit, & ad generalia, uno generalissima Axiomata statim transuolat, quibus admissis ipsam Experientiam deinde fastidit; sed eam, quæ à singularibus debite expensis, gradatim, & per media Axiomata pariter expensa, ad summa denique, & maxime generalia procedat. Quia vero sunt prius ex mente eradicandæ notiones, seu Anticipations, quæ habentur de rebus, quæque Idearum germanarum loco, quædam quasi Idola mentem præoccupantia sunt,

id-

idcirco illa ut agnosciri, eximique facilius possint, distinguit quadruplicia, quæ & appellat *Idola Tribus*, *Idola Specus*, *Idola Fori*, *Idola Theatri*. Dicuntur autem *Idola Tribus*, quæ fundatae sunt in ipsa quælibet Tribu, seu gente, Naturæ humana universæ spectata, quatenus homines se habent ut mensuram rerum, & res ipsas concipiunt potius ex Analogia hominis, quam ex Analogia ipsius Universi. *Idola Specus*, quæ habentur ex natura individua; ipsa enim quasi quædam caverna obscurat impressiones, quæ aliquid adveniunt, ob præoccupations, quibus tenetur ex Temperamento, ex Conversatione, Lectione, Authoritate, & similibus. *Idola Fori*, quæ suboriantur ex ipso commercio cum vulgo, abs quo habentur ut Voces, & Nominia imposita rebus, ita & notiones ineptæ, quas definiendo, explicandoque dum tentamus corriger, controversæ, turbæque enascuntur. *Idola Theatri*, quæ ex Philosophorum Dogmatis, perversisque demonstrationum legibus originem habent; quatidio ut ipsæ Sectæ nihil aliud, quam veluti scenæ, & theatra sunt, sic & Mundum, & quæ in eo sunt omnia exhibent scenica, & confusa. Deinde vero ubi deduxit quam variis modis hæc Idolorum genera sed Theatri præsertim, ingenerentur, soveantur, inhærescantque mentibus; varias aperit causas ut Etrorum, ita remoræ ad habendum germaniam Philosophiam factæ; cuiusmodi sunt serio constanterque attendentium, ac experientium paucitas (meta non recte constituta) reverentia Antiquitatis, alienorumque inventorum, scriptorumque admiratio: pusillanimitas, & superstitione; ars, seu astutia docentium, & exercitandi modus; carentia præmii, & despe-
ratio,

124 *De Logicæ Origine, & Varietate*

ratio, suppositioque impossibilis. Declarat & quæ faciant meliora inveniendi spem; ut præter fiduciam in Deum, antecedentium agniti errores, ac tutior proinde via indigitata ex rerum Historiis perfectius confectis; ex earum copia, ac methodo nova coordinate confignata; ex nova ipsorum Axiomatum debite procedentium luce. Ut rursus quod tam multa sint recens inventa, de quibus ne suspicio quidem ante fuerat; quodque, cum tam multa casu reperiantur, par sit posse & multa data opera reperi; ac potissimum si & multi, & pluribus locis, & per succedentes Ætates in idem conspirent; ut deinceps quod ipse jecisse videatur ad hæc fundamentum non contemnendum; amolitur subinde varia, quæ de suo rogari instituto potest; ac notandum præsertim est, tametsi institutum hoc ad partes quoque alias Philosophiæ extendi valeat; ad Physicam tamen, seu scientiam, interpretatione in ve Naturæ præcipue spe stare.

Hinc posteriore libro eò tendit, ut cum quatuor sunt genera Causarum, Finem quidem à Naturæ consideratione seponat; Formam vero, quæ omnis emanationis veluti fons sit, quasi pro scopo habeat; & ad ejus notitiam posse deducere Efficiens, ac Materiam velit, si à manifesto exorsi, latente processum, & à manifesta materia, latente schematismum assequi possimus. Utrumque vero si quis nōrit, habiturum illum non Contemplativam modo, sed Activam quoque, seu operativam Philosophiam, quatenus licebit ex imitatione Naturæ multa generare, seu novas formas, naturasve (hæc enim duo reciprocantur) corporibus datis superinducere. Quanquam & cum utrum-

ntrumque transigatur per minima, non est cur quis speret se posse Naturam regere, aut vertere, nisi illa debito modo comprehendenterit; non per vulgarem quidem anatoniām, quæ in corporibus organicis versatur, verum per eam, quæ Ratione, veraque Inductione fit. Talis porro Inductio, quæ est ipsa Clavis interpretationis Naturæ adhibenda est, ut Intellectum regat in opificio Axiomatū, cum ipsi comparētia sit, hoc est exhibentur, & veluti coram ponuntur Tabulæ, & coordinationes Instantiarum, seu inavis notionum, quæ per Experientiam, aut Rationem habentur de aliqua re. Primo itaque ad inquisitionem formarum comparētiam fieri Intellectui vult trium Tabularum, ac in ipsis triplicis generis Instantiarum: & allato exemplo de inquisitione naturæ Calidi, proponit primam Tabulam Instantiarum notarum, sive *conveniētum in natura Calidi*, quas & recenset usque ad 28. In ipsis sunt Radii Solis, Meteora varia, flamma omnis, ignita solida, liquores feruentes, aut calefacti, corpora villoſa, attrita, herbæ virides conclusæ, calx viva aquā aspersa, fimus equinus, oleum sulphuris, aromata, herbæ calidæ, &c. Secundam Instantiarum Declinationis, seu *absentiæ in proximo*, quæ privatur natura Calidi, & prioribus quasi opponuntur, ut sunt radii Lunæ, & Stellarum, radii Cometarum; fulgetra, noctilucæ, &c. Tertiam Instantiarum comparatarum, quæ & *Tabula graduum*, sive *Comparativa in calido*, Huc proinde spectant quæ potentia, quæque actu calida sunt; quæcumque magis, minusque incalescunt; quæcumque inter se comparata magis, aut minus calida sunt, sic enim nonnullæ ex ignitis longe calidiora sunt, quam nonnullæ ex flammis; ut fer-

rum ignitum, quam flamma ex spiritu vini: Ita congeruntur Instantiæ ad usque 42. Deinde, quia nihil est præcipitanter affirmandum, sed tutius est primum negative procedere; Inductionis veræ primum opus *Rejectionis*, seu *Exclusiva* omnium, quæ non inveniuntur in Instantia, ubi natura adest, aut inveniuntur ubi non adest. Sic à natura Calidi rejicitur quod sit Elementaris, quia radii Solis sunt calidi; quod sit cælestis, quia elementaria calida reperiuntur; quod lucida, quia sunt calida, quæ non lucent; quod obscura, quia sunt, quæ lucent; quod tenuis, quia sunt densa; quod densa, quia sunt tenuia, atque ita de cæteris. Tum vero ex Instantiis, quæ supersunt contradictioni non obnoxiae atque idcirco *Ostensiva*, & *Eluescensia* dictæ, fieri posse vult *Vindicationem primam*, seu deductionem generalis cujusdam notionis de Natura proposita. Sic enim quia per omnes instantias constat omnem Calorem esse quemdam Motum, eumque expansivum corporis versus circumferentiam, cum aliqua intus cohibitione, rapiditate, & per minores illius partes; definiri potest *Calor breviter motus expansivus, cohibitus, & nitens per partes minores*. Cumque id ad partem Contemplativam pertineat, circa Operativam subdit, *Si in aliquo corpore naturali poteris excitare Motum ad se dilatandum, aut expandendum, eumque motum ita reprimere, & in se vertere, ut dilatatio illa non procedat æqualiter, sed parim obiineat, partim retundatur; proculdubio generabis calidum*.

Pergit cohærenter ad alia Intellectus auxilia circa Interpretationem Naturæ, Inductionemque perfectam. Eorum facit Capita nove, ac primo loco habet Prærogativas Instantiarum. Prærogativæ

tivæ autem sunt quasi differentiæ, seu notæ speciales, à quibus Instantiæ variæ nominantur, & ad usque 27. distinguuntur. I. enim sunt Instantiæ *Solitariae*, seu *Ferine*, cum natura inquiritur in rebus diversis, quæ nihil communè præter ipsam habent, ut natura coloris in prisme vitro, nube rorida, & aliquo flore. II. *Migrantes*, ut transparentia & color in vitro integro, redactoque in pulverem, in aqua quiescente, & agitata in spumam. III. *Ostensivæ*, seu *Liberatæ*, & *Prædominantes*, ut expansio aëris intra vitrum calendare; neque enim ea clariùs, distinctiusque ostendi potest. IV. *Clandestinæ*, seu *Crepusculi*: quæ sunt quasi prima quædam tentamenta; ut est bulla aquæ respectu eorum, quæ determinata, & consistentia sunt. V. *Constitutivæ*, seu *Manipulares*; cujusmodi sunt Qualitates sine substantia communicatæ, ut lux, calor, virtus Magnetis. VI. *Conformes* seu *Proportionatae*, sive *Parallelæ*, similitudines *Physicæ*, qualem habent alæ Volucrum, pinnæ Piscium, brachia & pedes Animalium terrestrium. VII. *Monodiceæ*, seu *Irregularis*, *Heteroclytæve*, ut Solis inter Astra; Magnetis inter Lapidem, Argenti vivi inter Metalla. VIII. *Deviantes*, ut Monstrorum, Prodigiorum. IX. *Limitanies*, quæ & *Participia*; ut piscium volantium inter Aves, & Pisces; vespertilionum inter Volucres, & Quadrupedes. X. *Potestatis*, seu *Fascium*, quæ & *Ingenia*, seu *Manus hominis*: ut opera Artium, inventaque nobilia, veluti Machinæ tormentariæ, Typographia, sericum bombycinum. XI. *Comitatus*, & *hostiles*, quæ & propositionum fixarum; ut flamma respectu caloris semper comitantis, & frigoris contra. XII. *Subiectivæ*, seu *ultimatis*, vel *Termini*, ut Aurum in
pon-

128 De Logica Origine, & Varietate

pondere, Canis in odore, Cete in Animalium mole. XIII. *Federis*, seu *Unitis*; cum in naturis heterogeneis homogeneum quidpiam deprehenditur, ut in Sole, in Igne, in Animali calor. XIV. *Crucis*, quæ & *Decisorie*, & *Judiciale*, & *Oraculi*, & *Mandati*, cum Mens ob rationes hinc inde trahentes hæret, quasi in bivio (abi collocantur crucis viarum indices) donec se prodat aliquid, quod inseparabile ab uno, separabile ab alio, causa videatur, cur illud admittendum, hoc repudiandum sit: at dani hæretur, *Aestusne Maris* sit à sublatione, & subsidentia *Aquarum* velut ebullientium; an à progressu & regressu Aquæ tanquam in pelvi agitata: An Motus diurnus sit verus rotationis motus in Cælestibus; an apparet solum in ipsis, & verus in Terra, &c. XV. *Diviniti*; ut, quod cum actio naturalis non videatur posse sine corpore subsistere: subsistat tamen actio Magnetis, cui intercipi nullus obex corporeus possit. XVI. *Januae*, seu *Pora* (prima nempe ex quinque *Lampadis* vocatis *Instam*), quæ auxiliantur *Sensibus* cuiusmodi sunt respectu *Visus* perspicilla. XVII. *Cianies*, sive *Evolantes*; ut cum rebus ob distantiam, occultationem, aut aliam ob causam non visis, aliquid, quod illas designet, substittitur, ignis, campana, urina, pulsus, &c. XVIII. *Vie*, seu *Itinerantes*, & *Articulatae*, quæ indicant Naturæ motus gradatim continuatos; ut cum ex granis terræ commissis progressus plantæ; ex ovis Gallinæ incubanti suppolitis progressus pulli dietim observatus. XIX. *Supplementi* seu *Substitutionis*, & *Perfuncti*; quæ nempe usurpantur, cum aliunde haberi informatio non potest; idque seu analogia procedatur, seu gradatione, ut cum exploratur, quia Au-

Aurum non obstat virtuti Magnetis, possitne aliqua auri massa major obstat. XX. *Persecantes*, quæ & *Vellicantes*, ac *Democriti*, quæ Intellectum admونent, ut ad mirabilem Naturæ subtilitatem atten-
dat; veluti, dum guttula atramenti ad tot cha-
racteres delineandos sufficiat. XXI. *Virgæ*, seu *Ra-
dii*; quæ & *Perlotionis*, seu de *Non ultra* (primæ videlicet ex 7. quæ dicuntur *Practicæ*) id nempe attendendo ad quam usque distantiam virtus ali-
qua diffundatur; quantum aliquid comprimi, &
dilatari valeat, & similia; ubique enim vigeat *Non
ultra*. XXII. *Curriculi*, seu ad *quam* (intellige clep-
sydrâ *Tempus* mensurante contentam) ut superio-
res enim ad spatiū, sic istæ ad tempus respe-
ctant. XXIII. *Quanti*, seu *Doses Naturæ*: hæ vide-
licet indicant quid faciat quantum corporis ad mo-
dum virtutis; Herbæ enim v. g. in paucō liquore
imbibitio potius, quam infusio fit; in multo in-
fusio, potius quam imbibitio. XXIV. *Lucentes*, seu
Prædominantiae; cum virtutes sic attenduntur, ut
fortior vincat, insirior succumbat. Ubi de va-
riis speciebus Motus. XXV. *Innuentes*, quæ homi-
num commoda designant. XXVI. *Polychrestæ*, seu
multi usus; v. c. *Exclusio* impedientium; quo-
modo res aërem arcentes putrefactionem avertunt.
XXVII. *Magice*; spectatæ scilicet in iis, quæ mi-
raculi loço sunt; cum sint interim vana profi-
ganda.

Denique post Prærogativas proposuerat quidem agere de *Administris Instantiarum*, de *Rectificatione In-
ductionis*; de *Variatione inquisitionis pro natura subjecti*:
de *prærogatibus naturarum* quatenus ad inquisitionem, sive de eo, quod inquirendum est prius, &
posteriorius; de *Terminis inquisitionis*, sive de *Synopsi*

om-

130 *De Logica Origine, & Varietate*

omnium naturarum in universo ; de deductione ad praxin, sive de eo, quod est in ordine ad hominem ; de parastevis ad Inquisitionem ; de scala Ascensoria, & Descensoria Axiomatum : Sed hanc remissa ad aliud tempus. Et sic quidem breviter se Verulamii Organum habet. *XXX* articulū subtilissimis

C A P U T XI.

sub variis inveniuntur quatuor obiecta, quae
sunt, quatuor duplex natura, & quatuor
naturae regis, nra *Logica Cartesii*. *XXX*

VIDEatur postremo hic quoque attingenda
uno verbo esse, quam Logicam nuper sub Metaphysicæ, Meditationumve Metaphysicarum no-
mine præclarus Vir RENATUS CARTESIUS
invexit. Is videlicet Verulamium ea in re imita-
tus est, quod novam quoque Philosophiam a fun-
damentis excitaturus, omne omnino præjudicium
exuere imprimis voluit ; ac invento subinde quo-
piam Princípio solidissimo, ipsi ut fundamento
superexstruere totam molem. Non eandein tamen
viam est, quam Verulamius ingressus ; sed cum
Verulamius auxilia à rebus ad perficiendam Intel-
lectus cogitationem petierit, ipse omni rerum cogitatione
ablegata censuit in ipsa cogitatione sa-
tis esse præsidii, ut Intellectus possit vi sua in om-
nium rerum etiam abstrusissimaruim, hoc est non
modo corporum, sed Dei etiam, ac Animæ no-
titiam perfectam venire. Nimurum postquam sic
est præfatus, *Animadversi* jam ante aliquot annos quam
multa invenie etare falsa pro veris admirerim, & quam
dubia sint, quecumque istis superexstruxi ; ac proinde fun-
datur omnia sententia in vita esse evertenda, atque à primis

fun-

fundamentis denuo inchoandum, si quid aliquando firmum, & mansurum cupiam in Scientiis stabilire: tum assumpto ad hoc tempore, omnibus curis depositis, secedens solus, ac per otium, & serio in hanc rem incubuit. Quo facilius vero se ab omni præjudicio eximeret, in eo fuit, ut omnia, quæ eatenus nosset, suissetve opinatus, reputaret falsa. Et ne id abs re facere videretur, causatus est Sensuum fallaciam, à qua omnis nostra cognitio originem habet. Cumque aliqua sensus perceptio vera videatur, ac certa; ut quod tum se deprehenderet illic esse, foco assidere, corpus, manus, alia habere, falli tamen se posse existimavit, quod forsan dormiret, cum in somnis eademmet omnia, quæ per vigiliam apparerent. Quia vero præter hac sensibilia, quæ composita, & singularia sunt, occurrerant alia simplicia maximeque generalia, cuiusmodi ab Arithmetica, Geometriaque considerantur, ut *duo* & *tria* esse *quinque*; *quadratum* non *plura* habere *latera*, quam *quatuor*, quæ haberi falsa non possunt: idcirco supposuit, fieri forte posse, ut talis à Deo factus esset, qui & in hisce, & in ceteris semper falleretur; quippe Deum, cum omnipotens esset, potuisse non facere, nec Cælum, nec Terram, nec Magnitudinem, nec Figuram; & facere tamen ut sibi hæc omnia esse viderentur. Quod si id Divinæ Bonitati esset incongruum: supposuit ulterius esse adhuc posse malignum quendam Genium, abs quo sic iudicaretur, ut hæc sibi omnia esse apparerent, quæ non essent tamen, magis quam ea sunt, quæ in somnis apparent. Itaque cum in ea se opinione sic obfirmasset, ut omnia reputaret falsa: tum illud ipsi per se illuxit, quod ut falsa essent cætera, ipsum esse falsum non posset;

132 *De Logicae Origine, & Varietate*

posset; videlicet quod ipse saltem, qui cogitaret, existere deberet. Quare & hoc Principium, *Ego cogit, igitur exsisto*, quasi stabile fundamentum posuit, cui insequuta deinceps tota Ratiocinatio initeretur.

Cæterum, quia nobis fuit aliàs occasio totius hujusce Ratiocinii expendendi, ac ipsa inter initia synopsis illius contexuimus; ideo ut labori partatur; nihil aliud, quam illa transcribenda in hunc locum est. Ipse est porro Cartesius, qui in ea continenter loquitur uti & revera ipse est, qui totis sex hac de re institutis Meditationibus sermonem de se, & apud se instituit; non quasi alios alloquens, sed quasi apud se meditans, unoque tenore meditationem texens. Quare & sub Cartesii persona sic se habet Synopsis,

Cum seu somnians, seu à Deo deceptus, seu à maligno Genio delusus in eo statu sim, ut omnia, quæ video, & quæcumque memini, esse falsa supponam; animadverto saltem Me esse, qui ita suppono, sive cogito. Nam & quamvis fallar, non fallerer tamen, nisi essem.

Subi consequenter cogitatio quid sim. Deprehendo autem me esse non extensionem, non figuram, non alia quæ spectant ad naturam corpoream; sed esse præcise, Rem cogitatem, hoc est intelligentem, imaginantem, sentientem, volentem, nolentem, dubitantem. Quare & hanc pronuncio esse naturam meam, ut sim Res cogitans, quæ appeller Mens, Animus, Intellectus, Ratio: Et mea proinde natura non modò est nota, verum etiam notior, quam sit natura corporis.

Cum certus sim me esse Rem cogitatem, animadverto hanc certitudinem aliunde non esse, quam ex eo, quod clara est, & distincta perceptio. Igitur possum pro Regula generali statuere, Illud omne esse verum, quod valde clare, & distincte percipio. Et quia tamen memini Me aliàs dece-
pium,

ptum, cum certa, ac vera haberem, quæ videbar mihi clare, & distincte percipere; annon & deinceps hæc Regula fallet? cum, in alia reiceam, Deus forte sit, qui talem me fecerit, in errarem? Itaque disquirendum est, utrum Deus sit, & posse esse deceptor.

Esse porro Deum manifeste agnoso ex Idea, quam in me habeo, Substantia infinita, æternæ, omnipotens, omniscia, &c. Cum realitas enim objectiva hujusc Ideæ sit perfectior, quam ut vel à me, vel à quacunque re finita produci potuerit (repugnat enim perfectionem esse in effectu, quam in causa maiorem) sequitur, ut illa fuerit producta in me à causa infinita, æterna, &c. qualem Deum esse dicimus. Quocirca & necesse est talem causam, seu Deum esse, qui & Ideam, & me (qui ab illa non distinguor) produxerit.

Cum nulla sit in Deo, mei Authore, imperfectione, sequitur, ut nolit Me falli. Quare tamen fallor? Nempe quia omnino perfectus non sum, ut taceam me habere Volumatatem latius patentem, quam Intellectum. Annon possum cavere ne fallar? Possum, si nihil quidem, ut verum, admittam, nisi quod clare, & distincte percipiam. Ceterum, quia ista clara, distinctaque perceptio est aliquid; igitur Deum habet Authorem: Et quia Deus fallax non est (hoc enim repugnat summae Bonitati) sequitur, ut nunquam fallar, quotiescumque aliquid clare, & distincte percipio. Et quare tamen alias fallebar? Videlicet, quoniam, res clare, atque distincte non percipiebam.

Quoniam ex Idea Dei sequitur Deum esse; annon ex Ideis Rerum materialium sequitur quoque Res materiales de quibus initio dubitabam, esse. Hoc postea interea agnoso me clare, & distincte imaginari Quantitatem, Figuram, Motum, & alia, quæ sunt de essentia Rerum materialium. Agnoso etiam esse in me Ideas rerum, quæ tamen si nusquam sint, habeant tamen suas veras, æternas

134 De Logicae Origine, & Varietate

immutabilesque naturas; qualis est Idea Trianguli, de quo varias proprietates demonstro.

Si ex eo solo quod possum alicujus rei Ideam ex cognitione mea depromere, sequitur ea omnia, que ad illam rem pertinere clare, & distincte percipio, revera ad illam pertinere; nunquid inde quoque haberi potest argumentum, quo existentia Dei probetur? Certe. Nam Idea Dei reprezentat Ens summe perfectum. Tam autem repugnat Ens summe perfectum esse sine aliqua perfectione, ut puta sine existentia, quam repugnat Triangulum non haberet tres angulos pares duobus rectis.

Quineam, cum nōrim Deum esse causam, cur aliquid clare, & distincte percipiam, non modo cognosco Deum esse, sed ex hac etiam cognitione certus reddor aliarum rerum, etiam Demonstrationum Geometricarum, quas subdubitarem posse non esse certas (licet clare, & evidenter prius cognitas, nisi in me defixum esset, claram, & distinctam perceptionem non esse fallacem, quoniam à Deo est, qui non potest esse deceptor.

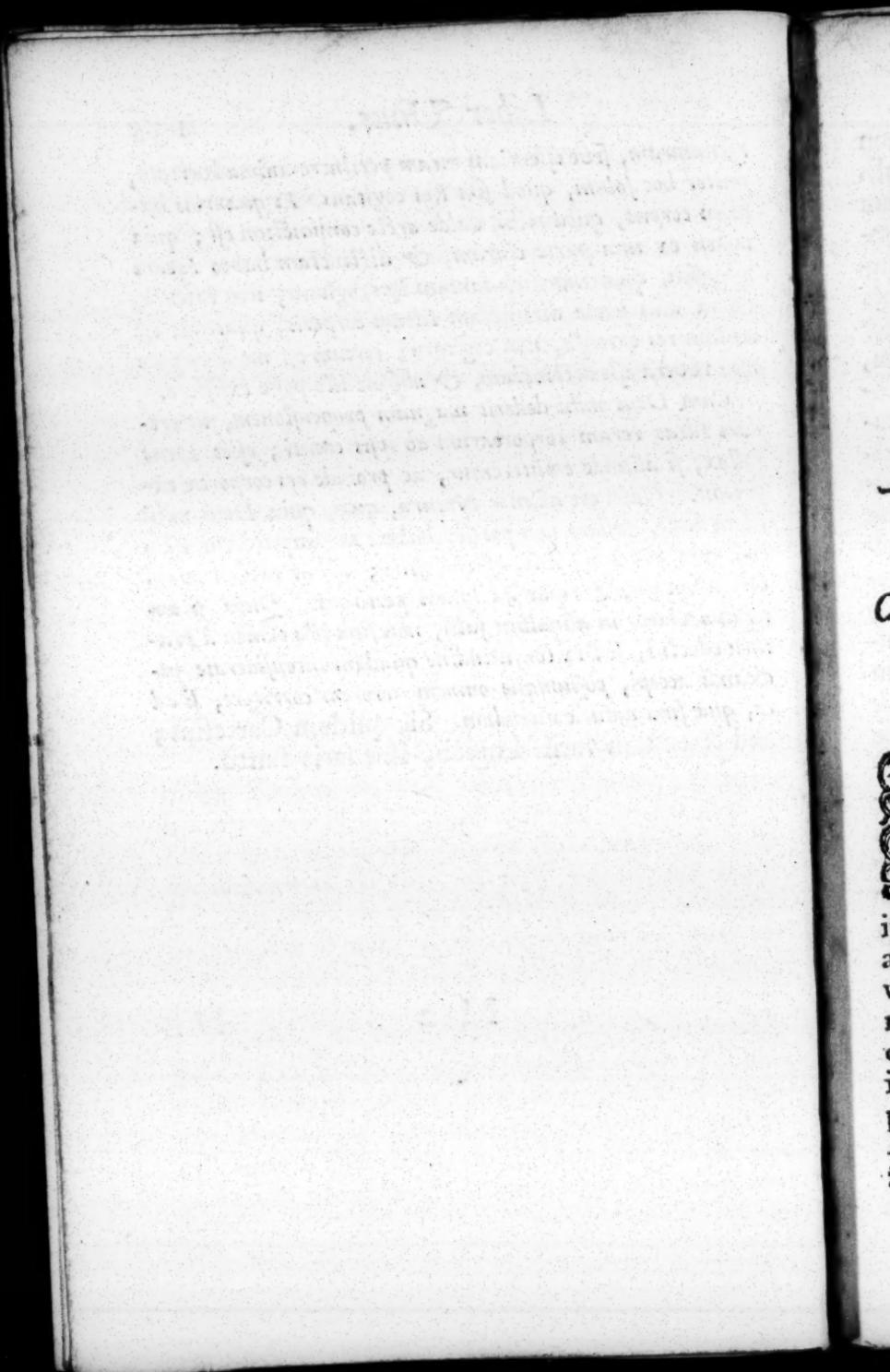
Ad res materiales ut redeam; quia illas clare, & distincte (salem ut pure Malhefatos objectum) percipio; hoc primum nōvi, quod possint existere. Quippe Deus est capax efficiendi quicquid ego sum capax percipiendi, nihilque unquam ab illo fieri non posse iudicavi, nisi propter hoc, quod illud à me distincte percipi repugnat. Ne interim possibilitatem arguam ex imaginandi facultate, que cum imagine corporea, & attentione ad corpus est, secus quam facultas intelligendi.

Quoniam, scio omnia, que clare, & distincte intelligo, talia à Deo fieri posse, qualia intelligo; satis est, quod possim unam rem, absque altera clare, & distincte intelligere, ut certus sim unam ab altera esse diversam; quia potest saltem à Deo seorsim ponи. Ac proinde ex hoc ipso, quod sciam me existere, quodque interim nihil plane aliud

ad

ad naturam, sive eſentiam meam pertinere animadvertis, præter hoc ſolum, quod ſim Res cogitans. Et quamvis habeam corpus, quod mihi valde arcte coniunctum eſt; quia tamen ex una parte claram, & diſtinctam habeo Ideam meipſius, quatenus ſum tantum Res cogitans, non extensa, & ex alia parte diſtinctam Ideam corporis, quatenus eſt tantum res extensa, non cogitans; certum eſt me a corpore meo revera eſe diſtinctum, & abſque illo poſſe exiſtere.

Cum Deus mihi dederit magnam propensionem, ut credam Ideas rerum corporearum ab iſpis emitti; eſet Deus fallax, ſi aliunde emitterentur, ac proinde res corporeæ exiſtunt. Docet me aliunde Natura, quæ, quia Deus mihi illam dedit, fallere non poſteſt, habere me corpus, cui male eſt, cum dolorem ſentio, eſurio, ſiui; Igitur exiſtit etiam corpus meum, & quæ ad iſpum pertinent. Quod ſi interdum videor in aliquibus falli, non ſum illa tamen a Natura edocetus, ſed ex conſuetudine quadam incoſiderare ju dicandi accepi, poſsumque omnem errorem corrigere, ſi ad ea, quæ ſunt naturæ attendam. Sic quidem Cartelius; Sed & ex tain variis Logicis, iſtae ſatis funto.

DE LOGICÆ FINE, LIBER ALTER.

CAPUT PRIMUM.

Cujusmodi sit Veritas, quæ habetur Logicæ Finis; quæque assignentur illius Criteria.

HACTENUS Origo, & Varietas Logicæ fuit. Contenti vero sumus nude qualem quisque finxit talem exhibere, quo foret simplicior illius historia. Nunc, cum sit dicendum de ipsius Fine, quem omnes esse Veritatem, ejusve adeptioneum facile consentiunt, prænoscenda est vulgaris distinctio, quâ Artium alius finis internum, alius externus dicitur. Internus est ipsummet opus, id nempe ad quod conficiendum præcepta in Arte traduntur, cuiusmodi frænæfactoriæ, exempli causâ, frænum est: Externus autem est ipsius Artefacti operis finis, cuiusmodi est fræni confecti, ut regatur equus. Exinde nimirum intelligimus,

gimus, cum Veritas esse Logicæ finis dicitur, non esse eam sane habendam pro fine interno, talis enim est potius ipsa recte instituta cogitatio; verum pro externo, quatenus per recte institutam cogitationem, Veritatem assequimur. Intelligimus rursum, ut Ars frænæfactoria functa est officio, cum frænum apposite ad regendum equum conficeret docuit; quod superest enim, fræni ipsius seu usum, regimenve equi Equestri relinquit; ita videri Logicam functionam esse officio, cum formare cogitationem apposite ad inquirendum, inveniendumque Verum præscripsit; & quod superest, Physicæ, aliive Scientiæ, ut tali cogitatione in subjecta sibi materia utatur, committit. Intelligimus præterea quid sit id, quod Græci Aristotelis Interpretes Logicam distinguunt *in abjunctionam à rebus, & conjunctionam cum rebus*; quodque Arabes, & Latini eodem plane sensu *Docentem*, ac *Uentem* dicunt. Nam abjunctionam quidem, docenteinve eam habent, quæ varie cogitandi præcepta universæ, abstracteque tradit; conjunctionam vero seu utentein, quæ ad certam subjectam materiam, seu ea Physica, seu Mathematica, seu alia sit, applicat præcepta. Id nempe, eo modo, quo posset Arithmeticæ, verbi causâ, abjunctiona, docensque censeri, quæ numerare abstracte docet unum, duo, tria, &c. Conjunctiona, Utensque, quæ in certa materia, ut unum nummum, duos nummos, tres nummos; unum hominem, duos homines, tres homines, &c. Aut, ut exemplo (a) Alexandri utar, Abjunctiona, & docens Geometria, quæ abstracte Triangulum spectat: Conjunctiona, ac utens, quæ in materia certa, ut Trian-

(a) in 1. Top.

gulum ligneum, aut lapideum. Intelligimus, de-
nique, cum (a) Cicero, v. c. sic instat, *Dialecticam*
inventam esse dicitia veri, & falsi quasi disceptatricem,
& judicem: Cujus veri, & falsi? & in qua re? In *Geo-*
metriane quid sit verum, aut falsum *Dialecticus* judicabit?
An in literis? an in Musicis? at ea non novit. In *Phi-*
losophia igitur, *Sol* quantus sit? *Quid ad illum?* *Quid sit*
summum bonum? *Quid habet, ut queat judicare, &c.* In-
telligimus, inquam, dici posse *Dialecticam Veri,*
& *Falsi* disceptatricem non ideo censeri, quod ul-
lam hujuscemodi quæstionum speciatim disceptet;
sed quod generatim tradat Regulas, quibus qui-
libet disceptantes utantur; eo modo, quo fræne-
fica Ars dici equorum domitrix potest, non quod
ipsa equos domet, sed quod fræna paret, quibus
usa equestris domet. Sic vero & *Arithmetica* ge-
neratim tradit numerandi regulas, quibus specia-
tim

Enumerat miles vulnera, pastor oves.

Prænoscendum rursus posse apposite veritatem du-
plicem distingui, Unam, quæ *existentiæ*, seu *ex-*
stantiæ, Aliam quæ, *Judicii*, & *Enunciationis* vocetur.
Imprimis enim licet res omnis spectata secundum
se, sit ipsum, quod est, ac *nihil præterea*; *nihil*—
minus majoris cuiusdam explicationis gratiâ solet
illi tribui, ut vera dicatur. Sic enim dicere sole-
mus rem aliquam secundum se vere esse, seu esse
veram, exempli causâ, verum aurum, verum ho-
minem, & similia; quamquam non perinde ap-
pelletur falsa; quoniam semper est in se vera ali-
qua res, quippe *Orichalcum* non falsum aurum,

(a) 4. *Academ.* (b) *Propert.*

sed

sed verum Orichalcum est: & pictus homo non falsus homo, sed vera hominis effigies. Huc proinde spectat illud (a) Epicuri apud Sextum Empiricum, dum, & *δίνεται*, φασί, ἀληθὲς εἶναι π, οὐταρέχον, nihil differt, inquit, *αλικίδνειν ερε* verum, an existens dicas; & rursus in (b) Epistola ad Herodotum, dum existentiam simul, & veritatem conjungens, οὐταρέχον, inquit, ποτε δια, οὐταρέχονται οὐδέποτε, Subest, inquit, οὐ, quæ existentia nominantur, ac vera. Spectat & quod habet (c) Aristoteles, dum in Metaphysicis, ἐνεργεια, inquit, οὐτε εἶχε τὸ εἶναι, οὐτω οὐ τὸ αληθεῖας, *Ενακαίκης ερε* res ut se habet ad esse, ita se habet ad Veritatem. Itaque quicquid reipsa est, consistit in Rerum natura, est verum, & veritate quidem existentia dicta, quæ oppositam falsitatem non habet. Deinde vero, cum omissis res, quatenus ad notitiam, dictiōne mque nostram referuntur, judicetur, enuncieturque aut qualis secundum se est, aut qualis secundum se non est; hinc fit ut priore modo, judicium verum, & enunciatio vera dicatur, quatenus congruit cum ipsa re; posteriore judicium falsum, & enunciatio falsa, quatenus à re discrepat; sive detur Veritas quædām, quæ in conformitate judicii, enunciationisque cum re judicata, enunciataque consistat; ac ipsa sit, quæ proprie habet falsitatem oppositam, in discrepantia nempe judicii, enunciationisque cum re judicata, enunciataque consistente. Spectat huc illud Epicuri apud Empiricum, εἰν τὸ αληθές τὸ οὐτως εἶχον, οὐτε λέγεται εἶχεν, οὐτε ψεύδεται εἰν τὸ οὐτως εἶχον, οὐτε λέγεται εἶχεν. Verum est, quod ita se habet, ut se habere dicitur; falsum, quod non, ut dicitur se habere,

(a) 1. *adv. Log.* (b) *ap. Laert. lib. 10.* (c) *lib. 2. cap.*

ita se habet. Itemque illud (a) Aristotelis in Logicis, ὡργίας οἱ λόγοι σύλληψις ὀντίς οὐ τὰ πρᾶγματα, *Orationes* similiter, ac res ipsae sunt veræ. Adnotare hic libet, Stoicos censere non Rem esse veram, non Vocem; sed significationem vocis, ex (b) Empirico tria quædam distinguere, Rem, quæ voce exprimitur; Vocem, quæ ore profertur, & Significationem vocis, quæ ab intelligente, non item à barbaro, licet audiente, percipitur: velle autem non Rem esse veram, non Vocem, sed solum Significationem; nequæ omnem quidem, sed cùm ea sit, quæ proprie ipsis est λεκτὸν *Dictum*; id solum dictum, quod Axioma vocetur esse verum volunt; hoc autem quid sit intelligitur ex jam ante dictis. Addit vero Empiricus Stoicos sic Verum à Veritate distinguere, ut Verum sit unumquodque sigillatim sumptum; Veritatem autem esse complexionem Axiomatum, seu verorum plurium, quæ & dicatur Scientia: quo fit, ut & Verum cum cive, & Veritatem cum populo, seu Veritate comparent. Prætereo autem, quod proinde dicunt illum, in quo veritas, sive scientia est, posse perinde dicere falsum, & tamen non fallere; ac Grammaticus Solœcissimi exemplum proponit, nec loquitur tamen incongrue: nimirum istud pertinet ad virtutem veracitatis, de qua dicendum alibi est.

Sed hisce ne hæream; quia Veritas, quæ in judicio, enunciatione est, ab eo, quod in se res est, & cui judicium, enunciatione conformis est, pendet; quia item, alicujus rei veritatem inquirere, nihil aliud est, quam utrum, qualisque ea sit, existatve investigare; & Veritatem invenire

(a) *lib. de Inter.* (b) *loc. cit.*

nihil aliud, quam utrum, qualisve aliqua res sit, existatve deprehendere; ideo videtur Veritas posse definiri, *Id, quod res est*, seu inavis, *Id, quod res existit*: Talis certe veritas est, cuius (a) Plato esse in nobis amorem ingenitum ait; quamque (b) Aristoteles non modo insinuat celebri illo dicto *omnes homines natura scire desiderant*; sed ex eo etiam probat, quod homines omnes sensus caros habent, quia sint Instrumenta à Natura data, quibus quid res sint, hoc est aliquid veri ignorati cognoscere possint. Prætero autem primum humu-
rifice amoris, desideriive innati indicium videri sese prodere in ipsisinet infantibus, dum lacte, & somno saturi, in cunis tamen obducti vagiunt, quasi tenebras, & silentium ceu aliquam speciem ignorantiae impatienter ferant, & luce facta exhilarantur, cantilenisque deinulcentur. Observo duntaxat tale desiderium sese explicare manifestius, dum procedente tempore eosdem & videre, & audire plura, pluraque delectat, interfarique dum incipiunt, & rogitant varia, & bibulas aures narratiunculis, fabellisque præbent, quas ut verum quid, quod ignorent, quodque ipsorum captui sit accommodatum condiscant. Quo minus est mirum, si grandiores facti, sciendique suavitate allesti plura addiscere, seu aliquid semper veri ignorantie nosse expertant; quando nova semper voluptas discendi quasi cuditur, Veritatisque agnitio-
nem individue concomitatur. Videlicet Veritas est pabulum Animæ germanum; neque enim cibus famelico ori, quam veritas Animo ejus appetenti est suavior. Quinetiam nemo unquam ob

(a) *de leg.* (b) *I. Metaph. 1.*

cibum gustatum ita gestiit, ut hecatombem propter ea, quemadmodum Pythagoram ob veritatem quamquam adeptam fecisse aiunt, immolari, aut nuditatis immemor profiliens, *Comedi*, *Comedi* exclamaverit; ut ob quamquam aliam detectam profiliuisse è balneo Archimedem ferunt, & celebre illud *εὐρηκα*, *εὐγένη*, *Reperi*, *Reperi*, inclamasse. Ac non homines quidem omnes veritatis ejusdem noscendæ ardore tenentur, sed omnes tamen aliquam nosse universe desiderant, perinde, ac non omnes quidem eorundem ciborum amore capiuntur, sed universe nihilominus afficiuntur aliquibus. Ex quo etiam capite est, ut tametsi Veritas omnis sua ex natura amabilis, desiderabilisque sit, non tamen quæcumque promiscua, familiarisque est, perinde alleget Animum, ac ea, quæ est selectior, & rarior. Neque enim abs re observat Aristoteles affici nos magis, cum tantillum quid ex divinis illis, sic Cælestia vocat, corporibus cognoscimus, quam si omnia hæc nobis propinqua teneremus.

Hinc, ut speciatim de Veritate à Philosophis requisita, deque Criteriis, quibus ipsam discernere licet, dicamus: Notandum imprimis est rerum, quarum Veritas quæri potest, quædam manifestas, quædam occultas esse. Et manifestæ quidem sunt, quæ ex seipsis in notitiam veniunt, ut lux diurna, seu diem esse, ut externa hæc rerum facies, quæ sponte oculos percellit, velamineque nullo obducta se in conspectum exhibit: *Occultæ* vero triplicem, ac potissimum apud (a) Empiricum, admittunt differentiam, quippe quædam sunt, aut dicuntur penitus occultæ, quædam naturâ, quædam ad tempus. Pe-

(a) *i. adv. Log.*

nihil occulte sunt, quæ ita se habent, ut nullo modo cadere in comprehensionem possint, cuiusmodi est, stellas esse numero pares. *Occulta natura*, quæ natura quidem sua, sive per seipfas evidentes fieri non possunt, sed possunt nihilominus per aliquid aliud innescere, & à nobis comprehendendi, cuiusmodi sunt pori, seu meatus in cute, qui per se quidem nequeunt nobis conspicui evadere, sed tamen ex sudoribus inesse cuti colliguntur. *Occulta ad tempus*, quæ cum sua natura evidentes sint, propter impedimenta tamen aliqua ad tempus nos lateat, ut ignis interposita domo, Byzantium intercepta distantia, atque ita de cæteris, quæ sepositis consimilibus circumstantiis fiunt manifesta. Quo posito, quæ Veritas quæritur à Philosophis, non est rerum manifestarum, ea nimis est in propatulo: Non ite in rerum penitus occultarum; ea enim invincibiliter ignoratur: sed quæ sit rerum occultarum sive natura, sive ad tempus, & natura quidem potissimum; nam de occultis quidem ad tempus, quod ex sola impedimentorum amotione innescere valeant, controversia magna non est. Quia vero ad occultæ veritatis inventionem, & ad serendum judicium, inventane sit, annon sit, opus est nobis aliquo ad judicandum instrumento, quod *Kerneios dictum* est Græcis, & de quo nobilis semper fuit apud Philosophos controversia; ideo notandum præterea est, non hic usurpari hujusmodi vocem, quatenus potest significare, aut tribunal Judicis, qui Græce est *νομίνος*; aut locum, in quo judicat, sed prout sonat medium, instrumentumve judicandi, quod circa Epicurum istum notavimus. Interpretatur (a) Cicero una voce *Judicium*;

(a) *de. fin. 4. Academ.*

clarus forte *Judicatorium* eadem ratione dici posset, qua τὸ *αἰδητήσαν* *Sensorium* vulgo dicitur (quoniam nomen forte molestum, ut Cicero ipse (a) *Juridicalem* causam dicturus, præfatur) verum perspecta vi nominis, nihil obstat Criterii vocem familiarem facere, ac habere.

Cum soleat vero Criterium adhuc diversimode, maximeque apud (b) *Empiricum* accipi; idcirco, ut constet, de quo hic sit sermo; sciendum est Criterium esse primum duplex: Unum id, ad quod attendentes vivimus, facimusve aliquid, cuiusmodi est patria lex; aut consuetudo ad quam in communi vita nos componimus; cuiusmodi est etiam tertium illud Epicuri Criterium, affectio, sive voluptas, & molestia, quatenus ut illa fruamur, aut ista careainus, omnia gimus, verum quia illud Morale est, idcirco de ipso non est hoc loco controversia. Alterum id, quo aliquid esse, vel non esse, itemque verum, aut falsum esse, ac in rebus præsertim naturalibus judicamus, & de isto jam agitur. Porro & hoc potest, ut (c) Galenus habet, accipi bifariam, nam aliud est *Artificiale*, idemque *Mechanicum*, cuiusmodi est circinus, quo rotunditas exploratur, ulna, qua *longitudo*, libra, qua *pondus*, &c. aliud *Naturale*, quod non ipsis paravimus, sed à Natura sortiti sumus, hocque proprius est, de quo queritur, nam *Artificiale* admittitur solum interdum quasi in subsidium. Jam igitur *Naturale* Criterium distinguitur duplex, unum τὸ δὲ ἄ, *Id per quod*; alterum τὸ οὐδὲ ὄ, *Id secundum quod*. Et Criterium quidem per quod, ni-

(a) in *Top.* (b) *lib. 2. hypot.* & *lib. 1. adv. Log.* (c) *de opt. doctr.*

hil aliud est quam facultas à Natura data, per quam quidpiam cognoscimus, veluti Sensus, aut Intellectus, Criterium vero secundum quod, nihil aliud, quam ipsa facultatis functio, sive operatio, qua re ipsa cognoscimus, veluti Sensio, aut Intellectio. (a) Sunt, qui ista duo in unum confundant, ac nomine *et de illius per quod* comprehendant, quemadmodum Alcinonis, qui tamen aliunde adjicit Criterium *ipso*, à *quo*, esseque ipsum dicit aut Mensem, aut Hominem, à quo verum dijudicatur. Sunt & qui cum duo priora tanquam distincta retineant, hoc quoque ut tertium admittant. Id constat ex Empirico, apud quem tria esse Criteria, *A quo, Per quod, & Secundum quod* similitudine declaratur. Ut enim, dum gravia & levia subjiciuntur examini tria requiruntur, videlicet libripens, à quo fit examen, libra, per quam fit, & librae positura secundum quam fit, ut etiam in exploratione rerum rectarum, & obliquarum requiritur primum artifex, à quo, deinde regula, per quam tandem regulæ applicatio, secundum quam res exploratur: Pari modo ad veritatem, falsitatemque dijudicandam, tria illa necessaria sunt, homo à quo, facultas per quam, & facultatis applicatio, seu functio, seu operatio (neque enim aliud *et enīōlēs* nomine intelligitur) secundum quam dijudicatio fiat. Sed enimvero quia Criterium, à quo, non admodum proprie dicitur *Criterium*, est enim potius *Criteries*, seu *judex*, eapropter tota difficultas circa alia duo præcipue versatur. Quanquam etiam tota dissensio de Criterio secundum quod pendet ex dissidio de Criterio per quod, quippe sensio sup-

(a) *de doctr. Plat. cap. 4.*

ponit Sensus, & Intellectio Intellectum. Quocirca & licet nonnulli agnoscant præsertim secundum quod, id tamen, de quo vulgo ambigitur, est potissimum Criterium per quod, adeo proinde, ut controversia in eo potissimum sit, *An illud, per quod Veritas dijudicatur, sit Sensus, an Mens, Intellectus, Ratio* (pro eodem enim hæc tria habentur) *an utrumque horum, an aliquid aliud, an nihil.* Nimirum quia incertitudo, qua nos res occultæ afficiunt, visa est plerisque Philosophorum superari per quædam signa, seu indicia posse, ideo ipsis placuit non deesse nobis Criterium, quo talia signa, sive indicia percipiamus, cujusque adeo ope notitiam ejus, quod res est, seu Veritatem assequamur: at quia talis incertitudo visa aliis est ideo insuperabilis, quod signa, indiciave omnia incerta, ac insufficientia sint, sive omnes in nobis facultates sint fallaces, ac dubiæ, ii propterea reputaverunt esse Veritatem indiudicabilem, nullumque idcirco exstare illius Criterium. Hinc dux quædam generales de Criteriis sunt *Opiniones*, altera ponentium, altera tollentium, quæ cognoscendæ ube-rius sunt.

C A P U T II.

Veritatis Criteria qui tollant.

VIDE TUR autem initium ab iis ducendum, qui Criteria tollunt, ut quoniam sunt plerique ex ipsis, qui citantur etiam in sententiam oppositam, id quid sit nosse distinctius liceat. Tollentes porro Criteria, iidem sunt, ut perspi-

cuum est, ac ii, quo celebre est dicere, *nihil sciri, nihil ab homine posse comprehendendi*: nempe, si nihil sit in Rerum Natura, quod homo scire, comprehendere, de quo esse certus valeat; sequitur, ut nulla in eo sit facultas, nullumve Criterium, quo quid sit verum, potiusquam falsum dijudicare, apprehendere, apprehensum tenere, ac tueri possit. Neque vero est satis quod aliqui verum à verisimili sic distinguunt, ut cum homo comprehendere quid sit in rebus verum non possit, possit nihilominus quod verisimile sit; sicque Criterium aliquod, nisi veritatis, at saltem verisimilitudinis relinquunt; si quidem Criterium tale esse debet, cui nulla subesse possit falsitas, quodque adeo notitiam certam, ac infallibilem gignat; tale autem esse non potest, quod demonstrat solum verisimile, quippe quod plenam fidem non faciat, ipsique proinde assensus nonnisi vacillans, & cum formidine tribuatur. Non est etiam satis, quod istis, qui nihil esse certi, comprehensique dicunt, solet objici, non dubitare illos re ipsa, quin Sole lucente sit dies; quin ignis sit calidus; nix alba; mel dulce; & alia id genus; atque idcirco debere illos harum saltem rerum admittere Criterium, Sensum scilicet, quo dijudicentur. Nemirum illi, quemadmodum superius observavimus, aliud esse dicunt rerum apparentiam, seu id, quod res extrinsecus apparent; aliud rerum Veritatem, seu naturam intimam, id nempe, quod res in se sunt; ac se, cum nihil certo sciri, nullumve dari Criterium dicunt, non loqui de eo, quod res esse apparent, quodque per sensum, quasi per proprium quoddam Criterium manifestatur; sed de eo, quod res in se sunt, quodque ita occultum est, ut nullo

Cri-

Criterio revelari possit. Allatum est exemplum de melle, quod non negent quidem, quin plerisque hominibus, nonnullisque item animalibus dulce, & gratum appareat; verum quia & hominum quidam, & innumera genera animantium sunt, quibus esse secus apparet, quando degustare id non sustinent, idcirco incertum remanere aiunt, melne dulce & gratum, an amarum potius, ingratumque secundum se, suaque ex natura sit; quoniam si foret quidem ex se, suave natura dulce, aut amarum, tale appareret omnibus, & cum non appareat, nullum esse Criterium, quo dijudicari controversia possit.

Sed ipsos hujusc sententiae Authores, ut cominemoremus, plures imprimis sunt quos (a) Laërtius occasione Pyrrhonis, Scepticorumque recentet. Præmittit autem plerosque Homerum, tanquam hujus Sectæ Principem citare, quod iisdem de rebus alia aliæ, neque certi quidquam de ipsis definiat. Forte etiam, quod Pyrrho perpetuo Homeri Poësin, ut Empiricus habet, legeret; inque eo versum illum, ut (b) Philo apud Laërtium ait, maxime miraretur,

Oίνης φύλαν οὔτε, τοινδε τούτοις αὐτοῖς,

Tale quidem genus est hominum, quale est foliorum.

Quasi exinde significetur non hominum modo, perinde, ac foliorum natura caduca, sed opinio quoque inconstans, & perinde inutabilis, ac minimo vento sunt arborum folia mobilia. Citantr & alia ex eodem; ut non modo, quod Aristoteles adnotavit dixisse (c) Homerum Hectorem,

(a) lib. 9. (b) adv. Grammat. loc. cit. (c) 4. Metaph. 5.

dum à vulnere insaniret, καὶ ἀλοφονόντα jacere
aliud *Sepientem*, quod ille sic interpretatur, *quasi
insanientes quoque saperent*; *tame si non eadem*: verum
etiam illud,

Ὥοντος καὶ ἀπηθαῖ περ τοῖς καὶ ἐπανόστης,
Tale auscultabis, quale est, quod dixeris ipse.

Quo versu quia (a) Laërtius designari docet eam
αἰνίδιον, seu contradictionem, qua nihil ab uno
affieri videmus, cuius non oppositum defendatur ab
alio, spectasse huc putes (b) authorem ejus distichi,

Οὐδὲν εἰ αἰθρόντος θλητερὸν εἰσὶ νόημα,
Ἄλλο δὲ τὸ θεωρεῖσθαι, τοῦτο ἐπίγονος γέλως.

Hanc in confessu est placitum mortalibus nullum;
Sed tibi quod mirum est, ridiculum est aliis.

Exemplo esse posset celebris controversia de
Animorum statu, quatenus sunt qui tueantur ipsos
præexistere corpori, demitti in corpus, quasi in
sepulchrum, degere in eo quasi mortuos, & re-
viviscere dum moritur corpus: idque cum pleri-
que tueantur oppositum, nempe ob utrorumque
rationes, & quasi res in incerto maneat, citat
Laërtius Euripideum illud inter cætera.

Τίς οἶδεν, εἰ τὸ ζῆν μὴ εἰσὶ κατταύνειν,
Τὸ κατταύνειν δὲ ζῆν τομεῖσται βετοῖς;
Quis novit, utrum vivere hoc sit emori,
An emori hoc, quod vivere homines autant?

Quod vero idem citat ex Archiloco, ad proban-
dum non modo diversos diversa sentire, sed etiam
eosdem sibi non constare, ut qui quatenus varie
afficiuntur, nunc unum opinentur, nunc aliud,

(a) loc. cit. (b) Samosat.

Toῖς ἀνθρώποις νῦς, Γλαῦκη Λεπτίνη, ἡ παῖς,
 Γινταὶ Θυητῆς, ὄνγιλος ζεῦς ἐφ' ἡμέρων ἄγει.
Talis hominum est mens, Glauco Lepidine, o puer,
Qualem diei immutii ipsis Jupiter,

id ipsum est, quod ita quoque effertur apud (a) Empiricum.

Toῖς γῷ νῷ ἵστιν ἵπποιον ἀνθρώπων,
 Οἶον ἐπ' ἡμέρῃς ἀγνοεῖ πατήσεις ἀνθρώπων τε θεῶν τε.
Talis enim ipsisorum est hominum mens terricolarum,
Qualem ipsis Hominum, & Divum Pater indit in
horas.

Atque ut præteream, quod Laërtius ait, haberi quoque septem Sapientes in eadem sententia, ob dicta illa celebria, *Ne quid nimis*; & *Sponde, præstio damnum est*; videri potest Empedocles in eadem cum primis habendus, non modo ob versus ab eodem citatos, quibus esse dicit res ejusmodi, *ut neque dictu exprimi, neque auditu percipi, neque mente comprehendendi possint*, ac prout *quid cuique videtur, id tenendum esse*; itemque ob alios citatos (b) Aristoteli, quibus ait, *homines prout fert occasio præsens, sapere; & sapere alia, aliaque prout alterantur*; verum etiam ob id, quod Cicero de illo habet; dum, *Fuxere tibi, inquit, Empedocles videtur? At mihi dignissimum rebus iis, de quibus loquitur, sonum fundere.* Num ergo is excusat nos, aut orbat sensibus, si parum magnam vim censet in iis esse ad ea, quæ sub eos subiecta sunt, *judicanda?* Habent quoque in eodem sensu tum Laërtius Xenophanem, ob illud

(a) *adv. Astrolo. & i. adv. Log.* (b) *loc. cit.*

Καὶ τὸ μὴ ἔν σαφὲς ὅτις ἀνὴρ ἴδεν, καὶ τὸ ἔτι
Εἰδὼς.

Quod si perspicuum scit nemo, εὶς non erit unquam
Ut sciat,

eui Empiricus, missis interjectis, id Hemistichium
subjicit,

—— δόξας οὐτὶ ἐπὶ πᾶσι τέτυκται.
—— Est vero in rebus opinio cunctis,

tum Aristoteles Parmenidem, ob illud,

Ὥς γέ εκαστος ἔχει κράτον μελίσιν πολυνηφάμπτων,

Τὰς νῦν ἀνθρώποις παρέστηκεν —

Qualis flexilibus membris est cūque tributæ
Temperies, Mens talis adest.

Cicero autem utrumque copulat, dum de utro-
que loquens, *Qui*, inquit, *minus bonis* quamquam
versibus, *sed illis* tamen *versibus* increpant *eorum* arrogan-
tiam, *qui cum sciri nihil poscit*, audeant se *scire* dicere.
Adjicit Laërtius Zenoneim Eleaten; quasi, quod
Motum, rem omnium perspectissimam dari ne-
gans, censuerit non posse cætera, quæ sunt illo
abstrusiora comprehendi, ne id memorem, quod
(a) Seneca habet, placuisse nimiriū Zenoni. Ni-
hil esse. Adjicit & Democritum, quod *Qualitasibus*
rejectis, *lege* (seu respectu quodam) *esse calidum*, *lege*
frigidum dixerit; &c., *Nihil nos per causam scire*, *εἰ βιβλίον*
γέ οὐτινόθεα, *Veritatem enim in profundo esse*. Sane &
apud Aristotelem, *Aut nihil est verum*, inquit De-
mocritus, *aut illud nobis est incomperitum*. Cicero vero
de illo loquens, *Nam is*, inquit, *non hoc dicit*, *quod*
nos, qui veri esse aliquid non negamus, percipi posse nega-

(a) Epist. 88.

mus; ille verum esse plane negat. Et rursus, *Num nostra culpa est?* *Naturam accusa, quæ in profundo Veritatem, ut ait Democritus, penitus abstrusit.* Adjicit quoque Hippocratem, quod fuerit *condicōs nō ἀργανών, ambigendo, & congrue ad hominum conditionem* loquutus; & tale quid certe redolet ingenuum, præclarumque illud Aphorismorum initium, *Vita brevis, Ars longa, occasio præceps, experientia fallax, iudicium difficile.* Adjicit rursus Heraclitum, quod exhortatus nos fuerit, *ne conjecturam temere maximis de rebus faciamus.* Posset forte & quod dixerit, ut (a) Onefideimus apud Empiricum adnotavit, *contraria circa idem esse.* Verum ejus sententia perspectior esse ex eo potest, quod censuerit omnia continentis fluxu variari, atque adeo nihil posse unquam verificari de ulla re, tanquam eadem nunquam manente. Quod ut elicetur ex Platone, ita ab (b) Aristotele declaratur, dum apud ipsum Cratylus Heracliteus opinatur, *nihil oportere dicere, sed dixit solum, quasi quid fluens innuere;* ac id supra Heraclitum addit, quod illo dicente, *non licere bis in eundem fluvium ingredi,* ipse censeat *ne semel quidem;* ut puta quod quovis momento pars jam præterfluxerit, pars sit adhuc præterfluxura. Denique Platoni adjicit Laertius, ob id maxime quod professus est (id vero habetur in Timæo) τὸ μὴ αἰδεῖς Θεῖς, καὶ Θεῶν πάντων ἐξωρεῖν, τὸ δὲ ἐπόπτη λόγον ζητεῖ, *Se Veritatem quidem Dii, Deorumque filii relinquere;* id autem, quod sit verisimile indagare. At vero Cicero Platoni Socratem conjungens, *Et ab his aiebas removendum Socratem, & Platonem: Cur? An de ulla certius possum dicere? Vixisse cum his evidens*

(a) 1. hypot. 29. (b) in Crat.

videor; ita multi sermones perscripti sunt, è quibus dubitari non posset, quin Socrati nihil sū visum sciri posse. Excepit unum tantum scire sē, nihil sē scire, nihil amplius. Pergit, *Quid dicam de Platone, qui certe tam multis libris hēc persequutus non eſet, niſi probavisſet Ironiam, cum alterius, perpetuam p̄xſertim mūla fuit ratio persequi.*

Hisce porro alii adhuc ab Empirico subjiciuntur; & Xenophani quidem speciatim Xeniades Corinthius, memoratus Democrito, quod cum dixerit *omnia eſe falsa, omnemque apparentiam, opinionemque eſe fallacem*, non potuerit nec Veritatem, neque id unde Veritas judicatur, relinquere. Itemque Anacharsis Scytha, qui sustulerit omnem comprehensionem Artium dijudicatricem, eo quod *judicium ferre non posſit, neque imperitus, propter ignorantiam; neque peritus, propterea quod illius peritia controvertitur, & requiriūr, qui judicium ferat.* Ab hoc non abludit, quod alias dixisse Anacharsin ferunt Gracos esse ridiculos; apud quos tibicines peritissimi de prastantia Artis contendant, judicet vero, decernatque iimperitissimus Artis populus. Tum rursus Protagoras, qui Xeniadi plane contrarius, censuerit nihil esse falsum, sed esse omnina vera, quæcumque homini apparent, seu sanus, seu furiosus sit; seu infans, seu senex, quod cum nonnisi sub aliqua affectione ipsi appareant, qualibet affectio ea, quæ secundum ipsum sunt, fide digna faciat; sicque & furiosus sit fide dignus judex eorum, quæ videntur in furore; dormiens eorum, quæ in somnis, infans eorum, quæ in infantia, senex eorum, quæ in senectute; neque qui non eadem affectione est, esse perinde eorum judex possit. Nimirum voluit πάντων ξενιάτων μέτρον ἔνει τὸ ἀριθμόν rerum omnium mensuram eſe hominem,

ac

ac omnia proinde, quæ ipsi videntur esse vera; id ipsumque est, cuius causa ab (a) Aristotele impetratur non semel; dum illi objicit, fore igitur, ut prout diversi de iisdem rebus opinantur, idem simul sit, & non sit, idem bonum, & malum, ut ex affirmantibus contraria, contradictoriave, neutri dicant falsum, neutri mentiantur, &c. Non pauca etiam de eodem (b) Plato. Quanquam non videtur profecto ridiculus adeo Protagoras fuisse, ut quod cuique videretur esse in se verum diceret, sed esse solum verum respectu ejus cui videretur (quippe & ex Empirico, censuit veritatem ex iis esse, quæ referuntur ad aliquid) idque patet vel ex ea phrasí, qua Cicero utitur, dum, *Aliud, inquit, judicium Protagoræ est, qui putet id cuique verum esse, quod cuique videatur.* Ejusdem sententiæ cum Protagora (c) Empiricus facit Euthydemum, & Dionysodorum, quatenus & ipsi senserunt Veritatem ex iis esse, quæ referuntur ad aliquid. Facit & Gorgiam Leontinum, ut unum ex iis, qui sustulere Criterium, tametsi alia fuerit ratione, & via, quam Protagoras usus.

Videlicet Gorgias tria quedam, ut paucis attin-
gam ex ordine docuit: *Unum, Nihil esse; Alterum,*
si aliquid sit, ab homine tamen non posse cog-
noscí; *Tertium,* licet possit cognoscí, non esse
tamen ejusmodi, ut alii possit enunciari. Ac pri-
mum quidem *Nihil esse* edixit, quia id esse non
possit, neque non ens (ut constat) neque etiam
ens; quoniam tale ens vel foret aeternum (cum
tale tamen nihil esse possit; careret enim prin-
cipio, essetque infinitum, & consequenter nus-

(a) 11. *Metaph.* 5. & *lib. 4. c. 5.* (b) *in Theat.* (c) 4. *A-*
cadem.

quam esset, tanquam incomprehensibile loco, & ne aliquid majus infinito, administeretur) vel foret ortum; & tunc, aut ex nihilo (quod dici non potest) aut ex ente; quod rursus non est, ut dicatur, quandoquidem ens supponitur fuisse. Deinde autemavit *Nihil posse cognosci*, sive mente percipi, quoniam quæ mente percipiuntur, sive cogitantur, non sunt entia, nisi dum quispiam cogitat hominem volantem, aut currum per mare discurrentem, dicatur statim homo volare, aut currus discurrere in mari. Quanquam & aliunde, ut falsa ea non dicimus, quæ Auditu percepta sunt, licet Visu non percipientur, quoniam judicium penes propriam facultatem esse consentaneum est, ita neque falsa dicenda videntur, quæ cogitatione percipiuntur, licet Visus non comprobet, quia id alterius sit facultatis: adeo proinde ut si quis currum in mari currentem cogitaverit, tametsi non videat, credere tamen debeat, aut si id absurdum sit, dicat igitur ea, quæ cogitat, esse non entia, ut prætereatur Scyllam, Chimæram, & cætera ejusmodi, quæ non entia sunt, cogitari. Denique docuit *rem cognitam*, *sensu cognitam enunciari, significarique alii non posse*: quoniam talis res vel Visu, vel Auditu, vel alio sensu percepta est, & extrinsecus posita; atqui quod alii enunciatur, non est res extrinsecus posita, sed oratio ipsa enunciantis. Fusius hæc apud Empiricum, aut etiam apud Aristotelem in libro iphi attributo de *Xenophane, Zenone, & Gorgia*. Nisi fortassis hic prætereundum, quod à (a) Platone scriptum est, *Gorgiam, & Lysiam* ipsiis veris anteposuisse *verisimilia, effectisque vi orationis, in parva magna, &*

(a) in *Phadro*.

magna vicissim parva; vetera item nova, & novissima
vetera videremur. Idem scilicet, quod Poëtae me-
morant de Autolyco, digno illo Mercurii filio,

(a) *Qui facere assuerat, patriæ non degener artis,
Candida de nigris, & de candenibus atra,*

Subjicit ille Gorgiae Metrodorum Chium, Anaxarchum, & Monimum Cynicum. Metrodoru[m] quidem, quoniam, ut verbis Ciceronis dicam, *Sen-sus appellavit, post Democritum, obscuros, & tenebri-
cos; ac initio libri, qui est de Natura, Nego, inquit,
scire nos, sciamusne aliquid, an nihil sciamus; ne idipsum
quidem nescire, aut scire, scire nos; nec omnino sine ali-
quid, an nihil sit.* Anaxarchum autem, & Moni-
mum, quoniam ea, quæ sunt & τὴν οὐσιαφίαν ad-
numbratæ picturæ similia dixerunt; & non differre
censuerunt ab iis, quæ per somnia, aut per furo-
rem incurru[n]t. Denique eo loci addit Scepti-
cos esse istis adnumerandos; nempe, quia cum
arguant *cognosci non posse cuiusmodi res secundum se sint,*
arguunt consequenter, *dici id non posse;* ex eoque
sequi, *nihil esse verum; atque idcirco nullum esse Veri-
tatis Criterium.* Sed de Scepticis quidem statim
plura. Hic subjiciamus, quos alias idem Empiri-
cus deducit vix differre à Scepticis, Academicos
scilicet, ac illos præsertim, qui instituti ab Arce-
sila ad medium spectant Academiam. Nimirum
cum (b) Arcesilas induxit ἀκαταληπτον, comprehendendi
nihil posse dicendo, sive ἐποχλω, hoc est, cohibitionem
affensus, seu judicij; non potuit sane Organum, quo
quidpiam comprehenditur, judicaturve relinquere.
Neque vero Carneades, cum Academiam Tertiam

(a) 10. *Metam.* (b) 1. *hypot.* 33.

appellatam instituit, tametsi quidpiam innovavit, Criterium idcirco restituit; quia non propterea aliquid verum, sed verisimile solum habuit; quæ causa est, ut differat etiam apud eundem Empiricum adversus ponentes Criterium. Subjiciamus & Cyrenaicos, qui ab Aristippo profecti, & juxta factam ab eodem Empirico explicationem, nihil aliud re ipsa dixisse, quam ipsi Sceptici videntur, ut vel intelligi ex eo potest, quod paucis habet Cicero, dum, *Negant*, inquit, *esse quidquam*, quod percipi possit extrinsecus. *Ea se sola percipere*, qui tactu interno sentiant, ut dolorem, & voluptatem: Neque se quo colore, aut quo sono sit, scire; sed tantum sentire affici quodammodo. Et rursus, *Qui*, inquit, *preter per-*
motiones intimas nihil putant esse judicii. Docet po-
 stremo (a) Empiricus Medicos, Methodicos dictos ideo ad Scepticū accedere, quod quemadmodum Scepticus in iis, quæ spectant ad communem vi-
 tam, à coactu passionum inter cætera ad actionem deducitur, ut à fame ad cibum, à siti ad potum, sic Methodicus à Passionibus ad consentanea diri-
 gatur, ut ab adstrictione ad laxationem, à laxa-
 tione ad adstrictionem, &c. sepositis Dogmatibus, quæ sunt de ipsa Rerum Natura.

C A P U T III.

Modi Epoches Scepticorum circa Verita- tem, ipsiusque Criteria.

RECEPIMUS porro dicendum specialius quidpiam de Scepticis, tum quod ii videan-
 tur collegisse omnia, aut saltem præcipua, quæ

(a) cap. 34.

tollendis Criteriis conferre possunt, argumenta;
 tum quod hic maxime sit locus indigitatus supe-
 rius, cum Pyrrhonis Logicam, si qua fuit, in op-
 portuniorem remisimus locum: neque enim re-
 petendum est eosdem cum Pyrrhoneis esse Scepti-
 cos, qui etiam cur ita vocentur, itemque cur Eph-
 etici, Zetetici, Aporetici, ab initio usque decla-
 ratum fuit. Hoc solum inculcandum est, esse
 Scepticos maxime, qui distinguere soleant inter
τὸν φαντασίαν apparentiam, seu id quod res esse ap-
 parent, & *τὸν ἀληθείαν Veritatem*, seu id, quod res
 sunt; quique contestentur se nullam intentare
 litem de rerum apparentia, sed de veritate dun-
 taxat. Quippe se ad actiones vitæ dirigendas ac-
 quiescere apparentibus, dum ducem sequuntur
 tum ipsam Naturam, quæ homines sensu, ratione,
 & necessariis quibusdam (ut quas mox ante di-
 cebamus fainis ac sitis) passionibus instruxit, tum
 legem, & consuetudinem, quæ quid sit agendum,
 aut non agendum Civibus, è quorum se habent
 numero præscripsit. Isthæc itaque inconcussa
 cum habeant, deque ipsis non hæreant, contro-
 versiam solum Dogmaticis faciunt de eo, quod
 se nosse profitentur non modo quales res appa-
 rent, sed etiam quales in se sint, seu qualis sit
 earum interior natura. Nimirum ipsi communes
 quidein cum Dogmaticis apparentias habent; at
 quamobrem non se perinde ac illos sinant abripi,
 ut res tales esse, quales apparent, assentiantur, sed
 assensum contineant, nihilque adeo pronuncient;
 rationes se habere dicunt, quas & opponunt Dog-
 maticis, ut debere & ipsos continere assensum de-
 monstrant. Hujusmodi Rationes sunt quidam
 quasi *Loci communes*, quos & *Typos*, & frequentius

τεσσάρες, sive *Modos* appellant. Solent autem distingui deceim, quos Laërtius brevius perstringit, Empiricus fusius deducit; nos attingere est operæ pretium.

Primus itaque Modus est, qui *Ex Animalium differentia* sumitur. Quippe cum Animalibus tam diversa sit nascendi conditio; alia nimis pro-
pagantur, alia sponte quasi etrumpunt; & ex illis
alia viva, alia ex ovis prodeunt, ex ipsis alia ex
Animalibus, alia ex fructibus, alia ex herbis, alia
ex limo, alia ex vappa, alia etiam ex igne, ut in
fornacibus Ægypti, alia ex rebus, cumque pro-
inde tam varia sint & conformatio Partium, &
contextura Organorum, & constitutione Tem-
peramentorum; ac alia proinde nisi in locis calidis,
alia nisi in frigidis; alia nisi in aëre, alia nisi in-
tra aquam possint degere; ac alia non nisi his
cibis, alia non nisi illis nutriantur, &c. Efficitur
sane, ut sensus diversimode affectos habeant, ac
ut nos dum varie affectos habemus, non eos-
dem colores, easdem figuræ, non eosdem sonos,
eosdem odores, eosdem sapores, cæteraque per-
cipimus; sic ipsa aliter natura affectos habentia,
quam nos in rebus colores, sonos, sapores, cætera
percipient. Efficitur & cohærenter, ut cum illis
Sensus à Natura perinde habentibus, ac nos, res
tamen secus, quam nobis appareant, dicere qui-
dem liceat qualis res quæpiam nobis, qualis illis
appareat; at non tamen qualis secundum se sit;
nam si talis esset, qualis nobis appareat, talis &
illis appareret; ant si, qualis illis, talis appareret
& nobis. Hinc & cum videamus hæc appetere,
quæ illa refugiunt; hæc salutaria experiri, quæ
lætifera illis sunt; si quæratur, exempli gratia
sitne herba res suavis, an insuavis, & caro con-
similiter,

similiter, neutrum videatur prouinciandum, si rei natura spectetur, sed apparere solum utrumque, herbam nempe suavem ovi, insuavem lupo; carnem contra lupo suavem, ovi insuavem. Et, si queratur, sitne cicuta venenum, an cibus, dici solum possit apparere utrumque, venenum putat homini, & cibum coturnici; at neutrum ex natura sua; quandoquidem, si alterum foret, vel coturnices quoque necaret, quas tamen pinguefacit; vel homines quoque nutriri, quos necat.

Secundus est, qui petitur *Ex hominum diversitate*. Etenim licet concedatur standum esse hominibus solis (cum controversiae tamen pars sit) nihilominus ea inter illos, corporum, temperamento-rumque discrepantia est, ut manifestum sit unam rem non uniusmodi omnibus videri, sed talem quidem huic, talem vero illi, quod exemplo notabili demonstrat (a) Plutarchus de Berenice, & Spartana muliere, quae ad se mutuo accedentes &que aversatae sunt, altera butyrum, altera unguentum. Ne id recenseam, quod perhibent fuisse quibus elleborum, aut cicutam hauiisse nihil nocuerit, nihil à scorpionibus fuisse ictos, aut à serpentibus demorsos, & cum tales Psylli memoren-tur, fuisse quoque Æthiopas, ex adverso Meroës, qui talia vorarent impune: Quod idem aiunt Andronem Argivum per aridam Lybiam iter facere nihil sientem, quod Demophoontem Alex- andri Ministrum aluisse ad Solem, caluisse ad umbram, & similia. Hoc solum infero, cum tam varia sint hominum temperamenta, as res tam varie variis appareant; fieri exinde, ut quia Ani-

(a) 1. ad 11. Col.

inus sequitur temperamentum corporis, & iudicia de rebus fert, prout apparent Sensibus: fieri inquam, ut tam diversa de iisdem rebus sentiant, utque ut tanta opinionum discordia inter se decertent. Unde & consequitur, ut dum quæritur, quale quidpiam sit, dicere ad summum quis possit, tale, aut tale sibi apparere, non vero proinde tale esse in se, aut ex sua natura, nam cui id non tale, sed contrarium videtur, quale sibi appetit, tale quoque esse pari jure tuebitur, cum necesse sit tamen rem in se, suaque natura uniusmodi esse.

Tertius desumitur *Ex sensum in eodem homine varietate*. Siquidem tametsi uni homini standum foret, qualem Sapientem quisque fingit (ut cunque de eo consensu non sit, quemadmodum neque omnes eundem Sapientiæ doctrinæque ducem probant, diligunt, consequuntur) attamen qui Sensus, organa Sensus in eo homine sunt, diversimode res percipiunt. Siquidem mel palato suave, molestum est oculis, & quod unguentum exhilarat Olfactum, ingratum est Gustatui. Sic aqua pluvia oculis utilis, arteriam, & pulmonem exasperat, exasperat & oleum, quod lævem reddit cœcum. Quare & dici solum potest talem rem cuiquam apparere secundum hunc sensum, talem secundum aliud, vel talem respectu hujus partis, talem respectu alterius, neque asseri potest quidpiam absolute. Ut præterea in incertum esse, an non sint in rebus plures qualitates, quam quæ percipiuntur ab hominibus, idque quod possint homines esse aliquo sensu destituti. Quippe ut si homines omnes privati Olfactu nascerentur, quales aliquos novimus, tum ne suspicarentur quidem esse in pomo ullum odorem, ac opinarentur in-

esse

esse illi solum colorem, saporem, lavorem, figuram, pondus, & similia cæteros sensus afficientia; sic possunt quoque non suspicari inesse qualitates alias, quæ insint nihilominus, tametsi ob sensus deficientes non percipientur. Incertum ex opposito, an non forte in aliqua re, v. c. in pomo unica sit qualitas, quæ Sensibus variis varia exhibetur; quemadmodum transmissus cibus in varias partes corporis, hic sit caro, illuc vena, alibi os; eadem aqua transfusa in plantam, hic fructus, illuc folium, alibi cortex, idem flatus immisus in tibias hic sonum acutum, illuc gravem, &c.

Quartus *Ex varietate affectionum in eodem sensu.* Nimirum licet standum foret uni unius hominis sensui; tam variæ tamen sunt circumstantiæ, ob quas illius dispositio, affectioque diversa est, ut cum propterea aliæ, ac aliæ creentur apparentiæ, dici quidem possit juxta unamquamque qualis res appareat, at non tamen qualis secundum se sit, varietas porro circumstantiarum attendi potest, prout quis est in juventute, aut senectute, in somno aut vigilia; in sanitate, aut morbo; in saturitate, aut fame; in motu, aut quiete; in amore, aut odio; ac ita de aliis sexcentis. Exempli enim gratia, qui aëri apparet Seni frigidus, videtur juniori bene temperatus: quæ vox isti plena apparet, apparet illi tenuis, qui trochus placet pueru, proiectiori fastidio est; constatque uno verbo sua singulis esse ætatibus oblectamenta, ac proinde non easdem res eodem semper modo apparere. Per somnum, & vigiliam res diversimode apparent, ac utrovis in statu suum habent existendi modum. Per sanitatem vero, & morbum, quanta differentia? non idem sapores gustatui

ap-

apparent ; eadem aqua partibus inflammatis infusa fervida apparet, quæ alias videtur solum tepida : qui ictero laborat, aut hyposphagmate res videt coloris alterius quam alii ; Phreneticus, aut alias delirans quam multa cernit cæteris invisa ? Quod si dicas non esse standum hujusmodi apparteniis, quoniam constitutio morbosa præter naturam sit : urgetur ideo esse, quia ipsæ tam sint necessariae manente statu præter naturam, quam sunt cæteræ manente statu secundum naturam ; ac res esse ejusmodi possint, ut eum neque tales, neque tales sint, tales tamen in hoc, tales in illo statu appareant. Ad hæc constat ut idem cibus famelico suavis, saturo insuavis habeatur ; ut res quiescenti quiescere visa, moto moveri appareat ; ut eadem amanti formosa, odio habenti deformis sit ; eadem lætanti grata, mœrenti ingrata ; eadem confidenti spernenda, metuenti horrenda, quibus similes adde in corpore præhabituides, ut dum thermas ingressuro aër habetur calidus, qui egresso frigidus est, aut vinum caricis præfletatis acidum, quod nucibus præseditatis dulce, atque ita de cæteris.

Quintus petitur *Ex positionibus, intervallis, locis.* Notum est enim, prout res alio, alioque positi sunt, alias, aliasque apparere, siquidem columbae, v. e. collum alias fuscum, seu griseum, propositu ad Solem versicolor redditur ; quo modo Aves plures sunt, & Americanæ præsertim, quæ solo plumularum diductu, colores mirifice mutant. Quinetiam nulla est prorsus res, quæ prout in luce aut umbra, gradibusve lucis variis ponitur, non toties colorem mutare videatur. Ratione vero intervalli, notum est ut eadem res einius parva,

cominus magna appareat, turris illinc teres, hinc quadrata videatur; navis prope moveri visa, procul quiescere judicetur, atque ita de cæteris. Ratione loci denique; multa in aëre sunt dura, quæ aliis in locis sunt mollia, ut corallium in mari, ovum in ave, lyncurium in lynce; sic remus in aëre rectus, intra aquam fractus appetat; sic lucernæ flamma in tenebris splendida, in Sole obscurò, aut nulla. Quamobrem, cum nulla res careat certo positu, intervallo, loco, determinari non potest, cujusmodi res secundum se sit; sed solum qualis pro cajusque positus, intervalli, loci conditione appareat.

Sextus, *Ex admissionibus*, rerum scilicet, quibuscum in Sensus, quæ ipsorum sunt objecta insinuantur. Alio neimpe, alioque modo ab iis percipiuntur, prout sui species transmittunt per medium calidum, aut frigidum, humidum, aut siccum, rectum, aut tortuosum, angustum, aut amplus, ut exempla passim in coloribus, odoribus, sonis, cæterisque occurunt, pertinetque huc etiam, quod dum aqua ambit corpus, tum leve, dum aér, tum grave sentitur. Atque hæc quidem, ne quidpiam dicatur de variis tunicis, humoribus, meandris, aliisque in corpore partibus, ac dispositionibus, quibus species illas forinari, alterarique diversimode, priusquam ad sentientem facultatem perveniant, oportet; unde etiam fit, ut quemadmodum jam innuimus, qui ictero, seu bile laborant, omnia pallida, aut subflava conspiciant, qui hyposphagmate, seu suffusione sanguinis, omnia rubescantia. Quare & exinde rursus infertur, licet solum asserere talem, talemve rem apparere, prout talis cujus medii dispositione exhibetur.

Se-

Septimus, *Ex quantitatibus, & constitutionibus subjectorum externorum.* Nam Caprinum cornu, v. g. quod nigrum apparet, dum integrum est, dum est in ramenta comminutum, album apparet: quo etiam, vel opposito modo, ramenta argenti nigra videntur, quæ in toto apparent alba. Sic quæ arenulæ separatae asperæ sunt, compositæ læves evadunt, & quod vinum moderate sumptuim juvat, idem largius epotum nocet: ac pari modo quivis cibus; resque patet maxime in compositione medicamentorum, quæ alioquin utilis futura, si tamen tantillum ex aliquo plus, minusve per incuriam misceatur, perniciosa evadat, ac sæpe etiam toxicum fiat. Quare & dici solum potest, cujusmodi res in tali sive quantitate, sive constitutione appareat, non item vero cujusmodi absolute, & secundum se sit.

Octavus, *Ex Relationibus*; quandoquidem nulla est res, quæ ad aliquid non referatur; unde & hic modus generalissimus est, cæterosque omnes complectens, quippe juxta priores modos omnia referuntur ad dijudicans, ut puta ad hoc animal, ad hunc hominem, ad hunc sensum, ad hunc habitum, vel affectum sensus, & juxta insequentes, ad hunc positum, ad hoc intervallum, &c. Ac ut verbo dicam, constat nihil esse, quod non respectu alterius sit æquale, aut inæquale; simile, aut dissimile; congruum, aut incongruum, &c. nihil quod non sit species respectu alicujus generis, aut genus respectu alicujus speciei, nihil quod non subjectum respectu alicujus adjuncti, aut adjunctum respectu alicujus subjecti: nihil, quod non causa respectu alicujus effectus; aut effectus respectu alicujus causæ; atque ita de cæteris. Quo-
circa

eirca sit, ut agnosci non valeat, neque idcirco pronunciari, qualis res pure, & secundum se sit; sed solum qualis esse appareat ad cæteras res comparata.

Nonus, *Ex crebro, aut raro occurrentibus.* Solem scilicet vulgo non miramur, quia nobis frequenter in prospectu est; Cometam, quia raro videatur, & obstupescimus, & ut aliquid divinitus immisum habemus; cum Sol tamen tot vicibus & admirabilior, & divinior sit, quam Cometa. Sic aurum, quia rarum, habemus in pretio; aquam, quia affluentem, pene nihil pendimus; cum tamen, si vices commutaveris, sis multa auri plaustra pro aquæ fistula daturus. Sic res fere habentur pulcræ, deformes, suaves, insuaves, quatenus consuetæ, insuetæ sunt; ac idcirco efficitur, ut res mirabiles pretiosæ, caræ, aut contra esse reputentur, non ex eo, quod secundum se sunt, sed ex eo, quod sunt aut frequentes, aut familiares.

Decimus, qui inoralis est, *Ex institutis, legibus, consuetudinibus, persuasionibus fabulosis, & dogmaticis opinionibus.* Scilicet gentes varias, deprehendes illis placere tum instituta vitæ contraria; ut Spartanis, & Sybaritis, Diogeni, & Aristippo; tum leges legibus, ut Romanis illum, qui renuntiavit paternis bonis non cogi ad præstandum patris nomina, Rhodiis autem cogi; tum consuetudines consuetudinibus, ut Indis in propatulo cum uxoribus congregdi, aliis vero secus; tum persuasiones fabulosas fabulosis persuasionibus, ut esse Jovem Divumque Hominumque parentem; & esse Oceanum Patrem Divum; tum Dogmaticas opiniones Dogmaticis opinionibus, ut Stoicis esse omnia peccata æqualia, Epicureis inæqualia. Neque sequus

cus deprehendes repugnare hæc mistim, ut instituta legibus, leges consuetudinibus, & neque opus est congerere exempla. Concludendum solum, cum hominibus res adeo pugnantes probentur, ac placeant, dici ad summum posse quid cuique bonum, decorum, justum, utileque appareat, non vero quod secundum se, suapteque natura sit tale, cum si natura sua tale foret, tale omnibus videtur, ut *ignis*, inquit (a) Aristoteles, *quia urens sua natura est*; *ideo tam hic, quam apud Persas urit*.

Atque isti quidem decem Modi sunt, quos ad Pyrrhone accipiens, probansque qui fuit ejus Auditor Nauphanes, dixit, ut apud (b) Senecam est, *ex his, quæ ridentur, nihil magis esse, quam non esse*; quippe cum quicquid uni videtur, destruatur per id, quod videtur alteri. Cum fuit postmodum instauratus *Pyrrhonismus*, fuere alii quidam Modi additi, sed abunde est tres ex illis, quasi præcipuos recensere. **U N U S** est, qui dici potest *Rejectorius in infinitum*, cum id nimirum, quod in alterius confirmationem adducitur, declaratur ipsum egere confirmatione alterius, & hoc rursus alterius, siveque exitum nullum reperiendo. **A L T E R** *Dialetus*, seu *Alternans*; cum nimirum ille, qui probat, ostenditur afferre unum ad probationem alterius, quod ipsum per alterum, seu id per quod est probatum, probetur. **P O S T R E M U S** *Hypotheticus*, seu *ex Suppositione*, cum scilicet facta ab uno suppositione aliqua, assumit aliis licere & sibi suppositionem facere contrariam. Et possent quidem horum trium exempla afferri circa materiam qualemlibet, de qua opiniones Dogmaticæ

(a) *5. Ethic. 10.* (b) *Epist. 88.*

sunt;

sunt, sed appositorum est, ut in ea, quæ præ manibus est deducantur. Jam enim omissa argumenta, quæ seu adversus Veritatem, seu adversus Criteria congeruntur à Scepticis, vel ipsi Modi tota serie hactenus expositi sunt, vel ad illos pertinent, vel ex iisdem intelliguntur.

Aliqua ergo ut attingamus, Arguunt imprimis, *Nihil esse verum*, aut *Veritatem non dari*; quoniam qui id dicit, aut simpliciter enunciat, aut demonstratione etiam utitur. Si solum enunciat, ac ita supponit, fidem non facit, quia is, qui negat, similiter enunciat, & pari jure contrarium supponit. Sin utitur demonstratione, aut illa est vera, aut falsa: Et, si falsa quidem, non meretur fidem, si vera dicatur, tum *Dallelus* est, an sit enim verum quidpiam queritur, & *Demonstratio* præterea postulabitur, qua illa vera demonstretur, & hujus quoque alia, ac alia rursus in infinitum, quo redigi absurdum est. Sic inquiunt *Nullum dari Signum*, quo Veritas intima, seu quod est occultum natura monstretur, quoniam vel sine Demonstratione id asseritur & tunc neganti satis est asserere oppositorum, vel cum Demonstratione, & tunc quia Demonstratio continet signum rei occultæ, & de qua est quæstio, in Dallelum inciditur.

Deinde, *Non dari Criterium*, sic arguunt. Quoniam, ut controversia, quæ de illo est, dijudicari valeat, confessum habere Criterium oportet, & ut confessum Criterium sit, controversia prius est dijudicanda, qui modus rursus Dallelus est, ut etiam erit, si urgeatur Criterium probari sine Demonstratione non posse, & judicari non posse an Demonstratio vera sit Criterio prius non constituto. Cohærenter vero, *Non esse Hominem Criterium*

rium à quo, ita arguant. Quoniam, si absque Demonstratione quis id asserat, non erit, cur fides habeatur. Si cum Demonstratione, aut illa in-judicata erit, ac prōinde incerta, neque fidem faciens, aut judicata, & tunc requiretur, à quo? Quia vero necesse erit, ut respondeatur ab homine, Dialectus efficietur modus. Atque id quidem, ut prætereatur, quod ut ex primo decem Modorum non convenientia Animalia circa rerum judicium, ita neque homines ex secundo, imo neque idem homo secum ex tertio, & quarto, ex eoque sit, ut cum tanta sit judiciorum dissensio, nesciatur à quo homine judicari veritas debeat, & maxime quidem, quia tametsi omnes consentiant in uno, qui jam sit mortalium Sapientissimus; nihilominus ignoretur, annon futuris temporibus sit exoriturus sapientior, & rursus sapientior postea sequutur. Sic & nullum dari Criterium *Per quod*, in hunc modum; quoniam si illud quidem dicatur Sensus, ostensum est jam, quam varia ferantur secundum Sensus judicia; cum id, quod uni dulce est, sit alii amarum, ac Democritus idcirco neutrum esse censuerit. Heraclitus utrumque. Si Intellectus, constat etiam, quanta sit opinionum pugna, & quam sit incertum, cui potissimum Intellectui videatur standum. Si utrumque, perspicuum est, non posse Intellectum judicare per sensum, alioquin enim cum illo pariter errabit, statuetque contraria; neque Sensus per Intellectum; quoniam illi potius ita faciem præfert, ut alioquin nihil sit, quod agnoscatur. Denique similia possunt objici de Criterio *secundum quod*, tanquam dependente, ac inseparabili ab eo, *Per quod*, ut est manifestum.

Non

Non est porro hic prætereundum, Scepticos
dum Modos vel decein, vel plures, vel pauciores
proferunt, non id facere, quasi Dogma transdant,
sed quod ita esse *commodeum* pro tempore appa-
reat. Numirum in eo semper sunt, ut cum verbis
communibus, consuetisque uti cogantur, velint
tamen intelligi, se nihil propterea determinare, &
cum videntur dicere aliquid esse, aut non esse,
nihil amplius tamen contendere, quam si dicerent
sibi apparere, vel non apparere. Unde & cum Sce-
pticus dicit, v. c. *εἰδεις οὐχίων*, *Nihil definio*, non id
sic accipiendum est, quasi definiret, se nihil de-
finire; sed perinde est, ac si diceret, Ego nunc
quidem sic sum affectus, ut nihil eorum, quæ sub
præsentem quæstionem cadunt, Dogmatice po-
nam, aut tollam: uti & cum dicit *εἰπεις Συστίνεο*,
perinde est, ac si diceret, à pronunciando abstineo,
quia non possum dicere, quibus adhibere, aut non
adhibere ex iis, quæ proposita sunt, opinionem
oporteat: neque secus, cum dicit *εἰπεις καταλαμβάνων*
non comprehendo, idem est, ac dicere, de his pro-
nunciare ob incertitudinem supersedeo. Sic pro-
inde cum dicitur, *πάντα ισίν ακαταληπτά* *Omnia sunt*
incomprehensibilia, aut *πάντα ἀοράτα* *Omnia indefinita*,
non id Dogmatice effertur, sed ut si Scepticus di-
ceret, Omnia quæcunque percurri ex iis, quæ
Dogmaticorum agitantur opinionibus, mihi in-
comprehensibilia, indefinitaque videntur. Quo
sensu etiam habetur illud, *πάντη λόγω λόγος ιοργος*
αὐτικέστων *Omni Orationi Oraio aequalis opposita est*.
Perinde est nempe, ac si Scepticus diceret, Omni
Orationi à me evolutæ, quæ aliquid Dogmatice
adstruit, opponi mihi aliquid & ipsa Dogmatice
adstruens, quæ sit illi ad fidem obtinendam, vel

non obtinendam æqualis. Eodemque spectat quod dicetur, *εδὲ μὲν τὸν nihil magis*; non enim Scepticus alio sensu illa utitur, quam si diceret ignoro, cui horum assentiri; cui miniime oporteat. Itemque, quod dicitur *τότε Φορτασσε, εὐθέτην Fieri potest*, &c. Perinde est enim, ac si diceretur; forte hoc quidem, sed forte aliud, forte etiam oppositum. Quibuscumque igitur id genus vocibus Scepticus utatur, suam semper tuetur *ἐποχὴν αἴσθεσθαι continentiam*, suamque *ἀφοίαν*, hoc est, *eam mentis dispositionem*, qua sic est affectus, ut nihil dicat, hoc est affirmet, Dogmatice pronunciet. Et cum urgetur, Igitur hoc saltem definis, quod nihil definias; hoc comprehendis, quod nihil comprehendendas; hoc scis, quod nihil scias, &c. Respondet hujusmodi phrases, seu propositiones, dum cæteras tollunt, se quoque ipsas tollere, medicamentorum videlicet instar, quæ assumpta in corpus, dum humores purgant, sese unâ cum illis expellunt. Quomodo vero Sceptici ex hac assensu retentione consequuti *αταραξίαν imperturbatum Mētis statum*, suum scilicet finem fuerint, id præteriri hoc loco potest.

CAPUT IV.

Veritatis Criteria qui ponant.

DICENDI jam sunt, qui Criteria Veritatis dari consentiunt. Quia vero dimisso Criterio, *A quo*, quod omnes admittunt esse Hominem, Criterium *per quod*, & *secundum quod* superest, ac utrumque nomine *Sensus*, *Intellectus* que designantur,

tur, quatenus vox Sensus tam pro facultate sentiendi, quam pro ipsa functione, sive sensione usurpatur; & vox Intellectus consumiliter tam pro facultate, quam pro functione intelligendi, seu Intellectione; ideo aliqui solum Sensem, aliqui solum Intellectum, aliqui utrumque pro Criterio agnoscunt. Et cum sint, qui videantur præterea aliquid aliud dicere; id nihilominus aut ad Sensem, aut ad Intellectum deprehenditur pertinere. Ut singulos vero ex ordine attingamus, ex iis quidem, qui solum Sensem pro Criterio habuerint, unus fere Asclepiades memoratur. De hoc nimirum Antiochus Academicus apud (a) Empiricum sic habet: *Quidam autem alius in Medicina quidem nulli secundus, & qui attingerat etiam Philosophiam, persuasum habebat, Sensus quidem re ipsa ac vere esse Apprehensiones, Ratione autem nihil nos omnino comprehendere.* Et cum Asclepiades quidem multa cum Epicuro communia habuerit: videri posset Epicurus illi veluti præluxisse ob illud (b) Ciceronis, cum de ipso loquens, *Judicia, inquit, rerum in Sensibus ponit, quibus si semel aliquid falsi pro vero probatum sit; sublatum esse omne judicium veri, & falsi putas.* Verum ex superiori deducetis, & ex attingendis etiam paulo post, constare potest Epicurum non unum solum, hoc est Sensem, sed duo præterea adhibuisse Criteria, Anticipationem puta, & Passioneum, ex quibus Anticipatio ad Intellectum spectet.

Ex iis autem qui Intellectum, seu Mentem, Rationemve solum pro Criterio habuerint, recensentur primum ab Empirico plerique ex iis, quos vel ex ipso, vel ex Laertio, vel ex (c) Cicerone, vel

(a) 1. a. v. Log. (b) 1. de fin. (c) loc. cit.

ex Aristotele memoravimus. Potest ex iis primus Empedocles dici. Siquidem, tametsi non defunt, qui existimant eum Criterium constituisse in Sensibus, ob versus illos celebres

Γαῖη μὴ γαῖας ὀπώταρε, ὑδαταὶ δὲ ὑδωρ, &c.

Nam Terram Terrâ, atque undâ conspeximus undam, &c.

ob partes puta Elementorum ex quibus Sensus nostri constent; alii tamen quod manifeste fallaces Sensus dixerit, & visus fuerit eorum correctio nem Intelligentiae permettere extremis illis versibus, qui apud Empiricum sunt, ideo defendunt illum Criterium in Intellectu constituisse. Deinde Xenophanes, quatenus cum ad Intellectum tam Scientia, quam Opinio pertineant, sustulit eam quidem, quæ ex Scientia est, comprehensionem, at reliquit eam tamen, quæ est secundum Opinionem, propter illud, *ὅτε δὲ ἐπὶ πάσαις τέτυκται*, *Eft vero in rebus opinio cunctis.* Tum Parmenides; squidem ex triginta quinque, quos ille citat versibus, is rejecisse quidem tam Sensus, quam Opinione videtur à Veritatis judicio; sed constituisse tamen Rationem, seu Mentem, *Dicen* ipsi appellatam, quæ doceret, ut Veritas indubitata haberetur (ob illud nimirum

— *Ἄληθειας δύπεπτέ τε τρεχεῖς οὐτοις,*
— *De vero bene persuaso indubium cor)*

ut ab Opinione differret; ut non esset cuique fides adhibenda. Additur istic Democritus (nam de Zenone quidem, quod addendus sit, vel ex tota Dogmatica ejus Logica sit perspicuum) quoniam tametsi Democritus cognitionem, quæ est per Sensus damnârit, eam tamen, quæ est per Mentem

retinuit, attribuitque illi *τὸν ἀληθεῖαν νόητον* *Veritatis* *judicium*; idque in eo, qui est superius memoratus Canonum libro. Exinde est vero, quod legitur quidem sustulisse ea, quæ apparent Sensibus, quatenus ex ipsis nihil *vere* est, sed *lege* solum, seu pro ea, quæ in unoquoque est dispositione appetet; at reliquise tamen verum in iis, quæ sunt, cujusmodi apud Laërtium quoque esse Atomos, & Inane ait. De Heraclito, alias obscuro, manifestior est hac in re sententia (De Hippocrate, qui ab illo non attingitur, nihil dico; quando vel ex sola *ἡ φρεστομή* voce, quæ definitam, ratamque sententiam, decretumve significat, manifestum est non competere Aphorismorum Authori, ut dicat, *έδει οὐδέτω, nihil definio*) Heraclitus videlicet & Sensus malos testes dixit, & qui illis fiderint, fore eos barbaros pronunciavit; Rationem autem esse decrevit, ad quam pertineat rerum *judicium*. Sed notandum voluisse illum Rationem, seu Mentem, quæ in nobis est, non eam habere ex se vim, sed ex participatione Mentis, seu Rationis universalis, quippe toto Mundo effusæ, ac proinde in aëre etiam nos circumstante existentis. Censuit nimis, cum dormimus, segregationem utriusque fieri; cum vigilamus autem, circumstantem hanc attrahi per Sensus; ac Mentem innatam hoc modo attrahere Intelligentiam, dijudicandique vim, ut carbo ex igne admoto ignescit. Misum autem facio, quod voluit proinde, id quod omnibus hominibus placet, ratum esse habendum, ob perfectam, & quasi plenam Rationis communis participationem; quod vero vel uni, vel paucis, non item, ob non plenam; neque perfectam.

Præter istos porro, scribit ille suis in eadem sententia Physicos Thaleteum sequutus, ac nominatim Anaxagoram, celebrem Mentis assertorem, qui & $\lambda\delta\sigma\sigma\tau\epsilon\tau\alpha\tau\alpha\tau\alpha$ $\tau\alpha\tau\alpha\tau\alpha$ Rationem dixit esse Criterium, & aliunde de Sensibus loquens, Propter eorum, inquit, imbecillitatem, non possumus verum judicare. Quod autem Sensus forent imbecilli neque digni quibus crederetur, probabat ex eo, quod si ex duobus coloribus, albo, & nigro alterum guttatum effundainus in alterum, minime discernit visus mutationes, quæ paullatim sunt, et si ad naturam subjectas. Notum est, ut argumentatus nivem esse nigrum ex eo fuerit, quod cum nix aqua concreta sit, aqua sit nigra, potiusquam alba. Subjicit Empiricus, ejusdem quoque sententiae existisse Pythagoræos, ac nominatim Philolaum: quippe qui & ipsi Rationem esse Criterium statuerint, non omnem quidem, sed eam tamen, quæ est disciplinis exculta. Censuere videlicet Mentem, Rationemve, quæ in nobis est, similitudinem habere cum ea, quæ est per Universum fusa, idque ob illius participationem, quippe cum sit illius pars intra humanum corpus demersa; & quia, ut est circa Empedoclem dictum, similia nosse similium est; ideo ipsius esse Rationis comprehendere, & judicium ferre de natura universorum, ac tum quidem potissimum, cum disciplinis fuerit purgata, ignorantiamque, & oblivionem, quantum licet, exuerit, quam ex corporis contagione contraxit. Prætereo, quod cum illi vellint administrari Mundum per harmoniam, & harmonia in numerorum proportione sit constituta, adeo proinde, ut Anima, ac Natura ipsis dicatur & harmonia, & numerus, possit exinde intelligi,

quid

quid sit id, quod dicunt, *esse numerum numero similem*, & *numerum numero cognosci*; tametsi de his ex professo alias. Cæterum constat Pythagoreis accensendum esse Platонem, quia tametsi visus inter eos fuit, qui sustulere Criterium, id videtur nihilominus debere solum accipi respectu sensibilium, opinabiliumque rerum, quæ in fluxu continuo sunt, non item vero respectu rerum Intelligibilium, cogitabiliumque, quæ constantes sunt ac perpetuo manent. Unde Cicero, *Plato*, inquit, *omne judicium Veritatis, Veritatemque ipsam abductam ab Opinionibus, & à Sensibus, Cogitationis ipsis, & Mentis esse voluit*. Ubi notandum est discriminem inter Cogitationem, & Mentem, quod, ut ex (a) Plutarcho intelligitur, *Cogitatio, διανοια Criterium sit τὸ μεριμναπτὸν rerum Mathematicarum*, quas dum cogitatione apprehendimus, abstrahimus quidem à materia, at non re, sed ratione tantum; *Mens* autem, ὡς Criterium sit τὸ ὑπὸ τῶν rerum intelligibilem, seu quæ Intellectu ita percipiuntur, ut non ratione modo, sed etiam re ipsa ab omni materia separata sint, ut *Deus, & Intelligentiae*.

Ex iis, qui tam *Sensum*, quam *Intellectum* pro Criterio habuerint, fuere maxime successores ipsius Platonis, nam primum quidem diserte Speusippus, quatenus apud *Empiricum* opinatus est *Sensum* esse Criterium rerum *Sensibilium*, & *Intellectum* *Intelligibilium*: adjecit nihilominus tam esse *Sensum scientificum*, quam *Rationem scientificam* debere; cum *Sensus* quoque possit esse *Veritatis* particeps secundum rationem. Ut tibicens enim digitii artificiosam exsequuntur operatio-

(a) *Plat.* qu. 4.

nein,

nem, non quam innatam habeant, sed quam exercitatio non sine ratiocinatione aliqua acquisierit; ita sensus, licet ex se non exerceat operationem accommodatam ad scientiam; ratione tamen eruditus acquirit usum ad discernendum citra errorum objectum suum. Diserte dixi; quoniam Speusippus videtur id ex avunculo Platone (a) hauisse, quippe qui & apud citatum (b) Pluarchum, & expressius adhuc apud (c) Proclum statuit pro Criterio rerum sensibilium, seu earum quæ per se in Sensum incurvant, *τὸν τινίνην* fidem, seu vim credendi, assentiendique iis, quæ percipiuntur Sensibus; & sensibilium, quæ non per se, sed per imagines percipiuntur *τὸν εἰπατίου* conjecturam seu vim conjectandi ea, quæ per illas repräsentantur. Aliunde vero Xenocrates, qui & ipse Platoni succedit, rem ita accepit, ut partim Sensum, partim Intellectum, partim Compositum ex utroque sub Opinionis nomine pro Criterio habuerit. Ille scilicet tres essentias distinxit, Sensibilem unam, sive earum rerum, quæ intra cælum continentur; Intelligibilem alteram, sive earum rerum, quæ sunt extra cælum; & tertiam Opinabilem, seu mistam, compositamve ipsius cæli, quod aspectabile cum sit, intelligibile est per Astrologiam. Subinde autem censuit earum rerum, quæ intra Cælum sunt, Criterium esse ipsum Sensum; earum, quæ extra Cælum, Scientiam; earum, quæ in Cælo ipso, Opinionem. Adjectit autem, tametsi Sensus non sit Criterium perinde stabile, verumque ac Scientia; esse nihilominus verum; solamque esse Opinionem, quæ veri, fallique sit

(a) loc. cit. (b) lib. 1. in 1. (c) Euclid. c. 5.

capax. Videtur porro nomine rerum, quæ sunt extra Cælum non alias intellexisse, quam quæ sunt Platoni dicta *νοητὰ intelligibilia*; ut puta quasi existentia in Mando intelligibili, qui ab hoc aspectabile sit, non sane loco, sed cognitionis conditione diversus. Id mitto, quod ait fuisse tres propteræ Parcas traditas, quod *Atropos* quidem sit rerum Intelligibilium, quæ scilicet non transmutantur; *Clotho* vero Sensibilium, & *Lachesis* Opinabilium. Ad Academicos consequutos quod spectat, nihil est, quod hic subjiciamus; nam tametsi Arcesilas admisit τὸ ὅλον *rationi consentaneum*, seu factum, actiove, cuius potest decens, congruaque reddi ratio; & Carneades τὸ μὴ *Probabile*, seu id, quod probabiliter, omnibus expensis, videtur agendum; constat tamen hæc non tam esse Veritatis dijudicandæ, quam vitæ degendæ Criteria; cujusmodi est etiam τὸ *παντοδύναμον, id quod appetet*, Scepticorum; & τὸ *παθός affectio*, hinc pernotio Cyrenaicorum, & si qua hujusmodi sunt.

Cum ex eadem Platonis successione Aristoteles fuerit, docet Empiricus tam ipsum, quam Theophrastum, & communiter Peripateticos, ut duo summa genera rerum, Sensibilem nempe, & Intelligibilem distinguunt: sic & duo Criteria statuere, pro Sensibilibus quidem Sensum, pro Intelligibilibus Intellectum, addente Theophrasto esse utrique commune τὸ *οὐαγῆς, id quod evidens est*, ipsamve evidentiā: neni pe ad ferendum judicium necessaria est tam Sensui, quam Menti evidens perceptio. Consentit (a) Laertius Criteria

(a) lib. 5.

ab Aristotele constituta esse Sensum, & Intellectum, quanquam subesse in eo inendum videtur, quod Intellectum refert ad sola moralia, attinentia nempe ad Civitatem, ad domum ad leges: nam Intellectum quidem esse imprimis rerum speculabilium notum est. Quod autem Sensum Criterium dicit *τὸν φαντασίαν κατεγγίγατον, εαρινού*, que secundum Phantasiam actionum, id ita accipendum est, ut apud Aristotelem vox Phantasiae non sonet præcise ut fere apud cæteros, externam rerum apparentiam, sed interiorem facultatem, quam Imaginatricem vulgo dicimus, quatenus per ipsam res concipimus eadem imagine, ac specie, qua exterius repræsentantur, adeo proinde, ut ad judicandum rectene res imaginemur, Sensu utendum pro Criterio sit, hoc est explorandum, talesne Sensui exhibeantur. Quia vero Intelligibiles etiam res, seu quæ sola Mente noscuntur, sub imagine etiam aliqua apprehendimus, exinde est, cur (a) Aristoteles duplarem Phantasiam distinguit, Sensitivam nempe, & Intellectivam, ac utramque suo modo *κατατύπου* judicatricem faciat, curque, cum Sensu singularia, Intellectu universalia percipiamus, dici soleat Sensus rerum singularium, Intellectus universalium judex. Tametsi de his alias fuisse. Adnotare hic sufficit, quod apud Empiricum est, Sensum, & Intellectum ex mente Aristotelis ita esse Criteria, ut Sensus sit quasi instrumentum, Intellectus, quasi Artifex. Quemadmodum enim absque trutina examinare gravia, & levia, ac sine regula explorare recta, obliquaque non possumus, ita & res probare sine sensu In-

(a) 3. de an. 11. & de mot. an. 6.

tellectus non potest. Ex quo aliunde efficitur, ut Intellectus quidem dignitate, at Sensus prior ordine sit. Quid quod (a) Aristoteles quoque Sensus tanti facit, ut interdum dicat & Sensus esse Rationi præferendum, & impotentiam esse Menti, posthabito sensu querere rationem? Videri hic potest (b) Galenus Peripateticis accensendus, qui dum adversus Phavorinum Scepticis favente in pro Criteriis disputat, ac non semel comminorat *πρόνοιαν τε, καὶ νόον, Sensionem, & Intellectionem*, declarat Sensus, Intellectumque innata nobis esse Criteria, ac idem etiam perspicue docet, dum (c) Platonica Placita cum Hippocraticis comparans, fuisse quoque Hippocrate in eadem sententia ostendit.

Dicendi jam Stoici sunt, quos varios fuisse (d) Laërtius notat. Nam quantum quidem ipsi quoque Sensibus tribuerint, & (e) Plutarchus innuit, & (f) Cicero aperte describit; quantum ipsi etiam Intellectui observat D. (g) Augustinus ob eas, quas voluerunt ex sensibus deductas *έννοιας notiones*; verum Boëthius apud Laërtium, quatuor distinxit Criteria Intellectum, Sensus, Appetitum, Scientiam: quanquam quia Scientia ad Intellectum pertinet; Appetitus vero ad moralem considerationem spectans, loci hujus proprie non est; ideo videri potest Sensus, Intellectumque solum posuisse. De Chrysippo idem potest dici, qui cum Epicuri imitatione Criteria esse dixerit Sensus, & *αντιληψιν Anticipationem*, posteriore hac voce notionem intellexit rerum universalium pertinen-

(a) *de gen. an. 10. 8. Phys. 3.* (b) *de opt. doctr. 9.* (c) *lib. 9.*
(d) *lib. 7.* (e) *4. plac. 9.* (f) *4. Acad.* (g) *8. civit. 7.*

tem ad Intellectum. Soli Antiquiores non expesserunt Sensum, cum solam pro Criterio memorârunt Rectam rationem. Sed neque etiam Recentiores, Antipater, & Apollodorus, pro quibus Chrysippus quoque interdum facit, dum pro Criterio unico eam posuere quæ jam vocata à Zenone fuerat *καταληπτή φαντασία Comprehensiva*, seu *comprehendens Phantasia*. Ut cunque sit opinio haec de Comprehensiva Phantasia evalit valde celebris; quemadmodum ex Cicerone, & Empirico intelligitur; ac isto quidem potissimum, qui plurimus in explicanda hujusmodi Phantasia est. Summa est, ut cum Zeno censuisset universe Phantasiam esse quandam *τύπωσιν impressionem* in Animo, seu ut Sectatores expressius dixerunt, *εἰ τῷ οὐρανῷ in principe Animæ parte*, quæ Mens, seu Intellectus est; controversia statim inter Cleanthem, & Chrysippum fuerit de conditione hujus impressionis. Nam dum ob visam, v. c. rem quampiam externam, experimur ejus effigiem manere Animo impressam; voluit Cleanthes hanc impressionem secundum eminentiam, & depressionem intelligi, sicut dum sigillum imprimitur ceræ; Chrysippus vero esse potius alterationem quandam contendit. Cum variæ autem divisiones, speciesque Phantasiæ assignatae fuerint; tum illam speciatim, quæ Criterium futura sit, *Comprehensivam* esse debere censuerunt; & ut comprehensiva sit, debere esse *Probabilem*; alioquin enim non traheret Animum ad sui assensum. Debere & *Veram*, ut possit scientiam parere; alioquin enim esse posset inanis comprehensio; unde & illam definientes addiderunt, *procedentem ab eo, quod est*; quippe, cum ejus, quod nihil est, *veritas*, & *scientia* sit nulla. Quintian,

etiam, cum Phantasia ita imprimatur ab eo, quod est, ut tamen interdum vel congrue ad ipsam non fiat, vel non omnes impressiones proprietates habeat; vel quid obsistat, &c. idcirco dixerunt Phantasiam comprehensivam illam esse, quae est *impressa, & obsignata ab eo, quod est, & congrue ad illud, quod est.* Addiderunt autem entendum esse, ut talis Phantasia plane perficiatur, ut fieri germanum Veritatis Criterium possit. Attende iam quid Cicero, *Et hoc quidem*, inquit, *gestu conficiebat Zeno.* *Nam cum extensis digitis adversam manum ostenderat, Visum* (hac voce Cicero interpretatur Phantasiam) *inquietabat, hujusmodi est.* *Deinde, cum paululum* digitos *constinxerat, Assensus hujusmodi.* *Tum,* cum plane comprehenserat, pugnumque fecerat, comprehensionem illam dicebat (qua ex similitudine etiam nomen ejus rei, quod ante non fuerat, *κατάληψις* inposuit) *Cum autem levam manum admoveverat, & illum pugnum arce, vehementerque comprehenserat, Scientiam* talam esse dicebat, *cujus compotem, nisi Sapientem esse* neminem. Ex hisce jam intelliges id quod de Sphæro Stoico Laertius, & alii narrant. Cuius aliquando enim apud Ptolomæum Philopatora Alexandriae diverteret, exorto sermone an Sapiens opinaretur, necne: & negante Sphæro opinaturum (quippe habiturum ratam scientiam) redarguere illum Rex volens, Mala Punica cerea apponi illi tacite jussit. Sphæro autem decepto exclamavit Rex falsæ Phantasiæ eum assensisse. Ille vero se, quod ea essent mala punica, assensisse est inficiatus; sed quod esse punica mala foret verisimile. Differre enim inter se comprehensivam Phantasiam, & quod verisimile, sive *ἐνλογεῖν*, rationi consentaneum est. Taceo videri Potamoneum accessisse ad

Stoicos, cum apud (a) Laërtium duo Criteria statuit, unum *A quo*, puta τὸ ἡγεμονικὸν partem *Animæ principem*; aliud *Per quod*, puta τὸ ἀκεραιότερον *Quaratum, exquisitissimam Phantasiam*.

Superesset hic de Epicuro dicendum; sed res abunde præstata est circa ipsius Logicam, quippe quæ tota posita sit in Criteriorum explicatione.

C A P U T V.

Potest aliquam Veritatem signo aliquo innotescere; & Criterio dijudicari.

CÆTERUM, ut videamus paucis quid in hac tanta opinionum circa Veritatis Criteria varietate dici probabiliter possit; media quædam via inter Scepticos (quo nomine omnes Criteria tollentes complector) & Dogmaticos videtur tenenda. Nam, non omnia quidem, quæ Dogmatici se scire putant, revera sciunt, aut ad ea dijudicanda congruum habent Criterium; sed neque omnia etiam, quæ in controversiam vertuntur à Scepticis, ita ignorari videntur, ut non Criterium aliquod iis dijudicandis habeatur. Et quod pars quidein maxima eorum, quæ scire se Dogmatici putant, re ipsa ignorentur; nimisquam sape occurret occasio declarandi in Physicis, ubi beatis simus, si non quid sit verum, sed quid verisimile, consequamur. Existimamus videlicet magno esse deputandum lucro, si in hac tanta virium imbecillitate eo possumus assurgere, unde non ipsam quidein (seu Veritatis quasi corpus) sed vel tenuem quandam ipsius imaginem, sive potius um-

(a) *in Praefat.*

bram intueri possumus. Nam nihil quidem foret nobis aut pulchrius, aut expetibilius, quam quæ Natura in profundo, suisve illis recessibus posuit habere perspecta; sed cum eo intendimus vota, tam forte præposteri sumus, quam dum aut Avium instar volare, aut sistere florem ætatis concupisciimus, quo nihil esse jucundius, desiderabiliusque videatur. Nisi vero non nobis potius nobiscum habitantibus gratulandum interea est, quod nisi alas obtinuerimus, at pedes saltem suppetant, quibus quo expedit, sensim perveniamus, ac nisi naæti Imortalitatein sumus, eam tamen vitæ seriem, longitudinemque sumus consequuti, qua huic tamen præclaro Naturæ spectaculo, & quasi Theatro interesse, ac frui liceat? Nisi non & paratione magni ducendum nobis est, quod nisi admitti in ipsa quasi adyta Naturæ possumus; at possumus tamen quibusdam quasi sacris exterioribus interesse; quippe vel hoc nomine vana Veri inquisitio non est, quod quantulumcunque id sit, quo versus ipsam acceditur, id & pretii maximi sit, & maxime opere delectet: ut quisque proinde reputare debeat, illud sibi ista præsertim occasione insusurrari,

(a) *Non possis oculo, quantum contendere Lynceus;*
Non tamen idcirco contemnas lippus inungi.
Nec quia desperes invicti membra Glyconis,
Nodosæ corpus nolis prohibere chiragra.
Est, aliquò prodire tenus, si non datur ultra.

Quod autem pleraque ex iis, quæ controvertunt Sceptici, re ipsa sciri valeant; siveque & possit Ve-

(a) *Horat. lib. 1. Epist.*

ritas aliqua innotescere, & Criterium ad hoc di-
judicandum detur; id pervidendum paucis jam
est. Ac primum quidem Veritas qua de hic agi-
tur, non ipsa universe est Veritas Existentiæ;
quippe tametsi multa speciatim, existant, necne,
jure ambigatur; at generatim tamen esse, ex-
sistereve aliquid, injuria controvertitur. Nempe
quicquid Gorgias objiciat, verum tamen est, cer-
tumque, esse aliquid; & quod res per se mani-
festa sit tota ejus ratiocinatio appetit merus esse
cavillus. Certe, nisi aliquid foret, non veniret
illi in mentem inficiari aliquid esse; & nisi ipse
aliquid esset, non ita ratiocinaretur. Quare, &
qui audiunt, non sic fascinantur, ut arbitrentur
se esse nihil; nihil ipsum, qui loquitur, nihil ca-
tera, quæ interim ob oculos habent: & satis
aliunde sibi esse putant, si paralogismis, Sophis-
matibusque, Diogenis more, floccifaciendo ver-
ba, respondeant, ac forte etiam illud objiciant,
non est Amice, quod conquerare, si quis verber-
et, aut occidat te; quando verberat, aut occidit
nihil. Quinetiam nein non respondere ad Gor-
giæ argumentum possit, id quod existit, esse Ens,
& illud quidem aut æternum, ut priuum efficiens,
& juxta Philosophos etiam priua materies; &
neque sequi id quod infinitum est duratione, ex-
tensione quoque esse infinitum, qualem aliqui di-
cent Atomum; neque infinitum etiam extensione
cum fuerit, non esse ubique, potiusquam nus-
quam, ut puta mole corporea carens, qualis est
Deus ter Maximus, & juxta aliquos Inane: aut
ortum, non ex nihilo, sed ex materia, Entibusve
quibusdam, alio se habentibus modo: prorsus,
ut domus ex iis, quæ erant, sed non perinde

coadunata cimergit: sic nempe res quoque naturales exortum habent. Deinde neque Veritas, de qua agitur, ipsa est universe Veritas judicij, aut enunciationis; saltem enim verum, certumque est illum qui se loqui dicit, verum dicere; & cum se id facere judicat verum judicare. Esto vero non omnia, neque omni modo, homines cognoscant, aut dicant, cujusmodi sunt; dubio tamen procul bene multa sunt, quæ cujusmodi sint cognoscant, & dicant. Ecquis certe est, qui Sole exorto, ambigat vere & cognosci, seu judicari, & dici, sive enunciari, Solem exortum, lucere supra horizontem, creare diem, aliaque similia? Neque obstat quicquam ratio illa Gorgiæ; siquidem multa cogitamus, quæ non sunt Chimæræ, aut currus per mare translati; & dum res aliis effamur, non res ipsas, sed verba illas significantia eloquimur; quod hæc sit loquendi conditio, ut cum res vel coram addici, vel ore transire non possint, verba substituamus, quæ illas demonstrent, idemque præstent auribus, quod oculis datus, dum ipso intento easdem ostentamus. Atque hæc quidem dico speciatim ob Gorgiam, & si qui illi sunt similes; nam cum alioquin Sceptici vulgo admittant *τὰ φανόμενα apparentia*, seu *id quod res esse apparent*; ideo utramque veritatem circa id quod apparet, relinquunt, prout & apparentiam existere non dubitant (imo & existere rei quamquam sub apparentia non ambigunt, sed solum qualis ea sit minime sciri argumentantur) & vere enunciari, judicarique talem apparentiam exhiberi non controvertunt. Quare Veritas, qua de agitur, est occulta, sub apparentiis delitescens; requiritur videlicet, an cum per seipsum non patet,

teat, possit tamen signo sui aliquo innotescere ; & an sit in nobis Criterium, quo & signum percipere, & ex eo de veritate, seu re, cuius est, judicare liceat.

Prænoscendum est vero, quid, quætuplexque sit, quod soleinne fuit Antiquis appellare *Signum*. Universe itaque dici *Signum* potest, quod quidam à se diversum designat, aut significat ; seu mavis, id, quod notum cum sit, in alterius rei notitiam nos dicit : speciatim vero, ac prout hoc quidem loco accipitur, nihil aliud re ipsa est, quam quod vulgo *Medium*, seu *Argumentum* vocant. Tametsi enim tamen (a) Stoici, quam (b) Aristoteles esse Propositionem dicant, dum illi apud (c) Empiricum *Signum* esse Axioma definiunt, quod in sano, & vero coniuncto est antecedens, ac id detegit, quod est definens, ut in hoc coniuncto, *Si Sol lucet, dies est*, illud, *Si Sol lucet* ; signum enim est hujus, *Dies est* : Iste vero in Analyticis discrimen statuens inter rō ἐνὶς, id, quod verisimile est, & id, quod οὐπεῖον *Signum* dicitur ; postquam verisimile esse dixit propositionem probabilem, quia quod plerumque fit, aut non fit, est, aut non est, verisimile reputatur, veluti *amantes diligere*, aut *invidentes odisse*, tum subjicit, *Signum propositionem esse demonstrativam, aut necessariam, aut probabilem*, v. c. cum demonstratur, *mulierem uto gestare, quoniam habet lac* ; aut *Sapientem esse virum bonum, quoniam Pittacus talis est*. Tametsi, inquam, ii sic definiant ; non definit tamen *Signum esse Medium*, cum ut cunque sit proposition, sit tamen etiam coniunctæ propositionis pars ; nam illud quidem *Si Sol lucet* ;

(a) *Hypotyp.* (b) *z. adv. Log.* (c) *prior. uit.*

est perspicue pars propositionis hypotheticæ ; & cum dicitur *lac habere in mammis est mulierem concepisse* ; perspicuum est illud *lac habere in mammis*, esse pro subiecto, atque adeo partem hujusmodi propositionis. (a) Aristoteles porro in Rheticis, ea, quæ in Analyticis dixerat, veluti resumens, Signum distinguit in Necessarium, quod & *πιθανόν Indicium* appellari dicit ; & Non necessarium (seu Probabile) *quod*, inquit, *caret nomine* ; tametsi retenta generali voce dicitur Quintiliano *Signum*. Ac illud quidem esse vult, quod tanquam universale ad singulare se habet ; hoc vero, quod tanquam singulare ad universale ; sic enim, ex eo, quod universe ea, quæ lac habet concepit, necessario colligitur hanc, quæ lac habet concepisse ; & ex eo quod Pittacus qui Sapiens est, sit etiam bonus, probabiliter quidem, at non necessario tamen colligitur omnes Sapientes esse bonos. En vero ipsius, quem inox citavi Quintiliani locum, *Dividuntur*, inquit, *Signa in duas Species, quod eorum alia sunt, quæ necessaria sunt, quæ Græci vocant τεχμένα, alia non necessaria, quæ οὐχεῖα*. Cum subjiciat autem priora per omnia tempora, expendi ; *Nam*, inquit, *& coisse eam cum viro, quæ perperit, quod est præteriti* ; *& fluctus eſe, cum magna vis venti in mare incubuit, quod est conjuncti* : *& eum mori, cuius cor est vulneratum, quod futuri, necesse est* ; tum posteriora eadem esse cum iis, quæ Græci *ἐνέργητα* vocant (secus quam Aristoteles) dicens, ea esse definit, *quæ etiam si ad tollendam dubitationem sola non sufficiant, tamen adjuncta ceteris, plurimum valent*. Notandum autem (b) Ciceronem pro Tecmerio di-

(a) lib. 1. c. 2. lib. 5. c. 9. (b) in part. Orat.

cere, *Propriæ notæ argumentum, quod, inquit, non quā aliter sit, certumque declarat, ut sumus ignem*; pro dicto autem speciatim Signo, dicere *Verisimile, quod, inquit, plerumque ita sit; ut adolescentiam procliviorem ad libidinem esse*: Idque, cum Signa alioquin vocet ipsa facti vestigia; cujusmodi sunt, *telum, crux, clamor editus, titubatio, permixtatio coloris, oratio inconstans, tremor, &c.*

Cum hic autem agatur de Signo, quod est propriæ *τιμῆς*, quodque, ut (a) Aristoteles habet, *ἐδέει ποιεῖν scire faciens*, aiunt; idcirco subjicienda est, quæ est quasi illius propria apud (b) Empiricum subdistingatio. Ea supponit factam jam ante occultarum rerum, quarum veritas quæritur, divisionem; aliæ nempe natura occultæ, & aliæ occultæ ad tempus sunt: hinc enim Signorum alia *ἐδεικτικὴ Indicativa*, alia *τρομηστικὴ commonefactiva* dicuntur. Et Signum quidem Indicativum est respectu rei natura occultæ; non quod illam sic indicet, quasi ea potuerit unquam perspici, & sicutum cum ipsa junctum apparere, ut proinde argueretur, ubi esset signum, ibi esse & rem; sed quod aliunde ejusmodi sit, ut nisi res sit, esse ipsum non possit; atque idcirco dum ipsum est, rem quoque esse necesse sit. Talis sudor est respectu pororum in cute; quoniam licet pori conspicui non sint; est tamen sudor ejusmodi, ut nisi essent pori, per quos transirent interne extorsum posset, supra cutem non appareret. Talis est quoque actio vitalis respectu Animæ; talis Motus respectu Inanis (saltem ex Epicuro) aliaque id genus. *Commonefactivum* vero est re-

(a) 1. *prior. ult.* 2. *Hypot.* (b) 2. *adv. Log.*

spectu rei ad tempus occultæ; ejusmodi videlicet, ut cum constanter observatum fuerit cohædere cum re, quæ nobis fuerit evidens; ideo statim atque à nobis deinceps deprehenditur, admonemur rei, quæ esse debeat cum illo conjuncta. Talis est fūmus respectu ignis; lac respectu graviditatis; cīcatrix respectu vulneris accepti; aurora respectu Solis orituri; atque ita de cæteris. Quamobrem, cum de utroque hoc Signo esse agendum videtur; Sceptici tamen controversiam de Commonefactivo non inveniunt; quoniam agnoscunt illud ad vitam degendam esse utile; sed solum de Indicativo, quale dari nullum concedunt. Cum non videatur vero negandum, quin aliquod ejusmodi detur, ac detur simul aliquod, quo percipiatur Criterium; idcirco observandum est recte videri Epicurum apud (a) Empiricum dixisse, *αἰδηνὸν εἰναὶ τὸ οὐραῖον Σignum rem sensibilem esse.* Quia notum est enim nos aliquid Sensu, aliquid Mente percipere, & notitiam omnem, quam Mente habemus, ortum habere à Sensibus (quippe etiam Plato, dum contendit Scientiam nihil esse aliud, quam Reminiscentiam, excitari ipsam per ea, quæ Sensibus percipiuntur, docet) ideo præire Menti debet Signum quoddam sensibile, quo in rei latentis, nec Sensu perceptæ notitiam ducatur. Unde & fit, ut duplex in nobis possit distingui Criterium, unum, quo percipiamus Signum, videlicet Sensus; alterum, quo ipsam rei latentem ratiocinando intelligamus; Mens nempe, Intellectus, seu Ratio. Quippe & tametsi admittatur Sensus interdum esse fallaceum, sicque esse posse

(a) 2. *Adv. Log.*

Signum non tutum : attamen quæ sensu est superior Ratio sensus perceptionem emendare sic potest, ut Signum ab eo nisi emendatum non accipiat, ac tunc deum ratiocinetur, sive de re iudicium ferat.

Jam igitur posse rem quampiam latentem, veritatemve occultam Signo aliquo innotescere, vel ex allatis obiter exemplis declarari potest. Si quæratur enim imprimis, Sitne cutis tota continua, an porulis, meatulive innumerabilibus interrupta? prima quidem fronte continua judicabitur, quia neque oculus, neque manus poros in ea ullos deprehendit: at quia licet sensus discernere illos non possit, percipit tamen aliunde humorem, qui interne exsudet, madoremque exteriorius creet; idcirco Mens ex hoc humore, tanquam ex signo sensibili, esse poros ratiocinatur. Ratiocinatur, inquam, assumendo aliunde indubitata principia, seu propositiones, quas ex rebus item per sensum perceptis inductione collegerit, quasque in Memoriae promptuario conservet, in hunc, aut consumilem modum. Hic humor est corpus; nullum corpus abit ex loco in locum, quin transeat per medium; media hic interjacet cutis; debet ergo humor transire per cutem. At qui ipsa quoque cutis corpus est; & quia non possunt duo corpora in eodem simul esse loco, neque adeo potest unum corpus qua' aliud corpus est transire; non transiret sane, penetrarety humor per cutem, si totum quod cutis esse apparet, corpus foret. Necesse est ergo ut cutis sit quasi colum, sive cribrum; hoc est ejusce contexturæ, ut partibus suis corporea mole præditis foramina intercipiat, per quæ intercifus in guttululas hu-

humor transeat. Hoc igitur modo de re quæ occulta sit, seu quæ Sensus lateat, videtur constare. Affinis est Ratiocinatio, qua alibi deduximus & radios lucis corpuscula esse, & vitrum esse poris pervium; quatenus radiorum vitro allabentium, pars reflectitur, pars transmittitur; ac ii soli sunt reflecti censendi, qui in partes vitri solidas, corporeasve incident; ii transmitti, qui in partes vacuas, interceptosve poros incurruunt. Confirmantur hæc autem; quia multa ejusmodi sint, quibus etiam sensui manifestandis, temporis progressu subsidia quærantur. Ecce enim, exempli gratia, animalculum Acari in cute subnascens, percipiebat sensus, quasi simplex quoddam indiscretumque punctulum: Et quia tamen sensus apprehendebat ipsum moveri per se; ideo ex hoc motu, tanquam signo sensibili deduxerat ratio tale corpusculum esse animal; & quod motus progressivus testudinei instar foret, adjecerat debere illum quibusdam quasi currulis, pediculisque peragi. Et cum hæc tamen veritas occulta foret sensui, qui tale nihil perciperet; inventum nuper est Engyscopium, quo rem ita esse etiam visus percepit. Sic quæsitus fuerat, quid foret Galaxias, seu Lactea in Cælo nomen habens via. Deinocritus, de quo dictum est, quod etiam ignorando sciret; ex tenui illius albore, ut signo quodam sensibili, deduxerat nihil esse aliud, quam innumerabilem multitudinem stellarum creberrimarum, quæ per se seorsim inconspicuæ, pluriarum tamen junctæ luculæ eam effusi lactis speciem exhiberent. Ea veritas illi innotuerat; & sensui tamen immanifesta ad nostrum usque ævum manserat; quoisque videlicet nuper repertum Tele-

R *scopium*

scopium planum fecit rei se habere. Sed talia quidem complura sunt, quæ Priscis occulta cum fuerint, evasere jam nobis manifesta. Ecquis scit proinde, annon bene multa ex iis, quæ adhuc nos latent, quæque adeo sola intelligentia percipimus, futurum sit olim, ut subsidio aliquo à Posteris excogitando, sensui quoque perspecta fiant. Quis ante annos quinquaginta sperare ausus fuisset, ut stellulas, ex quibus est Galaxias discerneret visu? ut tam diserte Acari, quam grandis cuiuspiam animalis discerneret membra? Dicit Scepticus hac jam esse *enī τὸ φαινόμενον ex iis, quæ apparet*. Verum, antequam apparerent, erantne inimis vera, utcunque minus cognita, quam jam? Annon pari erant conditione, ac multa, quæ jam sola ratione cognoscuntur; hoc est non ex iis, quæ ad tempus occulta definitiunt, quibusque signa commonitoria tribuunt? Ecce igitur pari jure non habeantur vera plurima ex iis, quæ sola mente percipiuntur, quæque non magis patere ad sensum, quam illa olim poterant, valent.

Deinde, si hæreatur de aliquo corpore, sitne Anima præditum, annon? Sensus id quidem discernere, quasi in ipsam Animam intuendo, minime potest; at operationes sunt tamen, quas ubi sensus percipit, Intellectus ex iis, tanquam signis, subesse Aniūam dedit. Dices hujusmodi signum esse ex commonefactoriis: at ex eo saltem genere non est, quod non sit etiam indicatiorum, quatenus rei admonet, non quam cum signo junctam sensus unquam percepit, quemadmodum cum fumo ignem: sed quæ fuerit semper ipsi sensui impervia, eo modo, quo porci cutis, aut Acari pedes ante Engy scopium. Insta-

bis

bis forte non tam inquiri, anne Anima in corpore sit; quam quæ ejus natura sit, ut talium sit operationum causa; eo modo, quo non ambigitur, sit in Magnete vis ferri attractix, aut æstus in Oceano; sed qualia hæc sint, aut à qua sint causa. Verum, ut mittam quæ alias sunt hisce de rebus edifferenda, satis hic esto, non dici à nobis, omnem veritatem, sed aliquam saltem, quæ rei sit alioquin latentis, ipsive sensui non manifestæ, innotescere Menti posse. Afferimus autem Animæ exemplum; tum quia vitalis actio proponitur etiam ab Empirico, tanquam signum indicatorium; tum quia tametsi non tam ad naturam, quam ad existentiam Animæ pertineat; ipsius tamen instar veritas existentia, quam plerumque nosse operæ pretium sit declaretur. Cum enim inter cætera quæri videas, an Deus sit, existet in rerum natura? veritas existentia est, quam comprobare multum sit; tametsi non simul quid sit, quale natura Deus demonstretur. Cum sit porro ejusmodi Deus, ut cadere in sensum, magis quam Anima non possit; ut tamen esse Animam in corpore colligimus ex actionibus quæ in sensum cadunt, ac ita ejus propriis, ut, si ipsa non adesset, non forent. Sic esse in rerum natura Deum ex iis ejus affectibus sensu perceptis deduci possumus, qui esse ab alio, quam à Deo non possint, quique proinde nisi Deus in Mundo adesset, non observarentur; cuiusmodi est tantus Universi ordo, tantus decor, tanta amplitudo, tanta constantia, ut nisi à sapientissima, optima, potentissima, inexhaustissima causa esse valeat. Hæc alias fuisus; sed interim juvat uno verbo hic apponere, quod recitat

(a) Plinius. Appulerat Apelles Rhodum: non invento autem in officina Protogene, penicillo arrepto lineam miræ subtilitatis in rasa quadam tabula duxit, ac renunciare vetulam Protogeni jussit, qui illam duxisset, eum esse, qui Protogenem quæreret. Reversus Protegenes lineam intersecuit subtiliore alia, jussitque, si ille rediret, renunciari, qui interduxisset, eum esse, qui quæreretur. Rediens Apelles alia tantæ tenuitatis medianam intesecuit, ut Protegenes nihil hærens, quin à solo Apelle ea duci potuisset, quæsiturus hospitem devolârit in Portum. Refero hoc vero, ut innuam, quemadmodum Protegenes ex hoc signo non qualis quidem de facie foret Apelles novit; sed certo tamen certius adesse eum Rhodi intellecterit; sic nos ex hoc tanto, tamque absoluto Opere, quasi quodam signo non nosse quidem Dei faciem, seu qualis secundum se sit; at certo tamen certius intelligere adesse illum in rerum natura: quatenus istæ quasi ductæ in Universo lineæ ejusmodi sint, ut esse, nisi Opifici incomparabilis non possint. Afterimus deum in Anima exemplum, quoniam ex ejus actionibus, non modo quod sit, sed etiam qualis sit, seu quæ ejus sit natura, noscamus; ac tanto noscamus perfectius, quanto plura actionum genera innotescunt, ex quibus esse eam præditam pluribus proprietatibus, qualitatibusve intelligimus. Quippe natura cujusque rei non sic est habenda in indivisibili consistere, ut non latitudinem propriatum, attributorumve habeat, quorum quanto plura perspexerimus, & rem describentes extuleri-

mus, tanto exquisitus rem & nosse, & definire existimemur. Hujusmodi sunt, quibus v. g. Animam humanam intelligimas talem esse, ut per ipsam homo non modo vegetetur, sentiat, progrederiatur; verum etiam intelligat, ratiocinetur, admiretur, abstrusa rinnetur, alloquatur, rideat, Leges condat, Artes inveniat, &c. in quibus est sita Animæ natura. Quod si nosse præterea velis, cuius sit veluti coloris, texturæ, substantiæ, exspecta quoisque oculos habueris, perspicillaque ad hoc comparata. Addo vero, cum Demonstratio, (a) ex Cicerone, sit, *quæ ex rebus perceptis, ad id, quod non percipiebantur, adducit*; dici posse Animam etiam qualis sit demonstrari, ac proinde sciri, quatenus non prius percipientes qualis esset, ex perceptis variis illius functionibus, ad qualitatem, proprietatumque ejus notitiam perducimur. Scilicet alioquin parum est morandum, quod illa demonstratio, per quam (b) Aristoteles vult nos scire, procedere debet ex principiis primis, immediatis, per se, de omni, &c. siquidem talem demonstrationem proferre hactenus nullam licuit: & (c) Plato aliunde nullam esse scientiam definitione perfectiorem contendit: ut cum scire dicimus esse Solem omnium Siderum splendidissimum. Quinetiam Sectatores, & Interpretes Aristotelis sunt, ac nominatim (d) Themistius, qui non modo definitionum, sed primorum etiam Principiorum notitiam, scientiam propriæ dici defendant.

(a) 4. Acad. (b) 1. post. 2. &c. (c) in Theat. (d) in 1. post. cap. 4.

Subjunxiimus ex Epicuro exemplum, quo ille ex Motu, tanquam signo sensibili dari in natura interspersum rebus, seu corporibus Inane deducit; quatenus, nisi esset Inane intermixtum rebus, ne inchoari quidem posset ullus motus, quoniam quantæcunque diversitatis forent corpora, ex quibus Mundus componeretur, omnia ita forent compacta, ut una essent massa plane rigida, prorsusque inflexibilis, tanquam nulla parte habente quo vel reclinari, vel propelli posset, occupatis puta quoquo versum locis omnibus; sicque nihil esset, quod cedere locum, in quem aliud succederet, posset. Verum, ne in hoc immoremusr, quod suo fusius loco deducendum est: observare licet innumera esse, quæ pari ratione possint demonstrari. Mutat incessanter Luna facies pro sua cum Sole, à quo illustratur, configuratione: Ex hac mutatione, ut sensibili signo ansam habemus demonstrandi Lunam, quæ alioquin plana disci instar appareat, sphæricam seu globosam esse: utpote quæ nisi esset sphærica, eam mutationem non subiret, & talis existens, necesse est subeat. Sic ex eo quod ipsam pati Eclipsin non contingit, nisi in Plenilunio, quo tempore Terra interpolita præripere ipsi lucem Solis potest; & Solem, nisi in Novilunio, quo tempore Luna interposita eandem vicissim præripit Terræ; exinde, ut signo ostenditur, & interpositionem Terræ causam esse Eclipseos Lunæ; & interpositionem Lunæ causam esse Eclipseos Solis. Sic ab invento usque Telescopio, ex mutatione phaseon Veneris, & quia corniculata, maximaque appareat, cum retrograda est; plena, & minima, cum directa, demonstramus Venerein nunc citra, nunc ultra Solem nobis fieri;

fieri; quod Antiquiores quidem ex sola motus ipsius conditione monstrârant. Sic *Copernicus* ex viso Marte tantopere grandescere, cum Soli est oppositus; tantopere minui, cum proprius est Solis, argumentum duxit, quo moveri Terram probaret; quasi esset necesse videri Martem maximum, transeunte Terra proxime ipsum; & minimum Terra eum relinquente ultra Solem. Quam spatiiosus jam se offerret campus, si, ut ad Matheos species cæteras, sic ad ipsam speciatim Geometriam liceret nobis excurrere; neque radio fo-
ret, ac pulvere opus ad deducendum quibus ex signis tam evidenter in ea demonstretur, ex. gr. Omne Triangulum tres habere angulos duobus rectis pares: In Triangulo rectangulo Quadratum subtenæ æquale esse quadratis crurum: Inscripti cujusvis circulo quadrilateri angulos oppositos duobus rectis æquari. Circuli in sphæra maximi quadruplum esse superficie^m sphæræ: Cylindrum esse & superficie, & corpore sesquialterum sphæræ, cujus maximum circulum pro basi, diametrum pro altitudine habeat. Esse Conum trientem cylindri, & Pyramidem prismae eandem cum ipso basin, altitudine inque habentis. Esse omnem Parabolam sesquitertiam trianguli, cujus pariter eadem sit basis, ac altitudo. Lunulam constantem ex quadrante arcus circuli pro diametro habentis diagonum alicujus quadrati; & ex dimidio circuli, cujus diameter sit latus ejusdem quadrati, æqualem esse triangulo, quod pars quarta sit ejusdem quadrati; innumeraque alia id genus. Hæc certe declarari quidem, probarique paucis hoc loco non valent, sed indigitanda tamen visa sunt, ut cum ex se abstrusa sint, nemoque, priusquam audierit, facta-

factaque demonstratio fuerit, ipsa aut suspicetur, aut sibi persuadeat, insinuetur plurima esse, quorū occulta veritas signo aliquo demonstrari, ac innotescere valeat: exemplo scilicet istorum, quæ ex quo fuere adinventa, eam fidem merita sunt, ut nemo penitus de iis dubitārit. Et vide, ut ne Sceptici quidem ipsi ea inficiari audeant, sed vitiligent duntaxat circa Hypotheses, quas Geometræ pro signis, principiisve habent; ut sunt præ cæteris definitiones illæ, quibus Punctum esse dicitur, cuius pars nulla: Linea longitudo sine latitudine; Superficies latitudo sine profunditate; causantur nimirum nihil tali aut in rerum natura dari, aut etiam fieri posse, ut sit. Quanquam & Aristoteles suo jam tempore respondit lineam v. g. longitudinem dici sine latitudine, quod licet res longa simul lata sit, in ipsa nihilominus sola longitudo, non item latitudo spectetur; ut dum, quam sit longus paries queratur, neque quam sit latus omnino curatur; & quicquid adversus ipsum regeritur à Scepticis, ejusmodi sane non est, cui esse insistendum videatur.

At vero, inquies, ecquidnam responderi ad Modos illos à Scepticis inductos potest? Dici nimirum posse videtur, eandem quidem rem diversimode apparere, & variis Animalibus, & variis hominibus, & uni etiam homini secundum sensus varios, affectionesque varias (qui primi quatuor Modi sunt) verum, cum tam variæ Phantasiæ sive apparentiæ creentur; subindicari nihilominus esse in re, sive objecto, generalem aliquam causam, quæ iis omnibus præstandis sufficiat. Sicque, quantuncunque affectus conformes inter se non sunt; esse tamen duo aliqua, quæ & certa esse, &

pro-

probari, facto examine vera possint. Unum est *cæsa* in reipsa, sive objecto eadem, alterum diversa in facultatibus excipientibus *dispositio*: eo modo, quo, dum videmus Solem ceram emollire, & lumen indurare; idem ex parte Solis est calor, qui in utrumque corpus insinuatus effectum præstat; in utroque autem corpore diversa dispositio, humor nempe in cera pinguis, qui emoveri quidem, & quandantenus dissociari, sed ob tenacitatem tamen non plane secerni, exhalarique valeat, unde & tota massa mollefacta, seu etiam liquefacta maneat; in luto autem macer, qui defectu tenacitatis, non modo emoveri, dissociarique ab aridis, quibus est instus, partibus possit, sed ab ipsis quoque penitus dejungi, ac abire in auras, seu evaporari; unde & quæ supereft massa, arida, ac dura reddatur. Quare ex hoc fit, ut labor duntaxat supersit in uniformitate unius, & diffinitate cæterorum investiganda: id quippe si quis assequatur, nihilo censebitur minus & rei naturalis perspectam habere, & scientiæ proinde esse particeps. Quantumvis enim objiciatur, definiri exinde non posse cuiusmodi res secundum se sit, sed cuiusmodi hujus, illiusve respectu; dicitur tamen quid in se habeat, ut tale quidem respectu hujus, & tale illius respectu appareat; adeo proinde ut dici valeat & talis esse secundum se; & talis, ac talis respectu aliorum. Sic nimirum tametsi Sol mollefaciens dici, potiusquam indurans secundum se non valeat; dici tamen possit calefaciens secundum se, cum calorem fundat, qui pro conditione recipientium, ipsa emolliat, aut induret. Familiaris objectio est, præ cæteris, circa saporem qui eadem in re esse tam varius reputatur; sed

sed constare scilicet potest generalem causam saporum omnium esse Sal, si constet quidem omnia sale detracto insipida reddi; & quia Sal multiplex sit, varieque in mistis temperari possit, contingere posse, ut alia ratione temperetur in melle, alia in absynthio, & sic utcunque sit specialis cuiusdam saporis, utcunque præterea etiam varietatem pro varietate gustuum subeat. Potest quoque aliunde constare non omne palatum, neque omnem linguam eadem ratione conformari; si præsertim æquum videatur, ut quæ in fronte, naso, genis, & reliqua facie, corporeque toto diveritas est, eadem in palato, linguaque admittatur. Porro ubi in ipsis fuerit contexturæ diversitas, fieri non potest, ut idem Sal eandem affectionem in omnibus pariat. Cum enim corpuscula salis humore exsoluti, ipsique permisti suæ cuiusdam figuræ sint, ut declarandum suo loco est; necesse est, ut ea in ipsis organi meatulis recepta, qui meatuli quidem suæ quoque sunt figuracionis, gratum sui sensum efficiant, ubi admittentur in meatulos consimiliter figuratos, quibusque idcirco leniter coaptentur; ingratum vero, ubi in alios, quos ob aliam figuracionem suis illis angulis, non demulcent, sed dilacerant potius. Quare & exinde constabit, quî fiat, ut ex una, eademque causa tanta generetur apparentiarum diversitas. Quod idem constat esse dicendum de odoribus, de coloribus, de sonis, & cæteris; quanquam hæc omnia pendent ex iis, quæ in Physicis sunt ex professo edifferenda. Satis hic esto non posse quidem eam qualitatem, quæ uni appareat, ipsissimam dici, quæ sit in objecto, cum aliæ aliis apparent, quæ idem juris sibi vendicarent; verum dici

dici posse objectum esse revera uniusinodi, & varias apparentias suam habere in iis, in quibus creantur, facultatibus existendi necessitatem.

Ad consequentes Modos quod spectat, idein proportione potest responderi. Siquidem positio, intervallum, locus, admistio, constitutio, quantitas, raritas, frequentia, & quæcunque hujusmodi sunt, non obstant, quominus res ipsæ in se sint revera res aliquæ, & necessitate quadam Pbyfica creent has in illis, in ipsis illas apparentias. Potest autem necessitas hujusmodi non ignorari, & causæ cur hæc, aliave sic appareant, cognosci; adeo ut possit aliquid certi, verique obtineri, ac sciri. Quippe illud exempli causa de varietate colorum pendet ex cognitione causæ generalis colores creant, quam si esse lucem constiterit, congruum evadit, ut pro variis lucis gradibus, reflexionibus, refractionibus, admistionibusque umbrarum, varietatem apparentiarum coloris in oculo faciat. Et sane vel illa varietas colorum, quæ interventu prismatis, triangulive illius vitrei, quod præ omnium manibus, quid res sit, non obscure insinuat: Cum exhibiti enim per ipsum colores neque in rebus sint, neque in ipso vitro, neque in medio aëre, par est illorum speciem creari solum in oculo, oculumque iis affici quatenus lucis radii ex rebus objectis reflexi eam refractionem in vitro patiuntur, cum qua allabentes oculo, talem in ipso impriment speciem. Et quia res ipsæ remittere radios à suis usque superficiebus consimiliter refractos ob corpusculorum, ex quibus sunt contextæ, configurationem possunt; nihil vetat colores, qui in rebus apparent, inde apparere; sed & hæc dicenda suis locis, quemadmodum

admodum uberioris, ita & magis perspicue sunt. Sic ratione etiam Intervalli necessitas est, quæ efficiat ut res magna, parva, quadrata, rotunda, &c. appareat. Cum unaquæque enim res visibilis diffundat circumquaque ex sua superficie, ipsiusque partibus radios, quibus in oculum incidentibus conspiciatur; efficitur, ut quo plures radii allabuntur ad oculum, eo plures rei partes repræsentent, sive res quasi ex partibus pluribus constans appareat major; quo pauciores, eo quoque partes rei pauciores repræsententur, sive ut ex illis solummodo constans, res appareat minor: Et quia radii in orbem fusi prope confertiores sunt, pluresque in oculum incurront; procul sunt rariores, ac ideo pauciores pertingunt ad oculum, hinc sit ut res prope, quasi ex partibus pluribus constans major appareat; procul, quasi ex partibus paucioribus, minor videatur. Adde quod, cum situs oculi is sit, ut totum simul Hemisphærium, ex variis constans visibilibus, quorum propiora pro sui mole remotiora tegant, conspiciat; tanto res semper videtur major, quanto hujus hemisphærii majorem partem occupat, tanto minor, quanto minorem; occupat autem prope majorem, quia plura visibilia ulteriora occulit; & procul minorem, quia quo magis dissipata sit, eo plura ex illis reguntur. Neque secus vero evenit, quod Turris & procul quadrata, & procul rotunda, terrene appareat: siquidem radii qui ex angulis, faciebusque prope adveniunt, & sunt numerosi, & partes inter se distantes cum interpositis distincte referunt; & propter sui brevitatem distantiæ ab oculo diversitatem sensibilem faciunt; qui vero procul, & sunt pauciores, & partes alioquin inter

se distantes, quasi conjunctas, intermediis scilicet quasi suppressis exhibent; & propter sui diversitatem, eam qua ab oculo partes distant, diversitatem insensibilem reddunt. Ex eoque fit ut contenta extremis turris superficies indiscretis angulis, uniusmodi appareat. Verum hæc suis locis fusi; cum & hic sufficiat eam Sensuum fallaciam, quam ex hisce, & similibus experimentis causari mos est, non obstare, quo minus veri, certique nosse quidpiam liceat. Prætereo nempe videri posse controversiam de nomine, sitne aliqua in Sensu fallacia, annon? quatenus qui non esse dicunt, intelligunt Sensum non falli, quia non judicet, definiatve qualis res sit, sed apprehendat solum eam, quæ in ipso creatur, rei apparentiam: Qui esse tuerintur, rem ita accipiunt, quasi Sensus apprehensione sua occasione sit Intellectui, quare fallatur. Unde & dicendum videtur, non ipsum propriæ Sensum esse, sed Intellectum qui fallitur; & dum fallitur, non Sensus esse, sed Intellectus ipsius culpam, cui ut dominanti, superiorique facultati incumbet, disquirere quænam ex variis, quæ in Sensu creantur (& singulæ quidem suam habentes, cur tales creantur, necessitatem) apparentiis, rei sit conformis, annon, priusquam qualis res sit pronunciet. Hac de causa, ipse quoque Epicurus, ut superius retulimus, jubebat, facta aliqua per Sensum apparentia ~~ωρομενα~~, *exspectare*, sustinereque, seu differre judicium, quoque omnibus sublati, quæ germanæ notitiae obstare possent, impedimentis, de re, evidenter constaret. Quod profecto non observetur, multa evadent certa, ac indubia, & de quibus verum proferre judicium possit; veluti

Turrim esse quadratam, ubi proprius accesseris; baculum esse re ipsa rectum, ubi ex aqua eductum in aere totum constitueris; ac ejusmodi consumimilia. Cætera quæ ad hos spectant Modos, paris sunt rationis cum iis, quæ circa superiores sunt dicta. Sane decimus etiam ille, qui *Moralis* est, ea continet, quæ ut plurimum pendent ex *Physica* causa, principioque illo, quod primum sit *Animum* sequi temperamentum corporis; exinde enim consequens est, ut temperamentis adeo diversis existentibus, diversa etiam placeant, nec omnibus eadem probentur.

Tres illi ad decem adjecti Modi ad generalem argumentandi, impugnandi formam spectant. Ad eos vero dici universe potest, cum objicitur, v. c. *Veritatem*, *Signum*, *Criterium*, *A quo*, *Per quod*, & *Secundum quod* nullum dari; quia qui dari dicit, aut sine demonstratione, aut cum demonstratione id facit; utrovis autem modo, &c. imprimis quidem, habere nos demonstrationem aliquam, nisi illam Aristotelicam, aut quæ præviā *Signi*, *Criterii*, similiunque disquisitionem ad amissim exigat; at talem certe, qualem vulgo homines omnes bene affecti; cordati, ac intelligentes admissuri sunt proportione consentanea, & cui, nisi contradicendi animo contradici non possit. Niunrum in illa perstandum videtur, neque aut abeundum in infinitum, aut Dallelus extimescendus, aut curanda cætera, quæ subtilitate potius, quam stabilitate urgentur. Quæritur, exempli gratia, an sit quidpiam verum? Respondeatur esse, ac ut tergiversatio præoccupetur, additur, hujusmodi esse, v. c. dari in cuto poros. Rogant an sine demonstratione, an cum demonstratione

stratione id dicatur? Respondetur, cum demonstratione, & ea quidem, quæ est ante allata. At hæc demonstratio aut vera est, aut falsa? vera, respondetur. At hoc est probandum, & demonstratione quidem, quæ alia indigeat, ac rursus alia in infinitum. Sed totum negatur; quia demonstrationis, per quam probatur dari poros, veritas per se elucessit, hoc est ex iis constat propositionibus, quæ sunt per se notæ, quasque Intellectus respuere non posse; unde & in ea consistendum sit. At Dallelus est; quoniam, an sit quidpiam verum, quæritur? Sed esse Dallelum negatur; quia & verum aliquid, poros nempe dari, & hoc comprobatur, non ex eo, quod pori sint; sed ex eo, quod nisi sint, necesse sit duo corpora in eodem simul loco esse. Sic dum quæritur, utrum signum aliquod detur? Respondetur dari, & in exemplum statim assertur existentia pororum transfusatio. Dum instatur vero, an id cum demonstratione, aut sine demonstratione dicatur? Respondetur dici, ac probari ipsa experientia, ad quam nulla sit demonstratione opus. Et cum dicitur, licere & neganti afferere oppositum; respondendum, ut ille volet; videat modo an experientiam suffragantem, an refragantem habeat. Pari autem ratione, dum quæritur, An detur Criterium? Respondetur, dari, & exemplum assertur Criterii, v. c. per quod, Intellectus, neque opus est, ut aut abeat in infinitum, aut incidatur in Dallelum. Et cum urgetur in ista tanta Intellectuum diversitate, non constare cui standum sit; respondendum illi, qui omnibus expensis, eam rationem afferat, cui contradici jure non possit, cuiusmodi est illa circa pororum existentiam.

tiam. Dicere deinde juxta hæc universæ licet, demonstrationem non adhiberi, neque esse necessariam, cum res sunt adeo evidentes, ut enunciatione sola opus habeant; ut sunt non modo res singulares, quæ sensibus patent, experientiaque approbantur; sed propositiones etiam generales, adversum quas nulla afferri potest instantia, ut sunt Axiomata ad quæ demonstrationes Mathematicæ reducuntur, Omne totum sui parte est majus; Si ab æqualibus æqualia demas, quæ remanebunt, erunt æqualia, cæteraque ejusmodi. Dum urgetur vero, eum, qui non demonstrat, sed simpliciter aliquid enunciat, non mereri fidem; ac posse juxta hypotheticum modum contrarium supponi, enunciarique ab eo, qui contra insisteret, tuerique volet oppositum: perspicuum est, posse id quidem in rebus dubiis, & in quibus neque experientia neque aut convincens, aut consentanea ratio succurrit; at nisi temere in cæteris non posse; in quibus tamen si ille supponere, enunciareque oppositum perficit; subit usurpare (a) Lucretianum illud

*Hunc igitur contra mittam contendere causam,
Qui capite ipse suo insistit vestigia retro.*

Sed & ut paucis rem totam complectar, usurpare, attexereque hic juvat locum (b) Senecæ, qui totam hanc de Veritate, Criteriisque Tractationem quasi Anacephalæoli concludat. *Audi, inquit, quantum mali faciat nimia subtilitas, & quam infesta Veritati sit. Protagoras de omni re in utramque partem disputari posse ex aequo; & de hac ipsa, an omnis res in*

(a) lib. 4. (b) Epist. 83.

utramque partem disputabilis sit. Nausiphanes ait, ex his, quæ videntur esse, nihil magis esse, quam non esse. Parmenides ait, ex his, quæ videntur, unum esse universa. Zenon Eleates omnia negotia de negotio dejecit, ait nihil esse. Circa eam fere Pyrrhonii versantur, & Megarici, & Eretrici, & Academici, qui novam induxerunt scientiam, Nihil scire. Hæc omnia in illum supervacuum studiorum liberalium gregem coniice. Illi mihi non profutram scientiam tradum; hi spem omnem scientiæ eripunt. Satis est, supervacua scire, quam nihil. Illi non præferunt lumen, per quod acies dirigatur ad verum; hi oculos mibi effodiunt. Si Protagoræ credo, nihil in rerum natura est, nisi dubium. Si Parmenidi, nihil est, præter unum. Si Zenoni, ne unum quidem. Quid ergo nos sumus? Quid ista, quæ nos circumstant, aliut, sustinent? Tota Rerum natura umbra est aut inanis, aut fallax. Non facile dixerim, unum magis trascar illius, qui nos nihil scire voluerunt; an illis, qui ne hoc quidem nobis reliquerunt, Nihil scire. Tantum Seneca.

CAPUT VI.

Quid Logica ad Veritatem, cuius gratiâ est excogitata, conferat?

SUPEREST, ut cum Veritas, quæ disquiritur, dijudicaturque, habeatur finis Logicæ, per videamus paucis, quid sit operæ, quod ad id præstare, conferreque Logica possit. Rem porro iam semel, iterumque insinuavimus; cum alio modo Logicam, alio Physicam, cæterasque Scientias circa Veritatis investigationem diximus versari. Physica nimirum, cæteræque Scientiæ ita ex professo

fesso circa suam quæque materiam occupantur, ut quid in ea sit verum perscrutentur; Logica vero singulis præt, quandamque veluti faceim præfert, quatenus præcepta generalia tradit, Regulasque omnibus communes, quibus si utantur, à Veri inquirendi via non aberrent; aut ubi aberraverint, tum sui erroris admoneantur, tnm restringentem viam instituant. Hac ratione interim constat Logicam ut generaliorem, sic quodammodo superiorem omnibus Scientiis haberi posse; neque mirum esse si (a) Plato illam omnium quasi apicem, fastigiumque habuerit; & non modo quidem, quatenus species Theologiæ est, sed quatenus etiam præcepta definiendi, dividendi, &c. tradit. De hac certe (b) Proclus, ex mente (c) Platonis Mathematicarum occasione loquens, *Totum, inquit, illarum orbem complectitur, viresque ipsis à se varias perficiendi, judicandi, intelligendi suggestis; resolventem puta, atque dividentem, definientem, & demonstrantem, quibus Mathematica adjuta, alia per resolutionem, alia per compositionem invenit; alia dividendo, alia definiendo explanat; alia eorum, que inquiruntur per demonstrationem deducit.* Hæc ille prosequitur fusiis; ac deinceps quoque in (d) Euclide speciatim (quem & fuisse vult (e) Platonicum) declarat, dum usurpasse ipsum docet *Syllogismorum omnis generis modos, alios à causis fidem habentes, alios à certis notis profectos, omnes vero invictos, certos, & ad scientiam accommodatos: insuperque omnes Dialecticas Methodos, dividentem in specierum inventionibus; definientem in rationibus essentiaib; demonstrantem (seu componentem) in iis,*

(a) 6. de Rep. (b) lib. 1. c. 14. (c) in 1. Euclid. (d) lib. 2. c. 4. (e) cap. 5.

quæ à principiis ad quæsita fiunt, progressionibus; resolventem in iis, quæ à quæsitiis ad principia regressionibus; conversionum quoque varias species, &c. Quæ idcirco commemoro, quoniam bonam eorum partem conticent, de quibus Logica dat præcepta. Non sane, quod non sint eximii aliqui Matheinatici, qui absque studio Logicæ & Euclideanæ demonstratio-nes, & quæ traduntur cætera in hoc Scientiarum genere calleant; sed quod, cum præter Naturalem, aliqua etiam, quam sibi propria pariant ob-servatione, Logica indigeant; longe esse videa-tur facilius, ac tutius Logica præeunte & dis-quirere, & assequi omnia; & maxime ea, in qui-bus plerumque defectu notitiae Regularum con-sequutionis Paralogismi committuntur. Logici nempe solius est, ratiocinii propositiones sic re-texere, ut qua vitium lateat, & quæ causa sit hal-lucinationis deprehendat; quippe quid ex qua-que posito sequatur aut non sequatur, proprio ex studio sciens. Quoniam vero Logicæ est munus, ut Regulas quasdam generales tradat, quæ ad ha-benduim veram, ac legitimam de rebus notitiam conducant, ac aliunde sint tam variæ superius enumeratae Logicæ; requiri potest quænam ex illis conducedentissima videatur. Ut res autem possit quodammodo expendi (arduum est nempe rem definire; quod singulæ se tueantur magnis, cele-bribusque Authoribus, qui certis consiliis, eas, quas sunt sequuti, vias delegerunt) revocari in mentem possunt quatuor illa summa totius Lo-gicæ capita, quæ initio attigimus, quorumque occasione Regulæ sint tradendæ. Quia enim Lo-gica visa est posse definiri Ars bene cogitandi; deduximus cohærenter id quod dicimus *Bene cogi-tare*

pare videri quatuor ista complecti, *Bene imaginari*, *Bene proponere*; *Bene colligere*; *Bene ordinare*. Quare & si bene cogitare atque adeo ad Veritatem collimare tot modis contingit, intelligi exinde ut cunque licebit, quatenus ad rem faciant, vel non faciant, quæ in variis illis Logicis traduntur.

Ac primum quidem illa Zenonis, Eleaticave Logica, nihil deprehenditur habere, quod per se ad bene imaginandum, propositionesque texendum conducat. Nam omnis quidem consequutio, colloquutio, contentio, quæ tria illa complecti-
tur, earum rerum, de quibus est, habitas ideas, factasque ex ipsis propositiones supponit; at qua ratione illæ haberi, istæ fieri, ac veræ, ac legitimæ sint, cum secus esse plerunque soleant; id tradi-
stis opera prestitum. Quod superest autem, varia quidem illæ consequitionum species, spectare ad bene colligendum, ordinandumque videri pos-
sunt; at reipsa parum est bonæ frugis, quod eli-
cere inde liceat, præter generale Præceptum, *Vi-
dendum esse quid ex aliquo consequatur, vel non consequatur*. Quippe qua alioquin ratione procedendum sit, ut unum ex alio consequi probetur, vel non conse-
qui; atque idcirco quemadmodum instituendus Syllogismus sit; nullatenus est à Zenone ostendum. Idem est proinde de Dialogistica, collo-
quutriceve Logica dicendum; siquidem ne aliud colloquendo dicitur, quam quod quisque prius cogitaverit; neque, seu interrogans interrupte seu continenter, ac una serie argumentum pro-
ponat, non est operæ prestitum dare regulas, qui-
bus illum recte instituat, quo respondens legit-
imum de eo ferre judicium possit: & Zeno tamen
tale nihil fecit. Ad Contentiosos Syllogismos
quod

quod spectat ; cum de iis, nisi ex accidenti, & quatenus solvendi sunt, agere Logica non debat ; ne ii scilicet obtinendæ Veritati obstaculo sint ; videtur tamen Zeno illos per se, ac primo spectasse ; prout tales quidem Syllogismos texuit ; at retexendi tamen, seu solvendi Artem non docuit. Quinetiam celebris contentio, quæ inter ejus imitatorem, Artisque propagatorem Protagoram, ac Euathlum discipulum instituta, ejusmodi fuit, ut in diem longissimum dilata à Judicibus, in judicata etiamnum maneat.

Nec secus vero de Euclidea, Megaricaye Logica videtur esse judicandum ; quippe cum tota Eristica, contentiosave sit, vix quicquam in ea reperias, quod Logicum sit ; tale scilicet, ut ad bene cogitandum Mentein instituat. Tota certe illa Sophisticorum Syllogismorum congeries, non eo pertinuit, ut Mens ad verum aspirans expedite procederet, sed potius ut quibusdam quafi pedicis irretita distineretur. Esto vero, illi subtile quidpiam præ se ferant, at nihil tamen aliud, quam gryphi ad divinandum propositi sunt ; totaque adeo hujusmodi Logica & Iudicra est, & agyrtas potius, circumforaneosque decet, quibus ludo est acetabulis fallere, plebique admirationi esse, quam homines serios, & graves, qui expetitam Veritatem citra ambages, argutiasve deimonstrant. Ac si saltem Euclides, Eubulides, aut aliis ex eadem familia Artem tradidisset, non tam profecto implicandi, quam explicandi, si quando forte occurrerent Sophismata : tum quidpiam Logicum præstitisset : At illi videntur nihil aliud voluisse, quam hoc genere argutandi inclarescere, Artemque suam sibi habere ; si in ipsis tamen aliqua

præ-

præter communem solertiam hisce nugamentis exercitam fuit. Ad eandem Sophistiken spectat, quod Euclides non tam sumptionibus, quam conclusionibus instabat. Quippe licet fieri interdum id possit, tum nimirum, cum adeo sunt consequentes perspicue, ut fallere respondentem non valeant; at plerumque tamen captiosius nihil est, propter mutationem insensibilem qua potest ex vero transfiri in falsum. Quo sit ut & modus arguendi probari universe non possit; & ut probetur danda præcepta sunt, quibus agnoscat, quæ & quomodo dispositæ subintelligantur sumptiones, ex quibus singulæ conclusiones sequuntur. Unicum exstitisse Euclidis Logicum præceptum videtur, cum docuit scilicet non esse argumentandum à simili. Quanquam, cum id haberi possit, quasi monitum, nec reputemus tale argumentum quidpiam invicte demonstrare, penitusve confidere: at non tamen quasi præceptum, quo ab illò prorsus abstineamus. Siquidem tametsi quod simile est, aliud sit ab eo, quod inquiritur, hoc tamen illius instar exploratur; & quod similibus similia convenient, hoc illius instar aut esse, aut fieri intelligi potest. Et sane is unicus est declarandis res occultas modus, quem à Philosophia si exemeris, oculos quasi effoderis: quod potest ut cunque intelligi ex eo, quod est ante dictum de poris, qui in cute sint, foraminum instar, qui in cribro, aut colo. Scilicet non alia ratione res aut delarari, aut intelligi melius potest.

Hinc Plato sane melius, cum cæteras inter Inductionis species, eam, quæ à simili fit, probavit. Sed de tota ipsius Logica ut quidpiam adjiciam, cum ea complexa tuin de fine, tum de via ad finem

nem scientiam fuerit, & scientia de fine eadem reipsa cum Theologia exstiterit, contemplatio nempe de Deo, qui sit primum Ens, Idea boni, ipsum Bonum, ipsum Pulchrum, &c. videtur scientia de hoc fine excedere Logicae metas: siquidem Logica ex se Scientia est, seu Ars generalis, & non modo Theologicæ, sed cæteris quoque inserviens: ac debet idcirco intra fines generales se continere, non vero excurrere, fierique ad ullius specialem materialm affecta; ne si ad unam fuerit, idonea ad alias non sit; aut si sit, non tam ipsa ad omnes instrumentum sit, quam una omnium rerum scientia. Ex quo sit, ut etiam quatenus est scientia de via, non tam esse debeat de speciali via ad contemplationem Theologicam, quam de generali, ac ducente ut ad Theologicam, ad Physicam, ad Mathematicam, ad Politicam, ad quamlibet aliam. Hoc vero ut mittam, Logicum est, & ad bene imaginandum, proponendumque pertinens, quod apud Platonem de Ideis, deque divisione, & definitione habetur. De Ideis, inquam, non quales sunt sane in Mente Divina, sed quales ipsi nos, occasione ex rebus sensibiliibus sumpta formamus, ac in Mente habemus; & juxta quas res, quæ per ipsas representantur, definimus, dividimus, ac prout cohærent, dejunctæve sunt, enunciamus. Logicum quoque, & ad bene colligendum, ordinandumque comparatum est, quod ut de Inductione, sic & de Analyti multiplici habetur: Quanquam ista ex usu potius, praxique, & exemplis apud Platonem obviis eruuntur, quam ex ulla speciali Arte, quæ fuerit ab eo tradita; ut occasione ejus, quam Alcinous concinnavit, monuimus; cum & idem sit de eo dicendum, quod apud

apud Platonem quidem varia leguntur Sophisimata; non item vero Ars generalis, qua retexantur.

Unus itaque Aristoteles fuit, qui Platonis, aliusque succedens eam curam se dignam assumpsit, ut quæ Logici essent argumenti tum feligeret, tum in unam Artem præscriptis quibusdam Regulis, formulisque coadunaret. Nam primum quidem ad bene imaginandum facit *Categoriarum* liber. Sive enim illum ut Logicis adnecteretur, conscriperit, sive alio spectaverit; saltem prout res in classes distinguit, tum earum confusione tollit, quod Plato censebat, divisione fieri; tum qualis sit, cujusque rei idea habenda insinuat, quod ille censebat definitione explicari. Liber de *Interpretatione* perspicue ad bene proponeandum spectat; quoniam de Propositionibus est totus. Libri autem *Analyticorum* ad bene colligendum sic spectant, ut ad bene ordinandum, seu de Methodo nihil quidem expresse contineant, sed Ramus nihilominus ex ipsis sua illa celebria *De omni, Per se, Universale primo* deduxerit. Quanquam de Methodo quicquid sit; negari profecto non potest, quin Aristoteli ea debeatur, quam sibi haberi gratiam postulat pro adinventa, ac tradita à se Syllogismonum Arte. Scilicet nemo ante ipsum aut obser-vārat, aut docuerat necessitatein Conclusionis ex eo pendere, quod in appellatis *Præmissis* vocata Extrema sint conjuncta cum Medio ubi illa Affirmativa est; aut uno conjuncto, aliud sit de-junctum, ubi est Negativa. Ac videri quidem potest hujusmodi Ars fuisse aliquanto intricatius, obscuriusque tradita, & aut inutilium rerum com-mistione, aut utilium repetitione lectu importuna, tædiosaque facta; sed hoc condonandum affectui,

quo

quo Artem studuit ut invenire, ita simul perficere, nihilque ex ipsa relinquere intactum. Ad *Topicos* libros quod spectat, ii quasi ex abundantia sunt, spectantque ad praxim, ad vulgarem potissimum persuasionem accommodati; ac tum ad bene enunciandum, ob Axiomata, Maxima et propositiones, quas continent, conferre non parum videntur; ac ad bene etiam colligendum, quod ex hujusmodi Maximis, quasi antecedentibus positis, quæ sint consequentia manifestum fat. Id minus probandum videtur, quod præcepta in ipsis ad cavillandum traduntur; nisi forte excuses, quod qui cavillari ipse noverit, cernere aliorum cavillos possit. Neque secus est de *Elenchorum* libris dicendum, quatenus præcepta quoque continent, quibus Sophista ad fallendum utatur. Nam quod alioquin tradatur unde contexantur, & qua ratione sint retexenda Sophisinata; id non sane vitio, sed laudi vertendum.

Stoïcorum Logica multa aliena habet, ut sunt ea præsertim, quæ ad Grammaticam, Rhetoricaeque attinent, quæque utcunque ignorari à Logico non debeant, supponenda tamen sunt, & ne omnia tractanda ab omnibus sint, suis Artificibus relinquenda. Taceo interim quæ de illis docent, quæque non modo à (a) Plutarcho notantur, ut cum de Chrylippo verba faciens, *Ille*, inquit, *de conflictu vocalium loquutus, ipsum non modo negligendum ait, sed & obscuritates alias admittendas esse, & defectus orationis, atque adeo Solæcismos, quos alii turpes existimant*; verum etiam (b) Seneca, qui ex eorum familia fuit, ut dum, *Dissilio risu, inquit, cum mihi*

(a) *de com. nor. adv. Stoic.* (b) *Epist. 113.*

propono Solæcismum *Animal* eſe, & Barbarismum, & Syllogismum, & apas illas facies tanquam pictor assigno. Hæc dispiciamus attractis supercilios, fronte rugosa. Non possum hoc loco non dicere illud Cæcilianum, O tristes inep-tias! ridiculæ sunt. Quæ Logica porro illi tradiderrunt, fuere imprimis ea, quæ multa habuere de Phantasia, prout eo nomine nihil aliud, quam menti ideam, imagine invenire intellexerunt, & ad bene imaginandum esse eam voluerunt καταληπτι-
κῶν comprehensivam. Fuere & ad bene enuncian-dum, quæ multa habuere de Axiomatibus; & ad bene colligendum, quæ longe plurima de Ratio-nibus, seu Hypotheticis Syllogismis. Objicit tamen illis (a) Cicero, quod sua illa Logica utentes, nihil aliud, quam *ossa nudarent, spinas vellerent, contortius concluderent, dicerent squalidius, ratunculis ute-
rentur, & sunilia*; & citatus (b) Plutarchus, quod eſet quasi *Polypi acetabula sua per Hiemem vorantes*: quasi ipso-rum Logica suis sola inventis pasceretur, neque extra ipsam ullus eſset præceptorum usus, ac ne-cessere proinde foret intra ejus fines consumi quic-
quid intra eos nasceretur. Tametsi hoc videtur posse maxime de parte Logicæ residua, quæ eſt de Sophismatibus, dici, quorum occasione (c) Lu-cianus causatur, illos nihil aliud, quam sibi mutuo affin-gere *Cornua, facere Crocodilos, nihilque habere aliud, quam misera verbula, & interrogatunculas hujusmodi, quibus Mentes pascant*. (c) Themistius vero ubi recensuit illorum *Ouidas, Obvelatos, Dominantes, Cormutos, quæ molesta ait, & importuna Sophismata, quorum intelligentia difficulter fit, & notitia inutilis, loci illius instar, cui*

(a) 4. Acad. 2. & 3. Tusc. loc. cit. (b) in Diog. & poll. in *Sympos.* &c. (c) *Orat.* 24.

Mide plaustrum fuit alligatum, eos Philosophos dici indignatur. Ac ne memorem (a) Senecam, qui illos propterea pluribus acriter objurgat, refero solum (b) Quintilianum paulo benignius rem interpretari, dum Oratorem futurum non dehortatur ducendum per exquisitas ambiguitates, Non quia, inquit, Ceratinae, aut Crocodilinae possint facere sapientem; sed quia illum ne in minimis quidem oporteat falli.

In Epicuri Logica tale nihil fuit reprehensum; nempe cum sola Veritas ipsi pro scopo haberetur; nihil omnino habuit de texendis fallaciis; sed exegit solum, ut quisquis loqueretur, oratione uteretur aperta; ac nisi faceret, Auditor eum compelleret ad clare loquendum (c). Quare & non fuit sane adversus Sophistas, ut illi objectum est inermis; quando nullus esse potest generalior, præclarior, ac tñtior exarmandi Sophistas modus. Cæterum ex illa ad bene imaginandum pertinent ea, quæ de Phantasia, factave per sensum apparentia habet, quæque de Anticipatione, quatenus aliud nihil est, quam rei imago, ideave residens in Mente. Itemque ad bene enunciandum, quod cohaerenter de opinione docet, quatenus non statim de quaque Phantasia pronunciandum vult, sed explorandum, exspectandumque, donec evidentissime de ea constet; neque enim judicandum de rotunditate, aut, quadratura turris, quousque proprius accesseris; neque de rectitudine, aut curvitate baculi, priusquam ex aqua fuerit eductus. Denique ad bene colligendum, quatenus ex Anticipationibus, generalibus habitis, quæ ex ipsis dependent singularia sponte inferuntur.

(a) Epist. 45. 48, 49, &c. (b) lib. 1. c. 10. (c) Cic. 1° de fin.

Quanquam desunt præcepta quædam, quibus ratiocinatio debite instituatur, ac præcaveantur Paralogismi; quippe etiam in Demonstratione, quæ de re occulta ex signo sensibili fit, potest fallacia obrepere; nisi Intellectus regulis consequtionum fuerit instructus; ut proinde mirum non sit, si cætera inter lapsi Epicurus, & Lucretius fuerint, cum non esse Antipodas colegerunt. Desunt & præcepta bene ordinandi; nihil siquidem ea de re habet, exprobatumque etiam Epicuro ab (a) Athenæo est, quod nullum in suo Symposio ordinem tenuisset. Videtur aliunde tertium illud Criterium, Passio, seu Affectus esse Ethicæ proprium, & à Logica quodammodo alienum. Cum enim sensus, & ratio sint generalia Criteria, de quibus præcepta tradere debet Logica, eademque effecta ob quasdam limitationes specialia, specialium scientiarum, artiumque propria efficiuntur. Unde & quemadmodum Musica, v. c. pro Criterio sensum (auditus videlicet) habet, non quomodocunque, sed prout consonantia, dissonantiaque afficitur, sic Ethica sensum pro Criterio habet, non quomodocunque, sed prout potest voluptate, molestiaque affici; neque idcirco ad Logicam voluptas, & molestia magis, quam consonantia, & dissonantia spectant.

Ad Logicam, Artemve seu Magnam, seu Partiam *Lullii* quod attinet, continet ea quidem quidam Logicum, quatenus docet res ex certa distributione imaginari; quod ex subjectis, prædicatisque enunciationes instituere; quod ex medii inter Extrema, subjectumve, & prædicatum

constitutione colligere, & si qua hujusmodi sunt; veruntamen cum haec traducta ex vulgare Logica sint, ea nihilominus figurarum, cellularum, tabularum, canerarum, literarum, positionum, transpositionum, & similiūm complicatione intricantur, ut quid bona frugis inde colligatur, non facile dicas. Nam appositum quidem artificium, ut quis totum die in trahere sermonem de re qualibet, etiam non intellecta possit: quippe inexhausta variatio est, qua bis novem illa, quæstionesque ipsi accommodare est promptum; at non est hoc sane, quod Viri cordati, aliudque amantes, quam verba requirunt. Speciale nempe est, ac proprium, quod de re quaque nosse expetunt; Ars vero ista exhibet quasi cothurnum Theramenis, qui ad omnem aptetur pedem. Ac si haberetur quidein quasi Organum ad capessendum Scientias, quæ variis de rebus speciatim tractant, accommodatum, res foret non perinde improbanda; verum esse eam contendunt absolutissimam omnium rerum scientiam; adeo, ut si quis illi serio se per annum dederit; rerum nihil sit, de quo copiose loqui non possit. Contendunt, inquam, cum tamen nihil aliud, quam aridas quasdam literarum complicationes, & pauculas quasdam voces ex Theologia, aliisque scientiis corrogatas contineat, ut sit circa quod exerceri, ac infinite quidein valeat. Prætereo autem nondum me in quemquam horum incidisse, qui vel centesunam eorum partem, quæ in Arte traduntur, calleret, qui non tamen plus æquo nosset, ut quidpiam rogatus me verbis obrueret; quicum tamen multa ebuccinaret, proferre mihi quidpiam maturo, sanoque iudicio dignum videretur. Non obstat hoc vero quin

esse aliunde valeant, qui ut variarum rerum periti, sic Artis hujus callentes, ac de ipsis rebus mature, & sapienter loquantur; sed facient nempe cum non se ad formulas Artis adstringent; cum & facturi idem sint, qui Viri alioquin sapientes, & graves ejusce Artis fuerint ignari.

Quod vero ad *Rami* Logicam spectat, ea reputari sane potest nihil non Logicum continere. Nam libro quidem primo ea, quæ imaginamur, & ex quibus propositiones texuntur, in certas classes distribuit, non quales *Categoriarum* sunt; sed quales loci Argumentorum, unde & vice *Categoriarum Topicen* eo transtulit, tametsi quo inodo tractatur, exemplisque illustratur, debere videtur potius consequi, quam præcedere tractationem de Syllogismo. Libro autem secundo, quæ de Axiomatibus traduntur, ad bene enunciandum per se attinet, uti & ad bene colligendum, quæ de Syllogismo sequuntur; quanquam, ut Axioma distinctum in necessarium & contingens fuerat, sic videbatur operæ pretium, quidpiam etiam de Necessario, & Contingente, Probabilive Syllogismo attingere. Quin opus etiam videbatur quidpiam de Fallaci saltem admonere, ne, cuin in illum incidimus, imparati ad solvendum simus. Quippe, ut nolumus quidem ipsis monetam falsam cedere, sed ubi tamen nobis effertur, discernere juvat, quia à germana differat; sic tametsi nolimus ipsis contentexere Sophismata, non inutile tamen est, cum nobis aliqua obtruduntur, quemadmodum illa retexantur nosse. Verum utcunque hac de re sit, præclarum est saltem, quod de Methodo, seu bene ordinandi ratione ad calcem habetur.

Logica *Verulamii* tota, ac per se ad Physicam, atque adeo ad veritatem, notitiamve rerum germanam habendam contendit. Præcipue autem in eo est, ut bene imaginemur; quatenus vult esse imprimis exienda omnia præjudicia, ac novas deinde notiones, ideasve ex novis, debiteque factis experimentis inducendas. Itenque in eo, ut bene enunciemus, quatenus vult, ut ex singularibus per experientiam congrue exploratis conficiamus Axiomata, non statim transvolando ad summa, summeve generalia, sed gradatim, & ex ordine procedendo per intermedia. In eo quoque, ut bene colligamus; sed nempe universalia ex singularibus, quod Inductione legitima fit; non ex universalibus singularia, quod fit Syllogismo, quem ille non probat. Quanquam, cuin in Syllogismo sit reipsa robur, nervusque omnis ratiocinii; & ne Inductio quidem quicquam probet, nisi quia virtute Syllogismus est (ob subintellestam nimiriū generalem propositionem, qua enuncietur omnia, quæ enumerari possunt singularia, esse ea, quæ sunt enumerata, nullumve assignari posse, quod non sit ejusmodi) injuria profecto videtur Syllogismus improbari, quo uti, etiam improbans, dum vel minimum ratiocinetur, possit convinci. Quare neque videtur tam Syllogismum universe, quam eum, qui fit ex Propositionibus non satis perspectis, satisque firmatis, respuisse: ac ideo, priusquam Syllogismi formam, usumve explicaret, esse exspectandum censuisse, quo usque generalissimæ, nullique exceptioni obnoxiae propositiones haberentur. Interim autem vel hæc una de Syllogismo tractatio deest, præter aliam quampliam generalem de Methodo;

thodo; licet talem forte traditurus circa partitio-
nem Scientiarum. Nihil porro causor tot illa,
quæ reputari possunt paulo nimiaæ affectationis
vocabula; quandoquidem Artis novæ conditor,
visus est posse voces aut novas, aut novo modo
usuppare.

Denique Logica *Cartesii* recte quidem Verula-
mianæ imitatione ab eo exorditur, quod ad bene
imaginandum, prava præjudicia exuenda, recta
vero induenda vult (nam quod omnia quidem,
& quo modo censet exuenda, alia ratio est) at
quia subinde auxilia ad habendum veram, ger-
manamque rerum notitiam, non tam ab ipsiusmet
per se, ac in se explorandis rebus, quam à solo,
ipsoque à suis duntaxat cogitatis, pendente In-
tellectu procedendum existimat, id facere profecto
minus apposite, quam superior videtur. Si quid-
piam interim Logicum est in iis, quæ deinceps
tota serie habentur, Principium illud maxiime est,
quod author quidem ita proponit, *Illud omne est
verum, quod ego clare, & distincte percipio.* Quippe
ipsum quidem operose probat, quia & Deus sit,
& fallax non sit; & sui ideam impresserit; & re-
rum omnium causa cum sit, causa etiam sit claræ,
& distinctæ perceptionis, &c. verum abunde forte
sit, si in hunc modum proponatur. Nihil Viro
sapienti ut verum, inconcussumque admittendum
est, nisi quod clare, distincteque percipiatur. Scili-
cet experimur quidem, quod & ille se expertum
satetur, contingere interdum, ut quæ nobis vi-
demur clare distincteque percipere, falsa deinceps
deprehendamus; at cum omnia præstitus, quæ
licet nobis per solitam, diligentiamque huma-
nam præstare, nos tamen temporis progressu fuisse
hal-

hallucinatos deprehendiimus; tunc causari solum humanam infirmitatem possumus, ob quam non satis nobis cavere, ne quando quid falsum irrepatur possumus.

Atque haec tenus quidem potest, quid in unaquaque enumeratarum Logicarum desit, aut superfit, constare. Cum subinde vero consentaneum sit feligere ex omnibus quicquid praesertim utile est, ac simul, si quid deficiat, supplere, si quid superfluat, rescindere; opus est sane magis arduum, quam videri inexperto possit. Quippe quantumvis pauca dicantur, adhuc tamen aliqua erunt, quae reputari aut aliena, aut supervacua valeant, quantumvis multa adhuc erunt, quae & habenda Logica, & prætermissa tamen videatur. Hinc sane est, cur Logica nunc amplietur, nunc contrahatur; illique omnino eveniat, quod iam olim apud Stobæum observatum est à (a) Clitomacho, ut nempe Lunæ similis sit, quæ increscere, & decrescere nunquam cesseret. Utcunque sit, quia recepiimus, non perfectam sane, sed quale in cuncte tamen ipsius Institutionem tradere, ea idcirco est deinceps tradenda. Præmoneo hic solum, cum ad Logicæ studium commendandum maxime faciat, quod in hunc modum habet (b) Agellius,

Hujus disciplinæ studium, atque cognitio in principiis quidem tetra, & aspernabilis, insuavisque esse, & incivilis videri solet; sed ubi aliquantum processeris, tum denique & emolumentum ejus in animo tuo dñecebit, & sequetur quædam discendi voluptas insatiabilis: Cui sane si modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis Dialecticæ gyris, atque

(a) serm. 97. (b) lib. 16. c. 8.

mæandris, tanquam apud Sivenios scopulos consenserfas.
 Præmoneo, inquam, quem ille modum esse faciendum innuit, in eo esse, ut postquam præcepta ad bene cogitandum quis tenuerit, ad Scientias accedat, in quibus illa circa res ipsas deducere ad usum valeat; non vero intra Logicam ipsam, instar Polypi sua (ut supra referabam) acetabula vorantis, consumat; Veterum nempe illorum more, ævum transigendo in comminiscendis gyris, mæandrisque sophismatu; & de iis, quæ in Logica traduntur, vitilitigando, ac in ea hærendo, quasi non via, sed terminus, ad quem sit properandum, foret. Nihil autem incommodum erit, si, ut Institutio per se quodammodo cohaerat, non tam supponamus ea, quæ initio præfati fusiuscule sumus, quam ex iis pauca decerpamus, ex quibus congruum ipsi initium fiat. Eam igitur ecce.

P E T R I

cert
voc
λογ
lem

qua
rati
nim

PETRI GASSENDI

Institutio Logica

I N

QUATUOR PARTES DISTRIBUTA.

P R A E F A T I O.

LOGICA est Ars bene cogitandi. Nomen habet ἀρ. λόγος, hoc est a *sermone*; quoniam cogitatio nihil aliud est, quam sermo interior, quo Mens apud se loquitur. Experimur certe, quoties cogitamus, nos tacite uti iisdem vocibus, quibus cogitata ore exprimeremus. Quod λόγος etiam *Ratio* sit, Logicam Latine Rationalem dicunt.

Aliud ipsi nomen est *Dialectica*, ἀρ. διαλέξια, quod est *ratiocinari*, seu *differere*; unde Artem bene ratiocinandi, differendive illam definiunt. Sed nimis Ratiocinatio præcipua quædam est *cogitatio*,

tatio, in qua dum Mens, seu Intellectus versatur, Ratio dicitur.

Non desunt, qui hanc Artem Canonica[m] vo-
cent; quod sit quasi Canon, sive Regula ad bene
cogitandum instituta. Quia enim potest Mens
facile inter cogitandum errare, seu à vero de-
sciscere, ideo errores suos agnoscens, præcavere-
que ipsos volens, quemadmodum Regulam faber,
sic ipsa sibi Artem hanc parat, qua opus suum, hoc
est proprias operationes dirigat, easque errore im-
minentes reddens, ipsam Veritatem, seu scopum, ad
quem collineat, assequatur.

Quod dicimus porro *Bene cogitare*, videtur qua-
tuor ista complecti, *Bene imaginari*; *Bene pro-
ponere*, *Bene colligere*, *Bene ordinare*.

Ad bene enim cogitandum operæ pretium im-
primis est unainquamque rem *bene imaginari*, hoc
est, legitimam, ac veram cujusque rei imaginem
Animo præconcipere, ac per ipsam rem Animo
quasi obversantem habere. Tale est, dum Homi-
nem, Solem, cæterasque res cogitamus; experi-
munt enim nobis obversari talium rerum imagines,
in quas veluti intueamur. Hæc vero quasi in-
tuitio cogitatio est, quæ *Imaginatio* dicitur, item-
que *Notio*, *Conceptio*, *Apprehensio*, & simplex
quidem, quatenus rem simpliciter apprehendimus;
nec quicquam de ea vel affirmamus, vel negamus.

Deinde operæ pretium est *bene proponere*, hoc est,
de unaquaque re id, quod ipsa est, vel non est,
vere, ac legitime enunciare, cuique scilicet as-
serendo, tribuendove quod illi congruit, negando
quod non congruit. Tale est, dum exempli gra-
tia dicimus, *Homo est Animal*, *Homo non est Planta*:
asserimus enim de Homine quod Animal sit, quia
hoc

hoc illi congruit, negamus quod *Planta*, quia illi non congruit. Cogitatio autem, quā id dicimus, vocari *Propositio*, *Enunciatio*, *Judicium*, & cætera solet.

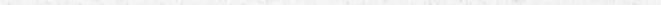
Tertio operæ pretium est *bene colligere*, hoc est, ex propositione una, aut altera legitime, ac vere aliquid inferre. Tale est, dum dicitur, *Homo est animal*, & *omne animal sentit*, *Homo igitur sentit*. Ex eo enim, quod proponitur *Hominem esse animal*, & *omne animal sentire*, legitime infertur, *hominem sentire*. Quæ sic nos proinde subit cogitatio, dici Latine *Collectio* potest, usus tamen obtinuit, ut Græce potius *Syllogismus* dicatur, quæ vox etiam reddi *Ratiocinatio* Latine solet. Dici quoque solet *Discursus*, *Argumentatio*, &c.

Denique operæ est pretium *bene ordinare*, hoc est, quoties plura de aliqua re imaginari, proponere, colligereve expedit, legitimo, & congruo ordine ea disponere, juxtaque ordinem viam tenere. Tale est, si quis scrutaturus, declaraturusve quæ homini agenda sint, illa partiatur, deducatque juxta Virtutum genera, quæ sunt *Prudentia*, *Justitia*, *Fortitudo*, & *Temperantia*. Quæ tunc nos subit cogitatio, cum ordinis excogitatio sit, dici *Ordinatio*, seu *dispositio* posset, sed familiare tamen, ut Græca voce *Methodus* dicatur.

Cum tot ergo modis bene cogitemus, & Logicæ officium sit *Canones*, sive *Regulas* ad bene cogitandum dare, videntur omnes ii *Canones* juxta expositam bene cogitandi varietatem posse distingui, atque adeo videtur posse Logica in quatuor Partes dividi, quarum Prima sit *de simplici Imaginatione*, Secunda *de Propositione*; Tertia *de Syllogismo*; Quarta *de Methodo*.

Præmonendum vero, tametsi quos circa unam-
quamque Partem proponeamus Canonas, non sint
futuri omnes quasi Regulæ, seu præcepta quæ-
dam aliquid agendum præscribentia, sed plerum-
que potius quasi quædam Theorematia quidpiam
speculandum proponentia: quia tamen hæc quo-
que Theorematia ejusmodi erunt, ut attendere ad
ipsa Mens debeat, quo cogitationes melius diri-
gat, ideo videri ipsa quoque posse non abs re *Ca-
nonas* inscribi.

INSTI-

Institutionis Logicæ

P A R S P R I M A

De Simplici Rerum Imaginatione.

IMAGINATIONIS vocem hic accipimus pro Cogitatione, seu actione Mentis, quæ ad rei cogitatæ imaginem Menti obverfantem terminatur. Hoc autem notandum, quia talis vox sumitur interdum pro facultate imaginatrice, quæ nonnullis & Græca voce appellatur Phantasia, & tribuitur parti Animæ inferiori, quæ est Homini communis cum Brutis; quippe ipsa quoque Bruta imaginantur.

Dicitur autem Imaginatio (ac etiam Conceptio, Apprehensio, Intellectio, Notio rei) simplex, quod, ut iam innui, rem per ipsam simpli- citer imaginemur, nec de ea quidquam pronun- ciemus, quod propositionem, perfectumve sensum efficiat. Talis est, cum dicitur, vel concipi- tur, v. c. *Homo*; neque enim simul additur, quid homo sit, aut non sit; sed simpliciter, & citra affirmationem, & negationem concipitur homo.

Adjicio tamen, nihil pronunciari, quod propositionem, perfectumve sensum efficiat; quoniam qui sic imaginatur, dicitur, *Homo albus*, vel, quod est idem, *Homo qui est albus*, affirmat quidem ali- quid, sed imperfecto tamen, seu incompleto sen-

su; exspectatur enim, quid dicere velit de homine, qui albus est. Unde & aut Affirmatio, aut Negatio, quæ ad propositionem requiritur, quæque hinc excluditur sit, debet dicere, v. g. *Homo albus extra Aethiopiam nascitur*; vel, *Homo, qui est albus, non nascitur in Aethiopia*.

Sic, dum quis solum ita dicit, Animove concipit, *Vir bonus, & sapiens, & qui est judex ipse sui*; est in ipso adhuc simplex Imaginatio, quia nondum affirmatio est, quam propositio exigit, ut res complete enuncietur; quemadmodum sit, dum subjicitur, *totum se explorat ad unguem*. Poteſt proinde simplex Imaginatio, ut hic quidem accipitur, totam etiam rei descriptionem ita complecti, ut de ea quidpiam affirmare, negareve deinceps licet.

Imago porro illa, quæ nobis rem quampiam cogitantibus Menti obversatur, ac veluti objicitur, plerisque etiam aliis donari nominibus solet. Dicitur enim etiam Idea ac Species, & accommodato nomine actionis, etiam Notio, Prænotio, Anticipatio, seu anticipata notio (prout nempe fuit prius acquisita) ac rursus Conceptus, itemque Phantasma, prout sedem habet in Phantasia, facultateve imaginatrice.

Nobis Idea crebrius dicetur, quod & iam vox hæc familiaris, tritaque sit; & minus præ aliis ambiguo laboret. Certe etiam Imaginis vox ad nimis multa extenditur, & vox specie pluribus datur, quam ut tam proprie accommodari ad institutum valeat. Sed jam Canones isti sunt,

C A N O N I.

*Simplex rei Imaginatio talis est, qualis est
Idea, quæ de re habetur.*

EXperimur videlicet nos eam rem clare, distincteque imaginari, cuius ideam claram, distinctamque habemus, eam rem obscure, atque confuse, cuius obscuram, atque confusam. Neque enim ita perspicue imaginamur hominem, quem pridein, quem semel, quem in transcursu solum vidimus, ac eum, quem nuper, quem sæpius, quem attente conspicati sumus; quoniam quæ illius idea in Animo hæret, tenuis, ac evanida est; quæ istius, fortis, & viva.

Sic Imaginatio proinde germana, legitima, veraque est, cum Idea rei, quam imaginamur ipsis rei conformis est, ut dum equum quadrupedem, currentemque imaginamur; spuria vero, aliena, & falsa, cum Idea rei dissentanea est, veluti dum equum alatum, volantemque, & qualem fingunt Pegasus concipimus. Scilicet prior illa Idea, quam de equo habemus, est equo conformis; posterior vero miniue.

C A N O N II.

*Omnis, quæ in Mente habetur Idea, ortum
ducit à Sensibus.*

IDcirco enim, qui est cæcus natus, nullam habet ideam coloris, quia sensu Visus destituitur, cuius interventu eam habeat; qui surdus natus

tus nullam soni, quia caret sensu Auditus, cuius ope illam acquirat. Adeo proinde, ut si esse posset, qui omni privatus sensu viveret (sed neinpe non potest saltem sine Tactu, qui unus Animalibus intra uterum competit) is nullius rei ideam haberet, sive nihil imaginaretur.

Huc proinde spectat celebre Effatum, *Nihil in Intellectu est, quod prius non fuerit in Sensu.* Spectat & quod dicunt Intellectum, seu Mentem esse *tabulam rasam*, in qua nihil *caelatum*, depictumve sit. Quippe qui illi esse dicunt Ideas à natura impressas, neque per Sensum acquisitas, ii quod dicunt minime probant.

C A N O N III.

Omnis Idea aut per Sensum transit, aut ex iis, quæ transiunt per Sensum, formatur.

EX hoc Canone illa explicantur, quæ in superiori posse objici; quatenus Ideas habemus in Mente quarundam rerum, quæ neque sunt, neque esse ultatenus possunt; quæque adeo Sensus ferire, ideasque sui transiit per ipsos non valent.

Imprimis itaque transire per Sensum, Mentique imprimi illæ Ideæ dicuntur, quæ sunt rerum per se in Sensus incurrentium; ut sunt, quas habemus Solis, Lunæ, Nubium, Tonitruum, Terræ, Aquæ, Hominum, Equorum, Plantarum, Florum, Lapidum, Metallorum, omnium ut paucis dicam, rerum, quas occurrentes, & exhibitas Sensu, vidiimus, tetigimus, olfecimus, &c.

Dein-

Deinde vero, ex iis, quæ per Sensem transferunt, ac in Mente sunt, variae variisque modis formantur: ut compositione, & quasi adunatione pluriū, ampliatione, aut imminutione ejusdem; translatione, & accommodatione unius ad rem aliam, quam illam, de qua sumpta est.

Et Compositione quidem, ut cum ex montis, aurique ideis, compingitur à Mente idea Montis aurei; cum ex ideis Hominis, & Equi ideam Centauri; cum ex ideis Leonis, Draconis, & Capræ ideam Chimæræ; atque ita de ceteris.

Ampliatione autem, vel imminutione, ut cum ex idea Hominis magnitudinis vulgaris facit adaugendo ideam Gigantis; aut ex eadem extenuando, ideam Pygmæi.

Translatione denique, & accommodatione; seu similitudine, ac proportione, ut cum ideam urbis, ad urbem non visam transfert, & accommodat, sicque urbem non visam visæ instar singit. Sic neinpe ille,

*Urbem, quam, dicunt Romam, Melibæ, pustavi,
Suntus ego, huic nostræ similem.*

Porro hac ratione etiam Deum, qui cadere sane in Sensem non potest, concipere Mens solet sub idea visi alicuius senis venerabilis, quam ipsi velut accommodat; solet Angelum sub idea visi formosus adolescentis, ac pari modo cætera.

CANON

CANON IV.

Omnis Idea, quæ per Sensum transit, singularis est; Mens autem est, quæ ex singularibus consimilibus generalem facit.

Quippe, cum res omnes, quæ in Mundo sunt, incurrereque in Sensus possunt, singulares sint, ut Socrates, Bucephalus, hic lapis, hæc herba, & cæteræ res digito demonstrabiles (id nempe defectu nominum propriorum, quibus singularia omnia designentur) non possunt profecto ideæ, quæ ex illis in Mente transeunt, inque ipsa hærent, singulares non esse.

Cum vero Mens habet multas similes, tum unam ex illis generalem facit, & modo quidem duplici; uno aggregando, alio abstrahendo.

Priore enim modo Mens similes ideas veluti seponens in unam cogit aggeriem, quæ omnes proinde continens, univeriarum Idea fit, ac universalis proinde, & communis, generalisque dicitur; imo & sub uno nomine communii appellatur Genus.

Talis est, v. c. aggeries ex Ideis Socratis, Platonis, Aristotelis, cæterorumque omnium similium, quæ ob communem Hominis nomen accommodatum singulis dici solet *Hominum Genus*. Sic autem etiam dicitur Genus Equorum, Genus Leonum, &c.

Posteriore modo; cum licet Ideæ illæ singulares in aliquo similes sint, seu mutuo convenient, multa tamen simul discrimina habeant, quibus inter

inter se differant, ideo Mens seorsum spectando, ac ideo veluti abstrahendo ex omnibus id, in quo omnes conveniunt, & detractis, seu non spectatis discriminibus, quibus differunt; illud sic abstracte spectatum, nihilque non commune habens, pro Idea communi, universalis, generali habet, quæ & ipsa dicatur Genus.

Exempli enim gratiâ; dum Mens corundem Socratis, Platonis, Aristotelis ideas, in eo convenire, similesque esse attendit, quod unaquæque earum repræsentet Animal bipes, erecta facie, ratiocinans, ridens, disciplinae capax, &c. istud (nempe esse Animal bipes, erecta facie, &c.) veluti abstrahit, inque idem format, à qua sint detracta discrimina omnia, quibus illi mutuo differunt (ut, quod iste sit filius Sophronisci, ille Aristonis, alias Nicomachi; iste senex, ille vir, alias adolescens; iste simus, ille humeris latis, alias tibiis gracilibus) ac talem rursus ideam habet pro Idea universalis, seu generali hominis; quatenus illâ repræsentatur non hic, aut ille, aut alias speciationem; sed generatim, seu communiter Homo.

CANON V.

Quæ Ideæ generaliores sunt, ex minus generalibus consimiliter fiunt.

Constat enim priore modo, sive aggregando, ex aggeriebus (seu Ideis generalibus) Hominum, Equorum, Leonum, &c. fieri unam aggeriem (seu Ideam) generaliorem Animalium: Ex aggeriebus Animalium, & Plantarum (ut Herbarum, & Arborum) fieri aggeriem adhuc generaliorem

raliorem Viventium : Ex aggeriebus Viventium, & Inanimatorum (ut Lapidum, at Metallorum,) generaliorem adhuc Corporum : Ex aggeriebus Corporum, & Incorporeorum (ut sunt Deus, & Angeli) generaliorem adhuc Substantiarum : Ex aggeriebus denique Substantiarum, & Adjunctorum, quæ & vocant Accidentia (ut sunt Magnitudo, Color, cætera) aggeriem seu ideam omnium generalissimam Entium, sive Rerum.

Posteriore, sive abstrahendo, postquam Mens Ideas generales Hominis, Equi, Leonis, Tauri, abstractione illa formavit, tum attendens ipsas convenire in aliquo, dissidere in alio (conveniunt nimirum in eo, quod unaquæque repræsentet corpus sentiens ; dissident in eo, quod una repræsentet ridens, alia hinniens, alia rugiens, alia inugiens) ideo illa omnia, quibus dissident, detrahit, felicensque solum id, in quo conveniunt, nempe Corpus sentiens, quod nomine uno dicitur Animal, Ideam ex eo facit, ideis illis generaliorem.

Pari autem modo ; ex formatis prius Herbarum, Arborumque ideis generalibus, ac formatâ Idea generaliore Plantæ ; dum Mens attendit Animalis, ac Plantæ ideas in eo convenire, quod utraque repræsentet corpus vegetabile ; differre autem, quod illa sentiens, hæc Sensus expers referat ; ideo differentiam seponens, ac reliquum assumens, Corpus scilicet vegetabile, quod nomine uno Vives dicitur, ex eo Ideam viventis facit, quæ utraque adhuc generalior fit.

Nec dissimili vero modo formatur Idea adhuc generalior Corporis, ex ea, quæ Viventis, & Non-viventis, ut lapides sunt : & generalior adhuc Substantiæ,

stantiæ, ex iis, quæ sunt Corporis, & Incorporei, ut Angeli : Et generalissima tandem Entis, sive Rei ex iis, quæ sunt Substantiæ, & Adjuncti, qualis est color.

C A N O N VI.

*Prodest Mente tenere seriem quandam
Idearum (rerumve, quarum Ideæ sunt)
à singularibus, seu specialissimis, ad ge-
neralissimam usque.*

MEns quippe exinde illustratur, & ex una serie discit cæteras, confusionemque præcavet, qua plerumque inter imaginandum, definiendum, partiendum, recensendum res obfuscatur.

Talis est series, quam Porphyrius à Socrate ad usque Substantiam instituit, & ad quam nos quoque mox respeximus ; nisi quod, cum ille in serie, seu, ut cum Aristotele vocat, Categoriam Substantiarum constiterit ; nos uno gradu eam promoventes, efficius seriem, Categoriamve Entium, seu Rerum. Ea vero, ut melius Menti inhaereat, Schemate sequenti pōnenda ob oculos est.

Notandæ autem sunt Differentiæ, quæ hinc inde appositæ sunt ; quæ enim ad lœvam antecedunt, eæ sunt, quas detrahendo à Socrate pervenimus ad Ens ; cum & vicissim componendo ab Ente pervenire ad Socratem liceat. Ens enim per se est substantia ; Substantia inole prædita est corpus ; Corpus vegetabile est vivens ; Vivens sensu præditum est Animal ;

Per

Per se existens	Ens seu Res	In Alio Hærens
Mole Prædita	Substantia	Mole Immunis
Vegetabile	Corpus	Vegetatione carente
Sensus Capax	Vivens	Sensus Expers
Rationale	Animal	Brutum
Hic Filius Sophronisci, &c.	Homo	Alius
	Socrates	

Animal rationale est Homo; Homo hic, ut puta Sophronisci filius, magister Platonis, &c. est Socrates,

Quæ vero ad dextram sequuntur, prioribusque oppositis sunt, ad totidem series usurpari possent, quot sunt singularia, quæ suo ambitu continent. Nempe, ut *Ens per se* Substantias omnes continet, sic *Ens in alio* omnia adjuncta, & ut Substantia in mole prædita continet omnia corpora, sic Substantia mole immunis omnia incorporea, & sic cætera.

Cum porro quicquid hac ratione multa continet Genus sit, & quæ continentur, sint illius Species (Cicero dicit potius Formas, alii Partes subjectas dicunt) constat *Ens*, seu *Rem Genus esse summi*, seu *generalissimum*, quia continet omnia, & à nullo continetur; ac ita est genus, ut species non sit; ex opposito Socratem esse insi-

main

mam seu specialissimam speciem, quia continetur, & non continet; ac ita est species, ut genus non sit; Intermedia vero, quia continent, & continentur esse alternati Genera, & Species, Homo enim, ex. gr. respectu Socratis, quem continet, est genus, respectu Animalis, sub quo continetur, est species: ac pari modo Animal genus est hominis, species Viventis, atque ita de cæteris.

Neque te moveat, quod Porphyrius Hominem non Genus, sed Speciem specialissimam faciat: id enim facit præter usum apud probatos omnes auctores, Platonem, Aristotelem, Ciceronem, Senecam, Quintilianum, Martianum, alios, etiam Jurisconsultos, qui Hominem genus, Stichum, & Pamphilum hominis species dicunt. Inauditumque est, ut aut homo dicatur species Socratis, aut quidpiam omnino sit species, nisi quatenus referatur ad genus.

Si quæras forte, cur ab eo, & ab Aristotele singularia tum *Individua*, tum *numero differentia* dicuntur; causa ex dictis patet. Individua enim dicuntur, quia dividi superiorum instar non possunt. Nam dividimus quidem Ens in Ens per se, & Ens in alio; Substantiam in mole præditam, & immutem, & sic porro, quoisque cum dividimus hominem in hunc, ut puta Socratem, in illum, ut puta Platonem, & alios: dividere jam Socratem pari modo non licet. Numero vero differentia dicuntur, quia quæ sint numerantium instar, quasi digito demonstratus, dum dicimus hoc, illud, aliud, &c.

CANON VII.

Idea singularis tanto est perfectior, quanto plures partes, pluraque adjuncta rei representat.

Quia enim Idea, ut perfecta sit, rem repræsentare, cujusmodi est, debet, eapropter, cum res singularis, cujusmodi est omne corpus, quod in Sensum incidit, sit & quoddam Totum ex suis constans partibus, ut Homo ex capite, trunco, brachiis, cruribus, partibusque aliis minutioribus, ex quibus haec sunt; & præterea quoddam Subjectum suis adjunctis, seu dotibus, proprietatibus, qualitatibus præditum; ut idem homo magnitudine, forma, colore, robore, ingenio, memoria, virtute, sapientia, &c. manifestum profecto est, tanto perfectiorem fore ejus ideam, quanto plures ipsius partes, pluraque adjuncta representarit.

Quo magis commendandæ sunt Anatomia, Chymia, cæteræque Artes, quæ nobis plures rerum partes, qualitatesque, quam vulgo pateant, secernunt, atque retegunt; præstantque adeo, ut ideas perfectiores adipiscamur.

Hic proinde nota esse quoque suas singularium partium ideas, quæ & respectu totalis dici partiales valeant, & respectu aliarum minutiorum, totales; caput enim, pars hominis, totum est respectu faciei, facies respectu oculi, oculus respectu pupillæ.

Nota & suas quoque esse adjunctorum, seu proprietatum, qualitatumque ideas, prout illæ quidem

dem abstractis exprimuntur nominibus, dum spe-
stantur, quasi secretæ à suis subjectis, quæ nomi-
nibus concretis vulgo exprimuntur. Ita non mo-
do ideam candidi subjecti habemus, sed seorsim
quoque candoris; non modo justi, sed seorsim
justitiae; atque ita de cæteris.

C A N O N VIII.

*Idea generalis tanto est perfectior, quanto
est completiōr, ac repræsentat purius id,
in quo singularia conveniunt.*

CUM generalis enim dicatur, primum qui-
dem aggregatione, quod sit aggeries con-
tinens omnes, quæ ejusdem sunt generis, tanto
sane perfectior erit, quanto pauciores deerunt,
quibus veluti completa reddatur. Quo pacto si
quis hominum Ideā non modo Europæos, Afri-
canos, Asiaticos, sed Americanos etiam comple-
tatur, perfectiorem illam habebit, quam si Vete-
rum more, solos Europæos, Africanos, Asiaticos
complectetur.

Et sperandum quidem non est, ut plerorumque
generum omnia singularia noscantur, quippe cum
illa prope infinita, innumerabilis sint; verum
opera saltem danda, ut ad minores quasdam ag-
geries, & quasi capita redigantur, ut si hominum
genus per Nationes, Provinciasque distinctum ac-
ceperimus, & quid proprium quibusque sit, quan-
tum fas est, nosse admittamus.

Cumque deinde etiam abstractione generalis
dicatur, quod selecta veluti sit, ut repræsentet
quidpiam commune omnibus singularibus, si quid
fane

sane admistum habeat, quod omnibus non competit, eo minius erit generalis, atque adeo minus perfecta. Quo se habet modo Hominis idea, si repræsentet Animal staturæ quadricubitalis, candida facie, naso recto, &c. quippe hæc, aliaque id genus aliquorum propria, non omnium hominum sunt communia.

Ac difficile quidem est, ne dicam impossibile ita pure hominem in commune imaginari, ut neque magnus, neque parvus, neque mediocris staturæ sit; ut neque senex, neque infans, neque intermediæ ætatis; ut neque albus, neque niger, neque alterius specialis coloris: At Mente saltem tenere oportet, hominem, quem communiter consideratum volumus, debere esse his omnibus discriminibus absolutum.

C A N O N I X.

Idea, aut propriâ experientiâ, aut alterius doctrinâ acquiritur.

SIquidem res ipsæ aut præsentes sunt, aut sunt vel loco, vel tempore, vel utroque simul absentes.

Ac, si præsentes quidem sint, tum proprios sensus usurpamus, ut experiamur cujusmodi sint; nam Visu quidem percipiimus apparentem cujusque coloris, magnitudinem, figuram, numerum, quietem, motum, conjunctionem, disjunctionem, intervallum, &c. Auditu vero percipiimus sonum, Olfactu odorem, Gustatu saporem; Tactu, tum eadem quædam, quæ Visu, tum præterea lævorem,

rem, asperitatem, mollitatem, duritatem, humiditatem, siccitatem, calorem, frigus, &c.

Sin quovis modo absentes sint, tum alterius ope cujusmodi sint, fuerintve, edocemur, seu audiendo, quæ narrat, seu legendō, quæ scripsit. Utrovis enim modo Ideas rerum sive auditorum, sive lectarum in Mente formamus, earum rerum instar, quæ perceperimus: ac tanto magis, si adhibetur gestus, pictura, aut aliud quid, quod expressiorem nobis rei faciat.

C A N O N X.

Quæ Idea propriis acquiritur Sensibus, perfectior est ea, quæ ex facta ab alio descriptione formatur.

Idea nimirum ex re, quæ incurrit in Sensem, accepta, ipsiusmet rei idea est; quæ autem ex relatu alterius formatur, non tam ipsius rei est, quam alterius prius cognitæ, cuius instar concipitur, cuiusque Idea proinde ipsi quomodocunque repræsentandæ accommodatur.

Ex hoc autem fit, ut re aliqua audita, lectave, remaneat quidem in nobis idea, in quam intuentes de eadem re loqui, audire, & ratiocinari valeamus; sed eveniat nihilominus, ut si res nobis præsens sistatur, tum non talem esse præcise, quem fuerimus imaginati, comperiamus. Neque enim unquam præcise talem hominem, talem urbem, talem regionem, aut aliam rei, dum sit coram, deprehendimus, qualem Mente finxerimus, dum voce, aut scripto depingeretur. Haud abs re proinde celebre est illud,

*Segnius irritans Animos demissa per aures,
Quamque sunt oculis commissa fidelibus —*

CANON XI.

*Circumspiciendum tamen est ne proprietorum
Sensuum experientia quidquam impo-
nat.*

Plerumque videlicet ea, quæ percipiuntur sensibus, alia, aliove modo apparent, quam in se reipside sint. Nam Orichalcum, v. c. aurum apparent, cum æs sit; Turris, quæ alioquin quadrata est, eminus visa apparet teres; Baculus, qui in se est rectus, si partim in aëre, partim in aqua statuatur, apparet recurvus. Quare quia ideæ hujusmodi rerum primo aspectu imprimuntur, imponere facile possunt; ac, ideo, ut indubie veram, germanamque habemus, explorandum studiose est, talisne sit, qualis & apparet.

Hinc ad probandum, v. c. sitne Orichalcum id, quod esse appareat, lapidem Lydium adhibemus; ad probandum, Turrisne teres, prope ipsam accedimus, ad probandum, Baculusne currus, ipsum ex aqua educimus; atque ita de ceteris.

Nimirum licet experientia Sensibus peracta sit regula summa, ad quam, dum de re quapiam dubitatur, configiendum sit; non quævis tamen talis est habenda; sed ea solum, quæ est purgata omni instantia, omnique dubio; quæque adeo est evidens, ut expensis omnibus, contradici jure non possit.

CANON

C A N O N XII.

*Itemque, ne Temperies, Animi affectus,
Consuetudo, præjudicata Opinio.*

ETENIM quisque facile pro ea, qua est Temperie rerum Ideas excipit, quæ haberi proinde spuriæ, præposteræque valeant; idque, seu illa à Natura sit; quo pacto abstemius vini ideam ut gustatui ingrataim habet; seu ætate, morbo, aut alia ratione immutata; quo pacto ætate projectiores alias rerum, ut voluptatem, doloremve creantium, ideas habemus, quam pueri; ægri, quam fani; calentes, quam algentes; famelici, quam sati.

Facile etiam quisque Ideas pro eo, quo est affectu fingit; sic enim amantes ideas nævorum luminibus in amasis habent; osores in exolis luminaum ideas pro ideis nævorum.

Facile rursus quisque pro ea, qua se habet Consuetudine: Sic enim, quæ exsisterit prius idea rei, ut gustatui amaræ, ex usu, & consuetudine, tanquam rei dulcis evadit. Ex eodemque capite est, quod ideam patrii moris præ externi moris idea, germanam habeamus; tamen si possit externus mos videri patrio præferendus.

Facile demum pro ea, qua est, præjudicata Opinione. Sic enim, qui præjudicarit nullos esse Antipodas, Antipodium ideam pro falsa habebit, neque admittet posse illis Cælum vertici imminare, perinde ac nobis.

Quare attendendum diligenter est ne, cum agitur de habenda alicujus rei germana idea, ex hisce,
aut

aut similibus capitibus quidpiam imponatur; ac opera danda, ut exuto omni^{is} sive ex temperie, sive ex alia causa factō præjudicio, Mens īdifferens, ac libera fiat ad expendendum, deligendumque, quamnam ut germanam habiturus sit.

CANON XIII.

*Cavendum quoque ne quid imponat rem
describentis authoritas.*

QUippe usu venire videas, ut Viri etiam habiti graves certo prætextu fucum faciant, ac prodigia narrent, quæ non viderint; utcunque interdum (si sint minus mali sed creduli tamen) vidisse se putent, aut de aliorum fide, qui se vidisse autument, non hæreant.

Exinde certe fit, ut plerumque tam ipsis abrogetur fides, quam Priscis illis narrantibus homines *Entoceras*; seu incubantes auribus ad usque pedes dependentibus; *Sciopodas*, seu præditos ejusmodi pedibus, quorum umbra se resupinos ab æstu Solis protegant; *Acephalos*, seu capite orbos, oculosque habentes intra humeros; ac plerosque id genus alios, quos, quia peregrinationes, navigationesque nuperæ nusquam deprehenderunt, conceptæ de illis Ideæ rerum non verarum, sed fabulosarum merito habentur.

Quamobrem, cum tam pauci sint, qui sint falli, & fallere nescii, non facile est habenda fides cuique quidlibet referenti, quovisve modo describenti; sed tum solum, cum de illius & perspicacia in cognoscendo, & veracitate in referendo, describendoque constat.

Juvat

Juvat & illud explorare, quod is vel scribit, vel loquitur; sibine visum, scrupulosoque examine perspectum narret, an quod fide aliena stet; qui verisimile, aut possibile id sit, aut non sit; ac id genus similia. Sane enim fuisse videtur præclare ab Epicharmo dictum, *Nervos, & arius esse Sapientia, nihil temere credere.*

CANON XIV.

Ne quid item Nomen ambiguum, aut figurata Loquutio.

PErspicuum enim, si impositum rei nomen ambiguum sit, variaque adeo significet, contingere posse, ut, nomine audito, ideam sub uno ejus significatu formemus, quæ nobis rem aliam, quam propositam, seu de qua sermo sit representet.

Sic, cum Cephalo dicente, *Aura veni* (ut hoc ex Poëta exemplum ducatur) Procris ex Auræ nomine audito, finxit sibi Nymphæ, non venti ideam, signum sui dedit, ex quo sibi malum accersit. Sic tritum in ore omnium est, qua delusi Oraculorum ambiguitate fuerint Croesus, Pyrrhus, & alii.

Ac, ut præterea maximam partem deludentium homines Sophismatum inde pendere, semper enim vox aliqua æquivoce accipitur; deprehensu facile est raruin esse, ut opiniones, ob quas homines altercantur, non ex eo sint, quod ex eadem voce, aut phrasí hic unam ideam, ille aliam Animo fingat.

Per

Perspicuum est quoque, si Loquutio sit figurata, ac præcipue, ut fieri moris est, Hyperbolica, idem efformari, quæ in rem non quadret, quod res per ipsam vel æquo major, vel æquo minor repræsentetur; ut dum eæ descriptiones sunt, ex quibus quis imaginetur aut Elephante pro Culice, aut Culicem pro Elephante; ac pari ratione, aut Nireum pro Thersita, aut Thersitam pro Nireo, &c.

CANON XV.

Qualis Idea rei est, talis traditur rei Definition.

Quoties videlicet rogamus, aut declarare volumus quid, aut cuiusmodi res sit; statim ad eam, quam habemus ejus Ideam respectamus, & juxta illam definimus, describimusve ipsam rem: adeo proinde, ut si Idea rem perfecte repræsentet, Definition, hoc est Oratio, qua rei naturali, essentiâme (seu quid, aut cuiusmodi sit) declaramus, accurata sit; si minus perfecte, minus accurata.

Cunque sit tritum Definitionem debere ex Generi, & Differentia (sive ex communi, & proprio) constare; labor quidem non magnus est, in agnoscendo Genere; facile enim occurrit series, aggeriesve rerum, qua res continetur; at difficultas plerumque est in deprehendenda differentia, quæ esse debet ejusmodi, ut per ipsam res ab omni omnino alia discernatur.

Sic, cum inquirenti quid sit homo, facile occurrit ea rerum series, in qua Genius est, sub quo Homo continetur, nempe *Animal* (continetur quidem etiam sub Generibus remotioribus, Viventis,

Cor-

Cor
spect
lit R
hom
hilon
que
que,
daim
man
quæ
vocer
defini

Sin
cepis
ret,
suffici
adjec
objec

No
ciem,
differe
cum
Unde
circa
ficiat
dere
forte
Magis
gistro

Ne
dum
ris ea,
muni
nullan

Corporis, &c. sed præstat semper proximum) Quod spectat tamen ad Differentiam, licet in promptu *Rationale*, Unde & juxta ideam quæ vulgo de homine habetur, *Animal Rationale* definitur; nihilominus, quia Antiqui reputabant Deum quoque esse Rationale Animal, ideo Porphyrius quoque, ut esset, quo Homo differret à Deo, addendam vocem censuit, *Mortale*, & quia plerique existimant Brutæ quoque ratiocinari, seu esse rationalia, quæ & ipsa mortalia sint; ideo sunt, qui addant vocem *Ritus capax*; ut proinde *integra hominis definitio* sit, *Animal rationale, mortale, ritus capax*.

Simile est, quod aiunt Platonem, cum eam concepisset hominis ideam, juxta quam illum definit, *Animal bipes*; quia id pervidisset tamen non sufficere, esse enim Aves quoque bipedes; idcirco adiecisse, *implume*; & cum fuisse Gallus deplumis objectus, adiecisse adhuc, *latis unguibus*.

Nota vero id quod definitur, esse proprie Speciem, cum ipsa sit, cui competit habere genus & differentiam; ac ideo suam quoque Individuo, cum sit Specierum infima definitionem convenire. Unde & pari modo est circa Socratem, v. c. ac circa Hominem procedendum; ac nisi dixisse sufficiat esse *Hominem*, aut *Philosophum Athenensem*, addere oportet, *Sophronisci filium*, & nisi sit satis, quia forte Sophroniscus plures habeat filios, addere, *Magistrum Platonis*; & si forte Platonis plures Magistri sint, addere, *Cicuta sublatum*, &c.

Nempe unvierte appositum est, quod Cicero ait, dum *Sic igitur*, inquit, *Veteres præcipiunt, Cum sumpseris ea, quæ sunt ei rei, quam definire velis, cum aliis communia, usque eo persequi*, dum proprium efficiatur, quod nullam aliam in rem trasferri possit.

CANON

CANON XVI.

*Qualis Idea rei est, talis instituitur illius
in species, partes, adjunctaque Divisio.*

Quandocunque enim Idea repræsentat rem aliquam ut Genus, ipsam repræsentat, ut continentem species; quandocunque ut Totum, repræsentat ipsam, ut constantem ex partibus; quandocunque ut Subjectum, repræsentat ipsam, ut subacente adjunctis: Quare prout perfectior, imperfectiorve idea est, eo perfectius, imperfectiusve potest Divisio institui Generis in species, Totius in partes, Subjecti in adjuncta.

Et de Generis quidem divisione id solum adnotandum est, quod jam ante attigimus; vide licet eam esse posse Specierum multitudinem, ut dinumerari singulæ non valeant; quamobrem debere singulares, aut minus generales, ad generaliores reduci, ipsasque adhuc ad generaliores, quo usque paucissimæ sint, quæ & cæteras omnes contineant, quasque enumerare sit proimpsum; tunc enim divisio generis in ipsas ita institui poterit, ut eas deinceps subdividere, & porro quo usque opus erit, pergere liceat.

Sic reduximus infinitam hominum multitudinem in Europæos, Asiaticos, Africanos, Americanos; perspicuum est autem posse Hominum genus ita proinde dividi, ut alii sint Europæi, alii Asiatici, &c. ac subdividendo ita licere prosequi, ut Europæorum alii sint Galli, alii Hispani, alii Angli, alii Germani, &c. enumerando puta Nationes, quæ deinceps possint in Provincias, Civitatesque

vitatesque, &c. si velis etiam, Familias distribui. Quomodo Animalium genus reductione ad species generalissimas facta ita licebit dividere, Animalium alia Gressilia, alia Volatilia, alia Natatilia, alia Reptilia, alia Zoophyta (quasi *plantanimalia*, veluti *spongiae*, & *ostrea*) sunt. Gressiliū autem quædam bipeda, quædam quadrupeda; quadrupedum quædam solidipeda, quædam bisulca, quædam multifida, &c.

Idem pene est dicendum de Toto, quod & fere *Integrum* vocant, quia ex Partibus, quas appellant *Integrantes* componitur. Possunt nempe quæistarum partium minutiores sunt, innumeræ esse; unde & pari modo reducendæ sunt ad grandiores quasdam, quæ & dicuntur *Membra*; ac tūn, exempli gratia, juxta allatum quoque ante exemplum sic procedendum, *Hominis* alia pars est *Caput*, alia *Truncus*, &c. vel *Hominis* partes sunt *Caput*, *Thorax*, *Abdomen*, *Brachia*, *Crura*. *Capitis* aliæ sunt *externæ*, aliæ *internæ* partes. *Externarum*, & *Anticarum* quidem, *oculi*, *frons*, *nasus*, *genæ*, *os*, *mentum*. *Oculi*, *membranæ*, *humores*, *musculi*, *nervi*, &c.

Quod tale autem *Totum Integrum* vocetur, non modo fit ad discrimen *Generis*, quod aliqui dicunt *Totum potentiale* (uti & species partes subjectas) sed ad discrimen etiam speciei, quam dici audias *Totum esseentiale*, quasi *compositum* ex partibus *vocatis essentialibus*, quas aut *Metaphysicas* dicunt, puta *Genus* & *Differentiam*, de quibus tractetur in *Metaphysica*, quo pacto *Homo ex Animali*, & *Rationali* componitur; aut *Physicas*, puta *Materiam*, & *Formam*, de quibus in *Physica* agitur; quo pacto idem *Homo ex Corpore*, & *Anima* constat.

Denique & idem de Subjecto dicendum; posse nempe adjuncta eo numero esse, ut debeant consensu ad præcipua quædam capita referri, & juxta ipsa subdividi. Ut si dicatur, v. g. esse in homine alia adjuncta Corporis, alia Animi; & Corporis quidem proceritate, robur, sanitatem, pulchritudinem, &c. Animi autem facultates varias, habitusque Artium, Scientiarum, Virtutum; quæ deinceps enumerentur.

Diximus superius Adjuncta esse eadem, quæ plerique Accidentia vocant. Posse etiam dici Qualitates innuimus; scilicet responderi solent ad quæstionem Qualis res sit; quo nomine etiam Quantitas, sive Magnitudo qualitas est quædam, quærenti enim qualis quis sit, etiam quantus sit, saturave ejus inter cætera respondetur.

Prætereo autem esse omnem Qualitatem aut à Natura insitam, inseparabilemque à subjecto, ut candorem à Cycno; aut adventitiam, separabilemque, ut candorem à pariete. Insitam autem, inseparabilemque esse aut propriam, aut communem, & propriam esse, quæ uni tantum alicujus generis speciei competit, ut homini facultas ratiocinandi, aut ridendi, equo hinniendi, Leoni rugiendi, & sic de speciebus Animalis cæteris (hac est autem, quæ dici solet & Proprietas, & Differentia maxime propria, tanquam sola præstans ut specierum una differat ab omnibus aliis) aut communem, quæ vel omnibus convenit speciebus, ut facultas sentiendi homini, equo, &c. aut solummodo aliquibus, ut bipedem esse homini, volucris album esse Cycno, columbæ, & quibusdam aliis.

CANON

C A N O N X V I I .

*Qualis Idea rei est, talis intelligitur ipsius
ad alia Relatio.*

SCilicet unaquæque res per sui ideam, non modo qualis sit in se, absolute cognoscitur, sed intelligitur etiam qualis sit ad aliud, sive compare: quare & prout idea est, intelligitur quā res sit affecta, sive referatur ad aliud. Sic enim, ut adhuc proxime dictis hæream, ex idea Hominis, v.c. non modo intelligitur, quod in se, & absolute sit rationale animal, sed etiam, quod Genus, respectu specierum, Totum, respectu partium, Subjectum, respectu adjunctorum, idque cum species, partes, adjuncta intelligantur reciprocè ad genus, totum, subjectum referri.

Verum generalius attendi res potest penes nonum varietatem, quibus quælibet res donatur: siquidem præter nomen proprium, aut vocatum *Appellativum*, quod ad rem absolute significandam primo imponitur, ut sunt nomina, Socratis, Hominis, Animalis, innumera pene relativa sunt, quibus eadem designatur cum relatione, seu ordine ad aliud: Suntque ea partim *Appellativa*, ut quo Socrates filius dicitur, partim *Adjectiva*, idque seu positiva sunt, ut quo dicitur similis, seu comparativi, aut superlativi gradus, ut quibus sapienter, & sapientissimus dicitur, partim vocata *Participia*, quæ neimpe suorum verborum instar, aut actionem in aliud, aut passionem ab alio notant, ut quibus idem amans dicitur, aut amatus.

Hinc certe Relata innumera sunt, quæ in aliqua Actione, & Passione fundamentum habent. Generalissima vero sunt Causa, quæ producit, Effectus, qui producitur, ut Artifex, qui facit, Opus, quod fit: Pater qui generat, Filius qui generatur; spectantque huc adeo Magister, qui docet, Discipulus, qui docetur; Dominus, qui imperat, famulus, qui paret, ac pari ratione Movens, & Motum, Calefaciens, & Calefactum, &c.

Sunt autem præterea alia capita, ex quibus Relationes sumuntur; communissimum vero est Convenientia, & Discrepantia. Quæcunque enim convenientiunt in qualitate aliqua dicuntur similia; quæcunque discrepant, dissimilia; quæcunque in aliqua mensura convenientiunt, æqualia; quæcunque discrepant, inæqualia; quo spectant, quæ dicuntur duplum, & dimidium, triplum, & triens, &c. Notandum vero circa dissimilia, si ea quidem extreme opposita sint, ut Album, Nigrum, dici contraria; si minus, ut Album, & Rubeum, dici disparata; quo nomine donantur etiam quæcunque diversorum, & maxime remotorum generum sunt, ut homo, & planta; animal, & lapis.

Cætera præterea, quæ comparantur inter se aut ratione Loci, ut superius, inferius; anticum, posticum; dextrum, sinistrum; internum, exterum; propinquum, remotum; aut ratione Temporis, ut diurnum, nocturnum, præteritum, futurum, vetus, recens; diuturnum, momentaneum; aut ratione Ordinis, ut primum, secundum, prius, posterius, antecedens, consequens; aut ratione Usus, ut aptum, ineptum, utile, noxiū, &c. ac ita de aliis prope infinitis.

C A N O N XVIII.

*Tanto quisque Scientia præpollet, quanto
& rerum plurium, & perfectiores Ideas
habet.*

Nimirum quodcumque de re aliqua scitur, illud in Idea ejus continetur, ex eoque sit, ut quo plurium rerum Ideæ in Mente habentur, eo scientia uberior, diffusiorque sit, & quo Ideæ singulæ clare, & distincte plura continent, eo talis scientia sit simul præclarior.

Hinc in Viro eximie sapiente Scientia est pene sine discursu, & quasi simplex intelligentia, quod in Ideam intuens uno prospectu antecedentia, consequentiaque pervideat, in rudiore vero non sine discursu aliquatenus laborioso, ac ideo cum tempore sit, quod speculatione, ac mora indigeat, ut antecedentibus cognitis, ea, quæ sunt ipsis consequentia perspiciat.

Cuin suspiciendum porro sit, si qui reperiantur, qui & multa nōrint, & singula exquisite calleant; quia paucis tamen utrumque licet, non tam entendunt profecto videtur, ut multarum rerum ideas habeamus, quam ut habitas excolentes, ipsas undique perfectas reddamus. Præstat nimirum pauca, & bene, quam multa, sed male tenere.

Saltem, si quis velit plura degustare, hærente eum decet plusquam perfunctorie in iis cognoscendis, atque perdiscendis, quæ veluti palmaria sunt, quæque præ aliis scire est operæ pretium. Sed de rerum quidem Ideis, atque adeo de simplici Rerum Imaginatione hæc satis.

Institutionis Logicæ

P A R S S E C U N D A.

De Propositione.

SEQUITUR de Propositione, seu Enunciatione dicimus, qua non jam rem aliquam simpliciter imaginamur, & quasi nude intuemur, sed aliquid etiam de ea aut affirmando, aut negando judicium interponimus. Id nempe fit, dum Mens ad varias, quas habet Ideas attendens, eas, quæ mutuo congruunt, affirmatione copulat; eas, quæ non congruunt, negatione dejungit: sicque ex simplicibus imaginationibus compositam facit.

Dici autem solet Propositio, quod per ipsam Mens quid sentiat, proponat, & Enunciatio, quod id enunciet, qua eadem de causa dicitur etiam Enunciatum, Pronunciatum, Effatuū, & non nullis quoque Græca voce *Axioma*, quasi quidpiam effatu dignum: Moris etiam est, ut ad simplicis Imaginationis discrimen, appelletur Judicium, quatenus per ipsam quid res sit, aut non sit judicamus, ac veluti decidimus.

Cum omnis porro Propositio aut affirmativa, aut negativa generatim sit, & notum sit affirmationem, negationemque fieri intercedente verbo *Est*, aut (particula negativa adhibita) *Non est* ut

ut cum dicitur, *Socrates est Sapiens*; *Justitia non est vitium*, adnotandum est illud nomen, quod verbum præcedit, vocari Subjectum, quasi illud sit, quod alteri subjicitur, ut in propositionibus inox allatis *Socrates*, & *Justitia*, quod vero sequitur, Attributum, aut Prædicatum; quasi illud sit, quod alteri tribuitur, aut de eo prædicatur, hoc est, enunciatur; ut *Sapiens*, & *Vitium* in iisdem exemplis.

Et quanquam solet usu venire, ut Propositiones verbis aliis constent, veluti si dicas *Socrates disserit*; *Justitia non regnat*; clarum est tamen sub his verbis tam verbum *Est*, quam attributum comprehendendi; quatenus hæ propositiones sic resolvi possunt, ut perinde sit, ac si diceretur, *Socrates est disserens*, *Justitia non est regnans*. Sane volunt etiam, quoties verbum *Est* solum adhibetur, neque attributum sequitur, comprehendendi sub eo speciale attributum, quatenus sic resolvitur, ut dicendo exempli gratia *Homo est*, idem sit, ac si diceretur, *Homo est existens*; sensus enim est, quod re vera extet in Rerum natura.

Sed enimvero, quia hujusmodi similesque Propositiones simplices sunt, ut ex simplici, & nudo Subjecto, attributoque constantes; notum est plerumque occurtere Compositas, cum alterutrum neimpe, aut utrumque ex multis constat vocibus, v. c. dum dicitur, *Id, sine quo vita transigi non potest ad vitam necessarium est*; ubi totum illud, *Id sine quo vita transigi non potest*, Subjecti est loco; illud, *ad vitam necessarium*, loco attributi. Neque secus dum dicitur, *Sapientis non est dicere non putabam*; ubi totum illud dicere non putabam, est quasi Subjectum; illud *Sapientis (supple proprium)* quasi attributum.

Ne-

Neque te moretur, quod in priore exemplo verbum *Est*, non interjaceat, sed sequatur; in Posteriore subjectum sequatur, attributum præcedat; hujusmodi enim transpositio elegantiæ causa solimmodo fit.

Rursus autem, quia istæ omnes sive Simplices, sive Compositæ Propositiones Absolutæ dicuntur, quasi aliquid simpliciter enuncient; occurunt etiam aliæ, quas Hypotheticas, seu Conditionales, ob particulam *Si* appositam dicunt; ut, *Si Sol lucet, dies est*; itemque aliæ, quæ dici Analogicæ, seu Proportionales, ob particulas proportionis, *Ut, Ita, Quemadmodum, Sic, v. c. ut se habet ad columnam basis, ita ad Rem publicam Justitia*: aliæ, quas Diezeuticas, seu Disjunctivas, ob particulas disjunctionis *vel, aut, sive*, appellant; ut, *Socrates vel justus, vel injustus cicutam bibit*.

Prætero quas pari ratione Copulativas, Exclusivas, Reduplicativas, & cætera vocant: nam quas Modales quidem vocant, quibus una istarum vocum, *Necessarium, Contingens, Possibile, Impossibile* additur, ut modus, quo attributum inest subjecto significetur, veluti dum dicitur, *Necessarium est hominem esse animal*; *Contingens est Socratem sedere*; *Possibile est hominem esse justum*; *Impossibile est hominem esse lapidem* (quæ & Adverbialiter efferuntur, ut dicens, *Homo necessarium est Animal: Socrates contingenter sedet*) constat non solum has quatuor voces, sed pene etiam omnia Adjectiva, & Adverbia significationis modum addere, ac pari jure facere Propositiones Modales; ut si dixero, *Justum est parentes honorari à liberis; Dulce, & decorum pro Patria mori, &c.*

Satius est observare omnēm Propositionem, seu affirmans, seu negans sit, aut Generalem, Universalemve; aut Particularem, Singularemve esse. Et generalis quidem est cuius subjectum generale, ut cum dicitur, *Homo est Animal*; Particularis, cum particulare, ut cum dicitur, *Socrates est bonus*; sed quia subjectum generale potest particularē reddi limitante particula, ut cum dicitur, *hic homo, vel aliquis homo est justus*; ideo Generalis insigniri solet, si affirmativa sit, voce *Omnis*, si negativa, voce *Nullus*, hoc modo *Omnis Homo est Animal*; *Nullus Homo est lapis*.

Ad Particularem quod spectat, cum Nomen quidem proprium est, nulla limitante particula est opus; cum proprium autem vel ignoratur, vel non alioquin usurpatur, & loco illius Appellativum, seu commune accipitur, tunc talis particula adhibetur. Est vero aut Demonstrativa, ut *hic, ille*; aut Vaga, ut *quidam, aliquis, nonnullus*; unde & tam Affirmativa, quam Negativa propositiones texuntur, ut *Socrates est Græcus*; *Socrates non est Barbarus*; *hic Homo sapit*; *ille Homo non sapit*; *Aliquis Homo est probus*; *aliquis Homo est improbus*, seu (quod idem est) *non est probus*.

Hic nota; cum duæ sunt Propositiones, una Affirmativa, alia Negativa, quarum idem Subjectum, idemque Attributum est, illas dici Oppositas, Contrarias, Contradictorias, Repugnantes; idque seu ambæ generales, seu ambæ particulares, seu una generalis alia particularis sit; ut cum dicitur, *Omnis Homo est Animal*; *Nullus Homo est Animal*; *Socrates est Sapiens*, *Socrates non est Sapiens*; *Omnis Homo est justus*, *aliquis Homo non est justus*. Cum autem ambæ Affirmativa, aut ambæ Negativa

tivæ sunt, & nihil aliud, quam Subjecti, & Attributi vices commutant, tunc appellari Reciprocas, ut cum dicitur, *Omnis Homo est Rationalis, Omne Rationale est Homo; Nullum Rationale est Brutum; Nullum Brutum est Rationale.*

Cum supersit præcipua Propositionis distinctio, qua in Veram, & Falsam solet dividi; ipsa est, de qua maxime sunt sequentes Canones instituendi.

C A N O N I.

Propositio illa est vera, quæ id enunciat esse, quod est, vel id non esse, quod non est; & Falsa ex opposito, quæ vel id esse, quod non est; vel id, quod est, non esse.

RES est perspicua, quia nihil aliud Veritatis nomine intelligi solet, quam Enunciatio-
nis cum re enunciata, seu Cogitationis, cum re cogitata conformitas, & Falsitatis nomine nihil aliud, quam Enunciationis cum re enunciata, seu Cogitationis cum re cogitata disformitas, seu dis-
crepancia.

Ac habuimus quidem parte superiore eam Ideam veram, quæ est conformis rei, cuius esse idea putatur, & falsam ex opposito: at, quia donec nihil affirmatur, aut negatur, Veritas aut Falsitas hæc hæret veluti in suspenso, exspectaturque, donec pronuncietur rem talem esse, aut non esse, qualem idea repræsentat; ideo Veritas, Falsitasque ad Propositionem propriæ pertinet, qua eam talem esse, aut non esse pronunciatur.

Ex

Ex hoc certe capite est, cur Propositio fieri proprie per verbum modi Indicativi, ut Grammatici vocant, debeat quippe quod alioquin nihil veri, aut falli orationi sublit; ut cum dicitur,

Rumpe moras omnes, & turbata arripe castra:
vel,

O, mihi præteritos referat si Jupiter annos!
vel,

Cum tot sustineas, & tanta negotia solus, &c.

Exspectatur videlicet, quid iussus facturus post imperium sit; quid vovens, voti compos factus; quid ex supposito sit consequunturum, aut quid simile.

Aliunde vero, cum Veritas Enunciationis proprie sit in Mente, Intellectuve cogitante, unde & Veritas Cognitionis, (uti & dum Cognitione voce exprimitur, Veritas Sermonis; dum scripto, nutu, signove alio, Veritas Scripturæ, aut Signi) Notandum est hanc esse Veritatem, cui Fallitas esse opposita potest, quatenus Mens est errori obnoxia, ac potest cogitare, enunciareque rem & qualis est, & qualis non est.

Cæterum enim ipsi rei Veritatem competere, quæ dici Essentiæ, seu Existentiæ valeat, cuique opposita falsitas sit nulla. Quippe omnis res, seu nos de ea cogitemus seu non cogitemus; & seu fallamur, seu non fallamur, est semper in se vera res, seu ipsum, quod est, & non aliud, nihil differt dicere ipsam esse aut existere, & veram rem esse. Sic neinpe nos quidem falli possumus Orichalcum esse aurum judicantes; unde & solemus Orichalcum falsum aurum dicere? at ipsum in se, non fane aurum falsum, sed verum Orichalcum est.

CA-

CANON II.

Veritas Propositionis Affirmativa ex eo pendet, quod Attributum congruat Subjecto; Negativa ex eo, quod non congruat.

Sic illicet tum solum res enunciatur esse id, quod est, cum Attributum Subjecto congruit, hoc est, sic illi est consentaneum, ut sit propterea ipsi conjunctum; seu una cum ipso, eademque res, non dissita, aut dissociata: Ac pari modo, tum res non esse enunciatur id, quod non est, cum Attributum est Subjecto incongruum, hoc est illi ita dissentaneum, ut ipsi propterea insociatum sit, seu ab eo sejunctum, planeque distinctum.

Sic cum, exempli gratia dicitur, *Sol est lucidus*, vera est Affirmatio, quia *Sol* qualis est, talis enunciatur, & qualis enunciatur, talis est, quia *lucidum esse*, seu *Lux*, propter quam *Sol* est *lucidus*, ita *Soli* congruit, seu illi sic inest, ut una, eademque cum ipso, non vero disjuncta res sit.

Parique modo, cum verbi causa dicitur, *Sol non est cubicus*, vera est Negatio, quia *Sol* enunciatur talis non esse, qualis non est; & qualis non esse enunciatur, talis non est, quia *cubicum esse*, seu *Cubi figura*, res ita est *Soli* incongrua, & ab illo abest, ut sit quid ab eo sepositum, atque dejunctum.

CANON

CANON III.

*Attributum congruit Subjecto, ipsique co-
hæret; aut inseparabiliter, & Necessa-
rium dicitur; aut separabiliter, & di-
citur Contingens.*

CUM Inseparabiliter dico, ita congruere, co-
hæretereque Attributum intelligo, ut Sub-
jectum esse sine ipso non valeat. Tale est Animal
respectu Hominis; neque enim esse Homo, quin
simil sit Animal, potest. Cum separabiliter autem,
sic intelligo, ut esse Subjectum sine Attributo
possit. Tale est lucidum, seu lux respectu Aëris;
potest enim aër esse sine luce, sive non esse lucidus.

CANON IV.

*Attributum Necessarium aut Genus est,
aut Qualitas à Natura insita Subjecto.*

Nimirum, quia quicquid inseparabile est à
Subjecto, aut ipsius est genus, idque tam
proximum, quam remotum, ut respectu Hominis
esse Animal, esse Vives, esse Corpus; aut est
qualitas eidem Subjecto à Natura insita, eaque
sive illius propria ut Hominis Ratio, aptitudo ad
risum; sive ipsi, aliisque communis, ut est Ho-
mini facultas sentiendi, quam habet communem
cum omnibus aliis Animalibus; esse bipedem,
quod habet communem cum aliquibus, puta Avi-
bus; ut jam ante dictum.

CANON V.

Attributum Contingens aut Qualitas est adventitia, aut Relativa denominatio.

Quippe cum id Contingens sit, quod est separabile, id fere duorum alterum est. Et primum quidem perspicuum est separabiles esse Qualitates, quae non à Natura insunt, sed externe adveniunt, Accidentariæque dicuntur, quia subjecto sic accidunt, ut abesse ab illo, sine ejus interitu possint. Talis est in homine calor, quo à Sole fit calidus; humor, quo ab aqua humidus; albor, quo à cerussa albus; ex eoque fit, ut tametsi esse calidum in Sole, humidum in aqua, album in cerussa Attributa sint necessaria, quia insitæ ipsis Qualitates sint; in Homine tamen esse calidum, humidum, album, Attributa sint contingentia, quia qualitates sunt ipsi adventitiæ.

Deinde perspicuum est quoque separabiles esse Denominationes, quæ ob relationes ad res externas attribuuntur: utpote, cum quibus desinentibus, aut immutatis pereant, neque amplius congruant. Talis est in Crœso denominatio Regis, aut divitis, ob relationem ad regnum, & divitias, quas possidet, donec quidem eas possidet; at illis direptis, evanescit relatio, neque subest amplius, cur Crœsus Rex, aut divis denominetur. Sic ad mutationem dextræ Animalis, qui paries ab illa obversa dexter dicebatur, dexter amplius non dicitur. Sic ad mortem filii, aut uxor, Pater, aut Maritus esse definit; ad fugam servi Dominus, & similia.

CA-

CANON VI.

Non potest Species reciproce fieri Attributum Generis, nisi Generi limitatio adhibeatur.

CUM dicamus videlicet, *Homo est Animal, Candor est color, Justitia est virtus*; non possumus tamen reciproce dicere, *Animal est Homo, Color est candor, Virtus est Justitia*; quia, cum dicimus, v. c. *Homo est Animal*, sensus est esse Hominem specierum Animalis unam, & quicquid est homo, esse Animal: at si diceretur, *Animal est Homo*, sensus foret esse Animal unam Hominis speciem, & esse Hominem, quicquid Animal foret.

Additur nihilominus, *Nisi Generi limitatio adhibeatur*; dicere enim possumus, ut jam ante insinuatum est, *Aliquod Animal est Homo; Certus quidam color est candor; Una quepiam Virtus est Justitia*. Efficitur nempe, ut particulis huiusmodi limitantibus Genus veluti contrahatur, neque amplius pateat, quam Species; ac proinde ut Species de eo enunciari, fieri illius Attributum reciproce possit.

CANON VII.

Qualitas quidem insita, & propria reciproce fieri ex Attributo Subjectum potest; sed adventitia, & communis, nisi cum limitatione non potest.

Constat scilicet, posse quidem dici *Homo est Ritus capax, Ritus capax est Homo*, seu, ut expressius reciprocatio fiat, *Omnis Homo est ritus capax, Z. 2 Omne*

Omne risus capax est *Homo*; quia capacitas ad ridendum qualitas est ut insita, hominisque propria, sic speciei ejus omni competit, tamque late, quam ipse patet; at non posse pariter dici, *Omnis Cycnus est albus*, *Omne album est Cycnus*, quia albedo qualitas est Cycno quidem insita, at ipsi communis cum aliis rebus. Neque etiam dici reciproce posse, *Paries est albus*, *Album est paries*; quia albedo parieti neque insita, neque propria est, sed adventitia, & communis.

Additam vero etiam hic, *Nisi cum limitatione*: constat enim posse pari de causa dici, *Quoddam album est Cycnus*; *Quoddam album est paries*.

C A N O N VIII.

Debet Attributum nomine concreto, nisi dum Qualitas de Qualitate, ut Genus de Specie enunciatur, efferri.

NAM, si Qualitas quidem enunciatur de Qualitate, tanquam Genus de Specie, perspicuum est illam debere abstracto nomine efferri; sic enim dicimus, v. c. *Albedo est color*, *Dulcedo est sapor*. Quo casu vides etiam requiri, ut subjectum quoque, seu species abstracto nomine exprimatur; nam si exprimatur quidem concreto, tunc attributum quoque, seu genus concreto exprimitur; dicimus videlicet, *Album est coloratum*, *Dulce est sapidum*.

Quod superest autem, Attributum sive ut Genus, sive ut Qualitas, & seu de Substantia, seu de Qualitate enunciatur, effertur semper in concreto. Propterea enim dicimus, *Homo est Animal*,

Mal, Pinus est arbor, Marmor est lapis; Et, Homo est sapiens, Pinus est viridis, Marmor est durum. Ac rursus, Albedo est clara, Dulcedo est jucunda, Justitia est amabilis, &c.

Notandum vero cum duæ Qualitates, quæ diversorum sunt generum, in eodem subjecto consistunt, ut albedo, & dulcedo in lacte, non posse eas quidem de se invicem abstracte enunciari; neque enim dicimus, *Albedo est dulcedo*, aut *dulcedo est albedo*; sed enunciari tamen concrete; dicimus quippe, *Album est dulce*, & *Dulce est album*; quia sensus solummodo est idem subjectum albedine, dulcedineque præditum esse.

CANON IX.

Quoties Attributum est Genus, Qualitasve insita subjecti, Propositio Affirmativa vera est, ac necessaria; Negativa falsa, ac impossibilis.

RES ex eo patet, quod Attributum necessarium sit, inseparabiliterque cum Subjecto cohæreat, ac fieri idcirco non valeat, ut subjectum sit, quin attributum adsit. Quare & illæ Propositiones *Homo est Animal*, *Sol est lucidus*, ac id genus aliæ non modo veræ sunt; sed etiam necessariæ, seu necessario veræ; illæ autem, *Homo non est Animal*, *Sol non est lucidus*, non modo falsæ sunt, sed fieri etiam, ut veræ sint, non potest, unde & dicuntur impossibilis.

Nihil porro est necesse adnotare sub Negativa propositione comprehendi etiam illam, quæ sub

specie affirmationis, negationem tamen perinde importat, ac si Adverbium negandi intercederet, videlicet ob Attributum privativa voce expressum, ut si quis diceret, *Homo est inanimis, Sol est tenebrosus.*

CANON X.

Quoties Attributum aut Genus disparatum, alteriusve seriei à Subjecto est, aut Qualitas, ad quam Subjectum nativam habet repugnantiam; *Propositio Affirmativa falsa, ac impossibilis est; Negativa vera, ac necessaria.*

Patet hoc quoque; ac idcirco Propositiones hujusmodi, *Homo est Planta, Animal est lapis, Candor est odor, Color est sapor,* falsæ ac impossibilis sunt, quia genera disparata sunt, hoc est Planta, & Lapis in aliis Substantiæ seriebus, quam Homo, & Animal; Odor, & Sapor in aliis Qualitatum seriebus, quam Candor, & Color. Neque minus falsæ, impossibilisque sunt istæ, *Cycnus est niger, Piscis est loquax, Aurum est leve, Nix est calida,* quia Cycnus nativam habet repugnantiam ut niger sit, Piscis ut loquatur, Aurum ut sursum petat, Nix ut calescat, quin pereat.

At vero, quod ad Negativas, istisque oppositas spectat, *Homo non est Planta, Animal non est Lapis, &c.* Patet ipsas non modo veras, sed necessario quoque veras esse.

CANON

CANON XI.

Quoties *Attributum qualitas adventitia*, aut *relativa denominatio est*, & *Subjectum singulare*, ac *determinatum Propositio Contingens est*, seu *vera esse*, & *falsa potest*. *Et donec quidem Attributum inest*, *Affirmativa vera est*, *Negativa falsa*: *donec non inest*, *falsa Affirmativa*, *vera Negativa*.

Rursus id patet, ex eo quod *Attributum contingens est*, seu *subjecto inesse*, ac *non inesse potest*; *efficiturque adeo*, ut *Propositiones istam Affirmativæ, Pamphilus est justus, Pamphilus est dives, quam Negativæ, Pamphilus non est justus, Pamphilus non est dives*, seu *Æquivalentes, Pamphilus est injustus, Pamphilus est pauper*, *Contingentes sint*, & tam *Affirmativæ sint veræ, Negativæ falsæ*, dum *Pamphilo adsunt Justitia, & Divitiae*; *quam Affirmativæ falsæ, Negativæ veræ*, dum *absunt*.

Exigitur porro, ut *Subjectum singulare sit*; *quoniam si sit Universale, Propositio proprie Contingens non est*, *quatenus, seu Affirmativa, seu Negativa sit, falsa semper est, nunquam vera*: *tam enim falsum est Omnem hominem esse justum, Omnem hominem esse divitem, quam Nullum justum, nullum divitem esse*. *Quo sit*, *ut tales Propositiones non inter Contingentes, sed inter Impossibiles reputari quadam tenus possint*.

Exigitur etiam, *ut sit determinatum*; *quia si indeterminatum sit, non est etiam proprie contingens*

tingens Præpositio, quatenus seu Affirmativa, seu Negativa sit, vera semper est, nunquam falsa; tam enim verum est *Aliquem hominem esse justum, aliquem divitem, quam Aliquem non justum, aliquem non divitem esse*: quippe, quod nullæ ambæ, oppositæque propositiones de homine eodem singulari intelligentur. Unde & sit, ut Vagæ hujusmodi Propositiones, non modo inter Possibiles, sed etiam inter Necessarias sint quadantenus reponendæ.

CANON XII.

Duarum Propositionum Contingentium oppositarum una vera est, alia falsa, idque seu tempus præsens sit, seu præteritum, seu futurum.

ET de Præsenti quidem tempore, nemo ambigit; ut si propositiones sint, *Coriscus ludet, Coriscus non ludit*: neque etiam de Præterito, ut si propositiones sint, *Coriscus heri lusit, Coriscus heri non lusit*, at sunt, qui ambigant de Futuro, ut si propositiones sint, *Coriscus cras ludet, Coriscus cras non ludet*; scilicet, quia non, ut illarum, sic istarum scitur, utra vera, utra falsa sit.

Verum, ut ex duobus, quorum unus dicit, *Coriscus ludet, alter, Coriscus non ludit*: vel unus, *Coriscus heri lusit, alter, Coriscus heri non lusit*; ex his, inquam, duobus unus dicit verum, alias falsum, tametsi ego, qui jam sum, aut fui heri à Corisco absens, dicere non possim, uter duorum verum, uter falsum dicat; sic si unus dicat, *Coriscus cras ludet, alter, Coriscus cras non ludet*; eorum unus ve-

rum

rum, aliis falsum dicet; tametsi uter verum, uter falsum dicat, ignorem.

Quippe, ut ille verum dicit, qui enunciat esse, quod est, & fuisse, quod fuit; sic qui enunciat fore, quod erit, quodque ipso eventu comprobabitur (non evenire autem non potest duorum alterum) verum dicit. Et veritas certe Propositonis ex eo, quod res est, aut non est; non eo, quod scitur, aut ignoratur, pendet.

C A N O N XIII.

Propositionis certitudo pendet ex Evidentia, qua illam esse necessariam patet.

Quia enim Certitudo nihil aliud est, quam firmitas illa assensus, qua Mens adhæret Propositioni, quam necessariam reputat; oportet sane, quo reputet, fieri illam ipsi evidenter.

Hinc cum res fieri evidens aut Sensu, aut Ratione possit, non sufficit, ut Sole exorto necessarium sit diem esse, ut Mens certa sit hujus Propositionis, *Dies est*: verum aperire oculos oportet, ac rem fieri ipsi sensui evidenter. Et cum hæc propositio, *Sol est major Terrā multis vicibus*, necessaria sit; talem tamen esse in se non est satis, ut Mens illius certa sit, sed fieri etiam ipsi Ratione, seu Demonstratione evidenter oportet.

Hoc modo etiam Contingentium Propositorum certi reddimur, cum ipsis aut sit, aut facta per sensum evidenter fuit. Qui enim Coriscum ludentem aut hodie videt, aut heri vidit, illum ludere, aut lusisse est certus, nec dubitare de eo po-

potest ; quod manifestum sit ipsam rem se aliter habere non posse.

Nam, nulla quidem necessitas fuit Coriscum ludere ; sed si lusit quidem, fieri non potest, ut non luserit ; &, si ludat, fieri non potest, ut ludendo non ludat. Unde & res præteritæ necessariæ sunt, & de præsentibus illud haud abs re dicitur, *Quicquid est, quandum est, necesse est esse.*

C A N O N X I V .

Propositionis verisimilitudo, seu probabilitas ex eo pendet, quod ad evidentiam magis, quam ad obscuritatem accedat.

CUM propositio enim dubia, incertaque ea sit, quæ ex æquo inter evidentiam, & obscuritatem jacet ; quippe cum nihil sit, quod ad assentiendum, magisquam ad dissentendum, aut contra inclinet, ut circa istam propositionem, *Stelle sunt pares numero* : Oportet sane, ut propositio, quam Mens habet non certam quidem, sed verisimilem, seu probabilem tamen, amplius quid evidentia, quam obscuritatis obtineat.

Sic ista Propositio, *Proximo Solsticio vigebunt calores*, ideo verisimilis est, quia cum sæpe sæpius observatum sit calores Solsticio vigere, perrato autem vigere frigus ; ideo res quidem in futuri caligine posita est ; sed Propositio interim longe proprius ad evidentiam, quam ad obscuritatem accedit.

Pari modo, dum aliquis rem à se visam recitat, ut *Æquinoctio hirundinem*, si constet Virum fuisse solitum non mentiri, ideo facile fidem adhibemus, hæcque propositio, *Visa est hirundo*, fit nobis veri-

verisimilis, quia tametsi hirundo raro, nisi post Äquinoctium appareat, & pauci aliunde inter homines sint, qui aut falli non possint, aut fallere nolint, ille tamen sit verax evidentius, quam fallax.

CANON XV.

*Prodest paratam habere copiam Propositio-
num Necessariarum, quæ ut evidentissi-
mæ, sic generalissimæ sunt; quales sunt,
quas Maximas vocant.*

Maximas videlicet vocant, quæ etiam dicuntur Communes Sententiae, itemque Effata, Pronunciata, Axiomata, Prima, & per se nota Principia; tales siquidem propositiones sunt, quarum sensum capere, intelligere, ut illis assensus præbeatur, sufficiat.

Prodest autem multas hujuscemodi Propositiones Mente tenere; quoniam ipsæ sunt quasi Fontes, ex quibus deinceps aliæ specialiores quasi rivuli derivantur, quibusque uti promptum est, quoties quidpiam est speciatim probandum. Sed nempe Scientiae quælibet suas speciatum suppeditant, celebresque sunt cumprinis v. c. istæ,

Quodlibet est, vel non est:

Impossibile est idem simul esse, & non esse.

De quolibet Affirmatio, vel Negatio vera est.

Totum est majus sui parte;

Pars est Toto suo minor.

Si ab æqualibus æqualia demas, residua erunt æqualia;

Si æqualibus æqualia addas, tota erunt æqualia.

Quæ sunt æqualia in serie, æqualia sunt & inter se:

Quæ

Quæ ejusdem sunt duplum, vel dimidium, illa sunt inter se æqualia.

Numerus omnis par est, aut impar;

Nullus numerus ita est magnus, ut assignari major non possit.

Neque Natura, neque Ars quicquam facere ex nihilo potest.

Deus, & Natura nihil frustra agunt.

Frustra fit per plura, quod æque commode per pauciora.

Bonum est, quod omnia appetunt, & M. illum, quod omnia refugunt.

Bonum odisse, qua bonum est, malum amare, qua malum est, nemo potest. Aliæque id genus complures.

CANON XVI.

Maximæ inter Propositiones Logicæ proprias ex sunt, quæ ad Locos Communes, vocatasve Sedes Argumentorum spectant.

Nimirum omnes isti quidem, quos proponimus, Canones Maximæ quædam Logicæ sunt; at speciatim tamen dici tales solent, quæ spectant ad singulos Locos, ex quibus solent Argumenta ad aliquid probandum peti.

Finguntur quippe Animo omnes omnium rerum, v. c. Definitiones in uno loco contineri, omnes Causæ in alio, omnia Adjuncta in alio, atque ita de cæteris, adeo ut, quando ad argendum, probandumve aliquid, Definitionem rei, v. c. accipius, tum hæc definitio Argumentum

VOCE-

voetur, tum hoc Argumentum desumi ex Definitionum Loco, seu quasi domicilio, & sede dicatur. Et quia hæc quis posset de vi, qua tale Argumentum ad aliquid probandum pollet, ideo cuique Loco sua est aliqua Maxima, ex qua si unum robur Argumentum accipiat.

Ut præcipuas autem quasdam attingamus, supponendum est, Locorum, qui vulgo traduntur, alios esse Rerum, alios Authoritatis. Et Res quidem esse, vel Cohærentes, vel Incohærentes: Ex cohærentibus autem esse Genus, & Speciem; Speciem, & Proprietatem, Definitionem, & Definitionem; Totum, & Partes; Subjectum, & Adjuncta; ipsa inter se adjuncta, prout Antecedentia, & Consequentia sunt; Causa, & Effectus, mutuo Similia, mutuo Paria, universe mutuo Relata. Ex Incohærentibus vero, Disparata, Opposita, eaque Dissimilia, Disparia (quæ vel Majora, vel Minoræ sunt) Contraria, seu Adversa, Repugnantia (seu Contrarium unum cum effectu alterius) Privantia, Negantia, seu Contradicentia. Authoritatem denique aut Divinam esse, aut Humanam.

Cum totidem ergo distinguantur Loci, ex quibus proinde cum Argumenta desumuntur, dicantur peti à Genere, à Specie, à Proprietate, à Definitione, &c. Ecce Maxime sunt, cum Argumentum petitur, verbi causa.

A G E N E R E.

Quicquid convenit Generi, Speciei etiam convenit; ut, quia convenit Animali esse sensu præditum, id Homini etiam conveniet. Et *Positio Generis, non ideo ponitur talis Species;* ut posito in Rerum natura Animali, non ideo sequitur esse Hominem; potest enim aliud Animal esse.

A a

A S P E -

A SPECIE.

Posita *Specie*, ponitur *Genus*; ut posito Homine in Rerum natura, sequitur esse Animal. Et, *Cui convenit Species, convenit & Genus*; ut quia convenit Socrati ut sit Homo, convenit etiam, ut sit Animal. Et, *Quod omnibus speciebus convenit, generi conveniet*; ut quia Prudentia, Justitia, Fortitudo, Temperantia amabiles sunt; & Virtus amabilis erit.

A PROPRIETATE.

UBI est Proprietas, ibi est & Species; ut ubi est Sensus, ibi Animal; ubi est Ratio, ibi Homo. Et, *Proprietas est, qua quidque differt*; ut Sensus est, quo Animal differt à Planta; Ratio, qua Homo differt à Bruto.

A DEFINITIONE.

Quod convenit *Definitioni*, *Definitio etiam convenit*; ut quia convenit Arti bene dicendi persuadere, ipsi Rhetoricae persuadere conveniet. Et, *Cui definitio convenit, convenit etiam definitum*; ut, Si Ars bene dicendi in Cicerone est; & Rhetorica in Cicerone erit.

Nota obiter hasce Maximas quadrare etiam in *Etymologiam*, sive *Notationem*, quæ est definitio nominis; ac in ipsa etiam *Conjugata*, quæ voces sunt originis ejusdem: Ut quia in Platone est amor Sapientiae, est etiam Philosophia; Et, quia Platonis convenit Philosophum esse, etiam vivere Philosophice conveniet.

A TOTIO.

Quod *competit Toti, competit & Parti*, ut quia toti mari esse salsum competit; competit quoque Cyatho aquæ maris. Et, *Qui Totum dicit, nihil*

ex-

excludit; ut, qui totam dicit Rēpublicam, nemo est Civium, quem non comprehendat.

A P A R T I B U S.

Quod congruit omnibus Partibus, congruit Toti; ut, quia & Zonæ torridæ, & Zonis temperatis, & Zonis frigidis esse habitatæ congruit; toti Terræ congruit esse habitatam. Et, *A quo* Partes absunt, abest Totum; ut, in qua regione neque Imperator, neque Duces, neque milites sunt; in ea neque Exercitus est.

A S U B J E C T O.

Quale est Subjectum, talia sunt Adjuncta; ut qualis est æger, talia sunt ægri Symptomata. Et Ubi est Subjectum, ibi Adjuncta sunt, ut ubi ignis, ibi calor; ubi cadaver, ibi factio. Ubi vir bonus, ibi æquitas.

A B A D J U N C T I S.

UBI sunt Adjuncta, ibi est & Subjectum; ut, cui venter tumet, & maminæ lactescunt, est in ea conceptus. Et, Adjuncta ex Adjunctis perpendenda sunt; ut, quia & qui crimen cominisit, & qui non cominisit, trepidare potest; id ex inimicitia, ex minis, ex progressu in locum, ex ense cruento, & funilibus; aut ex oppositis indiciis, circumstantiisque expendendum est.

A B A N T E C E D E N T I B U S.

Posito Antecedente, comitatur id, quod est Consequens. Ut posito odio, comitantur rixæ; Cor est vulneratum, consequitur mors.

A C O N S E Q U E N T I B U S.

Consequens non est sine Antecedente: ut non est partus sine conceptu; non est Senectus sine juventa; non fructus sine flore; non dies sine aurora, &c.

A C A U S A.

Qualis causa, talis effectus; ut, si arbor bona, fructus boni; si laudabilis finis, laudabilis actio.

Et Idem manens idem semper facit idem; ut Vir manens justus, semper juste agit. Et, Qui per alium facit, facere per seipsum censetur. Ut justi occidere, occidisse ipse censeris.

A B E F F E C T U.

Si Effectus est, Causa sit, vel fuerit, oportet; ut, si dies sit, Sol luceat oportet: si ædificium est, faber fuerit necesse est. Et, Propter quod unumquodque est tale, & illud magis tale est (si tamen utrumque ejusdem sit qualitatis capax) ut, quia aqua est calida propter ignem; debet ignis esse magis calidus. Adhibetur autem exceptio; quoniam licet Homo sit propter vinum ebrius, non ideo est tamen vinum magis ebrium.

A S I M I L I.

De Similibus idem est judicium; ut, perinde est Regis curare Rempublicam, ac Patris-familias curare familiam. Et si gloria est Patris-familias prosperitas domus; Regis gloria est prosperitas regni.

A P A R I.

Paria Paribus congruunt, aut repugnant: ut, si Demostheni propter suam eloquentiam tribuitur laus; est & propter suam Ciceroni tribuenda. Et, si non debuit Demosthenes vereri Philippum, quamvis ab illo occidendus; neque debuit Cicero Antonium, quamvis ab illo trucidandus.

A R E-

A RELATIS.

Relata sunt simul natura. Nempe posito uno Relatorum, aliud ponitur, sublato, auferatur. Talia sunt Pater, & filius, Dominus, & servus; Duplum, & dimidium; imo & cætera, de quibus jam dictum.

A DISPARATIS.

Disparatorum diversa est ratio; ut, si Animalis est esse sensu prædictum; Plantæ est esse sensus expertem.

A DISSIMILI.

Dis similibus opposita congruunt; ut Princeps bonus dignus amore; Tyrannus dignus odio est: Lopus perdit oves; Canis eas servat.

A M A J O R E.

Si id, quod videtur magis esse debere non est; neque erit id, quod minus videtur: ut, si quem non potuerunt mille aurei ad proditionem inducere; illum sane aurei decem non inducent.

A M I N O R E.

Si id, quod videtur minus esse debere est, erit quoque id, quod videtur magis; ut, si qui mediocriter labefactat Rem publicam gravi supplicio dignus est; quanto est dignior is, qui eam susque deque revertit?

A CONTRARIIS.

Contraria contrariis curantur; ut calida frigidis, humida fiscis. Et Contraria se ab eodem subiecto vicißim (nisi alterum insit à natura) expellunt. Ut frigus calorem, calor frigus ab aëre; nigor candorem, & candor nigrorem à pariete. Exceptio interim additur, ob candorem Cycno insitum, & similia.

A REPUGNANTIBUS.

Repugnat effectum unius contrarii, ubi est contrarium alterum, adest; ut, ubi amor est, ibi nocumentum, qui effectus est odii, non adest: & ubi est nigror, disaggregatio visus, qui effectus est candoris, non fit.

A PRIVANTIBUS.

Si unum adest, alterum abest; ut si lux est, tenebræ non sunt; si tenebræ sunt, lux non est. Et, *A privatione ad habitum regressus in plerisque non datur*: Neque enim datur à morte ad vitam; à cætitate ad visum; inque aliis hujusmodi.

A NEGANTIBUS.

Si unum est verum, alterum est falsum; ut si verum est Coriscum ludere, eum non ludere falsum est; &, si illud falsum, hoc verum. Hinc proinde & illud est, *Duo contradictionia non possunt esse simul vera*.

AB AUTHORITATE DIVINA.

Deus verax est, & mentiri non potest: Unde & quia Deus dixit, verbi causa, esse eos qui propter justitiam persecutionem patiuntur, beatos, id omnino tenendum est.

AB AUTHORITATE HUMANA.

Quod probatur vel omnibus, vel plurimis, vel Sapientibus; iisque vel omnibus, vel plurimis, vel maxime notis, & claris, id improbadum minime est. Tale est, quod omnes obsequium Parentibus exhibendum censem, quod plurimi Legatos non esse male afficiendos; quod Sapientes omnes esse honeste vivendum; quod plurimi eruditionem esse potiorem opibus; quod maxime noti, & clari, vitam beatam etiam in taurum Phalaridis esse descensuram; quod singuli denique ex ipsis, ut quæ Cicero

Cicero enumerat, *Tempori parere: Sequi Deum: Se noscere: Nihil nimis, &c.* Verum hactenus de Propositione.

Institutionis Logicæ

P A R S T E R T I A.

De Syllogismo.

NUNC, ut ex simplicibus notionibus Propositionio contextitur; sic ex Propositionibus constat quæ habetur præcipua Cogitationis species appellata Syllogismus. Quoties Mens deprehendit duas quasdam notiones congruere cum tertia, quod duplii propositione sit, statim colligit pronuntiatque ipsas congruere ad invicem: Vel, si deprehendat congruere unam, non congruere alteram, quod duplii rursus propositione sit; pronuntiat statim neque ipsas ad invicem congruere.

Syllogismus itaque nihil aliud est, quam Cogitatio, internave oratio, qua ex duabus quibusdam Propositionibus positis, colligitur necessario tertia. Hinc, ut Graece sic dicitur, sic Latine Collectio, & frequentius Ratiocinatio, quod sit veluti quedam computatio, qua addendo, aut subtrahendo, summa, aut residuum colligitur. Ut enim, si duo ad tria addas, quinque colliges; ita ñ ad illam propositionem *Homo est Animal*, addas illam,

illam, *Omnis Animal sentit*, istam colliges, *Homo ergo sentit*. Dicitur vero etiam Discursus, quod ex uno in aliud quasi discurratur; dicitur & Argumentatio, quod ex uno, alterove arguatur aliud.

¶ Trium porro Propositionum, ex quibus Syllogismus constat, prima quasi per excellentiam vocari solet Propositio, quod proponatur veluti basis totius Ratiocinationis (unde & deinceps Propositionis vox isto ut plurimum usurpabitur sensu) secunda vero Assumptio, quasi assumatur in subsidium ad inferendum tertiam; ambæ autem dicuntur Sumptiones, quod ejusdem gratia sumantur; ambæ Præmissæ, quod illi præmittantur: ac ob eandem causam, quod eam antecedant, utraque simul dicitur Antecedens.

At vero ipsa tertia dicitur Conclusio, quod sit veluti clausula totius Ratiocinationis, itemque Complexio, quod duas notiones, postquam sunt seorsim cum tertia comparatae, complectatur; Consequatio quoque, & Consequens, quod consequatur ex antecedente, denique & Illatio, & Illativum judicium, quod ex positis inferatur, idque vi illativæ, quæ adhibetur particulæ, *Ergo*, *Ideo*, *Igitur*, *Quare*, *Quamobrem*, &c.

Enimvero, quia Conclusio pars Syllogismi præcipua est, ideo fit, ut licet tam Propositio, quam Assumptio suis ex Subjectis, & Attributis content; in Syllogismi tamen negotio, Subjectum, & Attributum Conclusionis, Subjectum, & Attributum quasi per excellentiam dicantur.

Supponitur nempe Conclusio quasi in quæstione posita, & ex ea effectum quod vocant Problema, in hunc, exempli causa, modum, *Estne Homo vivens, annon?* (notum est autem tale Problema cum gene-

generale est, dici Thesin ; cum speciale, ut *Eſtne Plato vivens, annon? Hypothefin*) Et quia duæ sunt Problematis partes, quarum responderi alterutra potest, una Affirmativa, ut puta, *Homo eſt vivens*, alia Negativa, ut puta, *Homo non eſt vivens*, ideo una deligitur, ac illi ut futuræ Conclusioni argumentum, quo probetur, queritur ; argumentum, inquam, quod recta ratione ad ejus Subjectum, Attributumque affectum sit.

Quoniam vero tale Argumentum est intercedens aliquid inter Subjectum, & Attributum ; ideo frequens est, ut vocetur Medium, & hac de causa tam Subjectum, quam Attributum dicuntur Extrema, sive Termini. Constat res præsertim in his Syllogismis, quorum Conclusio est affirmativa. In allato enim exemplo, *Homo eſt Animal, Animal eſt vivens, ergo Homo eſt vivens*, Homo, & vivens extrema sunt, iisque intercedit Medium Animal, quod ut Genus est respectu Hominis, ita Species est respectu viventis.

Exinde autem res est etiam ad eum Syllogismum traducta, cuius Conclusio negativa est. Nam in hoc quoque Syllogismo *Homo eſt Animal, Animal non eſt lapis, Homo igitur non eſt lapis*, non desinit Animal Medium dici, tametsi quid medium perinde non sit. Sed nimurum dici quoque Medium potest, quatenus est id, quo mediante elicetur Conclusio.

Solet vero etiam Subjectum appellari Minus Extremum, & Attributum Extremum Majus, quia illud minus late patet quam hoc ; ut præsertim quoque in Syllogismis Affirmativis constat, neque enim tam multa complectitur *Homo*, v. c. *quam Vivens*. Quo loco nota, quia allatum Syllogismum Affirmativum cuin transpositione Præmissarum

missarum sic vulgo texunt *Animal est vivens, Homo est Animal*; ergo *Homo est vivens*; & hac ratione Majus Extremum est in Propositione, Minus Extremum in Assumptione; ideo crebrum esse, ut quam Propositionem dicimus, Majorem, quam Assumptionem, Minorem vocent.

Quod soleat porro etiam Subjectum appellari Antecedens, & Attributum Consequens (alio nempe sensu, quam mox dictum sit) ideo est, quod posito Subjecto in rerum natura, consequatur necessario esse Attributum, non contra; ut circa Maximas Generis, Specieque attigimus. Nam si *Homo*, v. c. in *Mundo* sit, necessario consequitur, ut sit in *Mundo* quidpiam vivens; at si vivens sit, non necesse est esse *Hominem*; cuin esse aut *Planta*, aut aliud *Animal* possit.

Afferimus hic interim exempla per simplices voces, *Homo*, *Animal*, *Vivens*, *Lapis*; atque adeo per simplices, quæ ex illis constant propositiones, *Homo est Animal*, *Animal est vivens*, *Homo non est lapis*, &c. ut quia exinde Syllogismus fit simplex; illius natura clarius explicetur, ac observari facilius possit, ubi deinceps proferuntur *Conjuncti*, seu *Compositi*.

Nam in hoc, v. c. *Cibus*, & *potus ejusmodi* res sunt, sine quibus vita transfigi non potest; *Res autem ejusmodi*, sine quibus vita transfigi non potest, ad vitam omnino necessariæ sunt; *Cibus*, & *potus* igitur res omnino ad vitam necessariæ sunt: facile observatu est Subjectum, seu Minus Extremum esse illud, *Cibus*, & *potus*; Attributum, seu majus Extremum illud, *Res omnino ad vitam necessariæ*; Medium denique, seu Arguinentum, illud, *Res ejusmodi*, sine quibus vita transfigi non potest.

Quan-

Quandoquidem vero seu Simplex, seu Compositus Syllogisinus sit, esse potest vel Absolutus, cuiusmodi allati sunt; vel (ut præcipuos alios attingam) Hypotheticus, seu Conditionalis; ut *Si Sol lucet, dies est; atque Sol lucet; igitur dies est.* Vel Analogicus, seu Proportionalis, v. c. *Ut se ad columnam basis habet, ita ad Rem publicam Justitia; at subducta basi evertitur columna; quare & sublata Justitia evertitur Res publica.* Vel Diezeucticus, seu Disjunctivus, v. c. *Aut prodeße volunt, aut delectare; prodeße non curant; ergo delectare:* Quandoquidem, inquam, res ita se habet, & ea, quæ hactenus diximus, Absoluto præsertim convenient; age, priusquam de cæteris, Canonas de eo proponamus.

CANON I.

Forma Absoluti Syllogismi commodissima est, ut Medium medio inter Subjectum, & Attributum loco collocetur.

NEmpe, ut si hæc tria concipientur hoc ordine Subjectum, Medium, Attributum, cuiusmodi sunt v. c. Homo, Animal, Vivens; itemque Homo, Animal, Lapis; & Propositionem fieri concipiamus, enunciando Medium de Subjecto; Assumptionem, enunciando, aut inficiando Attributum de Medio; & Conclusionem deinde, enunciando, aut inficiando Attributum de Subjecto. Hac sane ratione efficitur Medium id quod dicitur; & nihil est commodius, seu magis secundum Naturam, quam ut incipiendo ab uno extremo, transeatur per Medium, ut perveniant ad aliud extremum.

Est

Est vero & hæc ipsa Aristotelis Syllogisticae Artis inventoris Mens, dum primam Figuram declarans, *Voco, inquit, Medium, quod ipsum est in alio, cum aliud in ipso sit, & positione efficitur Medium.* Ubi indicatur primum Propositio, qua Medium esse dicitur in alio, hoc est in Subjecto, ut *Animal* in *Homine*, cum dico, *Homo est Animal*; ac deinde Assumptio, qua dicitur aliud, hoc est Attributum esse in ipso Medio, ut *vivens* in *Animali*, cum dico *Animal est vivens*. Denique autem inculcatur debere Medium medio loco ponи, quemadmodum hic loci sit.

Hinc & Aristoteles ipse observavit hanc positionem, constitutionemve in Medio, cum nominum vice literas usurpans, nimirum pro *Homine* *C*, pro *Animali* *B*, pro *Vivente* *A*, inverse, & suo modo enuncians, Syllogismum sic texuit, *A inest omni B; ipsum B inest omni C; igitur A inest omni C.*

Et quamvis communi, receptoque modo enunciando idein sit, ac si diceretur, *Omne B est A, omne C est B, igitur omne C est A*; vel resumptis nominibus, *omne Animal est vivens, omnis Homo est Animal; igitur omnis Homo est vivens*: Positio nihilominus ab Aristotele inculcata non perinde servatur, ac dum dicitur; *Omne C est B, omne B est A, igitur omne C est A*, vel *omnis Homo est Animal, omne Animal est vivens; igitur omnis Homo est vivens*: quippe illo modo Medium Propositionem inchoat, & Assumptionem terminat, Extremaque in medio sunt: hoc vero & Propositio incipit ab uno extreimo, & Assumptio definit in alterum: & Medium medio interjacet loco.

Ac præclara quidem etiam illa forma, cum & re ipsa cadem sit, & sola Sumptionem transpositione

tionē differat, eoque evadat quodammodo magnificētior, quod à generaliore incipiāt, sīcque aliquando ut ad ostensionē, sīc ad ostentationē faciat; sed hāc, ut simplicius procedit, suoque constat rebore; ita magis est, ut dixi secundum Naturam; est enim magis naturale, ut ab initio, quam ut à medio incipiatur.

Id vero accedit facilitatis, quod seu Conclusio Affirmativa, seu Negativa sit, illius subjectum, quod primum occurrit, primum accipiatur, & ex ipso ac Medio texatur Propositio, quæ Affirmativa semper sit; ac id negotii solum supersit, ut Conclusionē exsistente Affirmativa, Assumptio ex Medio, & Attributo fiat Affirmativa; & Negativa exsistente fiat ex iisdem Negativa.

An adjiciam, cum probaturi Conclusionē ad rerum series, aggeriesque respectemus, attendere nos primum ad Subjectum, ut discernamus, qua in serie sit, & hac inventa exploremus Subjectum; sit intra eam aggeriem, quæ ipsa intra aggeriem Attributi ut media consistat. Proposita enim quæstione, *An homo sit vivens*; attenditur series, in qua Homo est, eoque deprehēnso intra aggeriem Animalium, & hac consistente intra aggeriem Viventium, Mens statim esse Hominem intra Viventium aggeriem pronunciat; hocque idem est, ac dicere, *Homo est Animal, Animal est vivens, Homo ergo est vivens*.

Res eo prorsus modo fit, quo si requiratur, *Lutetiane in Europa sit*: Mens quippe nihil aliud, quam momento investigat, qua in regione Lutetia sit; ac ubi illam esse in Gallia, quæ Europæ sit pars, deprehēndit, esse incunctanter pronunciat, hoc neinpe modo ratiocinans, *Lutetia est in Gallia, & Gal-*

Gallia in Europa est; igitur *Lutetia in Europa est*. Ac licet quidem etiam (& alios præsertim affando) priore illa forma dicere, *Gallia est in Europa*, *Lutetia est in Gallia*; ergo *Lutetia est in Europa*: verum hoc est solum inverttere Formam, juxta quam res inventa sit.

C A N O N II.

Formæ Absoluti Syllogismi Figuræ sunt duæ; una Cohærens, seu Conjuncta; alia Incohærens, seu Dejuncta; illa Affirmativa, ista Negativa.

CUM enim Forma, seu quasi idea Absoluti Syllogismi ea sit, ut Subjectum primo, Medium secundo, Attributum tertio loco collocetur; & celebre aliud sit Syllogismorum esse Figuras; ideo, ne nomen sit absque re, videntur hæc tria posse eo modo exhiberi, ut interductis quibusdam quasi lineamentis, cohærentia fiant; aut non interductis, incohærentia maneant.

Hinc scilicet duo generatim Schematisini fient, seu duæ Figuræ, quarum prior ideo Cohærens, Conjuncta, & Affirmativa dicatur, quod in ea omnes partes cohærent, conjunctæ sint, Subjectum cum Medio, Medium cum Attributo, & Subjectum cum Attributo; ac ideo tres Propositiones, sive Enunciationes fiant, quæ sint omnes Affirmativæ.

Posterior vero Incohærens, seu Dejuncta, & Negativa; quod tametsi in ea Subjectum cum Medio cohæreat; & Medium tamen ab Attributo, & Subjectum ab eodem Attributo dejunctam sit, ac

ac tres Propositiones siant, quarum licet prima Affirmativa sit, reliquæ tamen sint Negativæ.

Ut ambæ Figuræ eædem sint cum prima Aristotelis bipartita, dicetur aliquanto post: illæ interim delineari sic possint.

Figura Cohærens, seu Conjuncta, & Affirmativa.

C A N O N III.

Pro priore Figurâ.

Quod cohæret cum aliquo, Cohærens est etiam cum eo, cum quo illud necessario cohæret.

RES est manifesta, ac exinde sit, ut quia Subjectum est conjunctum cum Medio, & Medium cum Attributo, sit quoque Subjectum conjunctum cum ipso Attributo; utque proinde cum Medium affirmetur de Subjecto, Attributum quoque, quod affirmatur de Medio, affirmetur de eodem Subjecto.

Posset & sic Canon proponi, Quod ab aliquo continetur, ab eo etiam continetur, quo illud comprehenditur. Id nempe spectando ad aggerierum seriem, qua Homo, ex. gr. continetur ab Animali, quod continetur à Vivente; vel Socrates ab Homine, qui continetur ab Animali; prorsus eo modo, quo Lutetia continetur in Gallia, quæ continetur in Europa. Verum priore modo Canon accommodatior Figuræ est.

Figura Incohærens, seu Dejuncta, & Negativa.

C A N O N . IV.

Pro posteriore Figura.

Quod Cohæret cum aliquo, incohærens cum eo est, cum quo illud est incohærens.

EST etiam hic res manifesta; ac exinde sit, ut quia Subiectum est conjunctum cum Medio, & Medium dejunctum est ab Attributo, sit quoque Subiectum dejunctum ab ipso Attributo; ut-

utque proinde licet Medium affirmetur de Subjecto, Attributum tamen, quia negatur de Medio, negetur etiam de Subjecto. Posset & sic Canon institui; *A quo excluditur Continens, excluditur etiam Contentum.* Id nempe respectando etiam ad rerum series, seu aggeries, juxta quas, quia Animal, ex. gr. excluditur a serie aggerietum lapidum, allarumque terum inanimatarum, ideo excluditur etiam Homo, qui continetur ab Animali, Animaliumve aggerie; & Socrates similiter contentus ab Homine, qui continetur ab Animali. Plane, ut quia Gallia excluditur ab Africa, excluditur etiam Lutetia, quæ exstat in Gallia. Sed hic quoque Canon est altero modo ipsi Figure accomodatior.

Quod si requiras, ut primum est, cur cum in priore Figura omnia sint cohærentia, non sint in posteriore omnia incohærentia, sed in ea Subjectum, Mediumque cohærent; Dico causam esse, quia nisi in Syllogismo aliqua cohærerent, forent omnia scopæ quædam dissolutæ, nullaque esset Consequutionis vis. Constat scilicet non alia ratione probari posse Attributum non cohærere cum Subjecto, quam quia non cohæret cum Medio, cum quo cohæret ipsum Subjectum.

Atque exinde est, quod aiunt, *Ex ambabus Sumptionibus negativis nihil tuto concludi.* Siquidem quo modo reputabis te vere hac ratione conclusisse, *Nullus Homo est Planta, nulla Planta est lapis, igitur nullus Homo est lapis,* erit quamobrem réputes te etiam vere sic conclusisse, *Nullus Homo est Planta, nulla Planta est Animal;* *nullus ergo Homo est Animal.*

CANON V.

Figuræ utriusque tres sunt Modi, nempe Generalis, Particularis, Mistus.

CUM enim Figuris generatim spectatis, & assumptis pro Subjecto, v. c. *Homine*, pro Medio *Animali*, & pro Attributo *Vivente*, aut *Lapide*, dicere solum indefinite liceat, *Homo est Animal*, *Animal est vivens*, *Homo ergo est vivens*; vel, *Homo est Animal*, *Animal non est lapis*; *Homo igitur non est lapis*: constat posse utramque Figuram pluribus Modis quasi variari, quatenus, præterquam quod in priore omnes Propositiones, seu Enunciationes sunt Affirmativæ, in posteriore prima Affirmativa, duæ reliquæ Negativæ, possunt tales propositiones definite fieri Generales, Particulares, Mistæ.

Nam si omnes quidem generales fuerint, dici poterit generalis Modus; si particulares omnes, particularis; si una generalis (nimirum Assumptio) & duæ particulares, Mistus.

Non potest vero esse Mistus ex una particulari, & duabus generalibus, quia, si ambæ Sumptiones generales sunt, generalis etiam Conclusio sponte naturæ consequatur; si una Sumptionum semel particularis sit, non potest Conclusio non consequi particularis. Scilicet *Conclusio* (vulgari Effato) *semper sequitur debiliorem partem*; hoc est, si vel una Sumptionum particularis fuerit, Conclusio particularis est; si Negativa, Negativa.

Quæres vero, cuin, ut mox ante de Negativis dictum est, sic etiam de ipsis Particularibus dicitur,

tar, Ex ambabus Sumptionibus particularibus nihil tuto concludi, admittamus tamen Syllogisimi Modum, in quo ambæ sint particulares? Respondeo autem dictum illud esse intelligendum de Sumptionibus, quæ sint vagæ, ac indeterminatae; qua nempe ratione sic concluditur, *Aliquis Homo est Animal; ali- quod Animal est vivens; ergo aliquis Homo est vivens;* eadem sic concludes, *Aliquis Homo est Animal, ali- quod Animal est quadrupes; ergo aliquis Homo est qua- drupes:* Et quia sic; *Aliquis Homo est Animal, ali- quod Animal non est Planta, ergo aliquis Homo non est Planta;* eadem sic, *Aliquis Homo est Animal; ali- quod Animal non est rationale; ergo aliquis Homo non est rationalis.*

Non intelligi vero id Effatum de Sumptionibus, quæ sunt aut proprio nomine, aut pronomine demonstrativo determinatae; quod dispar longe ratio sit. Nam in vagis quidem prior Sumptionum de uno particulari intelligitur, posterior de alio; ut mirum proinde non sit, si, cum proponatur de uno, concludatur de altero. In determinatis autem utraque Sumptionum de eodem intelligitur, ac de eodem proinde elicetur Conclusio. Quod si in Modo Misto una Sumptionum vaga admittatur, ideo est, quod altera, generalis cum sit, quodvis Individuum, seu particulare tam vagum, quam determinatum complectatur; conclusioque adeo elici de utrovis possit.

Singulorum porro Modorum utriusque Figuræ exempla hæc sunt,

Figurae Coherentis, seu Affirmativa Modi.

Generalis.	{	Omnis Homo est Animal;
		Omne autem Animal est vivens;
		Omnis ergo Homo est vivens.
		Socrates (vel hic Homo) est Sophronisci filius;
Particu- laris.	{	Sophronisci autem filius est praeceptor Platonis;
		Socrates igitur (vel hic Homo) est praeceptor Platonis.
	{	Socrates (vel hic Homo, vel aliquis Homo) est Animal;
		Omne autem Animal est vivens;
Mistus.	{	Socrates igitur (vel hic Homo, vel aliquis Homo) est vivens.

Figurae Incoherentis, seu Negativa Modi.

Generalis.	{	Omnis Homo est Animal;
		Nullum autem Animal est lapis;
		Nullus igitur Homo est lapis.
		Socrates (vel hic Homo) est filius Sophronisci;
Particu- laris.	{	Filius autem Sophronisci non est discipulus Platonis;
		Socrates igitur (vel hic Homo) non est discipulus Platonis.
	{	Socrates (vel hic Homo, vel aliquis Homo) est Animal;
		Nullum autem Animal est lapis;
Mistus.	{	Socrates igitur (vel hic Homo, vel aliquis Homo) non est lapis.

C A N O N VI.

Prima Aristotelis Figura partim ad Cohærentem, partim ad Incohærentem pertinet.

CUM hæc sit ut facillima, ita generalissima contexendorum Syllogismorum ratio; videtur tamen opera pretium peryidere num tres Figuræ ab Aristotele traditæ quidpiam aut facilior, aut uberior contineant.

Tres has Figuras sic jam discernunt, ut prima habeatur, in qua Medium Propositionem inchoat, Assumptionem terminat, & in qua Conclusio Generalis, Particularis, Affirmativa, Negativa elicetur. Secunda in qua Medium tam Propositionem, quam Assumptionem terminat; & in qua elicetur Conclusio solum negativa. Tertia, in qua Medium tam Propositionem, quam Assumptionem inchoat; & in qua elicetur Conclusio solum particularis.

Et primæ quidem Aristoteles quatuor duntaxat Modos fecit, qui & præcipui, & naturales sunt (sponte scilicet naturæ concludunt) additi autem sunt illis quinque, qui & dicuntur nonnaturales (quod quali natura aversante concludant) siveque habentur numero noveni: Secundæ habentur quatuor, Tertiæ sex, omnes numero undeviginti, quos & solent exprimere technicis hisce vocibus,

Barbara, Celarent, Darii, Ferio: Baralipton,

Celantes, Dabitis, Fapesmo, Friesomorum,

Cesare, Camestres, Festino, Boroco, Darapti,

Felapton, Disamis, Datisi, Bocardo, Ferison.

Qua-

Quarum uniuscujusque prima Syllaba Propositionem denotat, secunda Assumptionem, tertia Conclusionem; & Litera vocalis *A*, connotat Enunciationem sibi respondentem esse generalem Affirmativam; *E*, Generalem Negativam; *I*, Particularem Affirmativam; *O*, Particularem Negativam. Et varia quidem præterea veluti mysteria sunt, quæ sub Literis tam initialibus *B*, *C*, *D*, *F*, quam intermediis *S*, *P*, *M*, *C*, involvant; sed nihil est necesse in his immorari.

Observandum solum, quattuor illos priuatos pri-mæ Figuræ Modos *Barbara*, *Celarent*, *Darli*, *Ferio*, merito haberi ab omnibus perfectos; sunt enim revera, cum cæteri omnes imperfecti sint; & si quid habent virium, id ex reductione ad illos fortiantur.

Prætereo autem potissimum quinque illos additios, quorum discrimen in concludendo à quantuor illis, ut videas, ecce quam secundum naturam in *Barbara* sic concluditur,

Barbara. { *Omne Animal est vivens*;
 { *Omnis Homo est Animal*;
 { *Omnis ergo Homo est vivens*;
 Tamen contra naturam sic in *Baralip* insertur,
 Baralip. { *Omne Animal est vivens*;
 { *Omnis Homo est Animal*;
 { *Aliquod ergo vivens est Homo*.
 Quippe conclusio vera est quidecum, sed præter ratiocinii filum, inexpectatōque detorta, vice illius,
Omnis ergo Homo est vivens.

Quod superest vero, manifestum est ex quattuor illis perfectis Modis, primum, & tertium, seu *Barbara*, & *Darli*, recipia eosdem esse cum *Generali*, & Missis Figuræ Cohærentis; secundum, & quartum, seu

seu *Celantes*, & *Ferio* eisdem cum *Generali*, & *Misto* incoharentis (quatenus solum discrimen est in Suumptionum transpositione) sive Figuram Aristotelis primam partim ad *Coharentem*, partim ad *Incoharentem* spectare.

Hinc & hujusmodi Figuram, Modosque ipsius non improbamus sane, sed commendamus maxime, quatenus his, illisve Modis uti indiscriminatum licet, ac perinde est; quanquam illam duplicitis Figuræ, & triplicis in utraque modi distinctionem inveximus ob causas ante expositas, quodque hac ratione Syllogismi omnes (etram, particulares, de quibus Aristoteles nihil) uniformiter pertexantur; & qui alia forma, quam ista fuerint, facile ad ipsum reducantur, ad eamque, ut ad Lydium lapidem probentur; quippe cum tum demum infrenendi vis persentiatur, cum Medium esse inter Extrema positum intelligitur.

CANON VIII.

Secunda Aristotelis Figura ad *Incoharentem* reducitur.

ID nimirum fiet, si, quia etiam in *Incoharente* debet *Propositio* esse *Affirmativa*, in Modis *Cesare*, & *Festino*, ex Assumptione Propositionem feceris, & ex Propositione Assumptionem, sed ipsam simpliciter invertendo; hoc est faciendo ex *Subjecto* *Attributum*, & ex *Attributo* *Subjectum*. Sic enim, v. c. ex isto in *Cesare* Syllogismo,

{ *Nullum Animal est lapis.*

Cesare. { *Omnis gemma est lapis;*

{ *Nulla ergo gemma est Animal.*

Syllo-

Syllogismi facies Generalem Negativum hujusmodi,

$\left. \begin{array}{l} \text{Omnis gemma est lapis;} \\ \text{Nullus lapis est Animal;} \\ \text{Nulla ergo gemma est Animal.} \end{array} \right\}$

In Modis autem *Camestres*, & *Baroco*, quia Propositio Affirmativa, idcirco retinenda est; nisi quod in *Baroco* facienda est ex generali particularis; Assumptio autem, tum in utroque convertenda simpliciter est, tum in *Baroco* ex particulari generalis facienda: Sic enim sponte in utroque sequetur conversa conclusio. Et iste, v.c. in *Camestres* Syllogismus,

$\left. \begin{array}{l} \text{Omnis gemma est lapis;} \\ \text{Nullum Animal est lapis;} \\ \text{Nullum ergo Animal est gemma.} \end{array} \right\}$

Evdet Generalis negativus hujusmodi,

$\left. \begin{array}{l} \text{Omnis gemma est lapis;} \\ \text{Nullus lapis est Animal;} \\ \text{Nulla ergo gemma est Animal.} \end{array} \right\}$

Hic vero in *Baroco*,

$\left. \begin{array}{l} \text{Omnis gemma est lapis;} \\ \text{Aliquod Animal non est lapis;} \\ \text{Ergo aliquod Animal non est gemma.} \end{array} \right\}$

Efficietur mixtus negativus hujusmodi,

$\left. \begin{array}{l} \text{Aliqua gemma est lapis;} \\ \text{Nullus lapis est Animal;} \\ \text{Aliqua ergo gemma non est Animal.} \end{array} \right\}$

In quibus omnibus turbare nihil debet facta illa Subjecti, Attributique commutatio; quia illa fit solum in Enunciationibus Negativis, in quibus Subjectum, & Attributum mutuo repugnant; sive que tam nullum Animal esse potest gemma, aut lapis; quam nulla gemma, aut nullus lapis esse Animal. Neque item illa in *Baroco* ex generali in

par-

particularem, & ex particulari in generalem facta conversio, sic enim compensatio fit, & particularis conclusio utrovis modo elicetur.

Hic nota, quamvis hanc Figuram concludere velint solum Negative; posse eam tamen quoque Affirmative concludere, & maxime si Attributum sit medii definitio; non alio certe modo probare facultatem aliquam, v. c. Rhetoricam, esse Artem solent, quam hoc,

Ars est collectio praceptorum ad certum finem tendentium;
Rhetorica est collectio praceptorum ad certum finem (puta ad bene dicendum) tendentium;
Rhetorica ergo est Ars.

Prætereo autem hunc Syllogismum reduci ad Modum Affirmativum mixtum sola Sumptionum transpositione, & generalis simplici inversione, quæ ideo turbare nihil debet, quod definitio, & definitum reciproce dicantur, ac talis idcirco fiet Syllogismus,

Rhetorica est collectio praceptorum ad certum finem (utputa ad bene dicendum) tendentium.
Collectio autem praceptorum ad certum finem tendentium est Ars.
Rhetorica igitur est Ars.

CANON VIII.

Tertia Aristotelis Figura partim ad Cohærentem, partim ad Incohærentem refertur.

Quippe, cum ex illius sex Modis tres Affirmati, tres Negativi sint, ac omnium Conclusio sit particularis; constat tres priores ut puta *Darapti*, *Disamis*, *Datis* ad Mistum affirmativum; tres posteriores, ut puta *Felapton*, *Bocardo*, *Ferison*, ad Mistum negativum referri.

Reduci autem omnes tam Affirmativi, quam Negativi possunt, faciendo ex Assumptione Propositione in, ipsamque invertendo, & particularem (nisi jam sit) ex generali reddendo. Ex Propositione vero Assumptionem, ipsamque (nisi jam sit) generalem statuendo. Sic enim iste, exempli causa, in *Darapti* Syllogismus,

Darapti. { *Omnis Homo est Animal* ;
Omnis Homo est vivens ;
Aliquod ergo vivens est Animal.

Fiet Mistus Affirmativus sic ;

{ *Aliquod vivens est Homo* ;
Omnis Homo est Animal ;
Aliquod ergo vivens est Animal.

Et in *Bocardo* iste,

Bocardo. { *Aliquis Homo non est lapis* ;
Omnis Homo est Animal ;
Aliquod ergo Animal non est lapis.

Efficietur mistus Negativus sic ;

{ *Aliquod Animal est Homo* ;
Nullus Homo est lapis ;
Aliquod ergo Animal non est lapis.

Ne-

Neque hic movere etiam quemquam debent inversiones hujusmodi ; legitime scilicet fiunt, propter æquipollentiam, qua vox Aliquid enunciacionem generalem particulari æquivalentem reddit ; ac facit proinde, ut tam omnis Homo, v. g. sit Animal, aut vivens, quam aliquid vivens, aut Animal est Homo.

Sunt hæc titivilitia ; sed attingenda nihilominus, tum ut exinde addiscamus, consuecamusque ratiocinationes, quæ interdum nobis ambagiosæ, tortuosæque occurunt, evolvere, dirigere, & planas, perspicuasque formare ; tum ut, si ab aliis proponantur, quæ etiam detortæ, obscuræque sint, noverimus quemadmodum fieri einendatae, aperi-
tæque valeant ; ut Propositione, Assumptione, & Conclusione coram positis, quid virium aut habeant, aut non habeant, expendi possit.

Hac certe de causa consentaneum est, ut quidam etiam attingamus de Enthymemate, Gradatione, & Inductione, quæ cum argumentandi formæ imperfectiores haberi soleant, ad alterutram tamen Figurarum expositarum referantur.

CANON IX.

Enthymema, seu Syllogismus, in quo altera Sumptionum sic supprimitur, ut tamen subintelligatur, ad utramvis Figuram spectat.

Siquidem potest Enthymema videri ex eo dictum, quod una Sumptionum expressa, altera ex ipsa in Animo veluti hæreat ; ac tamen ore suppressa, Mente tamen intelligatur. Quo fit, ut

cum Enthymema Syllogismus imperfectus dicitur, id ore tenus habendum sit; nam Mente quidem seu Animo, & perfectus est, & cum aut Affirmativus, aut Negativus sit, ad Figuram aut Co-hærentem, aut Incohærentem perinde attineat oportet.

Sane vero, nisi quæ ore supprimitur sumptio Mente teneretur, Mens illationis vim non sentiret, nec subesset, quorsum Conclusionem adjiceret. Quippe & quoties quis dicit, v. c. *Omne Animal sentit, Homo igitur sentit*, non aliam ob causam Conclusionem infert, quam quia simul intelligit *Hominem esse Animal*: Et cum dicit, *Homo est Animal, omnis igitur Homo sentit*, ob id solum sic infert, quia simul intelligit proprium esse *Omnis Animalis sentire*. Et nisi certe sic fieret, ne Syllogismus quidem imperfectus foret, sed temere facta illatio, perinde, ac si quidlibet sequeretur ex quolibet, ut si diceretur v. c. *Luna in Cælo est; Homo igitur sentit*.

Ex quo efficitur, ut, nisi qui audit sumptionem suppressam satis assequatur, ac perspiciat, aut consequutionem neget, aut roget quamobrem ex sola sumptione expressa talis conclusio deducatur; & is, qui proposuit, teneatur rationem ipsi reddere; quod quidem nihil aliud est, quam ipsam Sumptionem suppressam proferre.

Prætero autem vulgare esse, ut sumptio expressa appelletur Antecedens, uti & conclusio ipsa consequens; cum aliunde Consequutio, sive consequentia, sit ipsa illationis vis, seu colligatio, & dependentia Consequentis ab Antecedente; unde sit ut tam Antecedens, quam Consequens esse possint vera, ut in exemplo allato, *Luna est in Cælo, Homo igitur*

igitur *sensit*; & consequentio tamen sit nulla; ac tum proinde non Antecedens, non Consequens, sed sola consequentio, seu consequentia negetur.

Prætero & idem censendum, quacunque alia forma Enthymema proponatur; ut si præmissa Conclusione sumptionum altera adhibeatur, cum causaliter particula, exempli causa in hunc modum, *Homo sensit, quia est Animal*; vel *Homo sensit, quia omne Animal sensit*; quocunque enim modo sumptio altera reticeatur, Mente tamen supplenda est, ut sit legitima consequentio.

CANON X.

*Gradatio, quæ Syllogismus Sumptionibus
abundat, in Cohærente soluū Figura lo-
cum habet.*

Nempe Gradatorius interduum Syllogismus pertexitur; ut puta, dum inter Subjectum, & Attributum plura sunt Media, quæ serie quadam per Assumptiones multiplicatas deducuntur: v. c. dum dicitur, *Omnis Homo est Animal*; & *omne Animal est vivens*; & *omne vivens est corpus*; & *omne corpus est substantia*; *omnis igitur Homo est substantia*; quod non abs re dicunt a primo ad ultimum argumentari.

Tunc porro, aut plures illæ assumptiones habendæ sunt vice unius; aut intelligendum est posse ex ipsis totidem Syllogismos fieri. Quia enim probandæ isti Conclusioni, *Omnis Homo est substantia*, Animal pro Medio usurpatum, cohæret quidem, ut cum Homine, sic etiam cum substantia, veruntamen non immediate, sed per inter-

medios Mentis, & Corporis gradus; ideo isti gradus una opera percurruntur, ut quasi tempori parcatur; cum alioquin totidem possent ex iis Syllogisini contexi.

Supponitur quippe debere Syllogisnum hunc primum fieri, *Omnis Homo est Animal, omne Animal est Substantia; omnis ergo Homo est substantia;* ac tum probandæ Assumptioni istum subjici; *Omne Animal est vivens, omne vivens est substantia; omne igitur Animal est substantia.* Et novæ rursus Assumptioni istum, *Omne vivens est corpus, & omne corpus est substantia; omne igitur vivens est Substantia.* Quare, ut compendiose res fiat, Attributum semel enuntiatur de Subjecto; quatenus notum est Substantiam cohærere cum corpore, quod cohæret cum vivente, quod cohæret cum Animali, quod cohæret cum Homine.

Hujuscemodi interim Gradationes non habere locum nisi in Cohærente Figura, vel ex eo patere potest, quod in Incohærente, possit secunda, aut ulterior Negativa Assumptio ad eam Attributorum seriem, quæ cum Subjecto cohærent, redire, sicque Conclusioni præire, quia non cohærere inferantur; quemadmodum, si dixeris, *Omnis Homo est Animal; nullum Animal est lapis, nullus lapis est vivens; nullus igitur Homo est vivens.*

Spectare ad Gradationem potest, quod vulgo Subsumptum, & Prosylogisnum appellant. Cum enim quispiam sic dixerit, *Omnis Homo est Animal, & omne Animal est vivens; ergo omnis Homo est vivens; atqui omne vivens est substantia; ergo omnis Homo est substantia.* Neinpe quia perfecto, conclusio que Syllogismo hoc subsumitur, *Atqui omne vivens, &c.* ideo istud est, quod Subsumptum vocant. Et quia

quia hoc Subsumptum est quasi Enthymema, cuius quæ subticetur propositio *Omnis Homo est vivens*, probato Syllogismo fuit, quippe illius conclusio; ideo præmissus Syllogisinus Prosylogisinus appellatur.

CANON XI.

Inductio, qua quid universe ex plurium singularium recensione colligitur, alterutrius est Figuræ.

ETENIM ipsa quoque Inductio Syllogisinus re ipsa est, & quadantenus quidem mediae inter Enthymema, & Gradationem conditionis: Quippe, ut Enthymema Propositione deficit, quæ subintelligitur tamen; & ut Gradatio Assumptiobus, sed quæ sint tamen collaterales, ejusdemve gradus abundant.

Sic cum dicitur, v. c. *Omne Animal Gressile vivit, omne item Volatile vivit, omne etiam Natatile, omne Reptile, omne Zoophytum*; igitur *omne Animal vivit*; Assumptiones hic plures sunt, juxta generaliores species gradus Animalis collectæ, & quasi in unam coadunatæ, quam ista Propositio intelligatur præcedere, *Omne Animal aut Gressile, aut Volatile, aut Natatile, aut Reptile, aut Zoophytum est.*

Scilicet, nisi hujusmodi Propositio supponeretur, suppressave licet, subintelligeretur tamen, consequotionis vis nulla foret; cum si præter enumerata existeret aliud quodpiam Animal, conclusio evaderet falsa.

Unde & licet intelligi, debere Inductionem, ut legitima sit, continere omnium specierum, partiumve

tiumve enumerationem; ne, si una quæpiam deficiat, ea exceptionem faciat, probationemque labefactet. Quanquam, quia ut superius femei, iterumque monuimus, difficile plerumque, aut impossibile etiam est enumerationem omnium fieri, dici, aliquibus enumeratis, solet, quod Lucretius, & Horatius, *Cætera de genere hoc*; supponendo videlicet, præter membra enumerata, occurrere nullum, quod secus se habeat.

Posse autem Syllogisnum Inductivum alterius Figuræ esse, ex eo patet, quod cum ut exemplum allatum Affirmativæ est, sic esse Negativæ possit, si retenta, intellectave propositione eadem dicatur, *Nullum gressile est sensus expers, nullum item volatile, nullum natatile, nullum reptile, nullum Zoophyrum; nullum ergo est Animal sensus expers.*

Spectare Exemplum (quod etiam dicunt Argumentationem imperfectam) ad Inductionem potest; quatenus & ipsum Aristoteles Inductionem dicit Orationem, & reipsa nihil aliud est, quam imperfecta quædam Inductio; cum & quicquid habet ad probandum energiæ ex eo habeat, quod, licet non appareat, reipsa tamen Syllogisnum sit, cuius quæ ore reticetur, Mente suppletur Propositione.

Qui enim dicit, v. c. *Codrus pro Patria fortiter occubuit; igitur et tibi pro patria fortiter occubendum est;* hanc propositionem Mente concipit, *Tibi idem est agendum, quod Codro.*

Spectare & pari ratione potest Testimonium, authoritasve, quæ sive unius, sive plurium inducitur, ad eliciendum conclusionem, cuius vis ob tacitam quidem, sed subintellecam tamen Propositionem sentiatur. Cuius enim dicitur, verbi cau-

sa,

sa, *Dicit Archimedes, dicunt cæteri Mathematici Solem esse multis vicibus majorem quam Terram; tenendum est igitur Solem esse multis vicibus majorem, quam Terram.* Suppletur illa *Propositio, Id tenendum, quod Archimedes & cæteri Mathematici, tanquam in Arte periti dicunt.*

Sed hisce dimissis, subjiciendum est quidpiam de tribus illis aliis Syllogismi formis, Hypothetici nempe, Analogici, & Diezeuctici, quas de Absoluto acturi insinuavimus.

C A N O N XII.

Hypotheticus, seu Conditionalis Syllogismus nihil aliud est, quam idem Enthymema bis positum; semel suspenso, semel ratio iudicio.

CUM enim dicitur, v. g. *Si Homo est Animal, est ergo Homo vivens; atqui Homo est Animal; est ergo Homo vivens; vel contractius, ut fieri solet, Si Homo est Animal, est & vivens; est autem Animal; est igitur vivens: manifestum imprimis est, illam, quæ habetur *Propositio, Si Homo est Animal, est vivens, Enthymema esse; subintelligitur enim Assumptio, Omne Animal vivens est; vi enim illius conclusio infertur, Enthymematisque energia sic integre concipitur, Si Homo est Animal, quia omne Animal est vivens, Homo igitur est & vivens.**

Manifestum deinde est, eam, quæ habetur *Assumptio, ac simul Conclusionem esse idemmet Enthymema, cum subintellesta eadem Assumptione Omne*

Omne Animal est vivens; ac discriminem solummodo esse, quod cum prima vice sit suspensum judicium, ob conditionalem particulam *Si*; secunda, ob ejusdem motionem, sit ratum.

Nec fecus est vero, cum dicitur, exempli gratia, *Si Sol luceat, dies est*; *atque Sol luceat, dies ergo est*: utrumque enim Enthymema, hoc est tam conditionatum, quam ratum, supponit illam Assumptionem, *Quandocunque Sol luceat, dies est*; exinde enim consequitur, ut quia *jam Sol luceat, jam dies sit*.

Hinc nota nullum fieri posse Syllogismum Absolutum, qui apposita particula *Si* fieri Hypotheticus non possit; nullum Hypotheticum, qui eadem annota, non possit fieri Absolutus.

Notandum etiam, cum Enthymema conditionatum duas habeat partes, quarum prior, ut, *Si Sol luceat*, dicitur Antecedens, posterior, ut *Dies est*, Consequens; ideo quædam tradi præcepta, quibus ratum ducatur; & ex illis præcipua duo esse.

Unum, *Assumere Antecedens, in concludatur Consequens*; veluti in exemplo allato assumitur, *Atque Sol luceat*; & concluditur, *Ergo dies est*.

Alterum, *Tollere Consequens ut tollatur Antecedens*; veluti si dicitur, *Atque dies non est*; & concludatur, *Sol ergo non luceat*. Sane istius quoque praxis familiaris est, ut cum dicitur, *Si saperem, odierem te*; ex quo planum est, ut addatur, *Non odisse*; igitur non *saperi*.

CANON

CANON XIII.

Analogicus, seu Proportionalis Syllogismus, aut proportionem prolatat; aut adjuncto eam explicat; aut simpliciter consummat, quo casu Enthymema fit.

Analogia enim, seu Proportio nihil aliud est, quam Relationum (quas Geometræ Ratios vocant) similitudo; hoc est dum ex quatuor Relatis, ut primum ad secundum, sic tertium ad quartum se habet. *Ut dum v. c. acceptis quatuor numeris 2. 4. 3. 6. quæ relatio est dimidii, & dupli inter 2. & 4. consimilis est inter 3. & 6.* Vel acceptis in Triangulo duobus angulis cum duobus lateribus oppositis, quæ relatio æqualitatis, aut inæqualitatis inter angulum, & angulum est, consimilis est inter latus, & latus. Vel acceptis hisce quatuor, Basi, Columna, Justitia, Republica; quæ relatio sustentantis, & sustentati inter illa est, eadem est & inter ista. Dicere autem & hic solent primum, & tertium Antecedentia; secundum, & quartum Consequentia.

Analogicus ergo Syllogismus contexitur primum, proportionem, quæ instituta in Propositione est prolatando; quod quidem fit, cum in Assumptione consequentia, habita tanquam antecedentia, referuntur ulterius ad alia consequentia; ac tum concluditur inter prima antecedentia, & hæc ultima consequentia proportionem similem esse.

Exempli gratia, dum dicitur, *Sunt 2. ad 4. ut 3. ad 6.* *Sunt 4. ad 8. ut 6. ad 12.* *Sunt igitur 2. ad 8. ut*

ut 3. ad 12. Quo loco vides 4. & 6. quæ in Propositione sunt consequentia, fieri in Assumptione antecedentia, & quia sunt Relata media, quibuscum extrema (seu hinc antecedentia, illinc consequentia) cohærent; ideo & ipsa inter se extrema cohærere inferuntur.

Quod proinde autem talis Syllogismus dicatur *Extrema per Mediorum subductionem concludere*; ideo fit, non quod in omni Syllogismo medium non subducatur (neque enim unquam conclusionem ingreditur) sed quod inter varias Geometris solemnis circa proportiones argumentandi formas, id in hac præsertim appareat. Dicitur vero etiam *concludere ex æquo*, quod in ipso geminæ relationes, ut ex æquo incipiunt, ex æquo procedunt, ita ex æquo terminentur.

Observandum porro valere hic maxime Gradationem, qua per plura, media prolatatur proportio; ut si dicatur, *Sunt 2. ad 4. ut 3. ad 6. Sunt 4. ad 8. ut 6. ad 12. Sunt 8. ad 24. ut 12. ad 36. Sunt igitur 2. ad 24. ut 3. ad 36.*

Deinde Analogicus Syllogismus contexitur, cum proportione pari modo in Propositione instituta, adhibetur in Assumptione adjunctum, quo explicetur proportio, quodque proinde uni antecedenti respectu sui consequentis ita competit; ut subinde concludatur competere quoque antecedenti alteri respectu sui consequentis.

Exempli causa, si in Triangulo duo latera vocentur *A*, & *B*, duo anguli oppositi *C*, & *D*, ac dicatur sic, *Est latus A ad latus B, ut angulus C ad angulum D, est angulus C angulo D major: Est ergo latus A latere B majus.* Ac pari modo si dicatur, *Est Justitia ad Remp. ut Basis ad columnam: Basi subducta*

ever-

evertitur columna; ergo & sublata Justitia evertitur Respnb. Ubi adjuncta adhibita sunt illic *majus esse*, hic *esse evertendum*, quibus explicatur, in quo sit *proportio*.

Postremo Analogicus Syllogisinus contextitur facta duntaxat proportionis commutatione; dum nimirum, ubi *proportio pari modo instituta in propositione est*, subticetur Assumptio, & Relata sic commutantur, ut inferantur, concludanturve de se invicem, aut reciproce, aut alternis, aut composite, aut alia ratione. Assumptio autem, quæ subticetur, cujusque defectu Enthymema fit, haberi generatim potest illa Maxima, *Paribus paria competunt*; vel *Similibus similia convenientia*.

Exempli causa dum dicitur, *Justitia ad Rempublicam, ut basis ad columnam se habet; igitur reciproce Respublica ad Justitiam ut columna ad basin se habet*, Consequotionis enim vis ex eo dependet, quod *Justitia, & basis, Respublica, & columna res similes admissæ sint*; & supponatur similibus, cujusmodi *columna, & Respublica sunt convenire similia, hoc est pari modo ad sua correlata referri*.

Id celebre vero apud Geometras, Arithmeticosque præsertim habetur; apud quos cum dicitur *Sunt 2. ad 4. ut 3. ad 6.* *Sunt igitur reciproce 4. ad 2. ut 6. ad 3.* illud subintelligitur, *Similia similibus reciproce convenientia*. Et cum dicitur, *Sunt 2. ad 4. ita 3. ad 6. sunt ergo alternis 2. ad 3. ut 4. ad 6.* subintelligitur illud, *Similia similibus alterne convenientia*. Et cum sic, *Sunt 2. ad 4. ut 3. ad 6. sunt igitur 2. & 4. composite* (hoc est 6.) *ad ipsa 4. ut 3. & 6. composite* (hoc est 9.) *ad ipsa 6.* illud subintelligitur, *Similia similibus composite convenientia*; atque ita de cæteris.

CANON XIV.

Diezeucticus, seu Disjunctivus Syllogismus aut tollit, ut ponat, ponitve, ut tollat; aut in Hypotheticum definit; ac efficitur Planus, vel Cornutus.

NAM primum quidem, præmissa Propositione disjunctiva; tollit in Assumptione membrum unum, ut in Conclusione ponat alterum; exempli causa, dum dicitur, *Aut dies est, aut nox est*: *Dies non est; igitur est nox*, vel, *Nox non est, igitur est dies*. Ponit vero, ut tollat, exempli causa dum dicitur, *Aut dies est, aut nox est; dies est, nox ergo non est*, vel, *nox est, non est ergo dies*.

Quia porro iste Syllogismus eo principio nititur, quod *duo contradictoria* (ut diem esse, & noctem esse, quatenus noctem esse, idem est, ac diem non esse) *non possunt esse simul vera*: ideo sciendum est, cum sunt plura membra disjunctionis quam duo, esse unum cum reliquis, quæ pro altero sint, opponendum.

Hinc, si Propositione hæc fiat, *Socrates aut est Europæus, aut Asiaticus, aut Africanus, aut Americanus, aut ex Terra incognita*; vel in Assumptione unum ponitur, ut in Conclusione cætera omnia pariter tollantur, hoc modo; *Est vero Socrates Europeus, igitur non est neque Asiaticus, neque Africanus, &c.* vel in Assumptione cætera tolluntur, ut unum in Conclusione ponatur, hoc modo, *Socrates vero non Asiaticus, non Africanus, &c. est ergo Europeus*. Ut prætermitti autem nullum in Propositione membrum debeat ex dictis circa Inductionem intelligitur.

Quod

Quod si & nullum disjunctionis membrum prætermisssum sit, ac illud membrum contradictionis, ad quod fit plurium reductio fit legitime stabilitum; conclusio tuta habenda est. Videlicet Geometræ quoque non raro hac forma argumentationis utuntur, maximeque dum probant ex duabus figuris unam esse alteri æqualem, ut *Circulum Triangulo rectangulo, cuius unum crus sit circuli semidiameter, alterum ipsa circumferentia*; aut, *Superficiem Sphæræ superficie curvæ circumscripsi, ejusdemque cum illa altitudinis cylindri*: Probant, inquam, ex eo quod cum talein figuram, si non sit æqualis, esse aut majorem, aut minorem oporteat, esse nec majorem, nec minorem demonstrent.

Deinde, præmissa Propositione Disjunctiva, utrumque membrum in Assumptione afficitur particula *Si*, ut si duplex Syllogismus Hypotheticus inchoaretur, ac tum utriusque adhibetur illatio consentanea, nihil subsimendo quasi ad ratum judicium. Ut si dicatur, *Aut dies est, aut nox; si dies, laborandum; si nox, quiescendum*.

Cum possint vero plura esse membra, non tamen necessaria est plurium ad unum reductio; quod unicuique adhiberi sua conditionalis particula valeat: veluti, si juxta Aristotelem dicatur, *Omne corpus simplex aut moveatur ad centrum, aut à centro, aut circa centrum: Si ad centrum, grave est, ut Terra: si à centro, leve est, ut ignis; si circa centrum, nec grave est, nec leve, ut ignis*.

Donec autem est Propositio præsertim bimembbris, qui duplex Syllogismus Hypotheticus sequitur, si plane concludat, liquidove, seu naturaliter consequatur, potest Disjunctivus Syllogismus Planus censeri, ut dum dicitur, *Aut dies est, aut nox*

nox est : Si dies est, Sol igitur lucet ; si nox est, tenebræ ergo sunt : ubi utrumque consequens intelligitur simul cum antecedente.

Verum, si consequatur quidem, sed ductu tamen improviso, tum Syllogismus dicitur Cornutus, quod non plana veluti fronte, sed quasi obverso cornu mucrone Mentein seriat ; & Græce vocatur Dilemma, quasi utrumque capiens, quod utrumvis membrum deligas, veluti capiaris, seu consequitionem improvisam sentias. Tale est illud Epicuri, *Aut quia longus est formidatur dolor, aut quia magnus ; at si longus est, levis est ; si magnus vero brevis est ; cito enim solvit, aut solvit.* Tale illud *Aut formosa erit uxor, aut deformis : Si formosa, uox communis erit ; si deformis, noua, impunis non eris.*

Nullum tamen est Dilemma celebrius, quam quod retortum memorant inter Euathlum discipulum, & Præceptorem Protagoram, cui amplius mercedem pollicitus fuerat, si prima modo causa, quam ageret, superior foret. Cum enim prima foret ipsa, qua de non solvenda mercede contestaretur, hoc Dilemmate est Euathlus usus, *Aut cadas hac causa, aut vincam ; si cadas, non debebo ex pacto, si vincam, non debebo ex sententia.* Protagoras vero hoc exceptit, *Aut cades hac causa, aut vices ; si cadas, debebis ex sententia ; si vincas, debebis ex pacto.*

Prætero porro Judices, ancipites cum forent, causam distulisse in longissimum diem, ac id dixisse interim, quod cessit in Proverbium, *Malum corvi malum ovum.* Sed quæ supersunt, iam prosequamur.

CANON XV.

Ex Præmissis veris Conclusio duntaxat vera sequitur; ex falsis autem non modo falsa, sed vera etiam sequi Hypothetice potest.

RES esse videtur perspicua; quoniam, si Præmissæ modo verae sint, quantumvis supponas, habeasve eas falsas, Conclusio tamen sequitur, quæ secundum se, sive re ipsa vera sit. Habe enim falsam, quantum libuerit, unam, alteramve, aut utramve harum Sumptionum, *Omnis Homo est Animal, & omne Animal est vivens*; aut istarum, *Omnis Homo est Animal, & nullum Animal est lapis*; quæ nihilominus Conclusio sequetur ex illis, *Ergo omnis Homo est Animal*, aut quæ ex ipsis, *Ergo nullus Homo est lapis*, vera est re ipsa, & secundum se.

At, si præmissæ falsæ sint, sed pro veris tamen habeantur, seu tales esse supponantur, tunc sequetur conclusio, quæ esse possit non modo falsa, verum etiam re ipsa vera. Et sequi falsam quidem posse, nimis quam manifestum est: posse autem & veram patere hinc potest.

Nam in Cohærente quidem Figura, tamen si Medium falso enuncietur de Subjecto, assumi tamen Attributum potest, quod seu vere, seu falso enuncietur de Medio, cohæreat cum ipso Subjecto; ut si dicatur, *omnis Homo est Equus, omnis Equus est Animal, ergo omnis Homo est Animal*, vel, *omnis Homo est lapis, omnis lapis est Animal, ergo omnis Homo est Animal*.

In Incohārente vero, licet Medium similiter falso enuncietur de Subjecto; sumi Attributum tamen potest, quod & negetur de Medio, & incohārens sit cum ipso Subjecto; ut si dicatur, *omnis Homo est lapis, nullus lapis est Plana; nullus igitur Homo est Plana.*

Spectare huc Syllogismus potest, quem Aristoteles vocat *Hypotheticum*, vulgo *Argumentum ad Hominem* dicunt, dum nempe cum aliquo homine differentes, postquam ille quidpiam admisit, illud seu verum, seu falsum sit, tanquam verum ex ipsius mente, & supponimus, & assumimus, ut Conclusionem eliciamus illi oppositam, quam ipse defendat. Ut si admiserit corpus esse, quod impactum in corpus resiliat, quodque dispersum addensari & addensatum dispergi valeat, ac lucem tamen esse corpus neget, tum sic objiciatur; *Lux in corpus impacta resiliit, dispersa addensatur, addensata dispergitur, ut docet experientia: quod tale est, per te, corpus est, & lux igitur corpus est.* Nota, si aliquid negārit, supponi, assūmique oppositum ut verum, ac paratione Syllogismū texi.

C A N O N XVI.

Cujus Syllogismus Præmissæ necessariæ, ac evidenter veræ sunt, is Apodeicticus, seu Demonstrativus, est Scientificus est.

Talis scilicet dicitur, propter notitiam Conclusionis, quam ita esse veram demonstrat, ut dici ideo Scientia mereatur.

Cum enim scire id dicamur, quod nobis ita evidens est, ut de eo plane certi simus, & Scientia.

tia proinde nihil aliud sit, quam quæ habetur de aliqua re evidens, & certa notitia; constat notitiam Conclusionis evidentem esse, ac certain, quod Præmissæ, sive Principia, ex quibus dependet, ejusmodi sint.

Hic proinde nota, quia Scientia, seu clara, certaque notitia, quæ de Præmissis habetur, eam patrit, causave est ejus, quæ de Conclusione habetur; ideo quod dicitur *Scire per causam*, nihil esse alind, quam Conclusionem scire per certas, atque evidentes Præmissas: idque, cum ipsæ aliquin præmissæ dicantur sciri, seu quod est idem, notæ esse per se, ac notiores quoque ipsa conclusione juxta illud Effatum, *Propter quod unumquodque est tale, & illud magis late est.*

Quanquam, quod Præmissæ dicantur sciri, sive notæ esse per se, id universe intelligendum respectu Conclusionis est: nam si ipsæ aliunde, tamquam aliquæ Conclusiones demonstrentur per alias, tunc sunt illæ aliæ potius per se notæ, quo usque ad tales perveniantur, quæ ipsa sensus evidentia (qua nulla est major, & à qua omnis alia sive mediate, sive immediate dependet) sint notæ: cujusmodi sunt, v. c. *Sol est lucidus; ignis candidus; nix candida*, &c.

Hac de causa, cum duplex soleat distingui Demonstratio (sic enim uno nomine Demonstrativum Syllogismum dicunt) una, quam vocant *à priori*, hoc est à generaliori (cum Præmissæ nempe aut ambæ, aut altera earum generales sunt) alia, quam dicunt *à posteriori*, hoc est, à minus generali, aut etiam singulari (cum præmissæ sunt singulares, aut certe earum altera) Videtur sane illa potius, quæ à singularibus procedit, esse *à priori* dicenda,

&

& quæ à generalibus, à posteriori, quoniam singularia prius cognoscuntur, generalia posterius; ac non videtur omnino illa esse præ hac parvipendenda; quando evidētia, & certitudo omnis, quæ de generali propositione habetur, dependet ab ea, quæ ex singularium inductione collecta est.

Quod evidenter enim, certoque noscamus omnem Hominem, v. c. esse Animal, ex eo est, quia prius percepimus sensu & Platonem, & Socratem, & singulatim cæteros esse Animalia. Sane etiam illud, quod habent maxime omnium notum, ac per se evidens, certumque Principium, *omne totum majus est sui parte*, non aliunde fidem invenit in Mente, quam ex eo, quod fuit ab infantia usque sigillatim observatum, & hominem totum esse majorem capite, & totam domum majorem uno cubiculo; & totam silvam majorem una arbore; & totum Cælum majus una stella; atque ita de cæteris.

Solet porro & alia ratione Demonstratio distinguenda duplex; siquidem alia Ostensiva, alia Deductiva ad incommodum dicitur. Illa est, qua quidpiam directe, per se, & ex principiis propriis demonstratur; Ista vero, qua quidpiam ex eo demonstratur, quod nisi ita sit, admittendum sit necessario aliquid absurdum, contradictorium, impossibile, cujus inodi est, esse partem majorem toto, dari effectum sine causa, continens esse minus contento, ac hujus inodi cætera.

Sic, cum juxta primam Euclidis propositionem, recta linea data, factaque communi semidiametro duorum circulorum, ductisque ab ejus extremis, duabus aliis rectis lineis ad intersectionem circulorum alteram, creetur ex hisce tribus lineis Triangulus,

gulus, si quis demonstrare Ostensive velit esse hunc Triangulum æquilaterum, id ex eo præstabit, quod duæ postremo ductæ lineæ sint æquales inter se, quia sunt æquales eidem datae; & sunt æquales eidem datae, quia utraque seorsim ab eodem centro cum ea procedit ad eandem circumferentiam.

Sin autem velit demonstrare Deductione ad incommodum, id ex eo præstabit, quod nullum latum alteri inæquale admitti valeat, quin simul admittatur non esse omnes lineas à centro ad circumferentiam ductas, æquales; aut quæ duo sunt æqualia uni, non esse æqualia inter se.

Ac Demonstratio quidem, quæ fit Deductione ad incommodum, non æque nobilis, ac ostensiva est, ac ubi illa datur, videri supervacua potest; verum quia plerumque Ostensiva deest, & invictæ aliunde est necessitatis; idcirco ipsa quoque suo commendabilis pretio est.

CANON XVII.

*Varii sunt Loci, ex quibus peti Medium,
sive Argumentum ad Syllogismum De-
monstrativum potest.*

Eiusmodi niimirum sunt, ex quibus Medium eruitur, quod ipsius Subjecti est aut Genus, aut Proprietas, aut Definitio, aut partium, specierumve Enumeratio; aut causa necessario Agens, aut Effectus necessario dependens: Attributum vero est ipsius Medii, in Cohærente quidem Figura aut Genus, aut Proprietas, &c. in Incohærente vero aut Disparatum, aut Oppositum.

Exem-

Exempli enim gratia, Si demonstrandum sit *Acaris Animalculum* ve illud intercutaneum, quod magis puncto non videtur, constare nihilominus proptermodum innumeris partibus, poterit pro Medio sumi illius Genus, & sic confici Syllogismus, *Acaris est Animal: omne autem Animal ex innumeris prope constat partibus* (pene enim innumeræ sunt, quas organa vegetationis, sensus, & motus exigunt) *Acaris igitur ex partibus probe innumeris constat.* Subjicio autem Assumptioni aliquantulum probationem, quæ &, si locus pateretur, foret pluribus deducenda.

Sic ad demonstrandum *Nivem* oblaedere visum, accipi poterit pro Medio proprietas illius, quæ est eximius candor, hoc modo, *Nix est eximie candida; quicquid autem est eximie candidum oblaedit visum* (quippe affatim lucis radios, tanquam fodicantia quædam spiculata reflectit, imminuitque in oculum) *Nix igitur oblaedit visum.*

Sic *Planta*, accepta pro Medio Definitione, egere alimento demonstrabitur in hunc modum, *Planta corpus est vegetabile; vegetabile autem corpus alimento indiger* (quia, cum depascente ingenito calore nativum ejus humidum indesinenter consumatur, jactura illius sola alimenti substitutione reparabilis est) *Planta igitur indiger alimento.*

Sic *Terra*, ex partium enumératione accepta ostendetur tota habitabilis, *Terræ totius quinque sunt Zone, una Torrida, due Frigidæ, due Temperatæ: singulæ autem hæ Zone habitabiles sunt, etiam Torrida, etiam Frigidæ* (id enim, secus ac putarunt Antiqui, navigationibus, peregrinationibusque nuperis deprehensum est) *Terra igitur est habitabilis tota.*

Sic *Eclipsis Lunæ* ex accepta causa probabitur contingere, cum Luminaria sunt in oppositis Nodis,

dis, seu intersectionibus suarum Orbitarum, *Eclipsis in Lunæ contingat oportet, quoties Terra ipsi, Solique interposita, lucem, quam à Sole mutuatur, & ob quam solum lucet, avertit; Terra autem Lunæ ac Soli interposita, lucemque istius ab illa avertens tunc est, cum Sol & Luna sunt in Nodis, seu intersectionibus Orbitarum oppositis* (tum enim ita è diametro opponuntur, ut Terra in diametro sit) *Eclipsis ergo Lunæ tum contingat oportet, cum Sol, & Luna sunt in Nodis, seu intersectionibus oppositis suarum Orbitarum.*

Sic Luna globosa ex effectu (varietate nempe facierum, quam figura hæc creat) poterit ostendiri, *Luna pro vario ad Solem suu corniculata, semisecta, gibbosa, pleno orbe fulgens apparet; quicquid autem tale apparet, necessario globosum est* (quoniam si figura quidem plana foret, nullam subiret varietatem; si alia, non subiret talem) *Globosa igitur Luna est.*

Sic eadem Luna ex Disparato, cuiusmodi est Sol, non esse creatrix Tempestatum monstrabitur; *Luna est aliud à Sole; sed quicquid est aliud à Sole Tempestates non creat* (solus enim Sol suo ad nos accessu, & recessu creat Veris, Æstatis, Autumni, ac Hiemis vices) *Luna igitur Tempestates non creat.*

Sic Inane ex sibi opposito demonstrabitur non esse resistentiæ capax, *Inane est oppositum pleno; quod est autem oppositum pleno* (estque adeo coporeæ molis, qua tangatur, & tangat expers) *resistentiæ capax non est; non est ergo Inane resistentiæ capax.*

CANON XVIII.

*Cujus Syllogismi Præmissæ contingentes,
verisimilesque sunt, is Suasorius, Proba-
bilis, Opinabilisque est.*

Talis scilicet etiam dicitur propter notitiam conclusionis, quam ita persuaderet, probatque, ut tametsi plus evidentiæ, quam obscuritatis habeat, relinquit nihilo minus hæsitationis aliquid, ac idcirco dici Opinio mereatur. Opinio quippe, quatenus volunt eam differre à Scientia, nihil aliud est, quam notitia non plane certa, sed cum quadam formidine, imbecillitateve assensus. Hinc *τιθηντις* etiam Græce dicitur, quasi sit suspicio, ne forte fallamur.

Id vero ex eo oritur, quod Præmissæ præ se non ferant necessitatem aut connexionis Subjecti cum Medio, Mediive cum Attributo, si Figura Cohærens sit; aut dejunctionis Medii ab Attributo, si Incohærens. Sic nimirum fieri non potest, ut Mens conclusioni sine scrupulo quodam assentiatur; utque ipsi præmissæ majorem evidentiæ, certitudinemque, quam ipsæ obtineant largiantur.

Prætereo autem talem Syllogismum solere etiam Rhetoricum dici, quasi suadeat quidein, quod Oratoris proprium est; sed assensum tamen non cogat, & vi quadam extorqueat, quod est proprium demonstratoris. Eadem ratione Dialecticum dicunt, quatenus volunt Dialecticam esse eam solum Logicæ partem, quæ de Probabilibus agit. Problematicum etiam vocant, quod unam quæstionis partem, non ita confirmet, quin enervari

va-

valeat, sive altera pars possit confirmari. Quin dicunt etiam Epichorema; quasi vim quidem faciat; at non tamen plane, penitusque Mentem convincat.

Hic adnotandum, licet nonnunquam Opinio, & Fides pro eodem habeantur, congrue tamen Fidei accipi pro ea persuasione, quæ insidet Animo ob authoritatem dicentis. Quod autem hæc persuasio nunc firmior, nunc imbecillior sit, res pendet ex præhabita persuasione, opinioneve de dicentis veracitate. Ex quo efficitur, ut Fides Divina, seu quam Deo habemus, firmissima sit, quia præconcepimus Deum sic certo certius esse veracem, ut mentiri omnino nec velit, nec possit; Humana autem, seu quæ homini habetur, tametsi interdum sit admodum tuta; cum eo tamen gradu incertitudinis semper est, quo prænovimus esse neininem, qui mentiri si velit, non possit.

Quod quidem dico, ut observeamus licet Divina Fides non habeat, quam Scientia per Demonstrationem obtinet evidentiam, Divinam tamen Authoritatem esse illi pro evidentia, ac non minorem fane, quam ipsam certitudinem parere; adeo proinde, ut quali stare ex parte Demonstrationis possit; Humanam autem, cum evidentia pari modo careat, non parem tamen loco evidentiae authoritatem habere, quæ omnino modam faciat certitudinem; adeo proinde ut stet potius ex parte suasorii, seu opinabilis Syllogisini.

C A N O N X I X .

Varii sunt Loci, ex quibus potest Medium ad Syllogismum Suasorium desumi.

EJusmodi neimpe sunt omnes, de quibus superius Maximas quasdam attulimus ; etiam ii, qui sunt paulo ante pro Demonstrativo Syllogismo selecti : quippe ipsis quoque ad Suasorium pertinent, si Medium quidem Subjecti sit, at non Attributum sit ipsius Medii aut Genus, aut Proprietas, aut aliquod unum ex enumeratis. Ut res autem breviter declaretur exemplis.

Suadebitur ex Genere esse utilem Rhetoricam hoc modo, *Rhetorica est Ars* ; *Omnis autem Ars est ad vitam utilis*, *Rhetorica igitur est ad vitam utilis*. Quo in Syllogismo est quidein Medium Subjecti Genus, *Ars nimis Rhetorica* ; at *esse utile*, quod est Attributum, non est Genus ipsius Artis, non proprietas, quæ omni conveniat, non aliud necessarium ; sed Adjunctum solum contingens, seu qualitas communis. Unde & conclusioni adhæretur quidein, sed cum quadam formidine ; quasi Rhetorica esse possit ex iis Artibus, quæ subtilem quidem, sed inutiles sunt ; quæ sunt perniciose, quæ indifferentes sunt, ut profint, aut noceant, quæ probatæ aliquibus, explodantur ab aliis, &c.

Sic ex Proprietate Justitiam expeti ab omnibus, *Justitiae est proprium suum cuique tribuere* ; *quod suum cuique tribuit, expetitur ab omnibus* ; *ab omnibus ergo expetitur Justitia*, quo pariter loco, *Tribuere suum cuique non habet pro necessario adjuncto, esse expetibile*, quatenus nimis multi sunt, qui auferre potius, aut

Aut detinere, quam tribuere suum cuique expectunt ; unde & conclusio admittitur, quasi ita res se habere deberet : at de ea hæretur, quod non ita se universe habeat.

Sic ex Definitione dicetur, *Medicina est Ars ad sanandum comparata ; sed quod ad sanandum comparatum est, ægris sanitatem restituit, Medicina igitur ægris sanitatem restituit.* Verum quia non semper, quod ad sanandum est comparatum sanitatem restituit, sive adhibentis, sive ægrotantis defectu, aut quia non loci, non temporis, non virium, non doseos, non aliarum id genus circumstantiarum habetur ratio ; efficitur, ut conclusio quidem quasi utplurimum, non quasi ita semper fiat, admittatur.

Sic ex Enumeratione Partium, *Ciceronis Oratio elegante Exordio, Narratione, Confirmatione, Confutatione, Peroratione constat ; sed quæ ex his constat, persuadet ; Ciceronis ergo oratio persuadet :* verum quia Assumptio non est semper vera ; ideo neque Conclusio necessaria est, neque illa celebris pro Milone Oratio obstat, quin ille esitârit Massiliæ barbatulos pisces.

Sic ex Causa, *Hi versus sunt facti ab Homero : Homeri versus mali non sunt ; hi ergo versus mali non sunt.* Probabilis quidem conclusio ; at omnino illius certitudini obstat, quod, ut adversus Assumptionem potest excipi, aliquando bonus dormitet Homerus.

Sic ex Effectu, *Ista in ore equi spuma est egregie pîta ; quod egregie autem pingitur, magno artificio à Pictore elaboratur ; ista igitur in ore equi spuma magno à Pictore artificio elaborata est.* Probabilis quoque conclusio ; at notum tamen quid Apelli etiam in ore equi spumam pingenti contigerit.

Sic ex Disparato: *Canis est aliud ab Homine, at quicquid est aliud ab Homine non est rationale; Canis igitur non est rationalis.* Probabilis etiam, & hoc ut addam, vera conclusio; sed illi tamen non sine quadam adhæretur formidine, quod Rationis indicia ut circa alia, sic circa Canem speciatim observentur.

Sic ex Opposito, *Æstas imminens est tempestas Hiemi oposita; per oppositam autem Hiemi tempestatem non friget; æstate ergo imminente ut frigeat, futurum non est.* Probabilis rursus Conclusio; at non plane certa, quod contra Assumptionem, deprehendantur aliquando per oppositam Hiemi tempestatem frigere.

Sic ex Adjunctis, *Hic est crine ruber, niger ore, brevis pede, lumine lœsus; at qui est talis, malignus est; hic igitur malignus est.* Esto & haec conclusio verisimilis; at quia Assumptio deprehensa in aliquibus fallere; fallere potest & in hoc, ac ideo conclusio certa esse non potest.

Sic deum (ne omnia consester) ex autoritate humana, *Quiescere Terram in centro Mundi censuere habentus vel omnes, vel saltem plurimi, ac in ipsis Sapientes, iisque maxime celebres; quod autem vel omnes, vel plurimi, vel Sapientes, vel in iis maxime celebres censent, id ita se habere reputandum est; Terram ergo in centro Mundi quiescere reputandum est.* Esto vero & hoc probabile, ac verum, ut conclusioni tamen non sine hæsitatione adhæretur, facit, quod tum olim placuerit nonnullis inter Sapientes maxime claris, ut Platonis, ac Pythagoræ, tum nunc quoque planteat non paucis, non quiescere, sed moveri Terram, aut in ipso centro, ut diem, & noctem faciat, aut circa centrum, ut Annum creet.

C A N O N . XX.

*Cujus Syllogismi Præmissæ fallaces, anci-
pitesque sunt, is Erroneus, Sophisticus,
& Paralogisticus est.*

Nempe Erroneus dicitur, quod errorem pa-
riat, hoc est opinionem oppositam veræ,
atque adeo falsam; unde etiam Fallax, & Dece-
ptorius dicitur. Sophisticus autem, seu Sophistica
vocatur, quod illo uti Sophistæ soleant, ii scilicet,
qui nihil aliud, quam cavillos obtrudunt, unde
& Syllogismus appellatur Cavillatorius; quique
in eo gloriam ponunt, ut respondentem intricent,
ac irretiant, unde & Syllogismus dicitur Captio-
sus, quod respondens, ubi ad conclusionem per-
venit, esse captum se, & quasi illaqueatum sen-
tiat.

Dicitur vero etiam Paralogisticus, seu Paralo-
gismus, quod præter Rationem procedat, suppo-
nendo nempe Præmissas veras, & necessarias, quæ
licet tales esse appareant, re ipsa tamen tales non
sunt, ob implicitum aliquod, delitescensque in ip-
sis vitium. Dicitur porro Paralogismus in Geome-
trica maxime materia, in qua etiam quia interdum
contingit; ut descriptiones fiant erroneæ, ac falsæ;
ideo solet etiam Pseudographicus, & *Pseudographema*
vocari.

CANON XXI.

Unus fere Locus ad Syllogismum Sophisticum ambiguitas est, ex cuius retectione manifestum fit, eum, qui videbatur, Syllogismum non esse.

Quippe Aristoteles quidem tredecim enumerat Locos; ab Homonymia, ab Amphibolia, à Compositione, à Divisione, ab Accentu, &c. Sed omnes tamen id generale habent, ut ambiguitas aliqua vel in voce, vel in phrasि, & sensus vocis, vel phraseos in Propositione sit unus, in Assumptione alius; ut mirum proinde non sit, si utroque ut vero admisso, conclusio absurdā sequatur.

Ex retectione porro ambiguitatis manifestum fieri eum, qui esse videbatur Syllogismus, Syllogismum non esse, ex eo constat, quod cum, ut Syllogismus sit, esse unum Subjectum, unum Medium, unum Attributum oporteat; in Sophistico duo Subjecta, & duo Attributa sint, nullum autem Medium; id enim quod videtur Medium, duarum disparatarum enunciationum, unius quidem Attributum, alterius vero Subjectum est, unde & ambae & conclusio nihil aliud sunt, quam dissolutae scopae.

Exempli enim gratia, ut ex Homonymis, seu Äquivocis hoc attingam: quando dicitur, *Quodam Sidus est Canis; Canis autem est Animal latrans; quodam ergo Sidus est Animal latrans*: quoniam ambiguitas est in voce *Canis*, quae sit duabus rebus diversissimis attributa & in Propositione accipiatur pro una, nimirum pro *Stella*, aut *Constellatione*, quae

quæ Orionem insequitur, in Assumptione pro alia, pro Animali scilicet terrestri, atque familiari; constat voce *Canis* nihil significari medium, quod Subjecto cohærens, cohæreat etiam Attributo, aut cohærens Attributo, Subjecto etiam cohæreat; sed ex illo ac ipsis, quorum uni tribuitur, & alteri subjicitur, duas propositiones disparatas fieri, ex quibus nihil magis sequatur, quam ex ipsis, *Quidam Homo est Animal; lapis autem sensu caret.*

Idque ut melius percipias, cum idem Sidus non modo *Canis* sed etiam *Sirius* appelletur, hoc nomen usurpa in Propositione, & in Assumptione relinque nomen *Canis* tanquam proprium illi Animali: Et quia tum Præmissæ sic se habebunt *Quoddam Sidus est Sirius; Canis autem est Animal latrans;* pervidebis sane non magis sequi ex ipsis istam conclusionem *Quoddam ergo Sidus est Animal latrans;* quam ex mox propositis hanc, *Quidam igitur Homo sensu caret.*

Idein deprehendes in cæteris, cum circa enim dictam, v. c. Amphiboliam texi valeat hic Syllogismus, *Cræsus Halyn penetrans magnam pervertet opum vim; magna hæc opum vis est Persarum; Cræsus igitur Halyn penetrans magnam pervertet vim opum Persarum:* Præmissæ idcirco disparatae & sine Medio connectente sunt; quia *Magna opum vis* in Propositione de opibus ipsius Cræsi intelligitur, & in Assumptione de opibus Persarum usurpatur.

Pari vero modo deprehendes ambiguitatem esse, quæ in omnibus deceptionem faciat. Qui enim inferet, v. c. *quempiam sedentem ambulare*, quia admissum fuerit possibile esse *sedentem ambulare*, ideo faciet, quia istud accipi possit aut divisim, quasi diversis temporibus, aut composite, quasi eodem:

Et

Et qui inferet *te comedere carnem crudam*, quia dicas *te eandem*, quam *emeris comedere*; ideo faciet, quia caro eadem intelligi aut substantia, aut accidente, ut puta cruditate possit. Et qui inferet, *Socratem hominem non esse*, quia admissus sit *non esse idem quod Coriscus*; ideo faciet, quia istud *idem* intelligi potest aut specialiter, aut communiter; atque ita de cæteris.

Sane & cum locus apud Aristotelem celebris sit *Ignoratio Elenchi*, seu redargutionis, cum nempe ignoratur in quo consistat contradic̄tio, (consistit autem in eo, ut sit *de eodem, respectu ejusdem, supple partis, loci, temporis, aliisve circumstantiæ*) idem esse is locus potest cum ignoratione ambiguitatis. Ambiguum est nempe, an cum dicis, *Aethiops est albus, & non albus*, id intelligas secundum totum; an ita ut albus secundum dentes, niger secundum genas sit, quo casu non est contradic̄tio, quoniam est quidem *de eodem*, at non *respectu ejusdem partis*. Item an cum dicis *Canis est videns, & non videns*, id intelligas de toto vitæ tempore, an ita sit *videns* reliqua ætate, non *videns* ante nonum diem; ac pari modo cætera.

Uno itaque verbo, generalis ratio solvendi Sophisinata, ut ambiguitatem detegas, & distinguas. Facies autem, si argumentationem ad debitam formam reducas, nili forte sit, & fere non est; & attendens ad Medium, pervideas, quo sensu in Propositione, quo in Assumptione accipiatur. Sic nempe Sophistam facile exarmabis, deridiculumque ostendes, planum faciens ipsum Syllogistic e, secus quam putet argumentari.

Poteris & facile, si contradictionem, ad quam te adigere contendit præsentiens eam præoccupes:

Mus

Mus caseum rodit; Animal utique, non syllaba. *Quod non amisisti habes*; Ita scilicet, ut quod possem amittere habuerim. *Patrem tuum nosti*: Non obvelatum tamen. *Æthiops est niger*, at non dentibus. *Sempronius riget*; hie me, non æstate. *Titius est vir magnus*; corpore quidem, at non doctrinâ: *Sunt arma Domino reddenda*: Ne modo evaserit furiosus; & sic porro omnia ejusdem farinæ.

Quanquam & dum contingit nos in Sophistas incidere, planius est ut illos valere jubeamus, ut pote qui nobis loco Veritatis, quam inquirimus, errorem obtrudant, aut qui certe cum serio agere deberent malint ludere: Cordate Seneca: *Pudet me, inquit, in re tam seria senes ludimus*. *Mus syllaba est*; *Mus autem caseum rodit*; *syllaba ergo caseum rodit*. *Putas nunc me istud non posse solvere*; *quod mihi ex ista sententia periculum imminet*? *quod incommodum*? Sine dubio verendum est, ne quando in *muscipula syllabam capiam*, aut ne quando, si negligentior fvero, *caseum liber comedat*. *Nisi forte acutior est illa collectio*, *Mus syllaba est*: *syllaba autem caseum non rodit*; *Mus ergo caseum non rodit*. O pueriles ineptias! In hoc supercilie subdiximus, in hoc barbam demisimus, hoc est, quod tristes docemus, & pallidi, &c. Et hæc de Syllogismo.

Insti-

Institutionis Logicæ

P A R S Q U A R T A.

De Methodo.

SUPEREST Methodus, quæ cum nihil sit aliud, quam ordinata aliqua, seu facta cum certa ratione cogitationum Progressio; viseris jure potest complecti cæteras partes Logicæ, quatenus docent ordinatae ex cogitationis simplicibus per enunciata progredi ad Syllogisticam conclusionem. Et sunt sane, qui Syllogismum esse Methodum proprie dictam velint, Progressionem vero in Scientiis tradendis servatain non tam Methodum, quam Ordinem dici debere contendant. Sunt qui eam Logicæ partem, quæ de Definitione, & Divisione agit, Methodum Definitivam, & Divisivam vocent; sunt qui esse omnein Methodum aut Resolutivam, aut Compositivam tueantur.

Nobis, ut ea, quæ hujus loci sunt præsertim propria tradamus, videntur posse cogitationes certa ratione ordinari, procedereque, ac dirigi, aut ad disquirendum, inveniendumque sagaciter; aut ad examinandum, judicandumque solerter id, quod inventum fuerit; aut ad digerendum apposite quicquid inventum, & judicatum fuerit, ut alius doceri idem possit. Hanc sane ratione videtur triplex

plex Methodus distingui sic posse, ut una Inventionis, altera Judicii, tertia Doctrinæ indigitetur. De ipsis proinde institui Canones hujusmodi pos-
sunt,

C A N O N I.

*Methodus Inventionis in Medio sagaciter
exquirendo consistit.*

Nempe hoc præsertim est operæ pretium, ut quæstione proposita inveniatur Medium, sive Argumentum, quo pars illius altera (hoc est seu Affirmans, seu negans) vera esse, aut falsa probetur. Quamobrem, ut Canis, nisi feram vi-
deat, ejus vestigium arripit, subodorandoque se-
ctatur, quoisque feram detegat; ita nisi Medium
prima specie occurrat, arripiendum quidpiam, seu
ex parte Subjecti, seu ex parte Attributi est, quod
sit quasi vestigium, cuius ductu eo perveniat, ut
detegatur Medium, quod cohærens cum uno ex-
tremo, cohærere etiam, aut non cohærere cum
reliquo deprehendatur.

Ac in promptu quidem sunt Loci, sedesve Medi-
diorum, seu Argumentorum, de quibus jam se-
mel, ac iterum dictum; verum, quia sæpe est la-
bor, aut in diligendis locis maxime idoneis, aut
in Mediis propriis, quæ in illis continentur, de-
prehendendis; ideo aliquid arripiendum est, quod
ut ad locum congruum, ita ad Medium requisitum
deducat.

Hoc esse debet quid primo notum, ac potest ap-
pellari Signum, quia nos in rei latentis notitiam
deducat, eo modo, quo vestigium signum quod-
dam

dam est, cani indicans, qua sit insistendum, ut ser-
ram inveniat. Soliti tamen Prisci sunt Signum vo-
care ipsum Medium, ac dicere *Texuere* quidem,
cum Necessarium est: *Σημεῖον* vero, cum est Contingens. Quanquam & illud primo arreptum eum
Medium est, licet immediatum non sit, cujumodi
illud, quod exquiritur, & per excellentiam *Medium*
appellatur.

CANON. II.

*Medii inquisitio aut à Subjecto incipiens,
Analysis, seu Resolutio est, aut ab Attri-
buto Synthesis, sive Compositio.*

SI fingas enim, exempli gratia, & ut res dicatur familiarius difficilem esse solutionem Problematis, probatione in affirmativa partis, quod *Homo sit substantia*: Disquisitio incipere, aut ab *Homine* Subjecto, aut à *Substantia* Attributo, prout perspectius alterutrum est potest.

Et, si ab *Homine* quidem, id fiet resolvendo ipsum in id, quod habet commune, & in id, quod proprium, seu in Genus, quo dicitur *Animal*, & in proprietatem, seu *Differentiam*, qua *Rationalis*. Subinde autem arrepto *Animali*, tanquam ulterius deducturo, ipsum suniliter resolvendo in genus, quo dicitur *vivens*, & proprietatem, qua *sentiens*: & rursus *vivens*, in genus, quo *corpus*, & proprietatem, qua *vegetabile*; denique autem quia *Corpus* sua proprietate est quidpiam mol- præditum, ac tale quid esse *Substantiam*, sive rem per se subsistente intelligimus, fit, ut intelligamus quoque genus, in quod *corpus* immediate resolvitur, ipsam esse *substantiam*.

Sin

Sin vero à *Substantia* incipiatur, id retrogrado fiet ordine, componendo Substantiam cum altera proprietatum, seu differentiarum, quibus dividitur, & non quidem cum molis experte, quoniam homo talis non est, sed cum mole prædita, cui conjuncta dicitur *Corpus*. Quo deinde modo ipsum corpus, cum proprietate vegetabilis (qualis homo est) constituit vivens; & vivens cum proprietate sentientis (qualis iterum *Homo* est) constituit *Animal*, & ipsum denique *Animal* immediata, & cum proprietate *Rationalis* *Hominem* constituit.

Itaque licebit usurpare pro *Medio*, aut facta resolutione *Corpus*, aut peracta compositione, *Animal*; quatenus primum cognita cohæsione immediata *Animalis* cum *Hominē*, perventum est ad *Corpus*, quod immediata cohæret cum *Substantia*; aut cognita primum immediata cohæsione *Corporis* cum *Substantia*, perventum est ad *Animal*, quod cum *Hominē* immediata cohæret: Sicque utrovis modo certi sumus de connexione *Extremorum* inter se, ob eam, quæ est ipsorum, cum intermediis connexionem.

Simile est, ac dum Genealogiam retexentes, probaturi sumus esse aliquem ex certa prosapia oriundum. Aut enim ab eo incipientes de quo quæritur, an sit ortus, per gradus Patris, Avi, Proavi, Abavi, Atavi, Tritavi, &c. ad caput denique stirpis pervenimus; aut ab isto exorsi per gradus Filii, Nepotis, Pronepotis, Abnepotis, Adnepotis, Trinepotis, &c. ad eum pervenimus, de quo quæritur.

Ex hoc vero etiam intelligitur, cum pars negativa Problematis probanda est, consimilem esse

F f

seu

seu Resolutionis, seu Compositionis progressum. Siquidem, ut in Genealogia statim ac occurrit quispiam graduum intermediorum, qui à proximo de-junctus sit, non esse illum hominem ex ea familia arguitur ; ita ex quo gradus occurrit, qui ab Attributo de-junctus sit, arguitur & ipsum Subjectum esse ab Attributo de-junctum.

Sic vero ex hoc quoque intelligitur, quæ Resolutio, & Compositio Geometris solemnis specia-
liter est. Apud ipsos nempe id, quod quæritur, cujusque aut veritas, aut factiois possiblitas ig-
noratur, tanquam concessum supponitur ; & ex eo per consequentia sic proceditur, ut tandem aliquid
perveniatur, quod si verum quidem, concessumque,
& quasi primum principium sit, tum esse quoque
verum concludunt id, quod ab initio quæsitusum,
propositumve fuerit ; & factibile, si incidatur in
aliquid, quod fieri posse concedatur : Sin perve-
niatur ad aliquid, quod falsum, repugnansque sit ;
tum falsum quoque id, quod quæsitusum, propositumve
fuerit, concludunt, aut etiam non facti-
bile, si incidatur in aliquid, quod ostendatur fieri
non posse, atque hæc quidem ipsis est Analysis,
seu Resolutio.

Synthesiis autem, seu Compositio est, cum sub-
inde incipitur ab eo, in quod fuerit Resolutione
desitum, resumendo nempe ordine eadem Con-
sequentia, quæ jam siant Antecedentia, idque ad
texendum Demonstrationem, qua quæsitusum, pro-
positumve esse verum, aut falsum probetur, vel
propositam ad faciendum rem, possibilem esse, aut
impossibilem factu.

C A N O N III.

Methodus Judicij, seu Examinis, aut Compositio est, cum Inventio fuit per Resolutionem; aut Resolutio, cum per Compositionem.

ID nimirum prorsus, ut in Arithmetica fit, dum Additionem Subtractione, & Subtractionem Additione probamus. Pari enim modo progressus legitimus fuisse approbatur, si relegendō vestigia ex illo ad hoc, & reciproce ex hoc perveniantur ad illud; quatenus esse, ut ille ait, tantundem itineris debet, Athenis Thebas, & Thebis Athenas; & Methodus proinde duplex idem Ariadnes filum est, quo comite ut itur, sic ductore redditur tuto.

Prætero autem hanc Methodum ad opera omnia, quæ ex pluribus partibus texuntur, inisciturve expendi. Sic enim Machina, v. c. Horologii, recte se habeat, probatur, cum ipsius partes aut resolutæ, recte se habere; aut compositæ, recte quadrare, effectumque præstare noscuntur. Sic aut metalla commiscentes, qualis inde massa prodeat, experimur; aut massam resolventes, ex quibusnam, & quatenus fuerit commissa, expendimus. Ac cætera pari ratione.

CANON IV.

Methodus Judicij dupli Criterio, seu judicandi Instrumento perficitur, Sensu scilicet, ac Ratione.

Quippe, cum res omnes aut in Sensum cadant, aut Intelligentia sola percipientur (tamen facta à Sensibus occasione, ut initio dictum) ideo quoties ambigitur de re, quæ sensu probari potest, *sine, annon sit*; *talifne, an alia*; idcirco ad sensum recurrentur in est, & ab evidentiā, quæ per ipsum fit, standum. Evidentiā, inquam, quæ habetur, quoties impedimentum nullum est, aut si est, postquam est sublatum. Impedimentum autem appello, v. c. distantiam, ob quam res magna videtur parva; quadrata, teres, & cætera, quæ etiam attigimus, de Ideis cum ageremus.

Quoties vero de re, quæ sola Intelligentia potest percipi, tunc ad Rationem est recurrentum, quæ rem quampiam Sensu non perceptam, ex re alia, quæ Sensu percipitur, deducatur: ut dum quæritur, *sintne pori in cive, annon*. Esse ea ratione (quantumlibet sensu non percipientur) arguitur, quod nisi forent, nullus sudori interne extorsum produenti, sensuque perspecto transitus pateret. Aut dum quæritur, *an detur Inane* (quod sensu in conspicuum est) Epicurus ea ratione colligit, quod nisi daretur nullus foret Motus, quem esse tamen Sensu evidens est.

Quia vero interdum contingit, ut Ratio, cum Sensu pugnare videatur, præclare Aristoteles docet, esse à Sensu magis, quam à Ratione standum; id-

idque, quia talis Ratio potest non recte inita; siveque apparenſ solum eſſe, latente interim germana ratione, ob quam res ſenſu talis pateat. Sic cum Ratio prius fuaderet ſagittam e puppi navi progradientis ſurſum emissam non in ipsam puppium, ſed in mare procul navi interim caſui ſubducta, cedat jam ratio ſenſu oportet; quando & experientia fieri ſecus docet, & germana quod motus ſagittæ non modo ab arcu, ſed ab ipſa quoque navi imprimatur.

Sic quotquot pridem opinabantur nullos dari Antipodas, ea quidem ratione utebantur, quod illi deorsum versus cælum caderent; at cum uero jam ſenſu deprehensi ſint, evanescit plane ea ratio prä ſenſus evidentia; cum & ratio agnita ſit, quod cadere in partibus tam globi Terreni, quam Mundanorum cæterorum; ſit versus centrum tendere, non vero recedere à centro; & nihil proinde ſit mirum ſi Antipodes non minus erecti incedant, quam nos, qui ipſis Antipodes ſimus; neque magis, quam nos in cælum, ſibi perinde ac nobis imminens; non ſuppoſitum cadant.

C A N O N V.

*Methodus Doctrinæ à Resolutione incipit,
& per Compositionem procedit.*

Siquidem, cum omnis Doctrina aut de re operabili, aut de re ſpeculabili ſit, unde & vulgaris illius diuſio in Practicam, ſive Activam, & Theoricam, ſive Speculativam eſt; patet res priuum in Artibus, quæ Doctrinæ ſunt de agibilibus, ſive operabilibus rebus. Quippe in Artibus proponitur

ponitur Finis, quem tanquam opus exsequi, aut tanquam scopum assequi oporteat, doceturque ex quibus grandioribus, minoribusque conficiatur partibus; quibus tum generalibus, tum singularibus obtineatur mediis, quæ omnia resolvendo fiunt: ac tum docetur quemadmodum facto à partibus minutioribus, mediisque singularibus initio, per grandiores partes, generaliaque Media procedendum sit, ac opus tandem integrum, scopusque expetitus resultet: quod quidem componendo fit: neque est abs re quod dicitur, Id, quod in Resolutione est ultimum, esse in Compositione primum.

Sic, qui exempli gratia Artem Ædificatoriam docet, tradit primum, quæ domus partes sint, parietes, fundamentum, testum, tabulata, laquearia, cubicula, gradus, portæ, fenestræ, alia; itemque ex qua, unde, & qua ratione paranda multiplex materia, quæ singulis illis partibus inserviat, lapides, cæmentum, trabes, tigna, clavi, tegulæ, &c. quæ partes minores, simplicioresve sunt: deinde vero Resolutione hujusmodi in partes facta, tradit qui componendæ sint, usurpando lapides & cæmentum fundamento sternendo, erigendis parietibus, trabes, tignaque ad tabulata ac pari modo cætera, quo usque tota consurgat domus. Neque secus Grammaticus Orationem congruam edocerens, dividit eam primum in suas partes, Nomen, Verbum, & alias (ne quidpiam de minoribus, ut syllabis, & literis dicam) ac tum ostensis singularium Accidentibus, proprietatibusve, docet illas in congruas phrases, periodosque componere.

Sic in Medicina, sanitatis Arte tradenda, docetur imprimis quid sit, quamque variis modis, & qui-

bus ex causis labefactetur sanitas, ac tñm varietate remediorum descripta, traditur à quibus ordinendum, & per quæ procedendum sit, ut morbis de pulsis restitui, servarique sanitas possit. In tradenda autem Ethica, hoc est vitæ, ac Morum Arte declaratur primum in quo beatus vitæ status consistat, doceturque Media ipsi consequendo, tuncdoque congrua esse honestos Mores, Virtutesve, & actiones ex Virtute profectas; ac itum quomodo parandæ Virtutes, quomodo eliciendæ honestæ Actiones, quomodo ex his beatus vitæ status perficiatur, deducitur.

Patet res deinde in Scientiis, quæ doctrinæ speculabilium, contemplabiliumve sunt rerum. Etenim tametsi ipsi nos non sumus, qui nostra industria res hujusmodi adoperemur, nihilominus, quia sive Naturam, sive Naturæ Opificem pro illarum causa habeamus, philosophamur de iis instar rerum, quarum ipsi Authores sumus (imo & ex iis, qui Mundum infectum putârunt, non desuere, qui ipsum tanquam factum supponerent, ut de ejus structura, seu compagine concinnius philosopharentur) ideo circa ipsas non absimili procedimus modo.

Hinc Physicus Scientiam Naturalem docens, hac Naturæ faciem, seu Machinam Mundi præ oculis statuit; Cælum, Terram, quæ sunt in ipsis, ut partes ingentis ædificii majores, minoresque habet, resolvendoque ad minimas usque, ipsas assumit, tanquam Principiâ, ex quibus constant universa; ac deinceps explorat ex quibus, & qua ratione coadunatis potuerint componi Cælum, & in eo Sol, Luna, alia Sidera; ex quibus, & quomodo Terra, ac in ea tot Inanima, Vegetabilia, Sentientia, quæ pro-

propagari etiamnum, generarique deprehendantur ; quoisque molem Mundi universam perinde edifferuerit, perspectamque fecerit, ac is qui ædificium explorarit, perspexeritque, quod tamen non fecerit ipse.

Sane & in quibus Naturæ rebus possumus, utimur Anatomia, Chymia, similibusve subsidiis, ut quatenus licet corpora resolventes, ac veluti de-componentes possumus intelligere ex quibus, & quanam ratione ea fuerint composita ; & simili-ne, an alia ratione cætera potuerint, possintve componi.

Geometer quoque Magnitudinem universe spe-
ctataim resolvit, ipsamque profundam, latam, lon-
gam esse deducit ; ac tum à Puncto, quo nihil pos-
sit minus concipi compositionem exorditur, dum
reputat punctum quasi fluere, ut sui quasi repeti-
tione continentem lineam, magnitudinemve nihil
aliud, quam longam describat ; fluere lineam, ut
superficiem, seu magnitudinem etiam latam ; fluere
superficiem, ut corpus, seu profundam quoque,
crassamve magnitudinem. Deinceps autem varia
fieri, seu delineari, construique docet, aut jam fa-
cta, seu delineata, constructaque supponens, ea con-
siderat, quæ ex affectione hujusmodi consequuntur.

C A N O N VI.

*Methodus Doctrinæ talis esse debet, ut sub-
jecta materies quam maxime potest, cla-
re exhibeat.*

CUM Doctrina enim, & Disciplina eadem res
fit, Doctrina enim dicitur, prout traditur
à Docente, & Disciplina quatenus à Discente ex-
cipitur.

cipitur notum est Docentem sic debere eam tradere, ut Discens, quam potest optime perspiciat. Hoc autem tum maxime sit, cum Docens materiam subjectam ita exhibet, ut desiderari nihil ad perspicuitatem possit.

C A N O N VII.

Prima proinde cura esse debet, ut Verba non ambigua, Phrases non ambagiosæ sint.

CUM obscuritas enim aut ex Vocibus, aut ex ipsis Rebus oriatur; nihil sane fieri perversius potest, quam ad laborem, qui in rebus percipiendis plerumque est, illum addere, qui ex Vocibus creatur. Non præstat certe, quod profitetur, qui docere quidpiam aggressus, ponit dicenti obicem, quo minus diserte percipiat; & rem interpretans obscuram, eget ipse interpretationem,

C A N O N VIII.

Si quæ traditur Doctrina sit Ars, ea constare ex præceptis debet; si Scientia, ex speculationibus.

Nempe Ars omnis Activa est, spectatque aut ad actionem facile exserendam, ut Ars cautus, seu Musica, Ars vita, & morum, seu Ethica; aut opus suo fini congrue conficiendum, ut Ars Muraria domum, quæ inhabitetur, Ars Ferraria clavum, quæ fores aperiat. Scientia vero omnis est Contemplativa, ut Physica, quæ Mundum, & quæ in eo sunt, contemplatur; non quod ista Artis Divinæ, seu Naturæ opera non sint, sed quod ipsius contemplantis opera esse minime possint, ac liceat solum qua ratione à Deo, aut Natura siant, fuc-

rintve facta speculari. Quamobrem is, qui Artem tradit, Præcepta dare de agendo, conficiendove opere debet; qui Scientiam, Mentem deducere, speculando, in notitiam rerum.

CANON IX.

*Debet autem primum proponi, Definitione-
que explicari quid sit id, de quo agitur.*

ID neimpe, ut constet an agendum, an specu-
landum solum sit, & omnia, quæ tractanda
sunt, aut ad recte agendum, aut ad recte specu-
landum dirigantur. Et tenebræ certe sint meræ, si
qui se docere quidpiam profitetur, verba inania
fundat, dum non declarat quale id sit. Quare
oportet, ut, si res ambiguo nomine efferatur, vo-
cem distinguat, & quo sensu accipiatur, apertum
faciat; ac nisi res obvia, perspectaque sit ipsam
sic definiat, iisve describat circumstantiis, ex qui-
bus intellectis, pro alia, quam reipsa sit, accipi
non possit.

CANON X.

*Debent & subinde, quæ tractanda sunt,
congrua partitione distribui.*

Partitio quippe, seu distributio est veluti fax
discenti prælucens, ne quasi incertus obserret,
sed tota tractationis, seu disciplinæ serie, nōrit ubi
sit; quantum viæ peregerit; quid porro superfit;
qua sit emersurus. Erit autem congrua Partitio,
si membra omnia in unam quandam veluti har-
moniam conspirent.

CA-

C A N O N X I .

In distributione vero, tractationeque Membrorum danda est opera, ut generalia generaliter, ac primo ponantur.

ID nimirum, ut semel dicta, esse dicta supponi posint, neque, ut repetantur necessitas cogat: cum nihil esse Tautologiâ, qua idem sæpius dicitur, ut inutilius, sic importunius. Innuo interim, ut initio distributio sit in Membra præcipua; ita in singulis pertractandis, subdistributiones in Membra minus præcipua præmittantur.

C A N O N X I I .

Ut nihil inducatur, quod alienum sit, nihil prætermittatur, quod proprium.

Quicquid enim alienum est, præter institutum assumitur, ac veluti nævus in facie apparet; & quicquid rei proprium non intexitur, quasi hiatum facit, mutilumque indigitat corpus. Alienum interim non dico, si quid aliunde assumatur, sine quo id intelligi, quod traditur non valeat; aut si quid interdum, quasi corollarium inde deducendum obiter innuatur.

C A N O N X I I I .

Ut semper à notioribus, & ad sequentia intelligenda magis necessariis incipiatur, ac procedatur.

SIC enim discenti complanatior via, illiusque tum utilitati, tum voluptati consulitur, dum tempori simul parcitur, ac labori.

C A -

CANON XIV.

*Ut distributio proinde, tractatioque omnis
discenti simul accommodetur, ac pro ip-
sius rei conditione sit.*

NAM aliter quidem novitii, aliter proiectio-
res instituendi sunt, quod quæ Rudimenta
illi postulant, hi nota supponant; at quicquid
tamen utrisvis traditur, id ex ipsis rei natura, con-
ditioneque est desumendum. Videlicet rei naturâ
perspectâ, facile providetur, magisne congrue & ad
rem ipsam, & ad discentis captum procedatur, di-
stribuendo rem tanquam Genus in Species, an tan-
quam integrum in partes, an tanquam Subjectum
in Adjuncta, an tanquam Causam in Effecta, an
tanquam Effectum in Causas, an tanquam Finem
in Media, an tanquam Medium in Fines, seu usus,
atque ita de cæteris. Sed hactenus sit Logica In-
stitutio.

F I N I S.

